

YİNE SEFALET ÜCRETİ: GÜNLÜK 1 YTL ZAM...

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU

Salih KILIÇ
Genel Başkan

Mustafa KUMLU
Genel Sekreter

Ergün ATALAY
Genel Mali Sekreter

Mustafa TÜRKEK
Genel Eğitim Sekreteri

Çetin ALTUN
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri

SAHİBİ:
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
TÜRK-İŞ Adına
Genel Başkan
Salih KILIÇ

**GENEL YAYIN YÖNETMENİ ve
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:**
Hasan Tahsin BENLİ

GRAFİK - TASARIM:
Münir GÜRAN

FOTOĞRAFLAR:
Necdet UZMAN

YÖNETİM YERİ
TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Bayındır Sk. No. 10
06410 Yenışehir / ANKARA
Tel: 433 31 25 (4 Hat)
Tel: 433 38 24 (Basın Bürosu)
Fax: 433 68 09 - 433 85 80
http://www.turkis.org.tr
e-mail: turkis@turkis.org.tr

**DERGİMİZ BASIN AHLAK
YASALARINA UYAR**

Baskı :
Gurup Matbaacılık A.Ş.
Tel : 384 73 44 - 45

117 İNCELEME

Türkiye İş Kurumu

Pınar BEŞEL
AÜ SBF ÇEEL Bölümü Öğrencisi
TÜRK-İŞ Stajeri

111 GÖRÜŞ

Örgütlenme Özgürlüğümüz Var mı?

Sinan VARGI
TÜRK-İŞ Teşkilatlandırma Uzmanı

105 GÖRÜŞ

Para

Dr. Naci ÖNSAL
TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı

98 GÖRÜŞ

Sağlıkta Akreditasyon ve İnsan

Dr. B.

94 BRÜKSEL KULİSİ

AB'de Türkiye Rüzgarı... Hayal mi, Gerçek mi?

Berrak ALKAN

92 GÖRÜŞ

**Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Adı Altında
Yapılan Düzenlemeler AB'nin Sosyal İçerme
Hedefleri ile Ne Ölçüde Örtüşüyor**

Celal TOZAN
TÜRK-İŞ Sosyal Güvenlik Danışmanı

90 ARAŞTIRMA

**AB Sürecinde Çalışma Hayatında Yapılması
Gereken Yükümlülükler**

Namık TAN
TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı

83 ARAŞTIRMA

**Türk Çalışma Mevzuatının
Avrupa Topluluğu
Müktesebatına Uyumu**

Enis BAĞDADIÖĞLU
TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı

2 BAŞYAZI

Haklıyız... Güçlüyüz... Kazanacağız...

Salih KILIÇ
Genel Başkan

23

77 GÖRÜŞ

Tam Üyelik Olsun ya da Olmasın Türkiye'nin AB Nezdindeki Konumu Değişmiyor

Doç. Dr. Aziz KONUKMAN
TÜRK-İŞ Danışmanı

4 HABER

Asgari Ücrette Sürpriz!:
Artış Günde 1 YTL.

11 HABER

SEKA Kapatılamaz

12 HABER

Nazım Tur'u Kaybettik

13 HABER

Sendika Genel Kurulları

17 HABER

TİSK'te Yeni Dönem

18 HABER

TÜRK-İŞ İşçi Sağlığı - İş Güvenliği Toplantıları

21 GÖRÜŞ

"Bizi Görmezden Gelenler Yollarına Devam Edemezler"

Ergün ATALAY
TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri

59 SÖYLEŞİ

"Türkiye IMF Programlarıyla Esir Edilmeye Çalışılıyor"

Zülfikar DOĞAN
Akşam Gazetesi Yazarı ve NTV Ekonomi Yorumcusu

65 SÖYLEŞİ

"Kadın Hakları Konusunda İstenilen Düzeye Gelemedik"

Şule ÖZKUZUKIRAN
TÜRK-İŞ Kadın İşçiler Bürosu Uzmanı

Haklıyız... Güçlüyüz... Kazanacağız...

TÜRK-İŞ'in ve işveren kuruluşlarından meslek odalarına, emeklilerden sağlık çalışanlarına kadar tüm kesimlerin haklı itirazlarına rağmen, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devrini öngören tasarı TBMM genel kurulunda yasalaştı.

TÜRK-İŞ, tüm platformlarda bu yasa tasarısının getireceği sakıncaları dile getirdi, hem Hükümeti hem de tasarıya bilinçsizce destek olanları uyardı.

On binlerin katıldığı kitlesel gösteriler yaptı, basın açıklamaları ve bildirilerle kamuoyuna seslendi.

Sonuçta, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun sağlık sektörü yatırımlarını yıllardır bilinçli olarak engelleyenler, sağlık tesislerini artan talebi karşılayamaz hale getirenler, SSK sağlık tesislerine yıllardır bir çivi bile çakmayanlar, yasama gücünü kullanarak bu kuruluşları sistem dışına çıkarmak için gereken ortamı hazırladı.

Bugün Kurum sağlık hizmetlerini küçümseyen siyasiler, sağlık tesislerinin zorunlu personel ve tıbbi araç-gereç ihtiyaçları karşılamayarak sigortalıların,

emekli, dul ve yetimlerin, hak sahiplerinin sağlık hizmetlerine ulaşmasını zorlaştırmış, yeterli sağlık hizmetleri almalarını engellemişlerdir.

Oysa Kurum sağlık tesislerinin yaşadığı sorunların birinci dereceden sorumlusu Kurumun yatırım yapmasını engelleyen siyasilerdir.

Dergimizin baskıya girdiği sıralarda da, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM genel kurulunda görüşülmeye başlandı.

Hem sosyal güvenlik alanında yapılmak istenen düzenlemeler hem de Köy Hizmetleri konusunda Hükümetin izlediği tutum doğru değildir ve ülkemiz gerçekleriyle bağdaşmamaktadır.

TÜRK-İŞ bugüne kadar bu konularda izlediği tavrı devam ettirecek, yasal ve meşru zeminde eylemlerine devam edecek, hukuk yoluyla çalışanların haklarını savunacaktır.

Çünkü her zaman ısrarla söylediğimiz gibi, SSK sağlık tesisleri bizindir, Köy Hizmetleri halkın ihtiyaç duyduğu kuruluşlardan biridir.

* * *

Son günlerde yaşanan bir olumsuz gelişme de, Hükümetin SEKA İzmit İşletmesinin 27 Ocak'ta kapatılacağıнын tebliğ etmesi oldu.

SEKA, Cumhuriyetimizin ilk dönemlerinden bu yana kağıt sektörünün lokomotif olmuştur, binlerce işçimize istihdam sağlayan büyük bir sanayi kuruluşumuzdur.

Ancak bu kuruluşa da, IMF ve Dünya Bankası talepleriyle uygulamaya konulan ekonomi politikalarına kurban edilen diğer birçok kuruluşumuz gibi yıllardır yatırım yapılmamış, adeta kaderine terk edilmiştir.

Bugün de, bu dev sanayi kuruluşunun rantına talip olanların bitmek bilmez hırslarına kurban edilmek istenmektedir.

SEKA'yı kapatmak bir sosyal cinayettir. İzmit'e ve İzmit halkına yapılan büyük bir haksızlıktır.

Daha da önemlisi Türkiye'ye yapılan bir haksızlıktır.

8 Ocak 2005 günü, İzmit'te yapılan mitingde alanı dolduran binlerce İzmitli bu haksızlığa karşı haklı tepkisini ortaya koymuştur.

O alanı doldurarak işine, işyerine, ülkesine sahip çıkan binlerce arkadaşına, eşlerine ve çocuklarına teşekkür ediyorum, onları saygılarımla selamlıyorum.

Bu haklı davada sonuna kadar onların yanında olacağımızı bir kez daha yinelemek istiyorum.

* * *

Her yeni yıl yeni umutların yeşerdiği, güzelliklerin ve mutlulukların dilendiği bir başlangıçtır. Ama üzülerek söylemeliyim ki, 2005 yılı bizler için iyi başlamadı.

Ancak insanın olduğu yerde umut vardır, inanç vardır, kendine güven vardır. Biz de bu umudu yitirmeden, inancımızı kaybetmeden, kendi gücümüze olan güvenimizi tazeleyerek mücadelemize devam edeceğiz.

Üreten de, tüketen de, yönetenleri seçen de biziz. Haklıyız... Güçlüyüz... Eninde sonunda biz kazanacağız.

Bu vesileyle tüm halkımızın ve işçilerimizin Kurban Bayramını da candan kutlar, bu bayramın herkese aileleriyle birlikte sağlık, mutluluk ve huzur getirmesini dilerim.

Salih KILIÇ
Genel Başkan

Asgari Ücrette Sürpriz!: Artış Günde 1 YTL.

Ocak 2005'den İtibaren Net Asgari Ücret 350 YTL Oldu.

İşçi Kesiminin Muhalif Kaldığı Karar İşveren-Hükümet Oyçokluğuyla Alındı.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu, 2005 yılında geçerli olacak asgari ücreti yıllık yüzde 10 oranında artışla brüt 488,70 YTL olarak belirledi. Kesintilerden sonra işçinin eline net 350,15 YTL geçecek.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı'nın çağrısı üzerine 18 Kasım 2004 günü başlayan Komisyon çalışmaları, 6 Aralık günü DİE, DPT, ve Hazine Müsteşarlığı'nın ekonomik ve sosyal alanındaki gelişmeleri değerlendiren raporlarının görüşülmesi ile devam etti. 21 Aralık 2004 günü,

Komisyon, DİE'nin verilen görev doğrultusunda, bir işçi için gerekli toplam harcama tutarı ile ilgili hesaplamasının değerlendirilmesinin ardından 28 Aralık günü yapılan toplantıda karara varıldı.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun yaptığı çalışmalardan sonra kararı açıklayan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, yeni asgari ücretin öngörülen yüzde 8'lik enflasyon hedefinin 2 puan üzerinde yüzde 10 artışla uygulanmasının kararlaştırıldığını belirtti.

Yeni asgari ücreti yetersiz ve ülkenin bugünkü koşullarında "insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi" sağlamaktan uzak olarak nitelendiren TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun işveren-hükümet kesimi tarafından belirlenen tutara işçi kesimi olarak muhalefet ettiklerini, yeni asgari ücretin çalışanların beklentilerini karşılamadığını belirterek "Asgari ücret yine sefalet ücreti olmuştur" dedi.

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel, belirlenen

Tablo:
Asgari Ücret, Yapılan Kesintiler ve İşverene Maliyeti (YTL/Ay)

	Ocak 2004	Temmuz 2004	Ocak 2005
Brüt Aylık Asgari Ücret	423,00	444,15	488,70
SSK Primi	59,22	62,18	68,42
Gelir Vergisi	53,92	56,63	62,31
Damga Vergisi	2,54	2,66	2,93
İşsizlik sigortası	4,23	4,44	4,89
Kesintiler Toplamı	119,92	125,92	138,55
Kesinti Oranı	28,4 %	28,4%	28,4%
Net Aylık Asgari Ücret	303,08	318,23	350,15
SSK işveren primi	107,18	86,61	95,30
SSK işçi prim farkı	17,73	-	-
İşsizlik sigortası işveren primi	10,99	8,88	9,77
İşsizlik sigortası işçi primi farkı	1,27	-	-
Sosyal Güvenlik Primi İşveren Ödemesi	137,16	95,49	105,07
Toplam İşgücü Maliyeti	560,16	539,64	593,77

Kaynak: TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi

yeni asgari ücretle ilgili işçi kesiminin görüşlerini açıklarken; "Komisyon'un oy çokluğu ile belirlediği asgari ücret, işçinin ailesiyle birlikte geçimini sağlayacak yeterlilikte olmamıştır. Siyasal iktidarın, uygulanmakta olan ekonomik program çerçevesinde yürütülen gelirler politikasının önceliği olan hedeflenen enflasyonla uyumlu ücret artışı anlayışı yeni asgari ücrete yansımıştır" değerlendirmesini yaptı. Türkel, asgari ücret seviyesinde gelir elde eden işçiden yapılan kesintilerin makul bir oranda olmasını işçi kesimi olarak yıllardır savunduklarını belirterek "Sosyal

güvenlik için kesilen prim asgari ücretli için yüksektir ve mutlaka devletin sosyal devlet olma gereğinin bir sonucu olarak, katkısı gerekmektedir. İşgücü maliyetindeki artış, diğer şartlarla birlikte kayıtdışı istihdamın yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu olumsuz ve çarpık yapı asgari ücreti belirleme çalışmalarına da maalesef olumsuz yansımaktadır" dedi.

1 Ocak 2005 gününden itibaren 16 yaşından büyük işçiler için tüm yıl boyunca brüt 488,70 YTL olarak uygulanacak asgari ücretten sosyal sigorta işçi primi, gelir vergisi, işsizlik sigortası gi-

bi ödemeler için yüzde 28,4 oranında kesinti yapılmaktadır. Asgari ücretli bir çalışan 2005 yılında ayda 62,31 YTL gelir vergisi ödemek durumundadır. SSK primi için ödeyeceği tutar ise 68,42 YTL'dir.

Hatırlanacağı üzere, kayıtdışı çalışmayan ve çalıştırmayan, kurallara uygun olarak faaliyet gösteren işverene asgari ücretin maliyeti Ocak 2004 ayında 560,1 milyon lira olarak hesaplanmıştı. Ancak hükümet, yasal düzenleme ile 1 Nisan 2004'den itibaren yüzde 26 oranında artırılarak 577,1 milyon liraya yükseltilmesi gereken SSK primine esas ka-

zanç alt sınırını -artışta indirim yaparak- yüzde 20 artışla ve fakat yılbaşından itibaren 549 milyon 630 bin lira olarak belirledi ve asgari ücret artışından dolayı meydana gelen maliyet farkının 46,2 milyon lirasını Hazine tarafından karşılanmıştı. İşverenlerin, SSK primine esas kazanç alt sınırının kaldırılarak asgari ücrette eşitlenmesi doğrultusundaki girişimleri sonucu yapılan değişiklikle asgari ücretin işverene maliyeti Temmuz 2004'den itibaren geriledi. 2005 yılında asgari ücretin işverene maliyeti günde 20 YTL tutarında.

Komisyon, 16 yaşını doldurmamış işçiler için uygulanacak asgari ücreti ise brüt 415,80 YTL, net 297,92 YTL lira olarak belirledi.

Komisyonunda işçi kesimi, TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel'in Başkanlığın-

da, Tarım-İş Genel Başkanı Bedrettin Kaykaç, Çimse-İş Genel Başkanı Ramazan Şafak, Türk Metal Genel Başkan Yardımcısı Sabri Özdemir ve TÜRK-İŞ Araştırma Müdür Yardımcısı Enis Bağdadioğlu'dan oluşan bir heyet ile temsil edildi.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun aldığı karara muhalif kalan işçi kesiminin "karşı oy gerekçesi" şu şekilde oldu:

"İnsanın, insan olma özelliğinden dolayı sahip olduğu temel haklara kavuşması ve kendi onuruna sahip çıkması uzun mücadeleler gerektirmiş, bu çerçevede, kendileri ve aileleri için insanca bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret düzeni sağlanması uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Anayasasının girişinde de, evrensel ve kalıcı barışın ancak sosyal adalet temeline dayalı olması nedeniyle, içinde yoksulluk ve yoksunluk bulunan çalışma şartlarının iyileştirilmesi gereğine işaret edilmektedir.

Avrupa Birliği (AB), insan haklarının ve temel özgürlüklerle

Tablo:
Asgari Ücret ve Enflasyondaki Gelişmeler

	Ortalama Brüt Asgari Ücret Endeksi	Ortalama Yıllık Enflasyon Endeksi	Ortalama Reel Brüt Asgari Ücret Endeksi	GSYİH Artışı
1999	100,0	100,0	100,0	-4,7
2000	133,2	154,9	86,0	7,4
2001	177,4	239,2	74,2	-7,5
2002	275,7	346,8	79,5	7,9
2003	356,8	434,5	82,1	5,8
2004	505,5	483,6	104,5	9,6
2005	569,8	530,0	107,5	4,8

Kaynak: TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi

* 2004 yılı ortalama enflasyon oranı Kasım ayı itibariyledir (% 11,29). 2005 için hedeflenen 9,6 oranıdır.

* GSYİH 2004 yılı gerçekleşme tahmini, 2005 yılı hedefidir.

rinin gözetilmesi ve daha ileri düzeyde gerçekleştirilmesi yoluyla sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması olduğunu göz önüne alarak Avrupa Sosyal Şartı'nı imzalamış ve "tüm çalışanların , kendilerine ve ailelerine yeterli bir yaşam düzeyi sağlamak için adil ücret alma hakkı" bulunduğunu kabul etmiştir.

T.C. Anayasası'nın "Ücrette Adalet Sağlanması" başlıklı 55'inci maddesinde "ücret emeğin karşılığıdır" denilmekte ve devlete "çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alma" görevi vermektedir. Ayrıca, asgari ücretin tespitinde "çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur" denilerek; insanın yaşaması, varlığını sürdürmesi için gerekli asgari gelirin sağlanması gereği vurgulanmaktadır.

Asgari Ücret Yönetmeliği, asgari ücreti "İşçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret" biçiminde tanımlamaktadır.

Asgari ücret, çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesine yönelik etkin bir sosyal politika aracıdır. Asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında, çalışanların düşük ücretlere karşı korunması ve çağdaş bir toplum içinde yaşayan işçinin, ailesi ile birlikte olağan ihtiyaçlarının karşılanması esastır.

Ancak, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun oy çokluğu ile belirlenen asgari ücret, işçinin ailesiyle birlikte geçimini sağlayacak yeterlilikte olmamıştır. İnsanca bir yaşama düzeyi sağlamaktan uzak "yoksulluk ücreti" düzeyindedir.

2005 yılında uygulanacak asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında göz önünde tutulması gereken temel husus, çalışanların karşı karşıya bulundukları geçim koşullarıdır.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, geçim koşullarını hesaplaması için Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'ye görev vermiş ve DİE **tek işçi için** bu tutarı Aralık 2004 itibariyle **net 422.059.064.-** lira olarak tespit etmiştir.

Asgari ücret pazarlık ücreti değildir.

Ancak 2005 yılının başında yürürlüğe girecek asgari ücret - önceki yıllarda olduğu gibi- işveren ve hükümet tarafından yine

pazarlık konusu yapılmıştır, daha da aşağıya çekilmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından net 422.- YTL olarak hesaplanmasına karşılık asgari ücret net 350.-YTL lira olarak ilan edilmiştir.

Komisyonun işveren-hükümet oy çoğunluğu, devletin resmi rakamlarına itibar etmek yerine "ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum" gerekçe gösterilerek çok daha düşük bir asgari ücret tutarını kabul ve ilan etmiştir. Böylece asgari ücret, tespit edildiği andan itibaren yetersiz, çelişkili ve tutarsız olmaktadır.

Asgari ücret ile en düşük kamu çalışanının maaşı arasında yapılacak kıyaslama, bu alanda yıllardır sürdürülen haksız ve yanlış uygulamaları ortaya koymaktadır.

Maliye Bakanlığı'nın verilerine göre, en düşük devlet memuru maaşı Ocak 2005'den geçerli olmak üzere net 509,49 YTL olmaktadır. Bu tutarın asgari ücret-

Tablo:
Asgari Ücrette Eksik Belirleme Nedeniyle Doğan Kayıp (YTL/Ay)

	DİE'nin Belirlediği Net Asgari Ücret	Asgari Ücret Komisyonu'nun İlan Ettiği Net Asgari Ücret	Fark
Ocak 2001	153,44	102,37	51,07
Temmuz 2001	-	107,32	-
Ağustos 2001	195,06	122,19	72,87
Ocak 2002	255,46	163,56	91,90
Temmuz 2002	274,66	184,25	90,40
Ocak 2003	326,60	226,00	100,60
Ocak 2004	396,99	303,08	93,19
Temmuz 2004	395,21	318,23	76,98
Ocak 2005	422,06	350,15	71,91

Kaynak: TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi

tin belirlenmesi çalışmalarında dikkate alınmaması ciddi bir ilişki olmaktadır.

Asgari ücret belirlenmesi çalışmalarında, işveren-hükümet kesimi temsilcileri ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumu öncelikle değerlendirmiş ve fakat çalışanların içinde bulunduğu durum ve yaşama şartları göz ardı edilmiştir.

Türkiye'de rekabet şartları düşük ücret temelinde olmamalıdır. Ekonomide istikrar, çalışan kesimlerin yoksulluğu pahasına sürdürülemez. Asgari ücreti belirlerken "ekonomik dengeleri" ön planda tutan yaklaşım "sosyal dengeleri" yerle bir etmekte, yoksulluğu artırmaktadır.

İşçinin ailesinin asgari ücret hesaplamalarında dikkate alın-

maması bir eksikliktir ve ülkenin sosyal şartlarıyla bağdaşmamaktadır.

Asgari ücret seviyesinde gelir elde eden işçiden yapılan kesintilerin makul bir oranda olmasını işçi kesimi yıllardır savunmaktadır. Türkiye, ücretten yapılan kesintilerin yüksekliği bakımından OECD üyesi ülkelerin başında gelmektedir. Bugün ücretliler üzerinde taşınmaz boyutlarda vergi yükü bulunmaktadır. Aynı şekilde, sosyal güvenlik için kesilen prim asgari ücretli için yüksektir ve mutlaka devletin, sosyal devlet olma gereğinin bir sonucu olarak, katkısı gerekmektedir. İşgücü maliyetindeki artış, diğer şartlarla birlikte kayıtdışı istihdamın yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu olumsuz ve çarpık yapı asgari ücreti belir-

leme çalışmalarına da olumsuz yansımaktadır.

Ülkemizde, istihdam vergisine dönüşen ücretler üzerindeki ilave yükler elbette düşürülmeli ve AB ülkeleri düzeyine getirilmelidir. Ancak kıyaslama yapılırken, gerek milli gelir içindeki ücretlilerin payı ve gerek toplam satış hasılatı içinde işgücü maliyetinin oransal ağırlığı ile ücret düzeyi de dikkate alınmalıdır.

Hükümet geçtiğimiz yıl ücretlilere özel indirim uygulamasını, yaptığı düzenleme ile ortadan kaldırmış ve çalışana yaklaşımını ortaya koymuştur. Asgari ücretten vergi alınmaması yönünde sosyal kesimler arasında görüş birliği oluşmasına rağmen bu konuda bir düzenleme yapılmamış, çalışanların vergi yükü azaltılmamış ve fakat 155 milyar

lirayı aşan gelire uygulanan vergi oranını 5 puan indirmek doğrultusunda yasa tasarısı hazırlamıştır.

TÜRK-İŞ asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında bazı temel ilkelerin çıkış noktası yapılması gerçeğini savunmuş ve bunu ilk toplantıda kamuoyuna açıklamıştır. İşçi kesimi asgari ücretin:

- Anayasa'da yer alan "geçim

şartları" dikkate alınarak belirlenmesi;

- işçi ve ailesinin günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasını mümkün kılacak, insanlık onuruyla bağdaşacak bir düzeyde olması;
- işçinin ve ailesinin harcaması kalıbının esas alınması ve hesaplamalarda Devlet İstatistik Enstitüsü verilerinin kullanılması;

- belirlenen tutarın işçinin eline net geçmesinin sağlanması;
- sanayi/tarım ve yaş, cinsiyet ayırımı yapılmadan ulusal düzeyde tek olması;
- işçilerin arasında nitelik, kıdem, işin mahiyeti gibi ekonomik amaçlı değerlendirmelerin tümünden bağımsız olarak ele alınması, ekonomik ölçülerin

Tablo:
Net-Brüt Asgari Ücretteki Gelişmeler (1993-2005)

	Brüt Asgari Ücret (YTL/Ay)	Net Asgari Ücret (YTL/Ay)
Ağustos 1993	2,50	1,56
Eylül 1994	4,17	2,76
Eylül 1995	8,46	5,55
Ağustos 1996	17,01	11,08
Ağustos 1997	35,48	22,94
Ağustos 1998	47,84	33,81
Ocak 1999	78,08	57,62
Temmuz 1999	93,60	68,63
Ocak 2000	109,80	80,55
Temmuz 2000	118,80	86,92
Ocak 2001	139,95	102,37
Temmuz 2001	146,95	107,32
Ağustos 2001	167,94	122,19
Ocak 2002	222,00	163,56
Temmuz 2002	250,88	184,25
Ocak 2003	306,00	226,00
Ocak 2004	423,00	303,08
Temmuz 2004	444,15	318,23
Ocak 2005	488,70	350,15

ötesinde sosyal bir ücret olarak kabul edilmesi;

- işçinin satın alma gücünün ileriye dönük olarak korunabilmesi için gerekli bir iyileştirmenin ayrıca ilave edilmesi;
- en düşük devlet memuru maaşının dikkate alınması;
- adil gelir dağılımını sağlamaya yönelik olarak refahtan pay içermesi;

gereğini çalışmalarında ileri sürmüş ve görüşünü gerekçeyle riyle ortaya koymuştur.

Savunduğumuz bu görüşlerin büyük bir bölümü Komisyon çalışmalarında dikkate alınmamıştır. Bunun sonucu, belirlenen asgari ücret düzeyi yetersiz ve ülkenin bugünkü koşullarında "insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi" sağlamaktan uzak kalmıştır.

Görülen odur ki, asgari ücret belirleme çalışmalarına geçmiş ekonomik kriz döneminde yan-

şıyan Uluslararası Para Fonu-Dünya Bankası politikaları, ekonomide düzelmenin ifade edildiği dönemde de devam ettirilmek istenmektedir.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun işveren-hükümet kesimi temsilcileri oy çoğunluğuyla belirlenen asgari ücrete, gerek miktar ve gerek belirleme yöntemi açısından katılmadığımızdan işçi kesimi olarak muhalif kalıyoruz."

Son beş yıl içinde asgari ücret ile tüketici fiyatlarında meydana gelen artışlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Asgari ücrette 2000 yılında yüzde 14,0 ve 2001 yılında yüzde 13,7 oranında bir kayıp, 2002 ve 2003 yılında ise enflasyondaki kısmi gerilemeye bağlı olarak yüzde 7,1 ve yüzde 3,3 oranında bir artış söz konusu olmuştur. 2000-2003 arası dört yıllık dönemde asgari ücretteki reel gerileme yüzde 17,9 oranında olmuştur. 2004 yılının ilk altı ayında gerçekleşen yüzde 38,2 ve ikinci altı ayında yüzde 5,0 oranındaki artışla asgari üc-

retin reel olarak yükselmesi sürmüş ve fakat aynı dönemde sağlanan refah artışından pay alınabilmesi mümkün olamamıştır.

Aynı biçimde, 2005 yılında hedeflenen enflasyonun biraz üzerinde artış yapılan asgari ücretin satınalma gücünde yükselmenin devam ettiği ileri sürülse de, gerek asgari ücret düzeyinin yetersizliği ve gerek son dört yılda yüzde 20'nin üzerinde sağlanan refah artışından yeterince pay alınmamış olması gibi nedenlerden dolayı, asgari ücret düzeyi halen sefalet ücreti niteliğindedir.

Ancak bu durum belirlenen asgari ücretin "insani olmadığı" gerçeğini değiştirmemektedir. Asgari ücret ile en düşük kamu çalışanının maaşı, en düşük işçi emeklisinin maaşı, sigorta primi ne esas alt aylık tutarı arasında yapılacak kıyaslama, bu alanda yıllardır sürdürülen haksız ve yanlış uygulamaları ortaya koymaktadır. En düşük devlet memuru maaşının Ocak 2005'de net 509,481 YTL olduğu hususunun asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında dikkate alınmaması ciddi bir çelişkidir

Komisyon kararını verirken DIE'nin hesapladığı devletin resmi rakamlarına itibar etmek yerine -yine- "ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum" gerekçe gösterilerek daha düşük bir asgari ücret tutarını kabul ve ilan etmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 2004 Aralık ayı itibarıyla asgari ücretin net 422,06 YTL olması gerektiğini hesaplamış, ancak asgari ücret net 350,15 YTL olarak yürürlüğe girmiştir.

SEKA KAPATILAMAZ

SEKA İzmit İşletmesi'nin 27 Ocak'ta kapatılma kararına karşı İzmit'te büyük bir miting yapıldı

Mitinge katılarak bir konuşma yapan TÜRK-İŞ Genel Başkanı Kılıç, SEKA'nın kapatılmasının sosyal cinayet olduğunu söyledi

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyeleri de katıldı.

Mitingde konuşan Kılıç, SEKA'nın kapatılmasının bir sosyal cinayet olduğunu söyleyerek Hükümetin bu karardan bir an önce vazgeçmesi gerektiğini söyledi.

TÜRK-İŞ'in İzmit mitingi ve SEKA ile ilgili gelişmeleri haber ve yorumlarıyla önümüzdeki sayımızda geniş bir biçimde ele alacağız.

SEKA İzmit İşletmesinin 27 Ocak 2005 günü kapatılması kararına karşı tepkiler büyüyor. TÜRK-İŞ'in Selüloz-İş Sendikamız ile birlikte 8 Ocak 2005 günü İzmit'te düzenlediği mitinge yaklaşık 10 bin işçi katıldı. Mitingde TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç ve Selüloz-İş Genel Başkanı Ergin Alşan birer konuşma yaptı. Mitinge

Nazım Tur'u Kaybettik

Dokgemi-İş Sendikası Genel Başkanı Nazım Tur, İstanbul'da toprağa verildi.

Dokgemi-İş Sendikası Genel Başkanı Nazım Tur, yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak 13 Aralık 2004 günü İstanbul'da vefat etti. Tur'un cenazesi 14 Aralık 2004 günü İstanbul Beykoz'da yapılan törenle toprağa verildi. Cenaze törenine TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç ve Yönetim Kurulu üyeleri, sendikalarımızın genel başkan ve yöneticileri, işçiler ve Tur'un dostları katıldı.

Nazım Tur 1948 yılında Kastamonu Araç'ta dünyaya geldi. Babasının ölümü ile yetim kalan Nazım Tur, 1961 yılında ilk okulu bitirerek İstanbul'a çok öncelerden göç eden ağabeylerinin yanına geldi. Kısa bir süre değişik işlerde çalıştıktan sonra, Denizcilik Bankası Sanat Okuluna başladı. 1965 yılında Sanat Enstitüsünden sonra tarihi Haliç tersanesinde çalışmaya başladı. 1968 yılında İstinye tersanesine nakil oldu. Kısa bir süre çalıştıktan sonra 1968 senesinde askere gitti. Askerliğini Deniz Kuvvetleri Gölçük tersanesinde tamamlayan Nazım Tur, 1970 senesinde asker dönüşü yine İstinye tersanesinde işbaşı yaptı. 1946 yılında kurulan ilk sendikalarından Dokgemi-İş sendikasının Merkez Denetim ve Merkez Yönetim Kurullarında görev al-

dı. 1983 yılında aynı sendikanın Boğaziçi Şube Başkanı seçilen Nazım Tur, bir yıl içinde Dokgemi-İş sendikasının 3-4 Aralık 1983 tarihinde yapılan 28. Genel Kurulunda Genel Başkan seçildi. Bu tarihten itibaren aralıksız bu görevi devam ettirmekteydi. Bu arada Kazakistan Üniversitesini de bitiren Nazım Tur, 1999 Milletvekili genel seçimlerinde İstanbul 1. Bölge Milletvekili adayı oldu ise de seçilemedi. Çalışma hayatı ile ilgili çok sayıda makaleler yazdı. Konferanslar verdi. Yurtiçi-yurtdışı seyahatle-

rinde ülkemizi temsil etti. Merkezi Cenevre'de bulunan Dünya Metal Federasyonunun kurullarında görev aldı. Dokgemi-İş sendikasının 7-8 Haziran 2003 tarihinde İstanbul'da yapılan 35. Olağan Genel Kurulunda, yeniden Genel Başkan seçilmişti.

Tur evli ve 4 çocuk, 6 torun sahibiydi.

TÜRK-İŞ Dergisi olarak Nazım Tur'a Allah'tan rahmet, ailesine, TÜRK-İŞ ve Dokgemi-İş Sendikası topluluğuna başsağlığı dileriz.

BASS Genel Kurulu Yapıldı

YILMAZ: "Hükümet İşçiyi Dışlıyor, Sermayeyi Kolluyor"

Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası (BASS) 15. Olağan Genel Kurulu 27-28 Kasım 2004 günlerinde Ankara'da yapıldı. Genel Kurulda Divan Başkanlığına TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, yardımcılıklarına Genel Sekreter Mustafa Kumlu ve Genel Mali Sekreter Ergün Atalay seçildiler.

Genel Kurulun açılışında bir konuşma yapan Genel Başkan Turgut Yılmaz, hükümetin çalışanı dışladığını, sermayeyi kolladığını söyledi.

Yılmaz konuşmasında özetle şu görüşlere yer verdi:

"Yönetim Kurulu ilk önceliği toplu iş sözleşmesinin yapılmasına vermiştir.

- Hükümet nezdinde, TÜRK-İŞ'in de yardımıyla, yapılan girişimler sonucunda Bankanın hak-sız ve temelsiz itirazları geri aldırılmış ve toplu sözleşme masasına otur-maları sağlanmıştır.

Yapılan seçimler sonucunda BASS Sendikası'nın yeni Genel Yönetim Kurulu aşağıdaki gibi oluştu:

Genel Başkan : **Turgut YILMAZ**
 Genel Sekreter : **Bülent ERCAN**
 Genel Mali Sekreter : **Mustafa EREN**
 Genel Eğitim Sekreteri : **S. Selçuk ÇİFTÇİ**
 Genel Örgt. Sekreteri : **Cevdet KALAY**

- İkramiyeler başta olmak üzere kazanılmış haklar-dan ödün verilmesi için ısrar edildiğinde uyuş-mazlığa gidilmiştir.
- Arabulucu Raporunun büyük ölçüde çalışanlar lehine olması sağlanmıştır.
- Uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulu'na intikal et-mesi ihtimali belirdiğinde toplu iş sözleşmesi, tüm kazanılmış haklar koruna-rak imzalanmıştır.

Genel Yönetim Kurulumu-zun ikinci önceliği -2000 yılı içinde büyük ölçüde ihmal edil-miş olan- Banka satışı girişimle-rine karşı sistemli bir mücadele başlatmak olmuştur.

Çalışmalarda ve mücadelede hareket noktamızı şu ilkeler teşkil etmiştir:

- 1 Zaten özel bir ticari Banka olan Vakıfbank'ın "özelleş-tirilmesinden" söz edilemez.
- 2 Devlet, sermayesinde bir kuruluşluk payı bulunma-yan Vakıf Paraları İdare-si'nden kaynak aktarılarak kurulmuş bir Bankayı, egemenlik gücüne dayana-rarak satamaz.
- 3 Milli ve manevi değerleri-miz yerli ya da yabancı te-kellere peşkeş çekilemez."

TGS Genel Kurulu Yapıldı

"Basın Emekçileri Haklarını Kaybediyor"

Türkiye Gazeteciler Sendikası 17. Olağan Genel Kurulu 26-27 Kasım 2004 günlerinde İstanbul'da yapıldı. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Burhan Felek Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen Genel Kurulda Divan Başkanlığı'na Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel seçildi.

Genel Kurulun açılışında bir konuşma yapan TGS Genel Başkanı Behzat Erkoç, medya patronlarının 'bağımsız ve özgür gazetecilik' adına konulmuş yasal düzenlemelerin son kırıntılarını da temizleme çabası içinde olduğunu savunarak, "Basın çalışanlarının mevcut sorunlarına yakın gelecekte yeni sorunlar eklenecek" dedi.

Genel Kurula bir mesaj gönderen Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç da, medyanın sermayenin egemenliğine girmesinin en önemli sonucu olarak basın emekçilerinin, kamu görevi yürüten bağımsız ve özgür çalışan olmaktan her geçen gün uzak-

laştığını belirterek, "Diğer bazı önemli kesimlerin yanı sıra, basın sektörü tam anlamıyla demokratik, özgür ve objektif olmadan ülkemizde temel sorunların çözümü mümkün görünmüyor. Bunun ilk koşulu da, basın çalışanlarının sendikalaşmalarıdır" dedi.

TGS'nin Genel Kurul sonuç bildirgesinde ise şu görüşlere yer verildi: "Bir yandan habere bakış açısında giderek bir yozlaşma yaşanırken, bir yandan da gazetecilere karşı acımasız bir sömür

sistemi uygulanıyor. Havuz yöntemi ile muhabirler azami ölçüde sömürülürken, aynı medya organında çalışanlar arasında derin maaş uçurumları yaşanıyor. Örgütsüzlük, iş güvencesizlik gazetecileri kuşatırken, bireyciliği de öne çıkarıyor. Tekelleşmenin vardığı boyutlar, büyük medya gruplarında imzalanan sözleşmeler, gazetecilerin iş güvencesinin ortadan kalkmasını, adeta medya patronunun iki dudağı arasına hapsolmasını getiriyor. Basın emekçileri yeni haklar kazanmadıkları gibi, var olan haklarını da bir bir kaybediyor.

Medya patronları lehine yasal düzenlemeler, 212 sayılı Yasa'nın giderek budanması girişimleri, diğer çalışanları olduğu gibi gazetecileri de etkileyecek olan kıdem tazminatının kaldırılması ya da fona dönüştürülmesi tehlikesi büyüyor. TGS, kıdem tazminatlarına dokunulmamasını, örgütlenme özgürlüğünü, iş güvencesini savunur ve gazetecilerin sendikalı olması için çaba gösterir."

Genel Kurul sonunda yapılan seçimlerde TGS'nin yeni Yönetim Kurulu şu şekilde oluştu:

Genel Başkan	: Ercan Sadık İPEKÇİ
Genel Başkan Yrd.	: Yıldırım BORAN
Genel Sekreter	: Metin TÜRKYILMAZ
Genel Mali Sekreter	: Aydın KANEVETÇİ
Genel Eğitim Sekreteri	: M. Murat AKBAŞ
Genel Teşk. Sekreteri	: Sergül YOLCU KESKİN
Üye	: Nevit TOKDEMİR
Üye	: Muhittin DOĞAN

TÜMTİS Genel Kurulu

Topçu: "İşçi Haklarına Saldırıları Sürüyor"

Türkiye Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası (TÜMTİS) 26. Olağan Genel Kurulu 11-12 Aralık 2004 günlerinde İstanbul'da yapıldı.

Genel Kurulda divan başkanlığına Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın seçildi. Genel Kurula TÜRK-İŞ adına Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel katılarak bir konuşma yaptı.

Açış konuşmasını yapan Genel Başkan Sabri Topçu konuşmasında, işçilerin haklarına yönelik saldırıların sürdüğünü belirterek şunları söyledi:

"Ülkemizde işçi ve emekçilerin haklarına yönelik kapsamlı saldırılar sürüyor. Ülkemizde örgütlenme özgürlüğü yoktur. Sendikalara üye olan işçiler işten çıkarılmakta, işe geri dönmek için mücadele verenler,

sendika yöneticileri ile birlikte gözaltına alınıp haklarında davalar açılmaktadır.

Bugün "AB'ye Uyum Yasaları" olarak gündeme gelen bir dizi yasa ile uluslararası tekelleri sermayeye dizginsiz bir sömürü olanağı yaratılırken memurlar; sözleşmeli statüye geçirilerek işgüvencesinden yoksun bırakılmaya, işçiler; tazminatları

Fon'a devredilerek bu hakları yok edilmeye; SSK hastaneleri ve dispanserleri Sağlık Bakanlığı'na devredilip sonra da özelleştirilmeye çalışılıyor. Emek Platformu'nun SSK'nın tasfiyesi ve Köy Hizmetlerinin kapatılması planlarına karşı almış olduğu eylem kararlarını destekliyoruz. İşyerlerinden alt yapısı hazırlanarak gerçekleştirilecek bir genel grevin saldırıların püskürtülmesinde bir zorunluluk olduğuna inanıyorum.

Sermayenin siyasi iktidarlara birlikte emeğe yönelttiği bu saldırılara karşı işçi sendikaları ve diğer emek örgütlerinin birlikte ortak bir mücadele vermesi ve sınıf dayanışmasının yaygınlaştırılması bugünün en önemli görevidir. Bu görevin yerine getirilmesinde TÜMTİS olarak hiç bir fedakarlıktan kaçınmadık, kaçınmayacağız."

Yapılan seçimler sonucunda TÜMTİS Sendikası'nın yeni Genel Yönetim Kurulu aşağıdaki gibi oluştu:

Genel Başkan	: Sabri TOPÇU
Genel Sekreter	: Abidin KANDEYER
Genel Mali Sekreter	: Seyfi EREZ
Genel Örgütlenme Sekreteri	: Kenan ÖZTÜRK
Genel Eğitim Sekreteri	: Gürel YILMAZ
Merkez Yönetim Kurulu Üyesi	: Halil ÇEKİN
Merkez Yönetim Kurulu Üyesi	: Mehmet DOĞAN
Merkez Yönetim Kurulu Üyesi	: Muharrem YILDIRIM
Merkez Yönetim Kurulu Üyesi	: Nurettin KILIÇDOĞAN

HÜR-İŞ Genel Kurulu Yapıldı

ANDIÇ: "Ülkemiz Kaçak İşçi Cenneti Yapılmamalı"

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan, Konfederasyonumuz üyesi Hür-İş Sendikası 3. Olağan Genel Kurulu 19 Kasım 2004 günü yapıldı.

Genel Kurula TÜRK-İŞ'i temsilen Genel Mali Sekreter Ergün Atalay katılarak bir konuşma yaptı.

Genel kurulun açılışında bir konuşma yapan Hür-İş Genel Başkanı Özay Andiç, KKTC'nin içinde yaşadığı uluslararası ve ulusal sorunlara değinerek şunları söyledi:

"Ekonomik sıkıntılar yanında çalışma hayatımızdaki sorunlar da gün geçtikçe ağırlaşarak devam etmektedir. Her ne kadar da bu hükümet kaçak işgücü ile bir mücadele başlatmış olsa bile bu sorunun kolay kolay halledilemeyeceği görünüyor. Gerçeği itiraf etmek gerekirse bu sorunun böyle bu boyutlara gelmesinde gelmiş geç-

miş tüm iktidarların sorumluluğu vardır. Bu sorunun halledilmesi için kararlılık gerekmektedir. Ülke şartları gözönünde tutularak bu konuya dıştan yapılan müdahalelerin karşısında kararlılıkla durmak gerekir. Ülkemiz insanı işsizlik nedeni ile Rum'a muhtaç olurken bu ülkeyi kaçak işçi cenneti yapmanın bir anlamı yoktur. Son zamanlarda kaçak işçi sorunu yanında kaçak işveren de türemiştir. Bütün bu olumsuzluklar hem dev-

leti vergi tahsilatı yönünden zorlamakta hem de sosyal fonların gelirlerine olumsuz etki yapmaktadır. Yıllardan beri söylememize rağmen durum böyle devam ederse işçinin geleceği olan Sosyal Sigortalar bugünkü durumunu arar olacaktır. Zaten bugün, kurum emeklisini ödemek için her ay trilyonlarca açık vermektedir. Dünyada en az beş çalışan bir emekliyi ödemesi gerekirken bugün bu oran bizim ülkemizde yaklaşık iki çalışanın bir emekliyi ödemesi gerekmektedir."

Genel Kurul sonunda yapılan seçimlerde Hür-İş Yönetim Kurulu şu şekilde oluştu:

Genel Başkan : **Özay ANDIÇ**
 Genel Başkan Yrd. : **Ahmet ÇOLUDA**
 Genel Başkan Yrd. : **Mudahar AKAR**
 Genel Sekreter ve
 Mali Sekreter : **Yakup LATİFOĞLU**
 Genel Eğitim Sekreteri : **Buran ATAKAN**
 Genel Teşk. Sekreteri : **Erdoğan ÖZKAN**

TİSK'te Yeni Dönem

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nda Genel Başkanlığa Tuğrul Kudatgobilik Seçildi.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) 22. Olağan Genel Kurulu 25-26 Aralık 2004 günlerinde yapıldı. Divan Başkanlığına Nihat Yüksel'in seçildiği genel kurula Başkan Erdoğan da katılarak bir konuşma yaptı.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, TİSK Genel Kurulu'nda bir konuşma yaparak, işverenleri endüstriyel ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütmesi, iş barışının sağlanması ve demokrasi adına çalışanlarını sendikalaşmaya çağırdı.

Kılıç konuşmasında, "Bütün dünya ülkeleri, gelişmiş ekono-

miler işçilerimiz tercihlerini dikkate almaktadır.

Üreten işçilerdir. Üretilenlerin alıcısı da işçilerdir. Seçilmişleri seçenler de işçilerdir. Bu basit ama önemli kuralı kimse unutmamalıdır.

Türkiye'de TOBB, TİSK ve TUSİAD birer gerçek olarak ortadadır. Ama kimse unutmamalıdır ki, rahmetli Demirsoy'un veciz bir şekilde söylediği gibi, Ankara'da bir de TÜRK-İŞ vardır. Her şeye rağmen vardır ve var olacaktır" dedi.

TİSK Genel Kurulunda Konfederasyonun 15 yıldır genel başkanlığını yürüten Refik Baydur bu görevini kendi isteğiyle bıraktı. Baydur'un yerine Tuğrul Kudatgobilik seçildi.

TUĞRUL KUDATGOBİLİK

1940 yılında İstanbul'da doğan Kudatgobilik, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. London School of Economics'de Ekonomi Master'ı yaptı.

1968 yılında Koç Topluluğu'nda işe başlayan Tuğrul Kudatgobilik 34 yıl Topluluğun muhtelif şirket ve görevlerinde çalıştıktan sonra 1 Ocak 2003 yılında, Endüstri ve

Halkla İlişkiler Grubu Başkanı olarak emekliliğe ayrıldı.

Nisan 2001 tarihinden bu yana, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) Yönetim Kurulu Başkanlığını yürüten Tuğrul Kudatgobilik ayrıca, TİSK Yönetim Kurulu Üyesi, KIPLAS'ta Başkan Yardımcılığı ve MESS Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu Başkanlığı görevlerini yürütmektedir.

TÜRK-İŞ İşçi Sağlığı - İş Güvenliği Toplantıları

Adana • İstanbul (Avrupa Yakası) • İstanbul (Anadolu Yakası) • İzmit

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih KILIÇ:

"İşçi sağlığı ve iş güvenliği, çalışma hayatının sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir ortama kavuşması için üzerine ciddiyetle eğilmemiz gereken bir konudur"

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa TÜRKEL:

"Eğitimin, gerek toplumsal hayatta, gerekse çalışma hayatında hepimiz için vazgeçilmez bir unsur olduğunu kabul etmek zorundayız"

ÇSGB İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü Erhan BATUR:

"TÜRK-İŞ'in bu alanda gerçekleştirdiği eğitim seminerlerinin sağlıklı çalışma ortamının yaratılması için büyük destek sağlayacağına inanıyorum"

Konfederasyonumuz tarafından 2004 yılı kapsamında gerçekleştirilen İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği eğitim seminerlerine Kasım ve Aralık aylarında üç ilde yapılan dört toplantıyla devam edildi. Hatırlanacağı üzere, Eylül-Ekim döneminde Çorlu, Denizli, Gaziantep, Konya ve Tokat'ta işçi sağlığı ve iş güvenliği seminerleri teşkilatlanma toplantılarıyla paralel olarak yapılmıştı.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, İstanbul ve İzmit toplantılarında yaptığı konuşmalarda özetle şu görüşlere yer verdi: "İstanbul'da iki bölgede gerçekleştireceğimiz İşçi Sağlığı-İş Güvenliği seminerleri ile 2004 yılı kapsamında sürdürdüğümüz seminerleri hayata geçirmiş bulunmaktayız. Son olarak İzmit'te gerçekleştireceği-

miz toplantı ile bu çalışmalarımızı tamamlamış olacağız.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, çalışma hayatının sağlıklı ve güvenli bir ortamda gerçekleşmesi bakımından vazgeçilmez bir koşuldur. Bunu sağlamak için de bize ve devlete büyük görevler düştüğü kadar, işverenlere de

aynı ölçüde görev ve sorumluluk düşmektedir. Verimliliğin birinci şartının sağlıklı ve huzurlu çalışma ortamlarının sağlanması olduğu gerçeğini hepimiz biliyoruz. İşverenlerin ucuz emek anlayışı doğrultusunda işçi sağlığı ve güvenliği koşullarını ihlal etmelerini kesinlikle

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç

kabul edemeyiz. Bunun için de yasal ve toplumsal mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz."

Kılıç konuşmasında Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerine de değinerek, "17 Aralık 2004 tarihi, ülkemiz açısından tarihi bir dönemeç olacaktır. AB ile müzakerelerin başlaması ile ülkemiz toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan yeni bir döneme girecektir. Türk toplumunun yüzde 80'i Avrupa Birliği üyesi olmamızı desteklemektedir. Bunu biz de gönülden arzu etmekteyiz. Ancak Avrupa Birliği üyesi olmak, Avrupa'ya yakışır standartlarda yaşam ve çalışma koşullarının sağlanması ile mümkün olacaktır. Bu değişim sürecini en sağlıklı şekilde gerçekleştirmek için hepimize büyük görevler düşmektedir" dedi.

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün Atalay Adana toplantısında yaptığı konuşmada şu görüşleri dile getirdi: "Biz TÜRK-İŞ olarak doğrunun, iyi-

nin yanındayız, ama yanlışların da TÜRK-İŞ topluluğu olarak karşısındayız. Bu ülkede iyi şeyler olursa biz TÜRK-İŞ topluluğu olarak katkı sağlarız. Temsil ettiğimiz insanların hak ve menfaatinin evvel ülkenin hak ve menfaatinin öne koyan bir kuruluşuz biz. Herkes TÜRK-İŞ'i dinleyecek, TÜRK-İŞ'in mantıklı, makul taleplerine kulak verecek, o doğrultuda hareket edecek."

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel seminerlerde yaptığı konuşmalarda özetle şu görüşleri ifade etti: "Eğitimin, gerek toplumsal hayatta, gerekse çalışma hayatında hepimiz için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerçeğini kabul etmek zorundayız. Gelişmiş ülkeler, bunu kabul ederek, eğitimi sadece belirli süreçlerle sınırlı bırakmanın ötesine taşıyarak, "yaşam boyu eğitim"i kendilerine ilke edinmişlerdir. Ülke olarak bizim, eğitime çok ihti-

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Ergün Atalay

yacımız olduğuna ve bu konuda gereken düzeyi yakalamak için çok çalışmamız gerektiğine inanıyorum.

Ancak ben burada önemli bir konuya dikkatinizi çekmek istiyorum; sendikal hareketin yönünü tayin eden bizlerin eğitiminin ve gerekli bilgi donanımına sahip olmamızın, bundan sonraki sendikal mücadele açısından çok önemli olduğuna inanıyorum. Böyle gelmiş böyle gider diyerek, gelişime ayak uydurmamızın mümkün olmayacağına inanıyorum. Tarihi bir dönemece girdiğimiz şu günlerde, sendikal hareketin de yeni açılımların arifesinde olduğunu kabul ederek, 50 yıllık mücadelemizi daha güçlü sürdürmek için tüm teşkilatın eğitimi konusunda seferber olmalıyız.

2004 yılı kapsamında gerçekleştirdiğimiz bu eğitim seminerlerinin hepimiz için çok fayda sağladığına inanıyorum. Önümüzdeki süreçte İşçi Sağlı-

ÇSGB İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü Erhan Batur ve Paul Huijzendveld

ğı İş Güvenliği ile ilgili yeni çıkan yasa ve bu yasa çerçevesinde çıkarılan yeni yönetmelik ile de gelişmiş ülkelerin sahip olduğu bir yönetmeliğe kavuşmuş olacağız. Bu, işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından oldukça önemli bir kazanım olacaktır."

TÜRK-İŞ'in düzenlediği İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği seminerlerinin İstanbul Avrupa yakasındaki toplantısına katılan ÇSGB İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü Erhan Batur da katılarak bir konuşma yaptı. Batur Bakanlığının görüşlerini şu şekilde ifade etti: "ILO, sağlıklı iş sağlığı ve güvenliği koşullarının yerine getirilmemesinden ötürü dünyada her yıl 1.2 milyon kadın ve erkeğin hayatını kaybettiğini ve 250 bin kişinin de çeşitli rahatsızlıklara maruz kaldığını ifade etmektedir. 2003 yılı SSK istatistikleri ise 76600 iş kazası ve 440 meslek hastalığının tespit edildiğini ortaya

koymaktadır. Bu vahim sonuçlar iş sağlığı ve güvenliği koşullarının tam anlamıyla sağlanmasının ne derece önemli olduğunu doğrulamaktadır. Bunun sağlanması için devlete, yani bize büyük görev düştüğü kadar, siz sosyal taraflara da büyük sorumluluk düşmektedir. İş Sağlığı-İş Güvenliği konusu, AB ülkeleri de dahil olmak üzere gelişmiş ülkelerin gündemindedir. TÜRK-İŞ'in bu kapsamda gerçekleştirdiği bu çalışmaların, sağlıklı çalışma ortamlarının yaratılması konusunda büyük destek sağlayacağına inanıyorum."

24-25 Kasım Adana, 14-15 Aralık İstanbul (Avrupa), 16-17 Aralık İstanbul (Anadolu) ve son olarak da 28-29 Aralık 2004 tarihinde İzmit'te gerçekleştirilen toplantılara TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyelerinin yanı sıra Türkiye'deki İş Sağlığı ve Güvenliği projesinin takım lideri ve aynı zamanda Hollanda eski İş Teftiş Genel Müdürü Paul Huijzendveld katıldı. Adana'da gerçekleştirilen seminerin açılışına Adana Valisi Cahit Kırac da katılarak bir konuşma yaptı.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği toplantılarında şu konular işlendi.:

- İş Sağlığı İş Güvenliği Mevzuatında İşçilerin Hakları ve Yükümlülükleri,
- İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatında İşverenlerin Yükümlülükleri,

İzmit'teki toplantıya Selüloz-İş Genel Başkanı Ergin Alşan da katılarak bir konuşma yaptı

- İşçilerin Sağlık ve Güvenlik Hakları için Sendikal Politika ve Eylem Programı,
- Avrupa Birliği'nde İş Sağlığı ve İş Güvenliği,
- Mesleki Hastalıklardan Korunma Yolları,
- İş Kazalarından Korunma Yolları ve İlk Yardım.

Anılan konuları işleyen uzman, akademisyen ve iş müfettişleri ise şu kişilerden oluştu: Prof. Dr. Yıldız Tümerdem, Dr. Bülent Piyal, Dr. Vahide Bilir, Tahir Sinanoğlu, Abdullah Özel, Lütfi Alpsoy, Orhan Ekşi, Mustafa Coşkun, Ünal Can.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği seminerleri 40'ar kişilik gruplar halinde, işyeri sağlık kurulu işçi üyeleri, temsilci ve baştemsilcilerinin katılımıyla yapıldı. 2004 yılı eğitim ve teşkilat seminerlerine yaklaşık 1500 TÜRK-İŞ üyesi katıldı.

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Demiryol-İş Sendikası Genel Başkanı

ATALAY: "Bizi Görmezden Gelenler Yollarına Devam Edemezler"

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Demiryol-İş Sendikası Genel Başkanı Ergün Atalay, TÜRK-İŞ'in 24 Kasım 2004 tarihinde Adana'da yapılan seminerinde bir konuşma yaptı. Atalay konuşmasında çalışma yaşamının ve sendikal hareketin içinde bulunduğu sorunları değerlendirerek şunları söyledi:

"Rahmetli Seyfi Demirsoy'un herkesçe bilinen çok veciz bir sözü vardır: 'Ankara'da TÜRK-İŞ var!'. Her ne kadar bazı ke-

simler son zamanlarda Ankara'da TÜRK-İŞ'in var olup olmadığı konusunda bir yanlışlığın içinde olsalar da, 20 Kasım Cumartesi günü Ankara'da Sıhhiye meydanında yüz bin TÜRK-İŞ üyesini görünce bu gerçeği, TÜRK-İŞ'in büyüklüğünü anlamışlardır.

Bu büyük mitingimiz durduk yere olmadı. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasına, SSK hastanelerimizin Sağlık Bakanlığı'na devredilme-

sine karşı oluşan bir tepkiydi. Başta Sağlık Bakanımız ve Sayın Başbakanımız olmak üzere, ülkeyi yönetenler kimseye sormadan, danışmadan SSK hastanelerini Sağlık Bakanlığı'na bağlayacaklarını söylüyorlar. Bunu yaparken de bu işin sosyal taraflarına yani bizlere sorma gereği duymuyorlar. Yazılı ve görsel basını da çok rahat kullanıp, bu işlemin SSK'lılara, emeklilere, SSK'dan hizmet alan otuz altı milyon insana daha yararı olacağını anlatıyorlar.

TÜRK-İŞ olarak doğrunun yanındayız, iyyinin yanındayız ama yanlışların da TÜRK-İŞ topluluğu olarak karşısındayız. Zaman zaman sorumluluğumuz gereği olan suskunluğumuz yanlış anlaşılıyor.

Evet, SSK hastanelerinden kimse memnun değil, ben de değilim, emekli de değil, dul da değil. Ama SSK hastanesinden memnun olmayıp da devlet hastanesine gidenler daha mı memnun, olaya böyle bakmak lazım. Şimdi bu meseleler çözülecekse, her şey daha iyi olacaksa, emeklimiz, çalışmamız bu birleşmeden dolayı daha iyi randıman, daha iyi sağlık hizmeti alacaklarsa, biz sendikalar ya da TÜRK-İŞ buna niye karşı çıksın ki? İnanm büyük bir memnuniyetle buna onay veririz.

Ancak çok iyi biliyoruz ki, her şey çok daha kötü olacak. SSK kısıtlı imkanlarına rağmen, elli beş bine yakın doktoru, kırk beş bin civarında sağlık personeli, eczacısı ve yardımcı personeliyle beraber yüz bin kişiyle, otuz beş milyona hizmet ediyor. Hastane sayısı da devlet hastanesinin sayısının, Sağlık Bakanlığı hastane sayısının beşte biri. Sağlık Bakanlığı bu personelin üç misliyle hastanelerin beş misliyle bu ülkede yaklaşık on sekiz milyon insana hizmet ediyor. SSK'nın maliyeti yıllık yaklaşık yüz otuz milyar lira, Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerin maliyeti dört yüz küsur milyar lira. Bunlar resmi rakamlar. Buna rağmen daha iyisi olacak diyorlar. Biz bunun daha iyisinin

olmayacağını ülkeyi yönetenlere ifade ettik.

Biz TÜRK-İŞ olarak doğrunun yanındayız, iyyinin yanındayız ama yanlışların da TÜRK-İŞ topluluğu olarak karşısındayız. Zaman zaman sorumluluğumuz gereği olan suskunluğumuz yanlış anlaşılıyor. Bu ülkede AK Partiye ülkenin her yerinde her üç kişiden biri oy verdi. Bu salonda olanların üçte biri de oy verdi. Hükümet bunu bilmeli, diyalog kurmadan, istişare yapmadan, kitle örgütlerinin görüş ve düşüncelerini almadan bir yola gidilemeyeceğini anlamalı. O yola gitmeye kalkarsanız o yolun sonuna varamazsınız. Bunu geçmişte deneyenler oldu ama yanıldılar.

Sigorta hastanesiyle en çok haşır neşir olan insan topluluğu bizleriz. O hastanelerde neler yaşandığını en iyi biz biliyoruz. Yaşam seviyemizin, sağlık hizmetlerinin kalitesinin daha iyi bir seviyeye çekilmesini istiyoruz. O halde bu düzenlemeleri yaparken de özellikle TÜRK-İŞ'in, emekli cemiyetlerinin gö-

rüşünün mutlaka alınması lazım. Ama bundan sonra zorunlu olarak alacaklar.

Bu ülkede iyi şeyler olursa biz TÜRK-İŞ topluluğu olarak bunu söyleriz, katkı sağlarız. TÜRK-İŞ'in bir yapısı var, bu yapısı elli beş senedir devam ediyor. Temsil ettiği insanların hak ve menfaatinden evvel ülkenin hak ve menfaatini önüne koyan bir kuruluşuz biz. TÜRK-İŞ'in sesine kulak tıkayıp, TÜRK-İŞ'i görmezlikten gelen hiçbir iktidar bu ülkede yoluna devam edemedi. Herkes TÜRK-İŞ'i dinleyecek, TÜRK-İŞ'in mantıklı, makul taleplerine kulak verecek, o doğrultuda hareket edecek.

Bizim yanlış bir talebimiz hiç olmadı, bizden evvelki ağabeylerimizin de olmadı. Biz bu ülkede her şeyin daha iyi olması için çırpman, gayret eden insan topluluğuyuz. Bu topluluğa kulak vermek lazım, bu topluluğu hırpalamamak lazım.

Ancak bazı basın organlarında TÜRK-İŞ'i yıpratmaya, sendikacıları yıpratmaya yönelik kampanyalar yapılıyor. Bunlar kimseye fayda getirmez. Biz bu ülkenin menfaati için bu ülkenin daha iyiye gitmesi için daha önemlisi temsil ettiğimiz insanların hak ve menfaatlerini koruma ve geliştirme noktasında görevimizin başındayız."

TÜRK-İŞ'in sesine kulak tıkayıp, TÜRK-İŞ'i görmezlikten gelen hiçbir iktidar bu ülkede yoluna devam edemedi. Herkes TÜRK-İŞ'i dinleyecek, TÜRK-İŞ'in mantıklı, makul taleplerine kulak verecek, o doğrultuda hareket edecek.

DOSYA:

Özelleştirme ve Türkiye

Mustafa Öztaşkın

Prof. Dr. Oğuz Oyan

Prof. Dr. Oktar Türel

Ayla Yılmaz

Güngör Uras

Nazif Ekzen

Yiğit Bulut

Av. Murat Özveri

Özelleştirme... Hala Söylenecek Çok Şey Var

TÜRK-İŞ Dergisi'nin bu ayki dosya konusu "özelleştirme".

Ülkenin ekonomik krizlerine çözüm yollarından en önemlisi olduğu iddia edilen, ancak yöntem ve uygulamalarıyla başlı başına kendisi kriz yaratan "özelleştirme".

Özelleştirmenin felsefesi Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından kendi web sitesinde "Devletin asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirmesidir" şeklinde ifade edilmiş.

Piar-Gallup'un 1997 yılında hazırladığı "Türk İnsanı Profili" anketinde ise ilginç sonuçlar var. Türk insanının yüzde 59'u "ekonomide hem devlet sektörünün hem özel sektörün olduğu fakat devletin ağırlıklı olarak yer aldığı karma ekonomi sistemini" görmek istiyor. Ayrıca ankete göre Türk insanının yüzde 81.3'ü vatandaşların geçiminden devleti sorumlu görüyor. Ankete katılanların yüzde 20.3'ü tamamen, yüzde 22'si kısmen özelleştirmeye karşıyken, yüzde 37.1'inin özelleştirme hakkında hiçbir fikri yok. Özelleştirmeyi koşulsuz onaylayanların oranı ise yüzde 20.3.

90'lar "özelleştirmenin koşulsuz gerçekleştirilmesi gerektiği" nidalarının fütursuzca atıldığı yıllar. Bu yılların üzerinden çok zaman geçti. Kamu işletmelerini elden çıkarma hesapları, ekonomi programları ve özelleştirme uygulamaları hep gündemde kaldı. İşten atılmalar ve haksız uygulamalar nedeniyle acılar yaşandı.

Peki ya geçen zaman Türk insanının özelleştirmeye bakış açısını nasıl değiştirdi? O halde 2004'ün değerlendirmelerine bir göz atalım:

Tez Organizasyon Araştırma Grubunun ekonomik sosyal ve siyasal gelişmelerle ilgili Mart 2004'te yaptığı araştırmada soruluyor:

Türk ekonomisinin genel gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

a- İyiye gidiyor, rahatım. Çünkü: Enflasyon düşüyor, döviz düşüyor	% 7
b- İyiye gitmiyor, tedirginim. Çünkü: İşsizlik artıyor, alım gücü azalıyor, borç stoku artıyor	% 69
c- Kısmen iyi gidiyor	% 20
d- Fikrim yok	% 4

Hükümetin özelleştirme politikasını doğru buluyor musunuz?

a- İsaetli ve profesyonelce buluyorum	% 4.5
b- Yanlış ve acemice buluyorum	% 65
c- Kısmen doğru buluyorum	% 17.5
d- Fikrim yok	% 11
e- Diğer	% 2

Bu sonuçlar söylenecek fazla şey bırakmıyor gibi görünse de özelleştirme ve ülkemizde yarattığı tahribata ilişkin hala söylenecek çok şey var.

Özetlemek gerekirse: Özelleştirme felsefesi ile ulaşılmak istenen nokta insanımızın istekleri ve düşünceleriyle çelişiyor.

Ancak her kesimin uzlaştığı bir nokta var artık: Özelleştirme politikalarının iflası.

Özelleştirme ve Türkiye

Mustafa ÖZTAŞKIN

Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı

Giriş

1970'li yıllarda azalan kâr oranları biçiminde ortaya çıkan krize karşı devletlerin tepkisi, kamu maliyesi politikalarını değiştirme biçiminde olmuştur. Kamu harcamaları kapsamında çeşitli sübvansiyonlarla kârlar desteklenmiştir. Böylece devlet gelirleri azalırken harcamaları çoğalmış, önce kamu açıkları, daha sonra borçları artmış, devletlerin ekonomiye müdahaleleri sonuçsuz kalmış ve kriz giderek derinleşmiştir.

Gelişmiş ülkeler de dahil çok sayıda ülkede ortaya çıkan kriz, yeni önlemler alınmasını gerektirmiştir. Devletin küçültülmesi operasyonu, kapitalizmin yeniden yapılandırılmasının vazgeçilmez bir unsurunu oluşturmuştur.

Özelleştirme, ulusal ve uluslar arası düzeyde sermaye birikimi sürecindeki tıkanmaları aşabilmek ve kapitalist sistemin yeniden üretilmesi için bir araç ve çıkış yolu olarak görülmüştür.

Özelleştirme geniş anlamda, devletin ekonomik girişimciliğinin olduğu kadar, tüm hizmet üretimi ve birimlerini de kapsayacak biçimde, kamu mülkiyetinin ve/veya yönetiminin kısmen ya da tümüyle özel mülkiyete devredilmesi olarak tanımlanabilir. Dar anlamda ise devletin tekelindeki KİT'lerin mülkiyetinin özel kesime devredilmesidir.

Gelişmiş ülkeler için kamu finansman açıklarını azaltmanın, ekonomik etkinliği ve rekabeti artırmanın araçlarından birisi; gelişmekte olan ülkeler için ise büyümeyi hızlandırmanın, kamudaki yapısal denge-

sizlikleri ve finansman açıklarını azaltmanın aracı olarak sunulmuştur. Ayrıca zamanla DB gibi uluslararası finans kuruluşlarınca dayatılan bir araç haline gelmiştir.

Özelleştirme Yöntemleri: Halka Arz, Blok Satış, Halka Arz Kaydıyla Blok Satış (Gecikmeli Halka Arz), Kiralama (leasing), Yap-İşlet-Devret (BOT), İşletme Hakkı Devri, Kapasite Artırımına Yönelik Ortaklık (J/V).

1- Dünya'da Özelleştirme Uygulamaları

Mal ve hizmet üretiminde kamu payının az olduğu ABD'de, Reagan'ın iktisadi politikalarının temel unsurlarından birisi özelleştirme olmuş ve İngiltere'de Thatcher, bu politikaların sadık bir izleyicisi olmuştur. ABD'de, çöp toplama kent içi ulaşım, sokak bakımı ambulans hizmeti gibi yerel yönetim hizmetlerinde özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarının en yaygın olduğu İngiltere'de, özelleştirme sonucunda ortaya çıkan durum profesör Yarrow tarafından incelenmiştir. Bu araştırmaya göre;

- özelleştirilen tüm kamu kuruluşlarında verimliliğin, kârlılığın arttığı görülmüştür.
- Özelleştirme daha çok, kamu sektörü borçlanma gereksinimini azaltmaya yardımcı olmuştur.
- Telefon, gaz ve hava meydanlarının özelleştirilmesiyle birlikte getirilen düzenlemelerin yetersiz olduğu, tekelci yapıların rekabete açılması ve

tekelci fiyatların kontrolüne yönelik önlemlerin alınmadığı,

- Halka arz yöntemlerinde giderlerin daha çok olduğu,
- Mülkiyetin tabana yayılması konusunda hisse sahipliğinin giderek azaldığı, el değiştirme oranının yüksek olduğu,
- Özelleştirilen kuruluşlarda çok düşük değerlendirmeler ile hazinenin ve kamunun zarara uğratıldığı, istihdamda % 50'lerin üzerinde daralmalar görüldüğü eleştirilen konular arasındadır.

Almanya'da, birleşme öncesi Batı Almanya'da bazı özelleştirme programları uygulamaya konulmuş ancak bu, önemli bir oran olmamıştır. Özelleştirmeler daha çok Doğu Almanya'daki kamu kuruluşlarının monopolcü yapılarının parçalanması biçiminde olmuştur. 1990-1992 döneminde 11.6 milyar dolar tutarında özelleştirmeden kaynak sağlanırken, 41.2 milyar dolar harcama yapılmıştır. Fransa'da, öncelik daha önce kamulaştırılan kuruluşlara verilmiştir. Özelleştirmede bir kişinin birden fazla pay senedi alamayacağı, yabancılara devrin % 20 ile sınırlandırılması, özelleştirilen kuruluşlarda kamu payının bulundurulması koşulları getirilmiştir. Rusya ve Eski Doğu Bloku ülkelerindeki özelleştirmelerde kullanılan ana yöntem, düşük değerde ya da bedava kupon dağıtımı olmuştur. Daha sonra halkın elindeki hisseleri çok ucuz fiyatla satması sonucunda kontrol, büyük fon ve bankaların eline geçmiştir.

Dünya Bankası'nın 1980-1991 dönemine ilişkin özelleştirme araştırmasında, dünyada 6800 özelleştirme uygulamasının yapıldığı belirtilmiştir.

Özelleştirme uygulamaları sayısal açıdan % 66 ile eski Doğu Almanya'da yoğunlaşmaktadır. Eski Doğu Bloku ülkelerindeki özelleştirme uygulamalarının top-

lam uygulamalar içindeki payı % 12, bunu % 12 ile Latin Amerika ve Karayip ülkeleri, % 5 ile Orta Afrika ülkeleri, % 2 ile Asya ülkeleri izlemektedir.

OECD ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin ağırlıkları ise sırayla % 12 ile % 1 olmuştur.

2- Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları

Türkiye'de özelleştirme uygulamalarının belirli bir plan dahilinde yapılması amacıyla 1985 yılında DPT görevlendirilmiştir.

Bu amaçla açılan uluslar arası ihale sonucunda Morgan Guaranty Trust Company Of New York Firması, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Yatırım Finansman A.Ş. ve Price Waterhouse/Muhasebe A.Ş. ile birlikte özelleştirme ana planı hazırlanmıştır.

Söz konusu planda 32 KİT, ekonomik yaşayabilirlik ve yatırım gereksinimleri dikkate alınarak özelleştirme önceliklerine göre sınıflandırılmış ve 3 ana kategori ile 8 alt kategori belirlenmiştir.

Master planda ayrıca özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, mali sektörün genişletilmesi, ekonomideki rekabeti önleyici kısıtlamaların kaldırılması, kamu mülkiyetinde kalacak ya da kısa sürede özelleştirilmesi mümkün olmayan KİT'lerin bir reform programı içinde yeniden yapılandırılmasını içeren ilkeler yer almasına karşın, uygulamalarda özelleştirme, bütçeye gelir sağlamak ve borç ödemeleri için araç olarak kullanılmıştır. Zamanla doğrudan özel kesime kaynak aktarma aracı haline gelmiştir.

- 1985 yılından itibaren 243 kuruluştaki kamu hissesi 22 yarım kalmış tesis, 5 taşınmaz ve 4 elektrik santrali, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 47 enerji üretim tesisi ve dağıtım tesisi ile 1 hizmet birimi özelleştirme kapsamına alınmıştır.

- Daha sonra 23 kuruluştaki kamu payı ile 4 elektrik santrali ve 4 taşınmaz kapsamdan çıkarılmıştır.

1985-2004 döneminde 180 kuruluşta hisse senedi veya varlık satışı/devir işlemi yapılmıştır. Bunlardan 168 kuruluşta hiç kamu payı kalmamıştır. 12 kuruluşta ise halen kamu payı bulunmaktadır.

Aynı dönemde % 42'si Blok Satış, % 18'i Halka Arz, % 16'sı Tesis ve Varlık Satışı, % 11'i Uluslararası Halka Arz, % 9'u IMKB'de Satış ve % 4'ü Bedelli Devir yöntemiyle olmak üzere toplam 9.2 milyar dolar tutarında özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir.

9.2 milyar dolar tutarındaki özelleştirme uygulamasından 8.3 milyar dolarlık bölüm tahsil edilebilmiştir.

1985-2004 (31 Ağustos) döneminde özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan 8.3 milyar dolar doğrudan devir işlemlerinden, 2.3 milyar dolar temettü gelirlerinden, 2.3 milyar diğer kaynaklardan olmak üzere toplam 12.9 milyar dolar tutarında kaynak girişi olmuş ve OİB, bunun 12.4 milyar dolarlık kısmını kullanmıştır.

Bu miktarın % 47.6'sı kapsamdaki kuruluşlara, % 27.4'ü hazineye, % 21.4'ü OİB'nin borç ödemelerine, % 3.3'ü danışmanlık, reklam, tanıtım, idari giderlere karşılık OİB'ye aktarılmıştır.

İlgili kuruluşların teknolojik yenilik ve yenileme yatırımlarına hiç kaynak aktarılmaz iken, özelleştirme işlemlerinden sağlanan kaynakların % 52.4'ü, Hazine ve OİB'ye aktarılacak özelleştirme, kamu giderlerinin karşılanması aracı olarak görülmüştür.

OİB tarafından 1989-1997 yılları arasında özelleştirilen 29 şirket ile 56 işletme biriminin özelleştirme öncesi ve sonrasındaki faaliyetlerine ilişkin Milli Prodüktivite Merkezi'ne yaptırılan çalışmanın sonuçlarına göre; özelleştirme öncesi kârlı ve verimli görülmeyen işletmelerin büyük oranda aynı kaldığı ya da zarara geçtiği, bazılarının faaliyetlerine son verildiği saptanmıştır.

Örneğin;

- 1995 yılında özelleştirilen 31 adet SEK işletmesinden 16 tanesi özel-

Yıllara ve Yönetmelere Göre Özelleştirme Uygulamaları

Özelleştirme Yöntemi	Pay %	Yıllar			
		1986-2002	2003	2004	Toplam
Blok Satış	42	3.511	0.013	0.385	3.908
Tesis/Varlık Satış	16	0.744	0.119	0.589	1.452
Halka Arz	18	1.642	0	0	1.642
Uluslararası Kurumsal Arz	11	1.026	0	0	1.026
IMKB'de Satış	9	0.764	0.037	0	0.801
Yarım Kalmış Tesis Satışı	-	0.004	0	0	0.004
Bedelli Devirler	4	0.300	0.00	0.015	0.318
TOPLAM		7.991	0.172	0.988	9.152

Kaynak: OİB (2004)

leştirme sonrasına kapatılmıştır. Faaliyeti devam eden işletmelerde ise % 30-35 dolayında istihdam daralması olmuş ve üretimde azalmalar görülmüştür.

- 1995 yılında özelleştirilen 10 adet Kombina (Et ve Balık Kurumu) da özelleştirme sonrasında % 46 oranında personel azalışı ile üretim artışı sağlanabilmiştir.

Ayrıca 3 yıl üretim şartı ile devredilen söz konusu işletmelerde istenilen düzeyde verimlilik ve kârlılık değerlerine ulaşılmamış, hemen hemen tamamı alt yapı ve makine-donanım eksikliği içinde bulunan bu işletmelere sermaye yetersizliği nedeniyle gereken yatırımlar yapılmamıştır. Gayri menkulleri satılarak üretimden çekilmişlerdir.

- 1996 yılında 3 yıl üretim şartı ile satılan 8 ORÜS işletmesinde bir yıl sonunda istihdam % 66-70 oranında azalmış, kereste üretimi % 46 oranında düşerken yonga üretimi % 20 artmıştır.
- 1996 yılında 3 yıl üretim şartı ile özelleştirilen 7 Sümer Holding işletmesinde çalışan sayısı % 36, iplik üretimi % 22, dokuma üretimi % 77 oranlarında azalmıştır.
- 1996 yılında blok satış yöntemiyle özelleştirilen Çinkur'un 154 milyar TL olan zararı özelleştirme sonrasında 1.767 milyar TL'ye ulaşmış, 1999 yılında faaliyetine son verilmiştir.
- 1997 yılında blok satış yöntemiyle özelleştirilen PETLAS Lastik Sanayi A.Ş.'nin özelleştirme öncesi % 35 olan KKO oranında bir değişiklik olmamış, 1997 yılında 5 Trilyon TL olan şirket zararı sonra 11 Trilyon TL'ye ulaşmıştır.
- Kamuya ait 24 çimento fabrikasının özelleştirilmesiyle devlet bu sektör-

den tamamen çekilmiştir. Özelleştirme öncesinde kârlı çalışan fabrikalardan 7'si özelleştirme sonrasında faaliyetlerini zararla kapatmıştır. Çalışan sayısında % 50-60 oranında azalmalar olurken, bölgesel oligopol oluşmuş, çimento fiyatları yükselirken rekabet yerine haksız rekabet yaratılmıştır.

Özelleştirme Uygulamaları: Özel Kesime Kaynak Aktarma, Yolsuzluk ve Hukuk İhlalleri Aracı Olmaktadır

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Raporlarının değerlendirilmesine göre;

- Özelleştirme uygulamalarında borç erteleme yaygın hale gelmiştir. Özelleştirme işlemleri sonucunda vadeye bağlanan alacaklarla ilgili ödeme koşullarının, faiz ve vade süreleri değiştirilerek yeniden belirlenmektedir. 1994-2002 yılı sonu itibarıyla 27 şirketin devredilmesiyle ilgili ödeme planlarında değişiklik yapılarak toplam 40 adet erteleme kararı alınmıştır.
- Bu kararlarla satış sözleşmelerinde vadeye bağlanan tutarlar üzerinden toplam 384 milyon dolar tutarındaki borç, vade süreleri ve taksit miktarları değiştirilerek yeniden ödeme planına bağlanmıştır.
- Satış sözleşmelerinde belirlenen ödeme planları, hiçbir zorunlu nedene dayanmadan ve siyasi iktidar temsilcilerinden oluşan ÖYK tarafından re'sen alınan kararlarla 5 ay ile 10 yıl arasında ertelenmiştir.
- İhale şartları ihlal edilmektedir. Mevcut şartları veri kabul ederek teklif veren yatırımcılar aleyhine rekabetin bozulması ihalelerin sakatlanması ve ihalelerde kamu yararına daha yüksek fiyatların oluşmamasına neden olmaktadır.

- Vadesi gelmiş taksitlerin zamanında ödenmemesi durumunda, idarece başlatılan "teminat mektuplarının nakde çevrilmesine" yönelik uygulamaların özelleştirmeden sorumlu Devlet Bakanı ve/veya ÖYK tarafından, re'sen durdurulması kamunun zarara uğratılmasına ve kararların siyasallaşmasına yol açmaktadır.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu yapılan bu uygulamalar sonucu OİB'nin zamanında ve yeterli tahsilat yapmaması nedeniyle yüksek faiz oranlarıyla daha fazla borçlanmaya gittiğini tesbit etmiş ve söz konusu dönemlerdeki siyasi sorumlular hakkında görevi kötüye kullanma suçundan "Meclis Soruşturması" açılması kanaatine varmıştır.

- İmtiyazlı hisse uygulamasının kaldırılması; Kamuya ait çimento fabrikaları, Teletaş ve POAŞ'da özelleştirilmelerinden sonra alınan kararlara söz ve onay hakkı tanıyan ve genellikle 5 yıl süreli devlete ait imtiyazlı hisse(altın hisse) tahsis edilmiştir.

Ancak nama yazılı altın hisseye tanınan bu hak, ÖYK'nın re'sen adlıği kararla 1-2 yıl içinde sona erdirilmektedir. Böylece devletin kontrol işlevi ortadan kaldırılarak alıcı şirketin kendi lehine tasarrufta bulunma alanı genişletilmektedir.

Özelleştirmede Yolsuzluğa ve Hukuksuzluğa Zemin Oluşturan Tipik Örnekler

1- Petrol Ofisi A.Ş. (POAŞ)

1999 yılında gerçekleştirilen ihale ile POAŞ'ın % 51 oranındaki kamu payı İş Doğan Petrol Yatırımları A.Ş.'ne 1,260 milyon dolar bedel karşılığında devredilmiş ve POAŞ'daki kamu payı % 42,3'e düşmüştür.

- 27 Şubat-6 Mart 2002 tarihleri arasında şirketin toplam çıkarılmış ser-

mayesinin % 16,5'i halka arz edilmiştir.

- 21 Temmuz 2005 tarihine kadar geçerli olan Altın hisse, 15 Nisan 2002 tarih ve 25 sayılı ÖYK kararı ile kaldırılarak ancak 2 yıl süre yürürlükte kalabilmiştir. Altın hissenin öngörülen süreden 3 yıl önce kaldırılması, ihalede başlangıçta getirilen şartların daha sonra değiştirilmesi anlamını taşıması nedeniyle, başlangıç şartlarını veri olarak teklif veren firmalar aleyhine haksız rekabet ortamı oluşturulmuştur.
- Bu usulsüz ve haksız işleminden 3 ay sonra POAŞ'ın kalan % 25,8 oranında ki kamu payı, halka arz edilmesi gerekirken 16 Temmuz 2002 tarih ve 41 no'lu ÖYK kararı ile İş Doğan Petrol Yatırımları A.Ş.'ne, 387,5 trilyon TL bedelle blok olarak devredilmiştir. İmzalanan hisse satış sözleşmesine göre % 30'u peşin kalan kısmın ise, peşin ödeme ile aynı tarihlerde olmak üzere 3 yılda % 20 (Ağustos 2003), % 30 (Ağustos 2004) ve % 20 (Ağustos 2005) olarak ödenmesi gerekmektedir. Ayrıca geriye kalan 271,3 trilyon TL tutarındaki borca karşılık teminat olarak POAŞ'ın kendi hisseleri gösterilmiştir. Ancak Özelleştirme uygulamalarında Değer Tespiti ve İhale Yönetmeliği'nde, teminat olarak kabul edilebilecek değerler arasında şirket hisseleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu uygulamada ilgili yönetmeliğin amir hükmüne aykırı işlem yapılmıştır.
- İmtiyazlı hissenin kaldırılmasından ve siyasi iktidarın keyfi uygulamalarından yararlanan bu sermaye grubu, 27 Aralık 2002 tarihinde 1,2 milyar dolar borçlu durumdaki İş Doğan Petrol Yatırımları A.Ş.'ni tüm aktif ve pasifleriyle birlikte kârli

olan POAŞ ile birleştirmiştir. Neredeyse kendi kaynağı ile devredilen POAŞ, zarar eden ve devlete uzun yıllar vergi ödemeyen konuma getirilmiştir. Böylece devlet vergi kaybına uğratılmıştır. İlgili sermaye grubu kalan borcunu da vadesinde ödemiş ve yeniden yapılandırarak 2 yıl erteleme talebinde bulunmuştur.

Petrol-İş Sendikası birbirini izleyen bu usulsüz ve suç oluşturan işlemlere karşı yargıya başvurarak uygulamanın durdurulmasını sağlamıştır.

Ayrıca POAŞ'ın özelleştirilmesinin ikinci yılında işten çıkarmalar yoluyla istihdam, % 80 daralmış ve sendikal örgüt-lülüğe son verilmiştir.

Türkiye Petrol Rafinerileri (TÜPRAŞ)

Tüpraş'ın % 65.76 oranındaki kamu payının blok olarak 1.302 milyon dolar bedelle Efremov Kautschuk GMBH şirketine devredilmesine ilişkin ihale, 13.01.2004 tarihli İhale Komisyonu Kararı ile sonuçlandırılmıştır.

İhale komisyonu, 4046 sayılı yasaya ve ihale şartnamesine aykırı davranarak açık artırmaya gitmemiştir. Böylece teklifin düşük kalması ve kamu zararının oluşmasına neden olmuştur.

Benzer biçimde Rekabet Kurulu, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Yasayı ihlal ederek özelleştirmeye izin vermiştir.

Kurul, ihaleye giren her iki gruba ait bilgileri de incelemesi gerekirken ihaleyi kazanan şirketin % 49 payına sahip olan Virgin adalarında kurulu Renix Finans şirketinin dahi bilgileri incelenmeden izin vermiştir.

Petrol-İş Sendikası, her aşaması şaibe ve usulsüz olan bu ihaleye yönelik bir dizi dava ile süreci durdurma başarısını göstermiştir.

Sonuç

Yaklaşık 20 yıldır egemen konuma geçen "devletin küçültülmesi" söylemi, güç ve iktidar ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde anlaşılır hale gelebilir.

IMF, DB gibi uluslar arası kurumlar, özerkliğini kaybetmiş üniversite mensupları, medya ve sermaye grupları aracılığıyla açık ve örtük bir biçimde gerçekleştirilen ideolojik bombardıman, adeta tartışılmaz doğrular, yaşanan sürecin de kaçınılmaz ve alternatifsiz olduğu kanısı yaygınlaştırılarak hakim kılınmaktadır.

Özelleştirmeye, ekonomide kârlılık ve verimliliğin artması, sermayenin tabana yayılması, devletin giderlerinin azaltılması gibi argümanlarla kamuoyunda meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Örnekler açısından zengin bir laboratuvar oluşturan özelleştirme uygulamalarının sonuçları;

- Özelleştirilen kurumlardan gelen kaynağın, bunların arsa bedelini dahi karşılamadığını,
- Birçok kuruluşun özelleştirildikten hemen sonra faaliyetlerinin durdurularak, sadece arazilerinin değerlendirildiğini,
- Kârli kuruluşların zararlı hale getirilmesiyle, devletin vergi kaybına uğratıldığını,
- Borsadaki spekülasyonlar aracılığı ile küçük hisse sahiplerinin hisselerinin toplatıldığını
- Yoğun işten çıkarmalarla istihdamın düşürülerek işsizliğin yaygınlaştırıldığını,
- Sendikal yapıların çökertilerek yok edildiğini ortaya koymaktadır.

Özetle, 4 bin dava konusu olan özelleştirme uygulamalarının, her biri ayrı bir yolsuzluk ve suç dosyası niteliği taşımaktadır.

Özelleştirme Kavramı Farklılaşıyor mu?

Prof. Dr. Oğuz OYAN
CHP İzmir Milletvekili

I. Uygulamanın ve Mücadelenin Öğrettikleri

Türkiye’de özelleştirme uygulamaları 1986’dan beri sürdürülüyor. Geride kalan 19 yıllık uygulamanın bize öğrettiği dersler nelerdir? Kuşkusuz bu sorunun yanıtı, "biz"in kim olduğuna bağlı olarak da değişecektir. Eğer "biz" olarak, emek kesimini, onun sendikal örgütlerini ve ona yakın duruşu olan siyasal parti ve aydınları anlarsak, aşağıdaki saptamaları yapma olanağı bulabiliriz.

1. Özelleştirme uygulamalarının başlangıcından yani 1986’dan 31 Ağustos 2004’e kadar 9.4 milyar dolarlık bir özelleştirme geliri elde edilmiştir. (TL değer kazandıkça dolar cinsinden karşılığı artmaktadır; daha bir hafta önce Özelleştirme İdaresi Başkanlığı verileri aynı TL miktarında özelleştirmenin dolar olarak karşılığını 9.1 milyar dolar olarak vermektedir). Mülkiyet devrinden elde edilen gelirin büyük bölümü blok satış ve benzeri satış yöntemleriyle elde edilmiştir. Bu tutara temettü gelirleri ve GSM lisans gelirleri de eklendiğinde, özelleştirmeden sağlanan kaynak toplamı 12.9 milyar ABD doları düzeyine ulaşmaktadır. Şimdi bu rakamları bazı karşılaştırmalarla anlamlandırmaya çalışalım.

2. KİT'lere ait tesis ve taşınmazların dönem başındaki toplam değer tahminleri 100 milyar dolarlık bir büyüklüğe işaret etmekteydi. Şimdiki döneme geldiğimizde, yakla-

şık 9 milyar dolarlık mülkiyet devrinin, söz konusu tahmini değer in yüzde 9’undan ibaret olduğu görülmekte. Ne yazık ki, halen özelleştirme kapsamındaki kuruluşların aradaki büyük açıklığı kapatması söz konusu değil.

3. Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilen 241 kuruluştan 176’sında hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış, bunlardan 164’ünde hiç kamu payı kalmamıştır. Özelleştirme kapsamındaki TÜPRAŞ, PETKİM, THY, Türk Telekom, TEKEL Sigara Sanayi ve Ticaret AŞ., Türk Şeker Fabrikaları AŞ. gibi önemli kuruluşların, mevcut satış anlayışı içinde, yüzde 9’luk "özelleştirme işlemleri tahsilatı/tahmini KİT toplam değeri" oranını, iyimser bir beklentiyle, yüzde 15’den öteye taşınması mümkün görünmüyor. Bir başka deyişle, haraç mezat satışlar sonucunda, 100 milyar dolarlık kamu varlığı 15 milyar dolar gibi bir bedelle elden çıkarılmış olacaktır! Bunun adı satıştan veya özelleştirmeden farklı bir şey olmalı. Çalışanlar bu adları bulmakta zorlanmadılar: Peşkeş, Yağma, Talan, Soygun, Yabancılaştırma...

4. 19 yılın toplam özelleştirme tahsilatı, GSM satışları dahil, tek bir yılın, sadece 2004 yılının GSMH’nın yüzde 4.3’ü düzeyinde kalmakta. Bu, çok sembolik bir rakamdır.

5. Özelleştirme gelirlerinin yaklaşık yüzde 27'si, bütçe açıklarını kapamak üzere Hazine'ye ve (2001 yılına kadar baraj ve otoyol yapımı için) Hazine bünyesindeki Kamu Ortaklığı Fonuna aktarıldı. Aktarmalarda yasal sınıra tabi olmayan temettü gelirleri ve GSM satışlarının daha yüksek oranlarda Hazine'ye aktarıldığını hesaba katsak dahi, özelleştirme gelirlerinin Hazine'ye aktarılma oranını düşük olduğunu, geri kalanın ise büyük ölçüde (yüzde 48 oranında) kapsamdaki KİT'lere sermaye transferi ve kredi borcu olarak kullanıldığını görüyoruz. Borç ödemelerine ayrılan bölüm ise toplam kaynak kullanımının yüzde 22'sini bulmaktadır. Bütçeye doğrudan/dolaylı yollarla aktarılan miktarın acaba bütçe açıklarını kapamaya katkısı nedir? Bütçe açıklarının azaldığı 2004 yılını alsak dahi, tek bir yılın bütçe açığı 22 milyar doları aşmaktadır! Demek ki, 19 yılın toplamı olan tüm kaynaklar yani 12.9 milyar dolar Hazine'ye aktarılmış olsaydı dahi, tek bir yılın yani 2004 yılının bütçe açığını karşılamaktan çok uzak kalacaktı. Peki bu özelleştirmeyi bir gelir sağlama yöntemi olarak görmekte hala niçin ısrar edilmekte?

6. Uluslararası karşılaştırmalar da Türkiye'deki özelleştirme hacminin, seferber edilen büyük bürokrasiyi ve bu uğurda harcanan çabayı haklı göstermediğini kanıtlamakta. 1990-2000 yılları arasındaki 11 yıllık bir dönemin bütünü için yapılan OECD karşılaştırmasına göre, Türkiye'de bu dönemde yaklaşık 7 milyar dolarlık özelleştirme geliri elde edilirken, İtalya'da 110 milyar, Fransa ve Avustralya'da 70'er milyar, İspanya'da 37

milyar, Portekiz'de 25, Yunanistan'da 12 milyar dolar boyutunda özelleştirme yapıldığı görülmekte. İtalya, Fransa ve Avustralya'nın her birinde, 1997-2000 arasında yıllık özelleştirme büyüklüğü, 11 yıllık Türkiye uygulamasını aşmakta... Demek ki, Türkiye'de "başarısız" özelleştirme uygulamasını sürdürme inadının ardında, sermayenin belirli kesimlerine yüksek rantlar aktarmak gibi başka "yüce" amaçlar bulunmakta!

7. Türkiye'de özelleştirme uygulaması, genellikle hukuk düzeniyle çatışmalı olmuştur. 27 Kasım 1994'te 4046 sayılı Özelleştirme Yasası çıkana kadar, özelleştirmelerin hukuki dayanağı genelde eksik olmuş, bunun da katkısıyla Anayasa'ya aykırılık iddiaları çoğunlukla haklı bulunmuştur. Özelleştirme anlayışı, liberal düzenin hukuk sistemiyle -başta Anayasa olmak üzere- uyumsuz olmuş, KİT'lerin gerçek değeri üzerinden yapılmayan özelleştirmeler, rekabeti bozacak veya özel tekelleşmeye yol açacak özelleştirmeler, ekonomik bağımsızlığı zedeleyecek özelleştirmeler, kanuna karşı hileyle yapılan özelleştirmeler, hep Anayasa yargısından dönmüştür. Anayasayı özelleştirmeye tam açık hale getiren anayasa düzenlemesine rağmen, son zamanlarda tam bir peşkeşe konu yapılmak istenen TUPRAŞ ve PETKİM örneklerinde görüldüğü gibi, yeni özelleştirme iptalleri Türkiye'nin gündeminde kalmaya devam etmiştir. Türkiye'de özelleştirme, başından itibaren, keyfiliğe ve hukuk dışılığa kaçışın en çok görüldüğü alanların başında gelmiştir. Hatta devletten alınan bankaların içini boşaltırken halkı soymanın ve mafyalaşmanın

en muhteşem örnekleri özelleştirme vasıtasıyla ortaya çıkmıştır.

8. Toplumsal kesimlerin ve bunların örgütlerinin özelleştirme karşısında aldıkları tavırlar çelişkili olmuştur. **İşçi sendikaları**, ancak kendi alanları özelleştirme tehdidi altına girdiği zaman teker teker mücadele içine girdiler. İlk yıllarda, kendi sektörlerini özelleştirme tehdidi altında görmeyen sendikalar, özelleştirme karşısında yansız bir tavır alabildikleri gibi, bazen kendilerine yakın siyasi parti doğrultusunda doğrudan doğruya özelleştirmeye taraf da olabildiler. Bu tür anormallikler, mevcut özelleştirme anlayışının, stratejik sektör veya korunacak KİT gibi kavramlara sahip olmadığının anlaşılmasıyla ortadan kalkmaya başladı. TÜRK-İŞ'in bütün sendikalarının konfederasyon yönetimi altında, topluca özelleştirmeye karşı çıkmalarını görmek için 1998 yılını beklemek gerekti. KESK gibi bazı memur konfederasyonları da, özelleştirme karşısında net bir tavır aldılar.

9. **Siyasi partilerin** özelleştirme karşısındaki tutumları, iktidar veya muhalefet partisi olmalarına göre renk veya ton değiştirebildi. 1990'larda muhalefet-iktidar sürecini yaşayan tüm partiler, 1980'den gelen ANAP dışında, muhalefette oldukları sürece özelleştirme kararlarını Anayasa Mahkemesi'ne götürmekte tereddüt etmediler; TBMM içinde yasama sürecine bu bağlamda müdahaleden kaçınmadılar. Ancak, 2000 yılından itibaren IMF/DB'nin tam kontrolüne giren iktidarların ekonomik politikaları, "yapısal reformlar" adı altında tüm hukuksal boşlukları tıkamaya, milletvekilleri-

nin tüm otonom davranışlarını denetlemeye yöneldi. İdeolojik baskının yoğunluğu da, yorgun ve pek de ilkeli olmayan birçok özelleştirme muhalifini hizaya getirmekte gecikmedi.

10. **Sendika-aydın güçbirliğini yansıtan KİGEM**, tüm bu süreç içinde, kurulduğu andan bugüne kadar, KİT çalışanları ve toplumun genel çıkarlarını ortak bir kamu yararı kavramı içinde birleştirerek, özelleştirme uygulamalarına hukuki süreç içinde müdahil oldu, birçok özelleştirme kararının iptalini sağladı. Ayrıca, yaptığı/yaptırdığı araştırmalar, düzenlediği toplantılar, katıldığı eğitim seminerleri ve yaptığı basın açıklamaları yoluyla, taraf olduğu konunun kamuoyunda doğru anlaşılması için elinden gelen çabayı gösterdi. Ancak kitleler, biraz liderlik eksikliğinden, biraz sistemin ideolojik saldırısına teslim olmaktan, ama daha ziyade kendi ilgisizliklerinden ötürü, özelleştirme mücadelesinin saflarını yeterince dolduramadılar.

II. Yeni Özelleştirme Alanları

Özelleştirme uygulamasının kamu iktisadi işletmelerinin (KİT'lerin) fiziki mülkiyet devirleriyle sınırlı olmadığı başından beri biliniyordu. Belki başlangıçta daha az bilinen nokta, yeni özelleştirme alanlarının KİT satışlarının çok üzerinde bir kapsama ulaşacağı ve kamu hizmet alanlarının çeşitliliği düşünüldüğünde belki de sonunun hiç gelmeyecek olduğuydu.

1. GSM lisans gelirlerinin satışı perdeyi ilk açan düzenlemelerden biri oldu. Elektrik dağıtımının ayrı bir paket olarak hazırlanarak bölge bölge satışa sunulması, iktidar-sermaye ittifakından doğan rant aktarma biçimlerinin yaratıcı örnekle-

rinden birini oluşturdu. TEDAŞ'ın, kapsama alındığı 2 Nisan 2004 tarihinden 2006 yılı sonuna kadar özelleştirme sürecinin tamamlanması planlanmakta; 2006 yılı ortasından itibaren ise üretim tesislerinin özelleştirme sürecinin başlatılması öngörülmektedir. Su (temiz ve atıksu) sisteminin kapsadığı alan da iştah kabartacak ölçüde geniştir. Araç muayene istasyonlarının 2004 Eylül ayında özelleştirme ihalesine çıkarılması ve peşin nakit çalışma özelliği dolayısıyla bu ihalenin beklenenden fazla ilgi göerek Aralık'ta tamamlanması bir diğer kamu hizmet alanı satışı örneğidir. Milli Piyango'nun işletilmesi- nin özelleştirilmesi için yasal altyapı çalışmalarının sürdürülmesi de aynı doğrultudadır.

2. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinde bir başka tercihli alan, **sağlık, sosyal sigorta ve eğitim hizmetleri** alanları olmaktadır. Bunların her biri tüm KİT sisteminden daha önemli olabileceği gibi, mülkiyet satışıyla sonu gelen uygulamalar da değildir. Dünya Ticaret Örgütü, **Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması** aracılığıyla, başta sağlık hizmetleri olmak üzere, sayılan kamu hizmetleri ve benzerlerinin özelleştirilmesi için sürekli bir baskı ortamı yaratmaktadır. Türkiye'de SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devredilmesine dönük yasa tasarısının; Genel Sağlık Sigortası sistemini getirerek asgari bir sosyal sağlık sigortası dışında pastanın giderek büyüyen bölümünü ikincil özel sağlık sigortası paketleriyle piyasaya terk etmek anlayışlarının; emeklilik (yaşlılık) sigortasını da benzer bir yaklaşımla piyasa merkezli olarak yönetme tasavvurunun; eğer muhalefetin çabasıyla önlenmesey-

di, özel okullarda devlet parasıyla burslu öğrenci okutma niyetlerinin tümü aynı doğrultuda gizli/açık özelleştirme girişimleridir.

3. **Yerelleştirme-özelleştirme koşutluğu** da, gözden kaçmayacak denli güçlüdür. Türkiye'de "kamu yönetimi reformu" adıyla getirilen düzenlemeler, yeni bir özelleştirme dalgasının habercisidir. Üstelik bunlar genel kamuoyunun ilgi odağından büyük ölçüde kaçınılarak yapılacaktır.

- (i) Özelleştirme-yerelleştirme birlikteliğinin en açık görünen meyvesi, hem Belediye Yasasında (madde 18/j) hem de Cumhurbaşkanından döndüğü için henüz yasalaşamayan İl Özel İdareleri (İÖİ) Yasa Tasarısında (madde 10/i), meclislere verilen özelleştirme yetkisinde görülmektedir: "Belediye/İÖİ adına imtiyaz verilmesine ve belediye/İÖİ yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına; belediyeye/İÖİ'ne ait şirket, işletme ve iştiraklerin özelleştirmesine karar vermek" yetkisi söz konusu meclislerin görevleri arasında sayılmaktadır. Oysa, on yıldır yürürlükte olan 4046 sayılı Özelleştirme Yasası, kapsam başlıklı 1 inci maddesinin (e) bendinde, belediye ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın her türlü iştiraklerdeki paylarının özelleştirilmesine ilişkin esasları bu kanun kapsamında düzenlemiştir. Aynı yasanın 3. maddesine göre, yasanın 1. maddesinde sayılan kuruluşların

"özelleştirme kapsamına" alınmasına Özelleştirme Yüksek Kurulu karar verir. Kısacası, yerel yönetim şirketlerinin özelleştirilmesine yerel yönetim meclislerinin karar verecek olması yürürlükteki özelleştirme yasasına aykırıdır ve Anayasa Mahkemesi'nden dönecek özelliktedir. Ama mevcut iktidarın, kendi niyetleri doğrultusunda 4046 sayılı yasaı değiştirmesine kuşkusuz siyasi ve hukuki bir engel bulunmamaktadır. Ancak, öte yandan, yerel yönetim şirketlerinin kurulması Bakanlar Kurulu kararıyla olmaktadır; kuruluşuna Bakanlar kurulunun karar verdiği bir şirketin belediye/İÖİ meclisinin kararıyla özelleştirilmesi de hukuka uygun olmayacaktır.

- (ii) Gerek belediyeler gerekse İÖİ, yeni düzenlemelerde istedikleri her alanda şirket kurma yetkisiyle donatılmaktadırlar. Oysa eski düzenlemede bu yetkiler sayılan alanlar itibarıyla sınırlanmış bulunmaktaydı. Yeni durumda, yerel yönetimler, kendilerine yasayla verilen kamu hizmetlerini görme görevini, yerel yönetim şirketleri kurarak -bir tür dahili taşeronluk uygulayarak- yerine getirebileceklerdir. Yasayla yerel yönetimlere verilen kamu hizmetlerinin idari bir işlemle özel hukuk kişisine devredilmesi, hukukun genel ilkelerine de, özelleştirmede kanun arayan Anayasa'nın 47. maddesine de aykırıdır.

- (iii) Diğer yandan, bu yasa ve tasarıya göre, denetimle görevli

Sayıştay'a, gerektiğinde denetimi özel kuruluşlara yaptırabilmesi için yetki verilmektedir. Aşırı şirketleşme potansiyeli daha sıkı bir kamusal denetim gerektirirken, tam tersine, özelleştirme anlayışı denetim alanına da sıçratılmaktadır.

- (iv) Söz konusu yasa ve tasarıdaki düzenlemeler, "hizmeti kullanan öder" mantığını yaygınlaştırarak, yerel hizmetlerin kamu hizmeti anlayışıyla yapılmasına engel olacak şekilde, hizmetin piyasa koşullarında karşılığının ödenmesi yani özelleştirme anlayışını getirmektedir.

Yerel yönetimleri kamu hizmeti üretiminde "genel yetkili" konuma getiren, icracı bakanlıkların taşra teşkilatlarını tasfiye ederek tüm yetkiyi yerel yönetimlere devreden anlayışla birleştiğinde, bu düzenlemelerin kamu hizmeti kavramının yok edilmesinde ne denli yaygın bir etkiye sahip olacağı anlaşılır.

Yerel yönetimleri güçlendirme ve demokratik katılımı destekleme gerekçeleriyle gündeme getirilen tasarılar, aslında kamu hizmeti kavramının bütünlüğünü bozduğu gibi, adeta her şeyi piyasaya bırakarak, doğrudan doğruya bu kavramın özünü ortadan kaldırmaya yönelmektedir. Bu düzenlemelerin hedeflerinin başında, iktidar yandaşı şirketlerin denetimden uzak bir süreç içinde hızla palazlanmaları gelmektedir. Kadrolaşmada yaşanacak alt üst oluş bunun payandalarından biri yapılacaktır.

Örgütlü toplumsal kesimlerin, başta sendikal konfederasyonlar olmak üzere, kamuoyunun ilgisini bu konular üzerinde yoğunlaştırmak ve bu yeni talan ve yağma dalgasına karşı halkı aydınlatmak ve tepkisini örgütlemek görevleri, ertelenemez bir öncelik taşımaktadır.

Özelleştirme Üzerine

Prof. Dr. Oktar TÖREL

ODTÜ İktisat Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

Geniş tanımı ile özelleştirme (i) kamusal mülkiyete konu olan varlıkların özel (gerçek ya da hükmi) şahıslara satışını, (ii) bir mal ya da hizmetin üretim ve/veya dağıtımını sağlamak üzere özel şahıslara *imtiyaz* verilmesini, (iii) yetkili kamu makamları tarafından belirli kural-lara bağlanmış olan mal/hizmet üretim ve/veya dağıtımının *kuralsızlaştırılmasını* ya da *kural koyma ve uygulama yetkisi-nin özerk düzenleyici kuruluşlara devrini* içerir. Özelleştirme deyince sıradan yurttaşın aklına ilk gelen şey kamu mülkünün özel şahıslara satışlarıdır; dolayısıyla biz Türkiye’de 1980 sonrası özelleştirme macerasını anlatma ve yorumlamaya bu boyutu ele alarak başlayacağız. Yazının sonraki bölümlerinde ise imtiyaz uygulamaları üzerinde duracağız.

1980’de Türkiye ekonomisi yönetimi neoliberal yeniden yapılandırma modelini benimsediğinde, oldukça geniş bir sektörel yelpazeye dağılmış bulunan, madencilik ve enerjide toplam üretimin çok büyük bir oranını, imalat sanayiinde ise sınıai katma değerin yaklaşık % 30’unu üreten bir KİT sistemi devraldı.

Kamu açıklarının kritik düzeylere ulaşmadığı ve bu açıkların çoğunlukla dış kaynaklardan veya TCMB’den borçlanarak finanse edilebildiği 1980’lerde kamu mülkünün satışı bağlamında özelleştirme *sorun olmayan bir sorun*, dış finansman çevrelerinin Türkiye’de uyandırmaya çalıştıkları bir hevesti. Bu hevesin rüzgârı ile satış için gerekli hukuki altyapı düşse kalksa, smaya-yanıla oluşturuldu ve özellikle imalat sanayiindeki KİT yatırımları

radikal bir biçimde daraltılarak KİT sisteminin küçülmesi fiilen başlatıldı. Kendileri mali kaynak sıkıntısı çeken yurtiçi potansiyel alıcılar da, KİT sistemine kuşku ile bakan yabancı yatırımcılar da özelleştirme için yeterli satınalma isteği göstermediler. Tüm 1980’li yıllarda özelleştirme satışları tutarı 0.3 milyar \$ çevresinde kaldı.

1990’lı yıllar özelleştirme satışları için değişik bir konjonktür getirdi. İktidarın tavizsiz benimsediği, parlamentodaki ana muhalefetin de karşı çıkmadığı neoliberal düzende, işlevleri tanımsız kalan KİT’lerin defteri yoğun bir ideolojik şartlandırma kampanyasının eşliğinde dürüldü. Yüksek maliyetli iç borçlanma ile finanse edilmeye başlanan kamu açıklarının ergeç kendi vergi yüklerini de artıracaklarını sınıf sezgisi ile hemen kavrayan sermaye çevreleri, bu kampanyanın ön saflarında yerini aldı. 1980’lerde kamuflaj için kullanılan "etkinlik amacı ile özelleştirme" söylemi ve 1990’ların başındaki DYP-SHP koalisyonu programında yer alan "özelleştirme *artı* yeniden yapılandırma" ilkesi, yerini giderek "kamu açıklarını kapatma amacı ile özelleştirme"ye bıraktı. Yetersiz yatırım sonucunda teknolojik yıpranma tuzağına düşmeye başlamış KİT’ler, gerileyen piyasa veya muhasebe değerleri ile yurtiçi alıcıların daha kolay ulaşabilecekleri hedeflerdi.

Özelleştirmenin 2000’li yıllar başında tamamlanan bu ikinci aşamasını aşağıda sıralayacağımız gözlemler dizisi çok iyi anlatıyor:

- (1) *Kolaydan zora, zor daha öteye:* Türkiye'de özelleştirme satışları önce KIT iştirak paylarının, piyasa değeri ve çalışan sayıları görece düşük tesislerin (et, süt, yem, vb.), teknolojisi standartlaşmış, yerel tekeller kurmaya elverişli ve üretkenlikten yana ciddi bir zaafı bulunmayan tesislerin (başlıca çimento fabrikalarının), yarım kalmış yatırımların, esas üretim faaliyeti ile bağlantısı zayıf gayrimenkuller ve techizatın satışına yöneldi. "Sorunlu" sektör ve işletmeler (örneğin kömür, demiryolu ulaşımı, şeker ve elektrik enerjisi) ile ilgili kararlar olabildiğince ertelendi. "Sorunlu" kuruluşların pek çoğu nihai tasfiyeden önce Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın (ÖİB) gözetimine alındılar ve ÖİB'nin şirket portföyü giderek kalabalıklaştı. Özelleştirme kapsamındaki (yani ÖİB'nin gözetimindeki) kuruluşlarda çalışanların sayısı 1990'da 69 bin kişi iken, bu sayı 2002'de 163 bin kişiye, 2003'de 153 bin kişiye (toplam KIT çalışanlarının kabaca % 40'ına) ulaştı.
- (2) *Satış yöntemleri:* En çok başvuru alan satış yöntemleri "blok satış" ve "halka arz" oldu (Uyarı: "halka arz" kamu malını az sayıda sermaye sahibine ihale ve pazarlıkla satmanın "edebi" ifadesidir, yoksa bu yöntemin küçük tasarrufları ilgilendiren bir yanı yoktur). Bu yöntemlerle elde edilen hasılatın toplam içindeki payları 1985-2004 ortalaması olarak sırasıyla % 42 ve % 18 çevresinde idi. Son yıllarda -şeffaflık adına- blok satışların televizyonlarda naklen yayınlanmasına geçildi; yani talan ve soygun herkesin gözü önünde yapıldı. Piyasa fiyatını yansıtmaması,

dolayısıyla apaçık yolsuzluğa biraz daha uzak olması beklenen "İMKB aracılığı ile satışlar"ın getirdiği hasılat, toplamın % 9'u dolaylarında kaldı.

- (3) *Tahsilat, nakit girişi ve kullanımlar:* 1990-2004 döneminde satış hasılatı yaklaşık 8.5 milyar \$, satışlardan nakit girişi ise yaklaşık 8.0 milyar \$ tutarında idi. Buna temettü gelirleri (2.1 milyar \$) ve net borçlanma (-0.6 milyar \$) eklendiğinde ve hizmet ödemeleri (0.2 milyar \$) çıkarıldığında ÖİB'nin yaklaşık 9.3 milyar \$'lık net fon kullandığı anlaşılıyor. Bu fonun yaklaşık 5.5 milyar \$'ı özelleştirme kapsamındaki kuruluşlara sermaye iştirakinde kullanıldı, yaklaşık 3.4 milyar \$'ı ise Hazine'ye aktarıldı. Dolayısıyla on yılı aşkın bir sürede özelleştirme satış hasılatı Hazine'nin kaynak ihtiyaçlarına kayda değer bir katkı sağlamadı. Eylül 2004 sonu itibarıyla kamu sektörünün iç ve dış borç stoku toplamı 238 milyar \$ mertebesinde idi.
- (4) *İstihdam:* 1990'da özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar da dahil olmak üzere işletmeciler KIT'lerde toplam 643 bin kişi çalışmaktaydı. 1980-95 döneminde istihdam düzeyi az çok korundu, çalışan sayısındaki cüz'i azalmayı emeklilik, işten ayrılma ve ölüm gibi nedenlerle sınırlı tutmakta etkili olan örgütlü emek direnci, 1994 bunalımından sonra zayıfladı. 2003 sonunda işletmeciler KIT çalışanlarının sayısı 361 bin kişiye gerilemişti.

Söz konusu 361 bin çalışanın sadece 208 bini halen özelleştirme kapsamı dışında ve 233 sayılı KHK'daki tanımla KIT statüsünde bulunan 19 kuruluştaki çalışmakta idi. Bu 19 kuruluşun 4'ünün elekt-

rik enerjisi sektöründeki bütünleşik kamu kuruluşu TEK'in, 2'sinin de TKI'nin parçalanması ile yaratıldıkları kayda değer. Aralarında TTK, TKI, TMO, TCDD gibi kuruluşların yer aldığı bu kümenin (enerji santralleri ve enerji dağıtım tesisleri dışında) özel alıcılar için yeterince cazip olmadığı açıktır. Enerji sektörü dışında özelleştirme kapsamına alınmış ve 2003 ve sonrasının satış vitrinine konmuş, önemli büyüklükte çok az kuruluş kalmıştır (PETKİM, TÜPRAŞ, TEKEL (sigara) TELEKOM ve THY). 1978 tarihli *Dördüncü Beş Yıllık Plan (1979-83)*'deki saptamalara göre 10 katma bütçeli üretici kuruluş, 40 KIT, özel kanunu olan 14 kuruluş, kamu payı % 50'yi aşkın 65 (bağlı) kuruluş ve 111 iştirakten oluşan kamu üretici sisteminden artakalan enkaz işte budur.

2002 sonrasında KIT sisteminin nihai tasfiyesi için başvurulmakta olan yöntemler şunlardır:

- (1) Teknik ve fiziksel aşınma-yıpranmanın net varlık yapısını alabildiğine çökerttiği girişimlerin "sembolik" denilebilecek fiyatlarla satılması (örneğin SEKA (Bahkesir), SEKA (Aksu), PETKİM (Aliaga), şeker fabrikaları)
- (2) Tümüyle yeniden yapılandırılabilir görülmeyen KIT'lerde "kendisini kurtarabilecek" bazı üretim birimlerinin ve/veya varlıklarının satışı, geri kalanların ölüme terk edilmesi (İstanbul/Ankara hattı dışında TCDD, taşkömürü ve linyit ocaklarının çoğu, vb.)
- (3) Blok satış yöntemi ile tatminkâr teklif tutarlarına ulaşılmadığı takdirde varlık satışına gidilmesi (TEKEL'de denenecek, bkz. 14 Aralık 2004 tarihli gazeteler)

Bu gözlemler KIT'leri -yok pahasına dahi olsa- "babalar gibi" satmaya kararlı

bir iktidarın elinde, KIT satışından ciddi bir hasılat elde edilemeyeceğini ima etmektedir. Kaldı ki, gündemdeki Milli Piyango, IMKB, Altın Borsası ve araç muayene istasyonları (ihale tarihi: 20 Aralık 2004) gibi hasılat potansiyeli olan özelleştirme satışları salt varlıkların satışından ibaret değildir, imtiyaz devri öğelerini de içermektedir.

KIT varlıklarının özel kesime satış yolu ile 2003 yılı ve sonrasında önemli bir kaynak sağlanamayacağını açıkça ortaya çıkması, AKP hükümetini kamu mülkiyetindeki başka varlıkları satmaya ya da kiralamaya yöneltmektedir. Böyle bir yönelimin ilk adımı Hazine arazisinin ve diğer taşınmazlarının satışı ya kiralanmasını öngören Temmuz 2003 tarih ve 4916 sayılı Kanun ile atılmış, Milli Emlâk Genel Müdürlüğü, ilgili Bakanlıklar izin verdiği takdirde bu satışları ulusal kültür varlıklarına da yaygınlaştırabileceklerini söylemiştir (bkz. 7 Aralık 2004 tarihli gazeteler). Cumhurbaşkanı'nın TBMM'ye iade ettiği ve doğal/tarihsel sit alanlarını yapılaşmaya ve/veya özel kullanıma daha fazla açan Temmuz 2003 tarih ve 4965 sayılı Kanun ile bazı maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen Kasım 2003 ve Haziran 2004 tarihli ve 4999 ve 5192 sayılı Kanunların kimi hükümleri de aynı bağlamda değerlendirilmelidir. 1980'lerde başlayıp bugün son evresine ulaşan birinci özelleştirme dalgası gibi, bu ikinci dalga'nın da talan ve soygunla içiçe gelişeceğini ve başlangıçtaki tahminlerin epey altında hasılat getireceğini kestirmek için son yirmi dört yılın Türkiye'sini gözlemiş olmak yeter.

1980 sonrasında imtiyaz anlaşmalarının başlıca iki sektörde yoğunlaştırılmak istendiği dikkati çekiyor: Enerji ve telekomünikasyon. Her iki sektör de uluslararası tekellerin çevre ülkelerdeki yeni ve çok cazip av alanları. Sadece kârlılık açısından değil, çevre ekonomilerinde mal

ve bilgi üretiminin temel girdilerini kontrol ettikleri için de önem taşıyorlar. Her ne kadar içme ve sulama suyu temini, atık idaresi ve ulaştırma tesisleri de artan oranda yerli ve yabancı özel sermayenin ilgi alanına giriyor ise de, imtiyaz anlaşmalarının karakteristik özelliklerini anlayabilmek için söz konusu iki sektörü daha yakından incelemek gerek.

Enerji sektöründe imtiyaz sözleşmelerinin önünü açacak mevzuat düzenlemeleri de 1980'li ve 1990'lı yıllarda sınamayılma yöntemi ile gerçekleştirildi. Osmanlı XIX-XX. yüzyıllarının tozlanmış imtiyaz hukuku canlandırıldı, önce yap-işlet-devret (YİD), daha sonra yap-işlet (Yİ) modelleri sanki birer yenilikmiş gibi piyasaya sürüldü. Kamu finansmanındaki bunalım yoğunlaştıkça ve hükümet büyük özel şirketlerle pazarlık etme gücünü yitirdikçe simgeler kıaldı: YİD'deki devir şartına karşı güvence arayarak, akıl almaz avantajlar ve ayrıcalıklar talep eden özel şirketlerin zorlamalarından kurtulmak için Yİ'ye geçme eğilimi güçlendi; şimdilerde ise İ'ye (işlet!) geçiliyor ve kamu tesislerinin işletme haklarının (görünüşte rekabet ve verimlilik, gerçekte kamu kesimine mali transfer sağlamak üzere) özel firmalara devri öngörülüyor.

Türkiye'de imtiyaz hukukunu değiştirme amaçlı çabalara karşı emekten ve ulusal çıkarlardan yana kimi sendikaların, meslek örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının hukuk düzlemindeki mücadeleleri siyasal iktidarca adım adım etkisizleştirilirken, 1980 sonrasındaki siyasal muhalefet olan-biteni seyretmekle yetinmiştir. Sonuçta rekabet ve etkinlik adına TEK paramparça edilmiş, elektrik sektöründeki planlama yetenek ve kapasitesi ortadan kaldırılmıştır. Ayrıntılarını sadece EMO, GENEL-İŞ ve KİGEM yayınlarında değil, ÖİB ve TÜSİAD kaynaklarında da bulabileceğimiz bu sürecin öyküsü üzerinde durmak yerine, sonuçlarına

bakmakla yetinebiliriz: Daha pahalı ve kalitesiz elektrik enerjisi, gelecekteki talebi fazlasıyla aşan kapasiteler, ülkenin başına belâ "al-ya-da-öde" hükümleri, imtiyaz sözleşmelerinin yükümlülüklerine uymamakta direnen, alı kıran- baş kesen firmalar... Bu tabloya hiç kimse "Neoliberal model özünde iyi idi, ama biz uygulamasını beceremedik!" diye mazeret bulmaya kalkmasın. Toplumsal modeller askıdan alıp sırtımıza geçireceğimiz hazır giyim eşyası değil ki gelişmiş ülkelerden aynen alıp az gelişmiş bir toplumsal ortama giydirebilelim.

Telekomünikasyondaki neoliberal tasarımı uyarınca Türkiye'de ilkin PTT parçalandı ve Türk Telekom oluşturuldu, PTT'nin posta hizmetleri sunan birimi özel posta şirketlerinin rekabeti altında çöküşe terkedildi, iletişim sektöründe katma değer yaratan çeşitli hizmetlerin sunumu da ayrıştırıldı. Türkiye, WTO'yu kuran anlaşmalar uyarınca telekomünikasyon tekeli 2004'de kaldırdı.

Cep telefonları (GSM) piyasasında görüldüğü gibi, dev uluslararası iletişim firmalarının bir dizi yenilik yapmakta ve bunları kısa sürede ticarileştirmekteki başarıları bu alandaki özelleştirmeler için güçlü gerekçeler yarattı ve özelleştirme, popüler söylemde teknolojik gelişme, verimlilik artışı ve giderek (TV reklamlarına konu olacak şekilde!) bireysel özgürlük ile eş-anımlı kılınmak istendi. Türkiye'deki kamu yetkilileri ve özellikle Ulaştırma Bakanlığı ise iletişim alt yapısının ticaretten sanayie, bilimden kültüre kadar her şeyin belkemiğini oluşturduğunu ve bu alt yapıyı ulusal amaçlar doğrultusunda geliştirip yönlendiremeyen bir toplumun XXI. yüzyılda ayakta kalamayacağını anlamazdan geliyor. Türkiye telekomünikasyon sektöründe yaygın bir özelleşme-gayrimillileşme'yi erteleyen şey, son beş yılda dünya ekonomisinin yüksek teknoloji sektörlerinde ve özellikle tele-

komünikasyondaki spekülâtif "balon"un patlaması oldu.

Vurgun ve skandalların bolluğu açısından Türkiye telekomünikasyon sektörü, enerji sektörü ile yarışıyor. Son iki yıldan iki örnekle yetinelim: (i) Ucuza kapatılan iki GSM lisansı sonrasında Türkiye pazarına koşan, ancak umduğu pazar payına ve kazanca ulaşamayan ve düzenleyici kurumun etkisizliğinden yakınan bir yabancı sermayeli kuruluşun ilkin uluslararası tahkim şantajına, sonra da uluslararası siyasal baskıya başvurması ve en sonunda yerli bir GSM operatörünü yutmasına razı olunarak tatmin edilmesi, (ii) ortak altyapıyı kullanan ürün kategorilerindeki gelir paylaşımında özel GSM operatörlerinin (Türk Telekom'un zararına) kayırılması.

Bu anlatıdan çıkarılabilecek sonuçları satırbaşları ile özetlemeye çalışalım:

(1) Türkiye'de üretici KİT sistemi yeniden yapılandırmayı son derece güçleştirecek biçimde tahrip edilmiş durumdadır. Son yıllarda KİT çalışanlarının iş ve aşlarını korumak için verdikleri mücadele saygı ve takdirle karşılanmalıdır; ancak sadece kamu kesimindeki istihdam düzeyini korumaya dönük bir strateji ile Türkiye'nin büyüme ve teknolojik gelişme (ve hatta istihdam) sorunları çözülemez. Temel sorun, neoliberal yapılanma dışında seçenek veya seçenekler arama ve bulma sorunudur.

(2) KİT sisteminin mali varlık açısından tükenmişliği, siyasal iktidarı kamu taşınmazlarının satışı ya da kiralanması ve doğal/tarihsel sit alanlarının daha yoğun kullanılması yolu ile kaynak bulma arayışına sürüklemektedir. Gelecek kuşakların yoksulluğu ve yoksunluğu bahasına bugünü kurtarmayı

amaçlayan böyle bir girişime engel olmak, bugünkü kuşaklara düşen bir görev sayılmalıdır.

(3) İmtiyaz uygulamalarının açık ya da örtülü savunucuları şu iddialara sık sık başvurumaktadırlar: (i) Küresel ekonominin giderek hizmet sektörlerini de uluslararasılaştırması önünde, bu uygulamalardan kaçınılmaz; (ii) özellikle enerji ve telekomünikasyon alanında ulusal tekellerin parçalanması teknolojik gelişmenin sonucu ve gereğidir; (iii) kamu sektörünün sermaye/hasıla oranı yüksek altyapı yatırımlarını finanse edecek mali gücü yoktur; (iv) geçmişte kamu hizmeti bağlamında düşünülen faaliyetlerin özel girişime açılması rekabet, etkinlik ve düşük fiyatlar getirir.

(4) Bu iddialardan hiçbirinin ilertutarı yoktur: (i) Küresel ekonomiye kayıtsız şartsız teslim olmak bir kaçınılmazlık değil, sermayenin sınıfsal/siyasal tercihidir; (ii) tekno-determinizm ciddi olarak sorgulanması ve eleştirilmesi gereken bir abartmadır; (iii) vergi almayıp borç alarak kamu maliyesini iflâsa sürükleyenler 1980'lerde ekonominin oldukça sınırlı dış kaynak kullandığını, buna karşılık enerji, ulaştırma ve haberleşme yatırımlarının hemen tümünün kamu eliyle gerçekleştirildiğini unutturmaya çalışmakta ve imtiyazlarla inşa ettirilen yüksek maliyetli altyapı tesislerinin finansman yükünü yüksek tarifelerle kullanıcılara ödetmeyi öngörmektedirler; (iv) Türkiye'de emekçiler özelleştirmenin rekabet, etkinlik ve düşük fiyatlar değil, sermayeye daha yüksek kârlar getirdiğini yaşayarak öğreniyor.

Özelleştirme Felsefesi ve Hukuk

Ayla YILMAZ

KİGEM Genel Sekreteri

Dünya Bankası yapısal uyarlama kredi sistemi gereğince alınan 24 Ocak kararlarıyla başlayıp, 12 Eylül siyasetiyle uygulamaya konulan neoliberal politikalar, kendi yol açtıkları genel çürüyüş içinde ilerleme özellikleri nedeniyle bir tür bataklık bitkileridir. 1980'li yılların başında küreselleşme, "dünya ekonomisiyle bütünleşme" söylemiyle bireylere dünya vatandaşlığı yolunu açan özgürleşme ve zenginleşme olarak sunulmuştur. Oysa, özgürleşmenin hemen tamamı kapitalist ülkelere ait çok uluslu şirketlerin serbest yatırım ve ticareti; zenginleşmenin ise dünya zenginliğini elinde tutanların daha da zenginleşmesi anlamına geldiği açıkça ortadadır.

Bunun temel argümanı özelleştirme, 1980'li yılların başından günümüze Türkiye'de KIT'lerin iyileştirilmesi, zarar edenlerin satılması, aşırı istihdam, verimsizlik ve daha sonra da devletin küçültülmesi aldatmacası ile kar eden bugünlere gelmiştir. 1980 yıllarda Türkiye'de başlayan özelleştirme uygulamalarına ilişkin ilk düzenleme 1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı yasa ile oldu ve bu yasa ile mevzuatta "özelleştirme" sözcüğü ilk kez yer aldı. Daha sonra ihtiyaç gereği çıkarılan KHK'ler mevzuatı daha karmaşıktırdı ve 1994 yılında 51. Hükümet (DYP-SHP) yeni bir tasarı hazırladı. Bu tasarı, bugün özelleştirme uygulamalarının düzenlendiği 4046 sayılı yasadır. 26 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren yasa, "daha çağdaş" bir özelleştirme uygulaması gerçekleştirileceği amacını taşıyordu. Aynı hükümet, yapacağı özelleştirmeleri kamuoyuna şirin gösterilmek için, gazete ve televizyonlardaki ilanlarda "Özelleştirmelerden elde edilecek gelir ile devletin asli işlerinden olan sağlık, eğitim ve savunmaya ağırlık verileceği, daha çok

yatırım yapılacağı, istihdamın artacağı" söylemlerine yer veriyordu. Sonuç olarak da Türkiye'nin çehresi değişecekti. Yasa tasarısının parlamentoda görüşülmesi sırasında bazı milletvekilleri, "sabahlara kadar özelleştirme yasa tasarısını görüşüyoruz, rejimi kurtarıyoruz" demişti. Bu yasa aynı zamanda o güne kadar yapılan özelleştirmelerde karşılaşılan güçlükleri de bertaraf edecekti. Yani özelleştirmelerin kapsamını genişletecek, özelleştirme işlemlerini kolaylaştıracaktı. 4046 sayılı yasa Anayasa'nın bazı maddelerine aykırılıklarını da içererek yürürlüğe girdi.

O günden bugüne Parlamentoda olan muhalefette ya da hükümette olan siyasi partilerin hepsi özelleştirmeye karşı olmadıklarını gösterdiler. Muhalefette olduklarında biraz duyarlı davranmayı deneseler bile parti programlarında özelleştirmeye karşı olmadıklarını hep söylediler. IMF ve Dünya Bankası programları gereği 14 Nisan 2001'de açıklanan "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı", ekonominin mihenk taşlarında yapısal reformlar ile ulusal ekonominin çökertilmesinin yasal çerçevesini çizdi. Bu program kapsamında yapılacak özelleştirmeler için 4046 sayılı yasa yetmiyor, yapılması gereken özelleştirmeler bu programa göre yeni yasaları gerekli kılıyordu. IMF'ye verilen "Niyet Mektupları" bunların hangi alanlarda çıkarılacak yasalar olduğunu sırasıyla gösteriyordu. Sıra vardı, zamanda sınırlıydı. "15 günde 15 yasa". Telekom, Şeker, Tütün, Doğalgaz, Kamu İhalesi gibi yasalar bu kapsamda idi ve acilen çıkarıldı. Enerji alanında yapılacak özelleştirmeler için çıkarılan yasalar da ayrı idi.

Neydi bu özelleştirme, neden herkese bu kadar cazip geliyordu? Bu cazibenin felsefesi ne idi ya da var mıydı?

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın çıkardığı bültenin en başında şöyle yazıyordu:

"ÖZELLEŞTİRMENİN FELSEFESİ

Özelleştirmenin ana felsefesi, devletin asli görevleri olan ve özel sektör tarafından yüklenilmeyecek savunma, sağlık, eğitim ve altyapı yatırımlarına yönelmesi; ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesidir."

Peki bu felsefenin içinde kamu yararı ne kadar dikkate almıyordu?

Felsefe yapmak için bir düşünce sisteminde sahip olmak gerekir. Neden sonuç ilişkilerini kavrayıp, bunları kendi siyasal inancınız doğrultusunda irdelemeniz ve yöntemler üretmeniz gerekir. Eğer felsefeniz yoksa, sorunlarınızın çözümlerini hep başkaları dayatır. Bilginiz de eksik ise, dışarıdan söylenen her yönetime dört elle sarılırsınız. Bu belirsizlikler yöntemi, amacın da önüne geçirir. Bütün bu yapılanlar ile gerçekten felsefemi yaptıklarını sandılar? Ayrıca savunulan bu felsefeye ne kadar sadık kaldılar? Savundukları felsefenin temelinde yer alan eğitim ve sağlıkta yeniden yapılandırma adına yaşananlar, bir çöküş değil midir? "Devletin sırtında bir yük olan ve zarar eden KİT'leri satacağız" diye yola çıkanlar, IMF'nin talepleri ile kar eden kuruluşları; Tüpraş, Petkim, Telekom gibi kuruluşları elden çıkarmayı bir başka felsefe olarak açıklayabilirler.

Özelleştirmenin felsefesi üzerine söylenecek çok şeyin olduğunu ancak bir örnek ile konuyu aktarmak istiyorum.

2002 yılının Nisan ayında Türk Hava Yolları ana sözleşmesinde de var olan yer hizmetlerine yeniden girmek üzere ÖİB'nin bilgisi dahilinde, Ulaştırma Bakanlığı'ndan ruhsat alarak bir sözleşmeye imza atmıştır. Ancak, Özelleştirme Yüksek Kurulu 16 Nisan 2002 tarihli kararı ile THY'nın bu ruhsat iznini "özelleştirmenin felsefesine aykırı" gerekçesiyle iptal etmiştir. THY bu işlemde dolayı zarara uğratılmıştır. Bu mudur özelleştirmenin felsefesi? Aslında bu iptal kararı belki de "felsefi" ol-

maktan öte, o alanda hizmet veren bazı şirketlerin rahatsızlığının yansımasıdır...

Bu felsefesizlik, hukuksuzluğa da neden olmuş, özelleştirme uygulamalarına karşı hukuki mücadele veren kesimleri de etkilemiştir. Açılan davalarda mahkemeler tarafından verilen yürütmeyi durdurma ve iptal kararları değişik zamanlarda alınan BKK ve ÖYK Kararları ile İdare tarafından uygulanmamıştır. Buna ilk örnek 1992 tarihli Bakanlar Kurulu Prensiptir.

1992 yılında ÇİTOSAN'a ait 5 çimento fabrikasının Societe Ciments Francais S.A. firmasına ve USAŞ'ın SAS firmasına satışına dair açılan davalarda mahkemelerin iptal kararı vermesi üzerine Bakanlar Kurulu Prensiptir kararı almış ve bu kararda mahkemenin verdiği iptal kararının her ne kadar Anayasa ve İdari Yargılama Usulü Kanunu gereği uygulanması gerekiyorsa da kararının uygulanamayacağı şöyle açıklanmıştır:

".....

Ancak, konunun iç hukukumuzu olduğu kadar dış hukuku da ilgilendirecek boyutlara ulaştığından, yargı kararının uygulamaya konulması halinde Türkiye ile yabancı şirketler ve giderek ülkeler arasında yeni hukuki sorunlar doğmasının kuvvetle muhtemel bulunması sebebiyle; durumun iç hukukumuzdan ziyade, ülkemizin diğer devletler ve milletlerarası kamuoyu nezdinde itibarı ve çıkarları ile milletlerarası münasebetlerin gerektirdiği kriterler çerçevesinde değerlendirilmesinin uygun olduğuna şüphe yoktur.

.....

Gerek yukarıda açıklanan mülahazalar ve gerekse özelleştirme yöntemlerini yeniden belirleyen 7/3/1990 tarih ve 90/2 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı dolayısıyla, anılan satış işlemleri konusunda geriye ve ileriye yönelik şekilde yeniden işlem tesisine hukuken imkan bulunmadığına; Bakanlar Kurulu'nca 27/4/1992 tarihinde karar verilmiştir."

6/12/1997 tarih 97/66'nolu bir Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı da mahkemelerin verdiği yürütmenin durdurulması ve

iptal kararlarının uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin kararı içermektedir. Bu kararda da, Anayasa Mahkemesi'nin 4046 sayılı yasanın 18. maddesinin (B) ve (C) bentlerini iptal etmesi, daha önce yapılmış olan özelleştirmelere karşı açılan davalarda yapılan işlemlerin hukuki dayanaktan yoksun kaldığı gerekçesini öne çıkardığı ve o nedenle mahkemelerin yürütmeyi durdurma ve iptal kararı verdiği açıklanmıştır. Ancak mahkeme kararlarının uygulanması için *özelleştirme işlemleri tamamlanarak devir ve teslim edilmemiş olması, devir ve teslim işlemleri yapıldıktan sonra mahkeme tarafından yürütmeyi durdurma veya iptal kararı verilmiş olan kararların "önceki duruma göre fiilen geri dönülemeyecek bir yapı ortaya çıktığı ve 3. şahıs durumundaki gerçek ve tüzel kişilere karşı geriye ve ileriye dönük bu kararların uygulanmasına imkan bulunmadığı"* belirtilmiştir.

Anayasa'nın 138. maddesinin son fıkrası aynen şöyle demektedir.:

"Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." demektedir.

Oysa alınan bu kararlarda anayasanın ilgili maddesine uyumadığı gibi, ileriye dönük uygulanmaması için de karar alınmıştır.

Özelleştirme uygulamalarını düzenleyen 4046 sayılı yasanın kabul edilmesinin üzerinden geçen 10 yılda 8 hükümet geldi ve 4046 sayılı yasa birkaç kez değişikliğe uğradı. Çok sayıda özelleştirme bu yasa ile ya da daha sonra çıkarılan yasalar ile yapılmaya çalışıldı. Yapılmaya çalışıldı diyorum, çünkü yapılanlar bir özelleştirme bile olamadı. Yapılan her özelleştirme bir dava konusu oldu. 4046 sayılı yasaya göre yapılan özelleştirmelere karşı açılacak davaların tarafları ve gerekçeleri de hazırды. Hukuki desteğin KİGEM tarafından verildiği davalarda özelleştirme prosedürü gereği her işlem bir dava konusu oldu. 4046 sayılı yasanın 18. maddesinin (B) ve (C) bentlerinin Anayasa'ya aykırılığı, bu bentlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edil-

mesine kadar sürdü. Yerine konulan 4232 sayılı yasa değişikliği k Anayasa'ya aykırılığı ortadan kaldırmadı. Özelleştirme İdaresi'nin savunmalarında "menfaat ilişkisi"ne dayandırarak "sendikaların dava açma ehliyeti olmadığı" savı geçersiz, yapılan özelleştirmelerin her aşamasının 4046'ya ve Anayasa'ya uygun olduğu savı doğru değildi. Sendikaların ve KİGEM'in dava açma hakları ayrıca hukuken kanıtlanmış haklardır.

İdare Mahkemeleri, bu davaların bir kısmına yürütmeyi durdurma ve iptal kararı verdi bazılarını ise reddetti. Bugün 200'e yakın açılan davalardan çok sayıda yürütmeyi durdurma ve iptal kararı alınmış olmakla birlikte Danıştay'da temyiz aşamasında devam eden davalarda bulunmaktadır.

Petrol-İş Sendikası'nın TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesine karşı açmış olduğu davada elde edilen iptal kararı ve bu kararın kesinleşmesi son dönemlerde alınan önemli bir karardır. Bu davada mahkeme yapılan usulsüzlüğe karşı "kamu yararını" öne çıkararak bir karar vermiştir.

Yargının verdiği kararların hukuki açıdan değerlendirilmesi de ayrı bir konudur. Benim burada aktarmak istediğim özetle, özelleştirme, sosyal devleti yok eden, ekonomiyi dışa bağımlı hale getiren, zaman içerisinde yabancılaşmayı oluşturan, ulus devleti yok edendir. Bugün özelleştirilen kuruluşların yüzde doksanı üretim dışı kalmış, çalışanlar işsiz bırakılarak hak etmedikleri konumlara mahkum edilmiş, özelleştirilen kuruluşların yerini sağlık ve üretim açısından ne olduğu belli olmayan yabancı ürünler almıştır. Bugün Türkiye, küreselleşme adına kapitalizmin acı sonuçlarına mahkum edilmiştir. Kendine yeten bir ülke olmaktan çıkmış, çokuluslu şirketlerin pazarı haline gelmiştir.

Devlet et, süt mü satsın mantığının yarı olmamıştır. Serbest piyasa adına yürütülen bu operasyon, zor yaratılan bu zenginlikleri özel tekelere devretme amacına ulaşmadan durdurulmalıdır.

Büyükler "Büyük Oynamıyor"*

Güngör URAS
Milliyet Gazetesi Yazarı

Koç Topluluğu ve Sabancı Topluluğu Türkiye'de sanayileşme hareketinde önde koşan özel sektör gruplarıdır.

Vehbi Koç, bakkal olarak işe başladı ama, Türkiye'de ilk büyük yabancı sermaye yatırımı olan General Elektrik ampul fabrikasını kurdu. Ford'u Türkiye'ye getirdi. Otosan'da ilk Türk otomobili "Anadol"u üretti. Döküm fabrikası kurdu. Motor fabrikası kurdu. Tofaş'ı, Arçelik'i, Beko'yu kurdu. Demir Döküm'ü kurdu. Bunlar ekonomik büyüklükte dünya pazarında kalite ve fiyat rekabeti ile mal satabilen kuruluşlar oldu.

Hacı Ömer, pamuk işçisi olarak işe başladı ama, hemen bir yağ fabrikası kurdu, Bossa'yı kurdu. Çocukları Sasa'yı, Lassa'yı, Kordsa'yı kurdu. Ortak olarak çok sayıda uluslararası firmayı Türkiye'ye getirdi. Toyota, Du Pond, Mitsubishi gibi firmalarla ortak yatırımlar gerçekleştirdi. Bunlar ekonomik büyüklükte, dünya pazarında kalite ve fiyat rekabeti ile mal satabilen kuruluşlar oldu.

İki Büyükte Yatırım Yok

Şimdi bakıyoruz... Koç Topluluğu da, Sabancı Topluluğu da "ekonomik büyüklükte" yeni yatırımlardan vazgeçmiş durumda. Türkiye'nin bu en büyük iki sermaye grubunun masasında (proje pipeline'nmde) tek bir büyük proje yok.

Su satıyorlar. Süt ve yoğurt, domates, patates satıyorlar. Makarna üretiyorlar, toz çorba yapıyorlar.

Vehbi Koç seksen yıl önce bakkal olarak işe başlamış, Türkiye'nin en büyük sanayicisi olmuştu. Şimdi Koç Topluluğu sanayicilikten bıkmış bir görünümde, bakkaliye işine yönelmiş durumda. Vehbi Koç seksen yıl önce bakkal dükkanında kaşar peyniri satmıştı. Koç Topluluğu şimdi kaşar peyniri satmak için dükkan açıyor. Rakı üretmeye çalışıyor.

Sabancı Topluluğu, "sanayide önder" olmakla övünür, her bir tesisin kendi sektöründe dünyanın sayılı tesisleri arasında yer aldığını belirtirdi.

Şimdi Sabancı Topluluğu da sanayicilikten bıkmış bir görünümde, bakkaliye işine yönelmiş durumda. Hacı Ömer altmış beş yıl önce ilk iş olarak yağ fabrikası kurmuştu. Sabancı Topluluğu şimdi yağ fabrikası yatırımı yapmaya hazırlanıyor. Milli Piyango'yu satın alarak piyangoculuk yapmaya çalışıyor.

Birikim Bir Günde Olmaz

Devlete ait koskocaman tesisler özelleştirme adı ile satışa çıkarılıyor. Bu iki grup ilgi göstermiyor.

Bir ülkede sermaye birikimi bir günde gerçekleşmiyor. Bir ülkede Koç Topluluğu ve Sabancı Topluluğu gibi kuruluşlar bir günde oluşmuyor. Bu tür kuruluşların içinden çıktıkları ülkeye ve ekonomiye karşı sorumlulukları var.

Bundan sonra devlet büyük ölçekli yatırım yapmayacak. Koç ve Sabancı toplulukları gibi önde gelen sermaye grupları da büyük ölçekli yatırım yapmaz ise, bu ülke "atölye üretimi" ile mi zenginleşecek? Bu ekonomi "atölye ürünleri" ile mi dünya pazarına çıkacak?

* Yazarın Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan yazılarından kendisi tarafından derlenmiştir.

Anadolu'daki yüzlerle binlerle müteşebbis, suyu şişeleylebiliyor. Süt-yogurt yapabiliyor. Domates-patates satabiliyor. Bakkallık yapabiliyor.

Ama bugün, ekonomik büyüklükteki yeni yatırım konularını ancak Koç ve Sabancı Topluluğu gibi "büyük sermaye grupları", deneyim sahibi, geniş profesyonel kadrolara sahip kuruluşlar belirleyebiliyor. Ekonomik büyüklükteki yeni yatırımların projelerini bu tür kuruluşlar hazırlayabiliyor. Sermaye bularak yatırım yapabiliyor.

Bu büyük sermaye grupları imkanlarını ekonomik büyüklükte ve de ülke ekonomisine hız verecek yeni projelere yöneltecek yerde, imkanlarını ülkedeki yüzlerle, binlerle küçük müteşebbisin yapabileceği küçük işlere dağıtırlar ise, onlara bir şey olmaz ama ülkeye yazık olur.

Özelleştirmeyi Hukuk Engellemiyor, Politikacı İstemiyor

Tekel'in sigara bölümünün, Petkim'in, Tüpraş'ın özelleştirmesini sonuçlandıramayan AKP hükümeti şimdi Türk Telekom'un özelleştirilmesini gündeme getiriyor.

Başbakanımız daha satışa çıkarılmadan Tekekom'u kötüledi. "T. Telekom bir kişi yüzünden zamanında özelleştirilemedi. Eğer o gün satılabilse idi Türkiye'nin dış borcu ödenmiş olacaktı. O zaman 20-30 milyar dolar fiyat biçiliyordu. Bugün acaba ne veriyorlar?" diyerek, daha satışa çıkmadan "mah ucuzlattı".

Telekom Eski Hikâye

Telekom'un özelleştirilmesi 1994'ten bu yana tartışılıyor. 1996'dan bu yana her gün satılması bekleniyor. 1996'larda dünyada telekomlar hat başına 3 bin dolara satılıyordu. Sonra fiyat 2 bin dolara düştü. Bizim Telekom'un 18.2 milyon hattı vardı. Bu hat sayısını 2 bin dolar ile çarpanlar bizim Telekom için 25-35 milyar dolar fiyat biçiyordu. Hisselerin yarısını satarsak Hazine'ye 10-15 milyar dolar girebileceği söyleniyordu.

O yıllarda Yunanistan, telekomunun yüzde 8'ini 555 milyon dolara, Belçika yüzde 49.9'unu 2.5 milyar dolara, Macaristan yüzde 37'sini 852 milyon dolara, Endonezya yüzde 15'ini 1.5 milyar dolara, Hollanda yüzde 20'sini 3.4 milyar dolara, İspanya yüzde 12'sini 1.4 milyar dolara, Çekoslovakya yüzde 27'sini 1.5 milyar dolara, Portekiz yüzde 28.3'ünü 986 milyon dolara, Danimarka yüzde 48.3'ünü 3.1 milyar dolara sattı. Biz uzun yıllar hisselerin yüzde kaçının yabancılara satılacağını tartıştık. Telekom fırtınası geçti. Satılanlar satıldı.

Sorun Politikacıda

Başbakanlık Kamu Ortaklığı İdaresi eski başkanlarından Süleyman Yaşar, *Radikal*'de yayımlanan yazısında özelleştirmeyi hukukun ve yargının değil, hükümetlerin engellediğini vurguladı. Yaşar yazısında, yirmi yıllık özelleştirme tarihinde en büyük uygulamanın Ecevit'in iki yıllık başbakanlık döneminde gerçekleştirildiğini hatırlattı. Ecevit'in iki yılda 6.4 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleştirmesine karşılık Tayyip Erdoğan'ın bir buçuk yıllık iktidarında sadece 572 milyon dolarlık özelleştirme yapabilmesine dikkati çekti.

Yaşar'a göre, "Ecevit'in başarısının ardında cesareti ve de seçim finansmanını parti kaynaklarının dışına çıkmadan yapması vardı. Ülkemizde hala demirden kömüre, çaydan şeker, kağıttan bankacılığa mal ve hizmet üretiminin büyük bölümü devlet tarafından yapılıyor. Dolayısıyla ülkemizde zenginleşmenin yolu hala, yaratıcılıktan, yeni mal ve hizmet keşfetmekten değil, devlete yakın durmaktan geçiyor. Çıkar grupları bu nedenle politikacıları kuşatıyor. Özelleştirme, bu menfaat kuşatmasına cesurca karşı koymayı gerektirir. Eğer karşı koyamıyorsanız, AKP hükümetinin yaptığını yapar, KİT'lerin borçlanmalarını tekrar serbest bırakırsınız. Kamu bankalarının özelleştirilmesini durdurup bu bankalarla ucuz kredi dağıtmaya başlarsınız, özelleştirmeyi geciktirir, suçu bürokrasiye, hukuka, yargıya atarsınız."

Hükümetler döneminde ne kadar özelleştirme yapılabildi? (milyon dolar)

(1) Bülent Ecevit	6.400
(2) Mesut Yılmaz	2.700
(3) Turgut Özal	1.500
(4) Tansu Çiller	1.300
(5) Süleyman Demirel	611
(6) Tayyip Erdoğan	572
(7) Yıldırım Akbulut	486
(8) Necmettin Erbakan	436
(9) Abdullah Gül	124

Kaynak: Süleyman Yaşar, Radikal 5.6.2004.

Özelleştirmede İşler İyi Gitmiyor

Petkim, Tekel ve Tüpraş özelleştirilecek en önemli kuruluşlardı. Türkiye'ye bu satışlardan büyük para girmesi bekleniyordu. Ama üç kuruluşun da ciddi alıcısı çıkmadı.

Bu durumu değerlendirerek özelleştirme politikasının gözden geçirilmesinde yarar vardır. Yoksa başarısızlıklar Türkiye'nin imajına ve Türk ekonomisine zarar vermektedir.

Neden böyle oldu?

- Özelleştirmede geç kaldık. Bu tür kuruluşlara ilgi duyanlar alacaklarını aldı.
- Dünyada konjonktür çıkışı değil, durgunluğu gösteriyor. Durgunluk döneminde yabancı sermaye tedbirli davranıyor.
- Türkiye'nin komşularında sıcak gelişmeler var. Türkiye içinde çatışmalar vardı. Şimdi terör başladı.
- Türkiye'nin AB üyeliği konusunda belirsizlik var.
- Türkiye üst üste krize girip çıkıyor. İç piyasada talep büyüyemiyor. Sadece ihracata dönük olarak özelleştirilecek kuruluşları işletmek zor.

Biz özelleştirilecek kuruluşların değerini düşürdük. Düşürüyoruz.

- Özelleştirilecek kuruluşları özelleştirme döneminde ihmal ettik. Yenileme ve teknoloji yatırımlarını durdurduk. Politik yaklaşımla ehil olmayan kişileri yönetici atadık.
- Özelleştirilecek kuruluşlar bir anlamda tek idi. Tekel idi. Zaman içinde piyasada konumları değişti. Pazar güçleri eridi.

Bu kuruluşları alabilecek Türk sermaye grubu yok.

- Türk sermaye gruplarında nakit para yok. Nakit para olmadan bu büyüklükte kuruluşlar kredi ile alınamaz. Kuruluşların kazancı ile kredi ödemez. Türkiye'nin en büyük sermaye gruplarının şu dönemde 200-300 milyon dolar özkaynağı bu tür satınalmalara yöneltebilmesi imkansız gibi.
- Türk sermaye gruplarının yabancı sermaye gruplarıyla yakın ilişkisi yok. Yabancı sermaye ile ortaklık alışkanlıkları yok. Önceki deneyimler genelde başarılı olamadı.

Bu tabloda özelleştirilecek kuruluşların hisse senetlerinin halka satılması da mümkün değil.

- Bu kuruluşların yönetiminin bir sermaye grubunda olması gerekir. Çok ortaklık sahipsizlik getirir.
- Sermayede hakim ortak olarak kamu kalacak olsa bu defa özelleştirme gerçekleşmemiş olacak. Özel sektörden ise hakim ortak talebi gelmiyor.

İşte bu nedenlerle özelleştirme politikasının kısa sürede gözden geçirilmesi gerekir. Bu kuruluşlar ülkenin en önemli tesisleri.

“Özelleştiremiyoruz... Bekleriz... Nasıl olsa bir gün alıcısı çıkar” denilir ise bu kuruluşlar giderek çöker. Değeri düşer. Kimse almaz.

Yapılması gereken özelleştirilemeyen kamu kuruluşlarının yatırım ve işletme

sermayesi ihtiyaçlarının karşılanması, profesyonel yönetim ile kendilerine çekidüzen vermelerinin yolunun açılmasıdır. O durumda, satılmasalar bile ekonomiye yük olmak yerine katkı getirirler.

Geçti Bor'un Pazarı...

50 milyon dolara bir fabrika kurduktan sonra 50 kişi çalıştırarak yılda 2 milyar sigara üretme imkanınız var ise, 1 milyar 150 milyon dolar ödeyerek Tekel'in sigara fabrikalarını satın alır ve Tekel'in kadrosundaki 29 bin kişiyi çalıştırarak sigara üretir misiniz?

Biz, Tekel'in sigara fabrikalarını 3 milyar dolara satacağımızı sanıyorduk... Satabilirdik de... Çünkü yabancılar bizim pazara girmek istiyordu. Ama biz, bir yanda Tekel'in özelleştirmesini geciktirirken öte yanda pazarı yabancılar açtık. Yabancılar geldi. Pazara yüzde 100 Tekel hakimken, Philip Morris pazarda yüzde 32, JTI yüzde 10, BAT yüzde 2 paya sahip oldu. Piyasanın yarısını yabancı firmalar ele geçirdi. JTI bir ara Tekel'e talip oldu. Fiyatı ucuz gördük. Şimdi o fiyatı veren de yok.

Tekel'in sigara fabrikaları satılacak diyerek yıllardır Tekel'e yatırım yaptırılmıyor. Tekel sigara üretecek makine, sigara kutulayacak makine satın alamıyor. Hatta kırılan makinelerine parça getirtmiyor. Buna karşılık yabancı firmalar en son teknolojiye dayalı, en ucuz maliyetle üretim yapacak otomatik tesisleri üç günde kurarak üretime başlıyor. Kendi dağıtım ağıyla kapı kapı dolaşarak Tekel'in pazarını ele geçiriyor.

Manisa'da, Imperial Tobacco isimli yabancı sigara firmasının 50 milyar liraya mal olacak sigara üretim tesisinin temeli atıldı. Firmanın genel müdürü, "Keşke beş yıl önce gelseydik. Bu pazara girmekte geç kaldık. Türkiye sigara üretimi bakımından kârlı bir pazar. İç pazar için üretim yapacağız" diyor... Bundan sonra Tekel'in sigara tesislerini satma şansı kalmadı. Sadece Tekel'in özelleştirilmesinde mi "iş işten

geçti?" Telekom'da, Petkim'de, Tüpraş'ta eskiden almayı beklediğimiz paraları alabilecek miyiz? Paradan vazgeçtik bu kuruluşları satabilecek miyiz?

Bir zamanlar özelleştirildiğinde en fazla para getirecek olan KİT'imiz Telekom idi... Telekom'u satışa çıkarmakta geciktik. Telekom pazarını özel sektöre açtık. Cep telefonunun cazibesi kalmadı. Telli telefonun cazibesi kalmadı. İnternet haberleşmesinin cazibesi kalmadı... Şimdi kim, neden, kaç para vererek Telekom'u alsın ki?

Bundan sonra kim, neden, kaç para vererek Petkim'e ve Tüpraş'a talip olsun? 'Babalar gibi satarız' demekle, hiçbir şey satılamıyor. Özelleştirilecek diyerek yatırım yapmıyoruz. Teknoloji yenilemiyoruz. Konuyla ilgisi olmayanları yönetime getiriyoruz. Milletin paracıklarıyla ortaya çıkarılan, ülkenin önemli tesisleri eriyip gidiyor.

Özelleştirmenin hedefi sadece bunları satarak parasını yemek değil. Bunları özel sektöre devrederek "kişner hale getirmek". Coşturmak, koşturmak... Özelleştirilen kuruluşlara bakınız. Çoğunu alan arsası için aldı. Alan içini boşalttı. Hem Hazine'nin kasasına para girmedi, hem de bu ülkenin varlıkları yok oldu. Bundan sonra özelleştirme yapacağız diyerek boş yere emek ve vakit harcıyoruz. Anadolu'da bir laf vardır. "Geçti Bor'un pazarı" derler. İşte o biçim.

Atatürk Boş Tarlaya 'Merinos'u Dikti, Biz Tarla İçin Fabrikayı Yıkıyoruz

Atatürk ölmeden önceki son günlerinde, 1938 yılında Bursa'da boş bir tarlaya inşa edilen "Merinos" fabrikasının açılışını yapmıştı. Atatürk'ün ölümünün 66'ncı yılında biz geniş tarlasını ele geçirmek için fabrikayı yıkıyoruz. Çünkü artık bize fabrika lazım değil... Tarla lazım... Üzerine apartmanlar dikeceğiz!.. Üzerinde çay bahçeleri açacağız!..

Atatürk askeri zaferden sonra, "...zaferlerin kazanılması iktisadi alandaki başa-

Sigara üreticilerinin pazar payı (yüzde)

Üretici	2000	2001	2002	2003
Tekel	69.8	68.7	61.0	55.6
Philsa	22.9	21.4	27.4	32.6
JTI	7.3	9.9	11.6	10.3
BAT	1.5			
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

rıyla mümkündür” diyerek 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi’ni topladı. 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu’nu çıkarttı. 1930 yılında sanayi, 1931 yılında ziraat kongrelerinin toplanmasını sağladı. Baktı ki, halkta fabrika kuracak ne para ve bilgi ne cesaret var, devlet gücüyle sanayileşmeyi başlattı. Kayseri Tayyare Fabrikası’nın, Uşak ve Eskişehir Şeker fabrikalarının, Bünyan Dokuma, Ereğli Bez, Kayseri İpek ve Bez, İzmir Kağıt fabrikalarının kurulmasını sağladı.

1935 yılında İsmet İnönü’nün temelini attığı Gemlik Suni İpek ve Bursa Merinos fabrikalarının açılışını 1 ve 2 Şubat 1938’de bu fabrikaların isim babası olan Atatürk yaptı.

Merinos’tan önce ülkemizde sadece Hereke ve Feshane fabrikaları vardı. Bu fabrikalar ithal iplikle kumaş dokuyordu.

Merinos fabrikasının kuruluşuyla Karacabey ve Bandırma’da Merinos cinsi koyun yetiştirilmeye başlandı.

Necati Akgün’den öğrendiğime göre fabrika açıldığında 16 bin eğirme ve 7 bin katlama iği vardı. İplik ürettiyordu. Dokuma yatırımına harp döneminde başlandı. Dokuma bölümü 1945 yılında işletmeye açıldı.

Orta Avrupa’nın en büyük tesislerinden biri büyüklüğüne ulaşan fabrika, ek iplik üretim tesisleriyle 3 milyon metre kumaş dokur hale geldi. Meronis kumaşları dış piyasada “İngiliz kumaşları”yla re-

kabet ediyordu. Fabrikada 6 bin işçi çalışıyor, aileleriyle 30 bin kişi fabrikadan eklemek yiyordu. Bu fabrikada çalışan ve yurtdışına eğitime gönderilen mühendis, teknisyen ve ustalar, Türkiye’de dokuma sanayiinin gelişmesinin mimarları oldu.

Bursalılar “Balkanlar’ın ve Ortadoğu’nun en büyük fabrikası” diyerek Merinos’la övünürdü.

Geliniz görünüz ki, Ankara, bu fabrikasının teknolojisini yenilemeyi ihmal etti. Fabrika ölüme terk edildi. Can çekişirken “Cihet-i Askeriye”ye kumaş dokudu. Ama ordu da kumaşını özel sektörden almaya başlayınca, Atatürk’ün Merinos fabrikasının idam ipi çekilmiş oldu.

Şimdi bütün gözler Bursa’nın göbeğinde kalan 325 dönüm fabrika arazisinde... Düşünebiliyor musunuz... Fabrikanın makinelerini hurdacıya sattıktan sonra binasını yıkarak bu araziye bina diken ne çok para kazanır!.. Özelleştirme İdaresi, Merinos’u “teknolojisini yenileyerek ve de yeni yatırımlarla büyüterek, fabrika olarak işletecek bir müteşebbise devretmeyi” düşünemedi... İdare’nin 9 Kasım 2000 tarihli kararına göre (karar tarihi 10 Kasım olsaydı daha anlamlı olurdu!) fabrika yıkılacak. Arsası halka açılmak kaydıyla “bila bedel” belediyeye devredilecek.

Atatürk’ün ölümünün 66. yılında siz Atatürk’ü nasıl anıyorsunuz bilemem ama ben, ölmeden önceki son günlerinde açılışını yaptığı Merinos fabrikasını düşünerek anıyorum.

Özelleştirmenin Yirmi Yılı

Nazif EKZEN

Ekonomist, ANKA Ajansı Genel Müdürü

Özelleştirme Kamu Ekonomisinin Yok Edilmesi miydi?

Kamu Ekonomisinin Tasfiyesini Hedefleyen Politikaların Kaynağı

1980'de Türkiye iktisat politikası tercihlerinde radikal değişikliklere giden ekonomi yönetimi, esas olarak kaynak tahsisinde Washington Uzlaşısı'nın 1970'li yılların sonunda 1980'li yılların başında dayattığı; neoliberal yeniden yapılandırma modelini benimsediğinde, Türkiye de kamu ekonomisinde oldukça geniş bir alanda dağılmış bulunan sektörleriyle; madencilik ve enerjide toplam üretimin çok büyük bir oranını, imalat sanayiinde ise sını katma değerini yaklaşık yüzde 40.5'ini üreten, istihdamın yüzde 36'ını sağlayan bir KİT sistemi devraldı. (KİT kısaltması ile 1984 yılında yapılmış olan; "iktisadi devlet teşebbüsü+kamu iktisadi kuruluşu" tanımlamasının toplamını esas alıyoruz.) 1980-85 sonrasında esas itibarıyla "özelleştirmeye" konu edilen sermaye stoku bu alanda yer aldı. Bu süreç içindeki yirmi-yirmi beş yıllık dönemin sonunda Türkiye'de; Washington Uzlaşısı'nın dikte ettirdiği özelleştirme aracı kullanılarak madencilik, enerji ve imalat sanayiinde kamu ekonomisi yok edilmiştir.

Kamu 1980 ile başlayan dönemde bu ekonomik faaliyet alanlarındaki yatırım-işletme ve ticaret faaliyetlerini önce durdurmuş daha sonra "özelleş-

tirme" aracı kullanılarak bu alanların dışına çıkartılmıştır. Bu yazı çerçevesinde sorgulamak istediğimiz: Washington Uzlaşısı'nın kamu ekonomisine yönelik bu "ideolojik" saldırısının yirmi beş yıllık uygulamasının tasarruf- yatırım-istihdam ve büyüme alanlarındaki sonuçlarıdır.

1970'li yılların son dönemine girilirken (1978-1979) Batı ekonomik sistemin yönlendirilmesinde-denetimine kumanda eden uluslararası iki kuruluşta (IMF-WB) daha sonra yapısal değişimlere yol açacak olan kadro değişiklikleri yaşandı. Kadroda isim olarak yaşanan değişikliklere bakıldığında "iktisadi kalkınma" görüşünün isimleri gidiyor yerlerine, "piyasacı" görüşleri açıkça bilinen neoklasik iktisada birat etmiş isimler geliyordu.¹ 1945 Bretton Woods uluslararası sisteminin uluslararası alanda üye ülkeleri için savaş sonrasında "imarı" sağlandıktan sonra ortaya çıkardığı "kalkınma" anlayışı değişime uğruyordu. Bu yapısal bir değişim olmanın ötesinde "ideolojik" bir değişime işaret ediyordu. Washington Uzlaşısı olarak adlandırılan "kararlar" "ideolojik" değişimin temel kurallarını ortaya koymaktaydı.

ABD Hazinesi-IMF ve Dünya Bankası arasında, 1980'lerin başında "ge-

1 J. Stiglitz, 2002, *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* Plan b Yayıncılık.

lişmekte olan ülkeler için doğru politikalar" üzerine Washington Uzlaşısı adı altında varılan anlaşma; IMF'nin, piyasaların başarısızlıklarını o nedenle de devletlerin iş sahası yaratmadaki görevini vurgulayan Keynesci anlayışın yerine "ekonomik kalkınma ve istikrara" bambaşka bir bakış getiren serbest piyasayı koymaktadır. Uzlaşının "ideolojik" hedefi kamu ekonomisi ve faaliyet alanını olabildiğince daraltılmasıdır. Kuşkusuz Uzlaşının tek politika aracı "serbest piyasa" değil.

1880'lerden başlayarak I ve II Dünya Savaşı arasını da kapsayan II. savaş ile noktalanın dönem; iktisat politikalarının bütünüyle "piyasalara terk edilmiş olduğu" bir dönemdir. II. Savaş sonrasında oluşturulan yeni dönemin temelindeki iktisat politikaları ve bunu uygulayacak yeni kurumsal yapı ise geçmiş 1880-1940 dönemine reddiye olarak, esas itibarıyla; "piyasaların çoğu zaman kötü işlediği" inancına dayanarak kurulmuştur. "Piyasaların çoğu zaman kötü işlediği inancına dayanarak kurulmuş olan IMF" 1970'lerin sonundan başlayarak ve ağırlıklı olarak 1980'lerin başında ideolojik bir coşkuyla piyasaların üstünlüğünü savunmaya başlıyordu.

Yukarıda vurgulandığı gibi Washington Uzlaşısı'nın tek politika aracı piyasaların liberalleştirilmesi değil. Üç araçtan ilkiydi, ikincisi: özelleştirme ve üçüncü: mali disiplinin sıkılaştırılması.

"Gelişmekte olan ülkeler için doğru politikalar" olarak belirlenen bu politikaların üç aracının da temel hedefleri kamu ekonomik faaliyetlerinin alanını daraltmak. Sıkılaştırılmış mali disiplin

ile; kamu harcamalarını azaltmak, özelleştirme ile; kamu ekonomisinin mülkiyetindeki sermaye stokunu özele devretmek.

Bu politik tercihlerin yapılmasının nedenleri olarak; "1970 sonrasında, gelişmekte olan ülkelerde devletlerin bütçelerin denetimini elden kaçırmıştı ve hızla büyüyen açıkları vardı, Verimsiz Kamu İşletmeleri bu açıkları daha da arttırıyordu, Gevşek para politikaları enflasyonun kontrolden çıkmasına neden olmuştu, Ülkeler büyük açıklara sürekli olarak dayanamıyordu ve sürekli büyüme sürekli enflasyonla mümkün değildir" vurgusu yapılmaktaydı.

Washington Uzlaşısı ile bu grup ülkeler için getirilen iktisat politikası önerileri ve kullanacakları araçlar; "doğru kaynak tahsisini sağlayacak piyasalar eli ile istikrarlı ve sürekli büyümeyi" gerçekleştirecekti.

Yirmi beş Yıl Sonra: Yolun Neresindeyiz?

Washington Uzlaşısının dayatması sonucu uygulanmaya başlanan 1980 programının değerlendirmesini yapmak istemiyoruz (bu değerlendirmeyi yaptığımız çalışmalarımız var.). Bir tespit yapacağız yeterince açıklayıcı. 1999 Aralık ayında Türkiye IMF ile üç yıllık bir program anlaşması yaptı. Programın üç temel hedefi ve üç temel aracı vardı. Programın hedefleri: enflasyonu hızla kalıcı bir şekilde düşürmek, iç borçlanmayı hızla azaltmak ve istikrarlı büyümeye geçişi sağlamak. Bu hedeflere ulaşmak için program tarafından Türkiye'ye kullanması için önerilen araçlar: sıkılaştırılmış mali di-

siplin (faiz dışı fazla), özelleştirme ve yapısal reformlar.

1980'den yirmi sene sonra Türkiye gene aynı noktada ve bir kez daha kendisine neoliberal politikalar "istikrarlı büyüme yolunun önünü açmak için" IMF tarafından önerilmektedir.

Özelleştirme yeniden ve güçlü bir araç olarak önerilmektedir. Ancak, kamu ekonomisinin faaliyet alanının daraltılmasından söz edilmemektedir. Çünkü 1980'i takip eden 20 yıllık dönemde zaten kamu ekonomisinin yatırım yapması söz konusu olmamıştır, işletmecilik alanından yapılan özelleştirmeler ile peyderpey tasfiye edilmektedir. Bunlara karşın 20 yıllık dönemin sonunda Türkiye'de kamu ekonomisi 1980 dönemine göre küçülmemiş aksine büyümüştür. Kamu reel ekonomiden çekildiği halde artan borç yükü nedeniyle büyümüştür. 2000-2005 döneminde Türkiye hala IMF yakın dene-timinde "istikrarlı büyümeye geçiş için" ek yeni IMF programları üzerinden anlaşmaya çalışmaktadır.

2000 başında kamu ekonomisinin geldiği konumu bir tek ayırt-edici gösterge üzerinden belirlemek istersek, kamu ekonomisinin imalat sanayiinin; katma değerindeki payı 1980 yılında yüzde 40.5 düzeyinden 20 yıllık dönemde sürekli gerileyerek 2000 yılında yüzde 20.3 düzeyine, istihdam içindeki payı 1980'deki yüzde 36.1 düzeyinden 2000'de yüzde 11 düzeyine ve imalat sanayiinin toplam kamu yatırımları içindeki payı 1980 yılındaki yüzde 23.5 düzeyinden 2000'de yüzde 3.9 düzeyine gerilemiştir. Açıklayıcı olması için, dönem içinde toplam imalat sanayii yatırımlarının sürekli gerile-

diğini ve 1980 yılında GSMH'nın yüz-de 7.9'u düzeyinde olan imalat sanayii yatırımlarının 2000 yılında yüzde 3.8 düzeyine indiğini görüyoruz. İmalat sanayii yatırımlarında yarı-yarıya daralma söz konusu. İmalat sanayi yatırımlarının sürekli daralan gelişim süreci içinde kamu yatırımlarının ilave-ten daraldığını tespitin yapmak mümkün. Kamunun katma değer içindeki payında yüzde 50'e yaklaşan, istihdamda ise yüzde 69'u aşan bir daralma söz konusu.

Yirmi-beş yıllık özelleştirme süreci-ni bu gösterge ile özetlemek istiyorum. Ancak yeterince açık olduğuna inandığım bu göstergeye önemli bulduğum bir başka açıklayıcı göstergeyi de eklemem gerek. F. Şenes-E. Taymaz'ın tespitlerine göre: 1970'lerin sonunda imalat sanayiinde emek-yoğun istihdamın payı yüzde 28, ölçek-yoğun ve uzmanlaşmış istihdamın payı yüzde 35 iken 2000 yılında bu ilişki tam tersine dönmüş ve emek-yoğun istihdamın payı yüzde 40'lara ulaşırken ölçek-yoğun uzmanlaşmış istihdamın payı yüzde 27 gerilemiştir.²

Özelleştirmenin sonuçlarını değerlendirmek için bir tane gösterge kullanmayı yeterince açıklayıcı buluyoruz. Bu çalışmanın sonuç bölümünü bu tek göstergenin ortaya çıkarmış olduğu ekonomik-sosyal değişime üzerine kuracağız.

Son Söz

2004 yılının sonu itibarıyla 1980-

2 A. H. Köse, F. Şenes, E. Yeldan (ed): *İktisat Üzerine Yazılar; İktisadi Kalkınma Kriz ve İstikrar*. 2003, İletişim Yayıncılık. Şenes.-Taymaz'ın tespitleri Türk İmalat Sanayiinde 1960-1970'i kapsayan yapısal dönüşüm 1980 programı tarafından boğulmuş olduğunu da göstermektedir.

2005 döneminde Türkiye özelleştirmeden 8.9 milyar dolar gelir elde etmiştir. 25 yıllık toplam özelleştirme geliri 2004 yılı GSMH'nın sadece yüzde 2.9'u büyüklüğündedir. 1980 başında GSMH'nın yüzde 18.3'ü kadar iç borç stoku olan kamunun 2004 yılı sonundaki iç borç stoku GSMH'nın yüzde 79'u kadardır.

Sağlanan toplam gelir bu düzeydedir, ancak katlanılan ekonomik ve toplumsal maliyet mutlaka ölçümlenmesi gerekir ve kuşkusuz çok yüksektir. Bir ekonomik maliyet örneğini, Türk imalat sanayiinin 20 yıllık negatif yönlü değişim sürecinin göstergeleri ile yukarıda verdik. Tek başına bu örnekten hareketle çıkarttığımız maliyetleri paylaşacağız.

İstihdamda kayıt dışılığın kaynağı Özelleştirme sürecidir. Türkiye'de tarım-hizmetler dışı istihdamın ana kaynağı olan imalat sanayiinde kamunun yatırımlarında ve bağlı olarak istihdam yaratma gücünde yaşanan hızlı daralmanın yanı sıra, özelleştirme sürecinde yaşanan işten çıkarmalara karşı özel kesim imalat sanayiinde yaratılan düşük eğilimli istihdam artışının da kayıtlı istihdamdan çok kayıt dışı istihdama kaydığı bilinmektedir. Kamu ekonomisindeki istihdamın "kayıt dışı" olması mümkün değildi. Kamunun ekonomik faaliyetlerden dışlanması ile kayıt dışı istihdam artışı arasındaki çok net görülmektedir. SSK'da yaşanan mali bünje sorunları esas itibarıyla, özelleştirmenin yarattığı ek mali yüklerin yanı sıra kayıt dışılığın artışına koşut olarak bunun prim gelirlerinde neden olduğu düşüşlerdir.

Kamu gelirlerinin en önemli kayna-

ğı olan vergi gelirlerinde, özellikle doğrudan vergi gelirlerindeki düşüşün kaynağı özelleştirmedir. Kamunun yatırım ve işletmecilik alanlarındaki faaliyetlerine özelleştirmeler yolu ile son verilirken bu alanlar bireye, girişimciye terk edilmiştir. Bu faaliyet alanlarında kamunun bütün faaliyetleri ve işlemleri kayıt altında idi. Kamunun çekilmesi ile boşalan alanlara giren bireyin kayıt sistemine dahil edilmediğini söyleyebiliyoruz. Beyannameli mükellef sayısı, bu değişim süreci sonunda hiç artış göstermeyerek kayıt dışılığı belgelemektedir.

Devleti, kamu ekonomisini daraltmak isteyen 1980 modeli ve onun bu hedefi gerçekleştirmek için aktif bir biçimde kullandığı "özelleştirme" politikası 25 yıllık dönem sonunda gerçekten gerçek anlamda kamu ekonomisini daraltmıştır. Kamu imalat sanayii ve istihdamı ortalama yüzde 60'lara varan düzeyde daralmıştır. Hizmetler sektöründe kamu kalmamıştır. Enerji-Madencilik sektörlerinde de kamunun payları hızla azalmaya devam etmektedir. Geçen 25 yıllık sürede Türkiye büyümede istikrarını tamamıyla kaybetmiştir. Kısa vadeli yabancı kaynak girişleri ile büyümesini sürdürebilmektedir. 25 yıl sonra yeniden büyümeye geçebilmek için, borçlarını çevirebilmek için, ekonomideki kayıt dışılığı azaltabilmek için şimdi 2005 yılının başında orta-vadeli bir başka IMF programına imza atmaya hazırlanmaktadır. Görüldüğü kadarıyla bilinen ve yaşanmış bütün risklerine ve toplumsal maliyetlerine karşı bu program içinde de "özelleştirme" aktif bir kamu ekonomisini daraltma aracı olarak kullanılmak istenmektedir.

Özelleştirme mi Yoksa Rant Transferi mi?

Yigit BULUT

Radikal Gazetesi Yazarı - CNNTÜRK Ekonomi Yorumcusu

Ülkemizde özelleştirme deyince "entel-dantel-rantal" çevrelerin anladığı "devletin" net katma değer yaratan kurumlarının birilerine devredilmesi ve "biz yiyemedik, siz yiyin" mantığıyla işlemin sonuçlandırılmasıdır. Bu dinamiğin en son ve "en güncel örneği de Tüpraş"tır. Şirket yok pahasına satılmış daha doğrusu daha önce % 35'i 1,2 milyar dolara halka arz edilmiş ve sonrasında % 65'i 1,3 milyar dolara kimliği belirsiz bir şirkete satılmıştır. Bu noktada özelleştirme kavramını açmak için konuya Tüpraş üzerinden devam etmek ve son yaptığımız tespit doğrultusunda Tüpraş'ın satıldığı şirketin ortaklarının gazetelere verdiği ilanı sizlere aktarmak istiyorum.

İlan, Tatneft'in hissedarı olan Imanagement tarafından hazırlanmış;

- Tüpraş esrarengiz yeni yabancı sahibinin kontrolüne girmektedir.
- Tüpraş'ın yeni sahibi olan Rus şirketinin, tıpkı kendi şirketlerine yaptığı gibi Tüpraş'ın da içini boşaltacağı kesindir.
- Tatneft tarafından yürütülen hiçbir büyük çaplı işlemde azınlık haklarına saygı gösterilmemiştir.
- Tatneft, ihaleyi kazanan Efremov şirketine piyasa fiyatlarının altında petrol satmaktadır.

- Tatneft hakkında hem ABD'de hem de Rusya'da ortaklarını do-landırdığına dair davalar açılmıştır.
- Efremov ve ortağı olan Virgin Adaları'ndaki Renix'in arkasında kimler olduğuna dair Türk kamuoyu mutlaka araştırma yapılmalıdır.
- Tüpraş'ın Tatneft ve Efremov tarafından içi boşaltılacak ve çalışanlar, hissedarlar mağdur olurken, Türk devleti de vergi kaybına uğrayacaktır.

Gördüğünüz gibi alıcının kimliği kendi ortakları içinde bile tartışılmış ve ortaya yukarıdaki saptamalar çıkmıştır. Bu noktada aklınıza şu soru gelebilir; Tüpraş iptal olmuş bir ihale, konuyu neden bu çizgide algılıyorsunuz? Tüpraş, Türkiye'deki çarpıklığı bütün çıplaklığıyla gösteren ve girişte belirttiğimiz "rant transferine" en iyi örnek olacak bir süreç... Peki madem bu kadar önemli detayları ne? İhale öncesine dönelim ve Tüpraş'ın satıldığı fiyatın ne kadar komik olduğunu göstermek için geçmişte gazetelerde yer alan haberlere birlikte göz atalım...

- 19 Ağustos 1999, Hürriyet: Depremle birlikte Tüpraş'ın İzmit Rafinerisi'nde başlayan ve iki gündür süren yangında 2.5 milyar dolar yanıyor. İzmit Rafineri-

DOSYA:

si, piyasa değeri 6.2 milyar dolar (yaklaşık 2.7 katrilyon lira) olan Tüpraş'ın sahip olduğu dört rafineri içinde, ham petrol işleme kapasitesi yönünden ilk sırada yer alıyor.

- 10 Temmuz 2002, Hürriyet: AMERİKAN finans çevrelerinin saygın dergisi Forbes'a göre 'En Büyük 500' sıralamasında Türkiye İş Bankası 325'inci, Koç Grubu 371'inci, Sabancı Grubu 453'üncü ve Tüpraş da 480'inci oldu.
- Ocak 2004, NTVMSNBC: Gelecek yıl 1 milyar dolarlık ihracat, 680 trilyon liralık vergi öncesi kâr hedefleyen şirkete iki grup teklifte bulundu. TUPRAŞ'ın 2000 yılında yüzde 34.5'inin halka arzı sonrasında yaklaşık 1.2 milyar dolarlık gelir elde edilmişti. Aynı yıl TUPRAŞ'ın piyasa değeri 3.9 milyar dolardı. 2003'e baktığımızda ise, yüzde 65.76 oranındaki hissesi özelleştirilecek olan TUPRAŞ'ın piyasa değeri toplam 2.1 milyar dolar civarında...

Yukarıda okuduklarınız Tüpraş'ın değerini göstermesi açısından çok önemli detaylar. Peki finansal gerçekler daha doğrusu piyasa dediğimiz denklemin içinde dışarı yansıyanlar neler?

- 2000 yılında yüzde 34.5'i 1.2 milyar dolar eden şirketin, bugün yüzde 65,76'sı neden 1.3 milyar dolar ediyor?
- Genelde fiyatlama 5-10 yıllık net kâr mantığına göre yapılırken,

nasıl oluyor da bir şirket 2004 yılı ihracat hedefine yakın bir fiyatta özelleştiriliyor?

- Tüpraş, Türkiye'nin en değerli 8 şirketinden, ve 2003 yılında çok kâr eden ilk üç şirketinden biri.
- Tüpraş'ın piyasa değeri 2.3 milyar dolar. Grafiğini incelediğimizde son 6 yıl içinde hisse başına ortalama değerin 1.5 cent üstünde oluştuğunu görüyoruz. Özelleştirildiği ve öncesinde işlem gördüğü değer bunun çok altında...

Sonuç

Orta Asya petrollerinin Akdeniz limanlarına akıtılması için çalışma yapılırken, Türkiye elindeki tek rafineriyi kim olduğu belli olmayan bir firmaya, Akdeniz üzerindeki tek kontrol noktası olan Kıbrıs'ı da AB'ye satmaya kalkmış ve bu yanlışlara halen görevde olan Hükümetin politikaları ile gelmiştir... Tüpraş, "rantal" felsefenin rant aktarımı ile burjuva devrimi yapmanın bir adım daha ilerisi olan "yerli varlıkları yerli ortaklı yurtdışı guruplara peşkeş çekmenin" en güzel örneğidir.

Son Söz

Yukarıda yazdıklarım belki daha önce duyduğunuz, okuduğunuz detaylar. Ne kadar 'tekrar' olursa olsun aynı konuyu her yerde yeniden yeniden yazacağım: "Tüpraş halkın malıdır ve bugün 2.4 milyar, geçmişte 5 milyar üzerinde değerlendirilen bu stratejik dev mutlaka Türk halkına satılmalıdır... Aksi olursa bunun hesabını kimse veremez.

Özelleştirme ve Anlatamadıklarımız

Av. Murat ÖZVERİ

Selüloz-İş Sendikası Hukuk Danışmanı

Özelleştirme artık ülkemizde tartışılmayan, doğruluğundan şüphe edilmeyen bir konu gibi kabul edilmekte, özelleştirme uygulamalarının ortaya çıkardığı sonuçların özelleştirmeyi savunanların ileri sürmüş oldukları gerekçelerin nerdeyse tamamını geçersiz kılmış olmasına aldırış dahi edilmemektedir.

Bilindiği gibi özelleştirmenin bir politika olarak benimsenmesi ünlü 24 Ocak kararlarına kadar uzanmaktadır. 24 Ocak kararlarıyla benimsenen özelleştirme ANAP hükümetleri döneminde uygulamaya sokulmuş, o günden günümüze değin iktidara gelen ayrımsız tüm siyasi partiler muhalefetteyken aksini söyleseler de hükümete geldiklerinde ya da hükümete ortak olduklarında özelleştirme politikalarını benimsemişlerdir. Ayrımsız tüm iktidarların özelleştirmeyi benimsemeleri ise özelleştirme bir devlet politikasına dönüşmüş söylemini ortaya çıkartmıştır.

Özelleştirme konusunda iktidarlarda oluşan bu uzlaşmanın anlaşılabilir tek açıklaması ne yazık ki ülkemizin ekonomik sosyal politikalarının oluşturulmasında söz hakkının IMF ve Dünya politikası gibi uluslararası finans kuruluşlarının eline geçtiği gerçeğidir. Bu kuruluşlar bırakın genel politikaların oluşturulmasında çerçeve, ilkesel diyebileceğimiz unsurları belirlemeyi, kamuda personel rejimi, kaç işçinin işe alınıp kaç işçinin işten çıkartılacağından, emeklilere ne kadar ücret ödeneceğine kadar ayrıntılarda dahi müdahil olmuşlardır. Dolayısıyla özelleştirme konusunda yaşanan uzlaşma özün-

de tüm siyasi iktidarların Dünya Bankası ve IMF teslimiyetinin görünümünden başka bir şey değildir. Eğer bu uzlaşmanın adı devlet politikası ise, bu durumda IMF ve Dünya Bankasına teslimiyetinde bir devlet politikası haline geldiğinin kabulü gerekmektedir.

Özelleştirmeyi savunanların dile getirdikleri gerekçelere, özelleştirme sonrası uygulanan çözüm ona sosyal önlemlere baktığımızda Dünya Bankası önerileri ile özelleştirmeyi savunanların dile getirdiklerinin bire bir örtüştüğü görülmektedir. Bir başka anlatımla özelleştirme ülkemiz de Dünya Bankası bu konuda ne söylemişse onun söyledikleri doğru kabul edilerek savunulmuş, Dünya Bankası özelleştirmeyi nasıl yapın demişse onun söylediği şekilde yapılmıştır.

Gerçekten de; Dünya Bankası raporlarına baktığımız piyasaların özgürleştirilebilmesi için piyasalardan sorunlu işletmelerin ayıklanması gerektiğini belirtilmiş olduğunu sorunlu işletmenin ise yine aynı raporlar da "işçileri güçlü bir sendikada örgütlü olan ve mülkiyeti devlete ait"¹ işletme olarak tanımlanmış olduğunu görüyoruz.

Dünya Bankasının özelleştirmenin önündeki engellere ve bu engellerin aşılarak gerçekleştirilebilmesi için yapılması gerekenlere ilişkin saptamaları da çarpıcıdır. Dünya Bankası sendikaların aslında

¹ "IMF ve Dünya Bankası Destekli Özelleştirme ve Bunun Çalışanlara Etkisi, TÜBA/İİÇB.1421, Ocak 2003.

DOSYA:

özelleştirmeye karşı olmadıklarını, onların temel kaygılarının üyelerinin işsiz kalması olduğunu, bu kaygıyı ortan kaldırmak için ülkedeki sendikanın gücüne göre özelleştirme sonrası işsiz kalanlara yardım düzenleyen paket programlar hazırlanarak özelleştirmenin teşvik edilmesi gerektiğini belirttikten sonra bu teşvikleri "özelleştirmenin gerçekleşmesi için çalışanların desteğinin satın alınması"² olarak tanımlamıştır.

Dünya Bankasının özelleştirmeye ilişkin bu yaklaşımını ülkemize de IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarıyla dayatmış, dayatmaların koşulsuz kabulleri Dünya Bankasına IMF verilen niyet mektuplarıyla bu kuruluşlara bildirilmiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere stand-by anlaşmalarıyla dayatılan bu projenin temel noktalarını belirlemeden özelleştirmeyi kavramakta olası değildir. "Devletin yeniden yapılandırılması, 1979 Stand-by Anlaşması'nın ardından, Dünya Bankası ile imzalanan 5 Sal (Structure Adjustment Loan-Yapısal Uyarlama Kredisi) ile başlatılmıştır. Türkiye her biri bir mali yılda imzalanan bu beş anlaşma ile 1,6 milyar dolar kredi almıştır. KİT'lerin tasfiyesi, enerji sisteminde özelleştirme, Türkiye'de mali sermayenin küresel ilişkilerini kuracak para ve sermaye piyasalarının kurulması ve işletilmesi, tarım sektöründe gübre, tohum, ilaç, makine gibi girdilerde devlet tekellerinin kırılması... bu anlaşmalar ile başlatılmıştır. Makro düzeyde zemin, son yirmi yıldan bu yana yürüyen politikalar için bu anlaşmalar ile hazır hale getirilmiştir. Bu iş bitince, Dünya Bankası ile SECAL adlı "sektörel yapısal uyarlama kredileri" için anlaşmalar imzalanmaya başlanmıştır. SECAL'lar 1984'de bitmiş, 1985 yılından itibaren

Tarım SECAL, iki Mali SECAL ve Enerji SECAL imzalanmıştır. Aynı dönemde adlarından SECAL olmasa da, sektörü düzenlemeye dönük eğitim, sağlık ve yerel yönetim sektörlerinde yeniden yapılanma amaçlı proje kredileri anlaşmaları devreye girmiştir."³

Dünya Bankası öncülüğünde yürüyen devleti yeniden yapılandırma, kamu sektörünün KİT'lerle başlayan tasfiye süreci olmuştur. Kamu sektörü sosyoekonomik kalkınmada öncülük pozisyonundan alınmıştır. Yeni modelde öncülük özel sektöre verilmiş, kamu sektörü artçı olarak yeniden tanımlanmıştır. Küreselleşmeye koşut olarak özel sektör "ulusal" değildir; yerli-yabancı şirket ayırımının hızla ortadan kaldırıldığı bu dönemde özel sektör küreseldir."⁴

Özelleştirmenin neden gerekli olduğunu kamuoyuna anlatılırken ise özelleştirmeyi savunanlar biraz da küçümseyerek devletin et, süt üretimiyle uğraşmaması, üretimden elini ayağını çekip asli görevlerine dönmesinin gerektiğini söylemişlerdir. Bu söylemle Devlet dediğimiz örgütün Kamu Yararı için yürüttüğü, adına devletin dışsal faaliyetleri denilen bazı temel etkinlikleri görmezlikten gelinmiş, daha doğrusu unutturulmaya çalışılmıştır.

Özelleştirmeye karşı çıkanlar örneğin; "Devlet ülkenin ekonomik, siyasal, sosyal politikalarını oluştururken bu politikaları "hayvancılık politikası", "sanayi politikası" gibi alt başlıklar altında topladığını, et, süt üreten devletin aslında ülkenin hayvancılık politikasını belirlediğini, tersi yani devletin et süt üretmemesi demenin ise devletin hayvancılık politikası olmaması anlamına geldiğini, hayvancılık politikası olmayan bir devlette, 2 yıl içerisinde hay-

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. Birgül Ayman Güler, "Devletin Yeniden Yapılandırılması Üzerine", *Oknos*, Sayı: 15.

3 Birgül Ayman Güler *agm.*

4 *agm.*

vancılığının iflas edeceğini, ithal deli danalı etin piyasaları kaplayacağını, iç göçün başlayıp kentlerin köylüleşeceğini, insanların doğdukları yerde doyamaz olacaklarını, devletin üretimle piyasaları kamu yararına düzenlediğini, bu konuda dünyanın hiçbir yerinde yasaklar narh koymalar, kar oranlarını ya da fiyatları belirleyen idari kararların etkili olmadığını, olamayacağını, yasakların kaçakçılığı hortlatacağını, fiyatların belirlenmesinin malların tezgah altına inmesine yol açacağını, karaborsanın başlayacağını, ancak kamu adına o malın üretir piyasaya sürerseniz sektörde kamunun olmasıyla hem ücretleri yani gelirin hem de fiyatların belirleneceğini, devlet üretmesin demekle devletin bir gelirler politikası olmaması demenin aynı şey olduğunu, halkın seçtiği milletvekillerinin bu politikaları olmazsa yani kaynak dağılımında etkileri olmazsa temsili demokrasinin anlamını yitireceğini" vurgulamışlarsa da, kamuoyu devlet asli görevlerine dönmeleridir demagojisiyle önemli ölçüde ikna edilmiştir.

Ne yazık ki ülkemizde devletin ekonomideki payının büyük olduğu iddiasının gerçekleri yansıtmadığı, örneğin OECD raporuna göre AB ülkelerinde 2000 yılı itibarıyla devletin ekonomideki payı ortalama % 47-48'ler dolayındayken Türkiye'de devletin ekonomik payı % 24⁵ olduğu, KİT'lerin zarar etmediği, KİT'lerin tasfiyesini hedefleyen siyasi projenin uygulanması sonucu zarar ettirildiği, KİT'lerin halen bu yaralı durumlarına karşın ekonominin motoru oldukları, en önemlisi de KİT sistemi ile desteklenmemiş bir sosyal devletin olamayacağı, KİT'lerin doğru tanımlanmış görev zararı kavramı çerçevesinde zarar da edebileceği, bu du-

rumun kamusal yararın bir gereği olduğu, KİT'lerde işçi fazlalığı bulunmadığı, özelleştirmenin hem ülkemiz, hem dünya pratiğinde, uygulandığı hiçbir yerde, istihdamı arttırmadığı, teknolojiyi yenilemediği, aksine örgütsüzlük, hizmetin kalitesinde düşüşler ve kamu yararının ortadan kalkması sonuçlarını doğurduğu gerçeği kamu oyuna anlatılamamıştır.

Öte yandan ise; Türkiye'de özelleştirmeler Anayasa ve yasalar görmezlikten gelinerek ben yaptım oldu, istimi arkadan gelsin anlayışla yapılmış, birçoğu yargıdan geri dönmüştür. Hukuka aykırı bir şekilde yapılan özelleştirme uygulamaları tam anlamıyla bir yağmaya dönüşmüştür.

Özelleştirme konusunda Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu iptal kararları sonrasında iptal edilen hükmün özünü koruyarak farklı ifadelerle yeniden aynı hüküm yasalaştırılmış, yasaya karşı hile yoluna başvurulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın özelleştirmeyi yasaklamadığını kabul etmiş, ancak, özelleştirmenin yapılabilmesi için ilkesel olarak dikkat edilmesi gereken kuralları da kararlarının gerekçelerinde belirtmiştir.

Gerçekten de; Anayasa Mahkemesi'ne göre, özelleştirme kanunla yapılmalı, özelleştirme nedeniyle ülkenin ekonomik bağımsızlığı tehlikeye düşmemeli, özelleştirme tekellerin oluşumuna yol açacak şekilde yapılmamalı, özelleştirmeyle kamu malları korunmalı ve gerçek değerleri üzerinden satılmalı, yabancılara satışta mütekabiliyet ilkesine özen gösterilmeli ve son olarak özelleştirme kamu yararının bir gereği olarak yapılmalıdır.

Bu güne kadar yapılan özelleştirme uygulamalarının neredeyse tamamına yakınında Anayasa Mahkemesinin belirlediği bu kurallar ihlal edilmiştir. Son ör-

5 Ferhan Şaylıman, Anıl Çeçen, Sinan Sönmez, Gürol Ergin, *Kuşatılmışlar Ülkesi Türkiye*, Mart Basın Yayın Ankara 2001, s. 29.

neğini SEKA Balıkesir İşletmesinin siyasi İktidara yakın bir sermaye gurubuna yok pahasına verilmesine ilişkin İdare Mahkemesinin İptal kararının halen uygulanmamasında gördüğümüz gibi yargının vermiş olduğu iptal kararları da uygulanmamıştır.

Sonuç olarak belirtmeliyiz ki ülkemizde özelleştirme adı altında yapılanların doğru adı Kamu Yararı-Kamu Hizmeti kavramının tasfiyesi piyasa diktatörlüğünün ilan edilmesidir.

Üstelik operasyon sadece KİT'lerle sınırlı da değildir. Devlet piyasa diktatörlü-

ğünün gerektirdiği biçimde yeniden yapılandırılmaktadır.

Daha açıkçası ülkemizde; sermaye, sanayi, emek, insan değersizleştirilmekte, ülke markalarla, patentlerle işgal edilmekte, değersizleştirilen emeğin Çin'de olduğu gibi haftada 70-80 saat, saat ücreti 13 sente çalışması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Her şeyin değersizleştirildiği ülkenin yönetimi de Yönetişim adı altında devlet bürokrasisi tasfiye edilerek, özerk kurullar aracılığı ile yasama, özelleştirilip temsili demokrasi ortadan kaldırılarak yeniden yapılandırılmaktadır.

“Türkiye IMF Programlarıyla Esir Edilmeye Çalışılıyor”

Medya dünyasının usta kalemleriyle yaptığımız söyleşilerin bu sayıdaki konuğu Akşam Gazetesi Yazarı ve NTV ekonomi yorumcusu Zülfikar Doğan.

Ekonomiye objektif bakışı ve emekten yana yorumlarıyla tanıdığımız Doğan ile Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmeleri konuştuk.

Sayın Doğan, son dönemde Türkiye’de en çok konuşulan konuların başında büyümenin beklentilerin üzerinde gerçekleşmesi, enflasyonun düşmesi ve makro ekonomik verilerdeki iyileşme geliyor. Ancak ekonomik göstergelerdeki iyileşmenin halka yansımadağı da bir gerçek. Siz ekonomiyi iyi analiz eden bir gazeteci olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye, tarihinin en uzun süreli IMF Programını uyguluyor. Beş yıl içerisinde üç kez değişikliğe uğrayan ve sürekli içeriği değişen, finansal desteği, borç yükü sürekli artan bir program bu. 2000 yılı Kasım ayında bir kriz yaşadık ve tam atlattık derken 2001 yılının Şubat ayında bir başka kriz geldi.

Zülfikar Doğan ile röportajı Pınar Alkan gerçekleştirdi.

O krizin etkileri atlatılmaya çalışılırken seçimler oldu ve Türkiye bu kez siyasi krize girdi. Şimdi üç yıllık yeni bir programla karşı karşıya. Şöyle bir baktığımızda 1999 sonundan 2007 sonuna kadar Türkiye 8 yılını IMF gözetiminde geçirmiş olacak. Bundan sonra da borçların geri ödenmesi nedeniyle IMF denetimleri yine devam edecek ve 2010-2011’e kadar Türkiye yoluna IMF ile devam etmek zorunda kalacak.

IMF Programlarının temel felsefesi öncelikle borçların tahsil edilmesi. Bütçe, harcamalar buna göre düzenleniyor. Tasarruf politikaları ve diğer yapısal düzenlemeler buna göre oluşturuluyor.

Beş yıllık bir ekonomik program sonrasında bugün gelinen noktada enflasyon yüzde 10’lar seviyesine geriledi ve hatta yüzde 8’lik hedefe göre önümüzdeki yıl tek haneli rakamlara incek deniliyor. Büyüme hızına baktığınızda 1999-2000 yıllarında negatif büyüme hızları yaşanmıştı, şimdi olumluya doğru bir gidiş gözleniyor. Ama bütün bunların tabii ki toplumsal bir bedeli var. Bu bedel Türk halkına en başta yoksulluk olarak dönüyor.

1994’den bu yana oluşan her krizin sonrasında IMF’yle anlaşılacak zorunda kalmıyor ama bu anlaşmalar sonrasında uygulanan ekonomik programlarda hep geniş kesimlerden yapılan

"Borçlarımız ödememize rağmen artıyorsa Türkiye ekonomisi, benim kişisel görüşüme göre, uygulanan bu programlarla aslında esir edilmeye çalışılıyor."

tasarruflar, harcamaların kısılması ve buradan elde edilen tasarrufların hep borç ödemesinde kullanılması söz konusu.

Türkiye bu borç sarmalına nasıl girdi?

1980'lerin ortasından itibaren bilinçli bir şekilde Türkiye'de uygulanmış olan ekonomik politikaları hatırlarsak, o dönemde kamu iktisadi teşebbüslerinin bir anlamda borçlandırılması, bu kurumların yatırımlarının önlenmesi, özelleştirme politikaları çerçevesinde bu kuruluşların kendi ekonomik faaliyetlerini sürdürmelerine izin verilmemesi, yeni yatırımlar yapmasına olanak sağlanmaması, özelleştirme kapsamına alındı denilip bu kurumların bir anlamda batmaya, teknolojilerinin eskimeye çürümeye terk edilmesi, bütün bunlar bugün geldiğimiz noktanın bize geçmişini izah eder.

Ama dediğim gibi asıl politikaların temeline baktığımız zaman faiz dışı fazla yaratılması yani ulusal bütçeden bütün harcamaların dışında eğitimden, sağlıktan kısarak fazla yaratılması ve bu fazlayla borçların ödenmesi. Şimdi baktığımız zaman bu politikalar bir yere kadar başarılı olmuş gibi görünüyor. Çünkü Türkiye şu ana kadar borçlarını aksatmadan ödedi. Benzer programları uygula-

yan ülkeler örneğin Rusya, Asya krizinden sonra moratoryum ilan etti. "Ben borçlarımı ödeyemiyorum, kimse de benden alacaklarını alamaz, beş-altı yıl boyunca kimseye borç ödemeyeceğim" dedi. Arjantin aynı duruma düştü. Brezilya benzer süreci yaşadı. Asya Krizi sırasında Endonezya, Güney Kore gibi ülkeler benzer politikalar uygulamak zorunda kaldılar ve bütün bunların sonucunda gördüler ki ulusal sanayii, ulusal finans sektörü, bankacılık tümüyle yabancılara eline geçiyor.

Türkiye'de de bu büyük ölçüde yaşandı. Ama dediğim gibi bugün geldiğimiz noktada 2005 bütçesine baktığımızda 55 katrilyon lira tek başına sadece faiz ödemelerine ayrılmış durumda. Ve yine 24 katrilyon lira faiz dışı fazla yaratılmak zorunda. Bunlar Türkiye için Türk halkı

için harcanmayacak olan paralar. Bütçeden 55 katrilyonun üzerine 24 katrilyonluk faiz dışı fazlayı ilave ettiğiniz zaman yaklaşık 80 katrilyon ediyor ki neredeyse 2005 bütçesinin yüzde 50'sinden fazlası sadece faiz dışı fazla uygulamalarına ayrılmış durumda.

Diğer taraftan 72 milyonluk Türk insanının eğitime, sağlığına, ulaşımına, sosyal güvenliğine, beslenmesine harcanabilecek para en fazla 14-15 katrilyon. Dolayısıyla bütün bu ekonomik göstergelerde ortaya çıkan olumlu tablonun ortaya koyduğu bir fatura var. Türkiye son 10-15 yıldır insanlarını eğitemiyor, insanların sağlığına para harcamıyor, altyapı yatırımlarından fedakarlık ediyor, enerji yatırımlarından fedakarlık ediyor yani bir anlamda bugünü kurtarmak için ülkenin geleceğini feda eden bir politika uygulanıyor.

Borçlarınızı ödemek için bütçenizin yarısından fazlasını borç ve faiz ödemelerine ayırıyorsunuz. Buna rağmen en son Ekim ayı rakamları açıklandı ve Hazine'nin borç stoğunda bu kadar borç ödenmesine rağmen bir düşüş yok. Aksine artış var. 300 katrilyonu aşmış iç ve dış borç stoğu var. Doları çevirdiğiniz zaman rakam 220 milyar dolara ulaşmış, yani 10 milyar dolarlık bir artış daha olmuş. Borçlarımız ödememize rağmen artıyorsa Türkiye ekonomisi, benim kişisel görüşüme göre, uygulanan bu programlarla aslında esir edilmeye çalışılıyor.

IMF politikaları Türkiye'yi her açıdan tam anlamıyla bağımlı hale getiriyor yani.

Türkiye'nin bankacılık sisteminde, sanayide, tarımda, sağlık sisteminde, eğitim sisteminde yapısal reform adı altında, Avrupa Birliği ile bütünleşme adı altında, IMF'nin öngördüğü politikaları hayata geçirme şeklinde yasa düzenlemeleri gündeme getiriliyor. Bunlar hayata geçirildikten sonra birtakım iyileşmeler olur gibi birtakım rakamlar ve veriler ortaya çıkıyor. Ama bu programların uygulandığı ülkelere baktığınız zaman örneğin Arjantin'de enflasyon yüzde 1000'lerden yüzde sıfırlara geriledi. Yabancı sermaye Arjantin'e müthiş giriş yaptı. Yatırımlar yapıldı. Tarım büyük tarımsal projelerle yabancı yatırımcılara açıldı. Bankacılık sektörü tümüyle yabancılara açıldı. Çok yaygın bir özelleştirme uygulandı. Ancak bugün geline nokta bakıyoruz ki Arjantin yeniden borçlarını ödemiyo- rum diye uluslararası finans piyasalarına çağrıda bulundu. Yeniden IMF'le anlaşmak zorunda kaldı. Hatta IMF kendi alacaklarını Arjantin'den tahsil edemez duruma geldi. Şu anda maalesef Arjantin öyle bir noktadaki artık her şey satıldığı için her şey özelleştiği için satılacak bir şey de yok. Bankacılık sektörü hiçbir şekilde halkın ekonomik taleplerine cevap vermiyor çünkü sektör tümüyle yabancılara eline geçmiş durumda. Böyle bir bağımlılıktan, böyle bir esaretten söz ediyorum.

Yapılan özelleştirmeler ve sonuçlarına bakarsak bu süreci

nasıl değerlendiriyorsunuz? Özelleştirme politikaları da bu anlamda iflas etmedi mi sizce?

Türkiye'de Cumhuriyet kurulurken o dönem devlet savaştan çıkmış bir ülke için pek çok alanda öncülük yapmış. Şeker, pamuk başta olmak üzere tekstil ve gıdaya devlet girmiş ancak zamanla özel sektöre de bu alanlar açılmış. Türkiye'de uygulanan özelleştirme politikalarına rağmen ekonomide devlet kuruluşlarının hala ciddi bir ağırlığı var.

Bence özelleştirme yöntemi tartışılmalı. Devletin tamamen gıda ya da tekstil endüstrisinde

yer almaması belki tartışılabilir. Et ya da süt üretmemesi gibi birtakım gerekçeler belki tartışılabilir ama devletin amacı özel sektörü tamamen dışlamak değildir. Özel işletmeler de var olsun ama devletin işletmeleri de var olsun. Zaten Cumhuriyeti kuranlar karma ekonomik modeli benimsemişlerdir. Bunun da nedeni dediğim gibi ekonominin savaştan çıkmış olması halkın ekonomik gücünün çok zayıf olması, özel tekellerin doğma tehlikesinin var olması. Bunu önlemek için zaten pek çok alanda da özel teşebbüsün yatırım yapacak gücünün bulunmayışı yüzünden öncülük görevini yerine getirmesi.

Türkiye'de 1984 yılını baz alırsak -çünkü ilk özelleştirme lafı o zaman telaffuz edildi- Morgan Guaranty'nin hazırlamış olduğu bir rapor vardı. Anavatan Partisi'nin ilk iktidar yıllarında. İngiltere ile birlikte paralel bir şekilde başladı özelleştirme uygulamaları.

Ama neden başarısız oldu? O dönemde çıkarılan ilk özelleştirme yasasına bakarsak özelleştirmede üç aşama öngörül- müştü. Birincisi işletmelerin

"Bugün geline tıkanıklığın nedenlerine baktığınız zaman hiçbir şekilde çalışanları kimse suçlayamaz. Sosyal Sigortalar Kurumu bundan on beş, yirmi yıl öncesine kadar bırakın hastaneleri, çalışanlarına en yüksek maaşları ödeyen kurumlardan bir tanesiydi ve çok ciddi nakit fonları vardı. 80'li yılların ortalarında bu fonların hepsi alındı devlet yatırım bankası tahvillerine yatırıldı, gayrimenkullere yatırıldı, SSK fonları bu şekilde heba edildi."

bulunduğu yöre insanına satılması, dolayısıyla yöre halkının o sanayiye sahip çıkması. İkinci çalışanlara satış, üçüncüsü Türk halkına arz edilmesi dördüncüsü ise blok satış. Sıralama bu şekildeydi ancak bugüne kadar yapılan özelleştirmelere bakıldığında ilk konulan stratejinin tam tersinin uygulandığını görüyorsunuz. Hep blok satış yöntemi benimsendi. Siz bir taraftan devlet tekellerini ortadan kaldıracaksınız derken piyasayı serbestleştireceğiz diye ortaya çıkıyorsunuz ama tekel niteliğinde olan kuruluşları blok olarak yerli ya da yabancı şirketlere satmak suretiyle özel tekeller yaratmayı hedefliyorsunuz.

Meclisin kendi çıkardığı yasalara aykırı işlem yapılması yüksek yargıdan döndü. Sadece şu son iki yılda bile büyük iddialar ortaya kondu özelleştirmelerde. Tekel büyük bir başarısızlık oldu. Petkim de öyle. Son olarak Tüpraş aynı şekilde. Aynı yanlış kapalı zarf usulü blok olarak Telekom için yapılıyor. Hem Telekom'un tekel olduğundan yakınıyoruz hem de bu tekelin yüzde 55 gibi çoğunluk hissesini tek başına satılığa çıkarıyoruz.

Akaryakıt dağıtıcılığı da aynı şekilde. Petrol Ofisi gibi pazarın neredeyse yüzde 60'ını kontrol eden bir devlet kuruluşunu satıyorsunuz, bir anlamda pazarın yüzde 60'ını bir özel kuruluşa devrediyorsunuz.

Oysa bunlar karlı kuruluşlarsa karlarının halkla paylaşılması gerekir. Sonuçta bizim vergilerimizle milyarlar dolarlık yatırımlarla kurulmuş kuruluşlar.

"Avrupa Birliği'nin en temel ilkelerinden biri sosyal devlettir. Almanya, Avusturya, İngiltere Fransa gibi Avrupa Birliği ülkelerinde kamuda sağlık kuruluşları var. Şimdi Türkiye'de bu tam tersinden anlatılıyor sanki dünyanın hiçbir yerinde sosyal devlet ülkesi yokmuş, bu ilke tamamen terk edilmiş, herkes kendi başının çaresine bakıyormuş gibi."

Birçok Avrupa ülkesinde devletin elinde büyük kuruluşlar var.

Almanya'da Telekomünikasyon şirketinin çoğu devletin elinde. Deutsche Telekom. Fransız telekomünikasyon şirketi Fransızların en büyük uluslararası akaryakıt şirkettir. Türkiye'de de bayilikler veriyorlar. Fransız devlet şirkettir. Bırakın ülkesini dünya çapında akaryakıt dağıtımını yapıyor. TO-

TAL aynı şekilde devlet şirkettir. Onu bırakın Renault ve Citroen fabrikaları bile Fransız devletin ortak olduğu şirketlerdir. Bunların hepsi Avrupa Birliği üyesi ülkeler. Türkiye'de bir yanlışlama yanlışlama stratejisi izleniyor. Tek devletçi ekonomi Türkiye kaldı deniyor bana göre bu yanlış bir enformasyon.

Sosyal devlet araçları teker teker tasfiye ediliyor. Bunun son örneği de sosyal güvenlikte yapılmak istenen değişiklikler. SSK hastanelerinin devri gibi. Bu sosyal araçların tasfiyesi ilerde ne gibi toplumsal sorunlara yol açar?

Bakın Avrupa Birliği'nin en temel ilkelerinden biri sosyal devlettir. Almanya, Avusturya, İngiltere Fransa gibi Avrupa Birliği ülkelerinde kamuda sağlık kuruluşları var. Şimdi Türkiye'de bu tam tersinden anlatılıyor sanki dünyanın hiçbir yerinde sosyal devlet ülkesi yokmuş, bu ilke tamamen terk edilmiş, herkes kendi başının çaresine bakıyor, bireysel emeklilik, bireysel sağlık sigortası yapılıyor. Bunlar IMF politikalarıyla Türkiye'ye yapısal reform adı altında getirilmek istenen düzenlemeler. Bireysel emeklilik

ve bireysel sağlık sigortası modellerinin ilk uygulandığı ülkelerden birisi IMF programlarıyla birlikte Şili'dir. Şili devlet hastanelerinin hemen hemen tamamını özelleştirdi. Bugün Şili'de insanlar gerçekten sokakta uyuyor. Çünkü devlet tümüyle sistemden çekildi.

Türkiye'de büyüme hızı yüzde 13 ama yoksullaşma gelir dağılımındaki bozulma artıyor. İşte bu yüzden devletin sağlık ve sosyal güvenlik kurumları var olmak zorunda. Bugün geline tıkanıklığın nedenlerine baktığınız zaman hiçbir şekilde çalışanları kimse suçlayamaz. Sosyal Sigortalar Kurumu bundan on beş, yirmi yıl öncesine kadar bırakın hastaneleri, çalışanlarına en yüksek maaşları ödeyen kurumlardan bir tanesiydi ve çok ciddi nakit fonları vardı. 80'li yılların ortalarında bu fonların hepsi alındı devlet yatırım bankası tahvillerine yatırıldı, gayrimenkullere yatırıldı, SSK fonları bu şekilde heba edildi. Bir anlamda nakit vardı boşaltıldı. Ondan sonra SSK bu paraları geri istediğinde enflasyonun yüzde 80-90 olduğu ortamlarda SSK'nın parası yüzde 3-4'lük faizle 15-20 yıla yayılarak ödenmek istedi ve SSK'nın paraları bu şekilde batırıldı. Siyasilerin seçim kaygıları, erken emeklilik, süper emeklilik, kıyak

emeklilik gibi emeklilik modelleriyle kurum tamamen işleyemez hale geldi.

İkincisi dünyanın hiçbir ülkesinde devletin dışında kaldığı sosyal güvenlik sistemini yok. SSK'ya baktığınızda kurumun gelirlerini sağlayanlar çalışanlar ve işverenler. Primi onlar yatırıyor ama kurumun yönetimi devletin elinde. Genel müdürünü devlet tayin ediyor, kurumun nerde hastaneye yatırım yapacağına devlet karar veriyor, sonra da dönüp 'ben sizin hastanelerinize el koyacağım' diyor. Haklı olarak bu taraf da diyor ki, 'biz hastanelerimizi kendi paralarımızla kurduk dolayısıyla bunları devredemezsiniz.'

Az önce özelleştirmede söylediğim yaklaşım burada da söz konusu. Bu hastaneler kötüyse

iyi yönetilmediği için. Sağlık Bakanlığı yönetirse bunlar düzelecek mi? Devlet hastanelerinin de durumu ortada. Sisteme çok büyük paralar harcanıyor ancak sistem adeta kalbura dönmüş. Bu paralar bir şekilde akıp gidiyor. Sosyal Sigortalar Kurumu bir tomografi için hastasına 6 ay gün verirken trilyonlarca lira dışarıdaki özel tanı merkezlerine tedavi, teşhis merkezlerine para ödüyor. Adeta sağlık sisteminin kötü yönetilmesiyle özel sağlık kurumlarına pazar yaratılmaya çalışılıyor.

Bu çizdiğiniz tabloda sendikaların yeri nedir? Sendikalar hala eskisi kadar etkin mi? Sürecin tersine çevrilmesi için neler yapılmalı?

Kendi çalıştığım sektör için söyleyeyim: Ben gazeteciliğe başladığımda Günaydın gazetesi dışında sendika olmayan gazete yoktu. Günaydın hariç diğer bütün gazetelerde Türkiye Gazeteciler Sendikası örgütlüydü. Ama 1980'lerin ortalarından itibaren, özellikle 12 Eylül'den sonra Sendikalar Yasası değiştirildi. Sendika üyeliği zorlaştırıldı, sendikal güvence kalktı. Ben o dönemde iş müfettişi olarak görev yapıyordum. Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarını çok net hatırlıyorum. Askeri yönetim işbaşına geldiği zaman ilk uygulamalarından bir tanesi sendikaları kapatmak oldu. TÜRK-İŞ dışındaki bütün konfederasyonları kapattılar. Bütün toplu iş sözleşmelerini askıya aldılar, grevi yasakladılar, kıdem tazminatlarını sınırladılar.

"Siz bir taraftan devlet tekellerini ortadan kaldıracaksınız derken piyasayı serbestleştireceğiniz diye ortaya çıkıyorsunuz ama tekel niteliğinde olan kuruluşları blok olarak yerli ya da yabancı şirketlere satmak suretiyle özel tekeller yaratmayı hedefliyorsunuz."

O dönemde toplu sözleşmeler de çalışanlara öyle güvenceler sağlanıyordu ki, gerçekten sosyal haklar açısından, maddi haklar açısından çok ileri düzenlemeler vardı. Pek çok işkolunu grev yasağı kapsamına aldılar. Bankacılık sektörü bunlardan bir tanesidir. Şu anda Türkiye’de bankacılık sektöründe grev yasağı. Sendikaların burada grev gücü yani pazarlık gücü yok. Bir toplu sözleşme sisteminin en temel unsuru grevdir. Eğer siz uzlaşmazlık noktasında hakkınızı almak için iş bırakmaya gidemiyorsanız istediğiniz kadar adınız sendika olsun.

Sanki ihtilalin nedenleri arasında sendikalar varmış, sendikalar yüzünden Türkiye kaosa girmiş gibi askeri yönetimin yarattığı izlenim böyle oldu. Maalesef ondan sonra da sendikal zafiyete girildi. Bugün medya sektöründe AA dışında bir de Cumhuriyet Gazetesini sayarsak -ki orada da uygulanamıyor zaten maddi durumu nedeniyle hemen hemen sendika kalmadı.

Basın sektöründe büyük bir taşeronlaştırma başladı aynı gazete binasında ilan servisi ayrı şirket, reklam servis ayrı şirket, ulaştırma ayrı şirket haline dönuştü. Bir sendikanın medya sektörüne girip örgütlenmesi çok zor bir hale geldi. Her şirkette tek tek örgütlenmeniz ve yüzde 50’nin üzerinde çoğunluk almanız lazım.

Bir de tabii iş güvencesi olmadığı için insanlar sürekli baskı altında. Öyle olunca da Avrupa Birliği’nin tartışıldığı, insan hakları, demokrasi, örgütlenme

"Örgütlü toplum sorunlarını çok daha rahat çözen, baskıcı olabilen, gerekirse siyasal iktidarlar üzerinde toplumdur. Sendikalar da bunun omurgası, en temel taşıdır."

hakkının tartışıldığı, ILO Sözleşmesinin onaylandığı şu günlerde sendikal örgütlenmenin patlama yapması gerekirken bu olamıyor. Neden? 15-20 yıl öncesinin sindirilmişliği, korku var. Sanki örgütlü toplum illa ki illegal işlerle uğraşan bir toplum modeliymiş gibi. Yeni nesil maalesef bu konulara hiç ilgi duymadı, bugün daha çok bireysel pazarlıklarla, özellikle bizim sektörde transferlerle, patrona yakın olmakla, yöneticilere yakın olmakla işlerini yürütüklerini sanıyorlar. Zaman zaman toplu işten çıkarmalar yaşandığında işte sendikaya üye olsaydık gibi düşünceler akla geliyor.

Ama burada ben sendikaların da kusurlu olduklarını düşünüyorum. Türkiye’de sendikacılık maalesef hep daha iyi

ekonomik koşullar sağlamak, toplu sözleşme döneminde alınan zam ya da elbise parası, yakacak parası için çaba gösteriliyor İnsanlar sendika dendiği zaman hep bu konularla ilgilenir hale geldiler. Sendika yönetimlerinin biraz üyeleriyle onları bilinçlendirmek, onları örgütlere sahip çıkartmak, hatta sendikalara üyelerin yeni üyeler kazandırmasını sağlamak gibi birtakım stratejiler geliştirmeleri gerekirdi ki, hala da bunların zamanı geçmiş değil. Şu anda yasal altyapı, İş Güvencesi Yasası’nın sağladığı olanaklar, yetersiz olsa da bu amaca hizmet konusunda bir 20 sene önceki ortamına göre çok daha ileri adımlar. Bence konfederasyonlar arasında örgütlenmenin sürdürülmesi için gereksiz bir çekişme yerine işbirliği yapılması gerekiyor.

Sendikaların medyayla ilişkilerini de tekrar gözden geçirip televizyonlarda programlar yaptırmak veya televizyonları bu yönde yönlendirerek çok kapsamlı çalışmalar yapmaları lazım. Çünkü gerçekten örgütlü toplum sorunlarını çok daha rahat çözen, baskıcı olabilen, gerekirse siyasal iktidarlar üzerinde toplumdur. Sendikalar da bunun omurgası, en temel taşı. Bu yüzden sendikalara burada çok büyük görevler düşüyor.

"Kadın Hakları Konusunda İstenilen Düzeye Gelemedik"

TÜRK-İŞ'in uzman kadrosuyla yaptığımız söyleşilere Kadın İşçiler Bürosu Uzmanı Şule Özkuzukıran ile devam ediyoruz. Özkuzukıran ile kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunları, ülkemizde kadın işçiliğinin durumunu ve son gelişmeleri değerlendirdik.

Sayın Özkuzukıran, Emekçi Kadınlar Günü 8 Mart yaklaşıyor. Biz de Dergimizin bu sayısını kadın çalışanlara ayırdık. Günümüzde kadın istihdamı ne durumda, bize bu konuda bilgi verebilir misiniz?

Günümüzde kadınların çalışma hayatına katılımında maalesef istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Sayısal veriler bunu açıkça ortaya koyuyor: Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı 1990'da yüzde 34 iken, 1998'de yüzde 27.9'a, 2001 yılında da yüzde 25.9'a düşmüştü. Bu düşüşün nedenleri, yaşanan ekonomik krizler, özelleştirme sonucu işten çıkarılmalar, taşeronlaşma ve kaçak işçiliğin yaygınlaşması olarak sıralanabilir. Ben şahsen, bu düşüşte, tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin de büyük payı olduğuna inanıyorum.

Bazı kesimler küreselleşme ile birlikte kadın işgücünün

Şule Özkuzukıran ile TÜRK-İŞ Basın Danışmanı Hasan Tahsin Benli konuştu.

arttığını ve bu süreçte birçok kadının üretimde yer almaya başladığı düşüncesini savunuyorlar.

Evet, küreselleşme ile birlikte kadın istihdamında bir artış olduğu gerçeğini hepimiz kabul ediyoruz. Ancak bu artışın büyük bir kısmının hiçbir sosyal güvencenin bulunmadığı, her türlü kurumsal düzenlemeden uzak kayıt-dışı ekonomide gerçekleştiği gerçeğini de kabul etmek zorundayız.

2002 yılı Devlet İstatistik Enstitüsü verileri de bu gerçeği doğrular nitelikte; 18.5 milyon çalışan nüfusun 9.5 milyonunun aktif sigortalı olmadığı, kısaca kayıt-dışı olduğu,

kentte çalışan kadınların yüzde 56'sının, erkeklerin ise yüzde 29'unun kayıt-dışı olarak istihdam edildiklerini ortaya koyuyor.

Bildiğiniz gibi, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı ve uluslararası piyasaların entegrasyonu olarak açıklanan küreselleşme olgusunda emeğin en ucuz şekilde elde edilmesi temel ilkedir. Dolayısıyla işletmeler, hizmet satın alırken, emek gücünü hiçe sayarak, bu emeği en ucuz şekilde satın almayı hedefliyorlar. Böyle bir süreç içinde ne yazık ki yeterli eğitime ve bilgi donanımına sahip olmayan ve yedek işgücü olarak nitelenen kadın işçiler tercih edili-

yor. Ancak bu kadınların büyük bir çoğunluğu hiçbir sosyal güvenceye sahip olmadıkları kayıtdışı olarak istihdam ediliyorlar. Dolayısıyla işten çıkarılmalar söz konusu olduğunda da öncelikli olarak tercih edilenler yine kadın işçiler. Bence kadınların çalışma yaşamına katılımlarının artıyor gibi görünmesinin asıl nedeni bu. Aslında maalesef artış, kayıtdışı olarak çalışan kadınların emeğinin sömürsünde oluyor.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2004 yılı kadın istihdamı raporunda dünyada kadınların istihdama katılma oranlarında bir artış sağlandığı ifade ediliyor. Sizce bu ne ölçüde geçerli?

Ben elde edilen sonuçların, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini savunuyorum. Yine bu raporda, bugün dünyada çalışan 2.8 milyar çalışanın 1.1 milyarını kadınların oluşturduğu vurgulanıyor. Bu sayı da gösteriyor ki dünya genelinde kadın ve erkek istihdamı arasındaki uçurum hala varlığını koruyor.

Raporda ortaya konan işsizlik ile ilgili verileri incelediğimizde, erkeklerde 6.1 olan işsizlik oranı, kadınlarda 6.4'tür. Oysa Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Doğu Asya'da kadın işsizlik oranlarının yüzde 16.2'lere kadar tırmandığı ortaya konmaktadır. Bu nedenle ben, kadın istihdamı artıyor denirken de bölgesel farklılıkların göz

önünde bulundurulmasının esas alınması gerektiğini düşünüyorum.

Kadınları yedek işgücü konumundan kurtarmak, vasıflı ve eğitilmiş işgücü olarak çalışma hayatına kazandırmak için ne yapılmalı?

Bu soruya verilecek birçok cevap bulunuyor. Ama en önemlisi, kadınların gerek günlük yaşamda gerekse çalışma hayatında karşılaştıkları diğer sorunların da çözümüne katkı sağlayacak olan "kadın-erkek eşitliği" politikasının tam anlamıyla sağlanması olduğunu düşünüyorum. Bunu sağlayamazsak, hem bugün yaşadığımız ve çözüm bekleyen sorunların çözümünü sağlayamayacağız hem de ülke olarak geri planda kalmaya mahkum olacağız. Üstelik kadın-erkek eşitliği, Avrupa Birliği'ne tam üyeliğimizin de "olmazsa olmaz" bir koşuludur.

Birleşmiş Milletler de toplumsal cinsiyet konusunda bazı çalışmalar yürütüyor sanırım.

Evet, 2000 yılında 189 ulusun temsilcileri Birleşmiş Milletler'de bir araya gelerek Binyılın Kalkınma Hedefleri'ni belirlediler. Belirlenen sekiz hedeften biri; dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadının güçlendirilmesinin teşvik edilmesi idi. Bu da, dünya genelinde, kadının erkekle eşit şartlara kavuşturulması için çok ciddi çalışmalar yürütüldüğünü gösteriyor.

Türk toplumunda "eşitlik" bilincini oluşturmak çok kolay olmayacak gibi görünüyor.

Ataerki bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde kadın-erkek eşitliğini sağlamak elbette çok kolay değil. Ancak imkansız da değil. Bu işe, toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin eğitilmesinden başlayarak, hayatın diğer kademelerine kadar bu bilinci yerleştirmeye ve yaymaya yönelik sistemli eğitim çalışmalarının büyük fayda sağlayacağı düşüncesindeyim. Yani bu sorunun da çözümü, diğer birçok sorunun çözümü gibi eğitimle mümkün. İnsanımıza daha nitelikli ve daha ileri düzeyde eğitim imkanı sağlamalıyız.

Sekiz yıllık zorunlu eğitim ve "Haydi Kızlar Okula" gibi kampanyalar güzel sonuçlar verdi.

Evet ama hala yapılması ge-

Türk kadını birçok haklara Batı'lı kadınlardan önce sahip olmasına rağmen, Batı'nın, bugün geldiğimiz noktayı eleştiriyor olması düşündürücüdür!

reken çok şey var. DİE'nin 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına baktığımızda, nüfusun yüzde 13'ü okuma-yazma bilmiyor. Okuma-yazma bilen erkeklerin oranı yüzde 94 iken, kadınların oranı yüzde 81. Ülkemizde kadınların yüzde 48'i ilkokul mezunu, erkeklerin ise yüzde 56'sı ilkokul mezunu. Kadınların yüzde 12'si, erkeklerin ise yüzde 19'u orta ve üzeri okul mezunu. Kız çocuklarının yüksek öğretimde cinsiyete göre okullaşma oranına baktığımızda, Türkiye'nin yüzde 15.2 ile, yüzde 44 Gürcistan ve yüzde 46 İran'ın bile çok gerisinde kaldığını görmekteyiz.

Ulusal mevzuatımızda kadınlar açısından eksik ve aksayan yanlar olduğu bilinen bir gerçek. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

Elbette mevzuatımızın aksayan yanları ve eksiklikleri var. Umut ediyorum ki, gerekli düzenlemeler en kısa zamanda yapılır ve mevzuatımız daha tatmin edici bir düzeye gelir. Ben, sorunuza, Yeni Türk Ceza Kanunu'ndan başlayarak cevap vermek istiyorum. Ulusal mevzuat konusunda değerlendirmeler yaparken de 6 Ekim 2004 tarihli Avrupa Birliği İlerleme Raporu'na atıfta bulunarak değerlendirmeler yaparak cevaplamak istiyorum. Çünkü o rapor-

da yer alan eleştirilerin büyük çoğunluğu, TÜRK-İŞ olarak bizim de eleştirdiğimiz konularla paralellik taşıyor.

Raporda, Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki değişiklikler değerlendirilirken kadın sivil toplum örgütlerinin bazı taleplerine cevap verilmediği belirtilmiş. Evet, Ankara'da bulunan kadın örgütleri olarak biz, 14 Eylül 2004'de Türk Ceza Kanunu'nun görüşmeleri esnasında ortak taleplerimizi dile getirdiğimiz bir eylem gerçekleştirdik. Bu taleplerimizden biri, TCK Tasarısı'nda yer alan "töre saiki" ifadesinin, "namus saiki" olarak değiştirilmesiydi.

Neden böyle bir değişiklik talep ettiniz?

Çünkü "töre saiki" ifadesi, ülkemizde işlenen bütün namus cinayetlerini kapsamıyor. Erkek egemen toplumun çarpık namus anlayışı yüzünden işlenen namus cinayetleri de böylelikle yeni yasada korunmuş oluyor. Biz bu düşünceyle değişiklik yapılması konusunda talebimizi ilettik ancak bir sonuç alamadık.

Diğer kabul edilmeyen talebimiz ise bekaret testlerinin tamamen yasaklanmasıydı. Yeni TCK, bekaret testlerini yetkili hakim ya da savcının kararına bağlıyor. Ancak kadın örgütleri

olarak, bu konuda hakim ya da savcı kararı çıkartmak çok zor olmadığı için bu kontrollere çok fazla sınırlama getirmeyeceği düşüncesini savunuyoruz. Çünkü bu maddelerin kadına karşı ayrımcılık ve şiddet kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Zaten Raporda da Türkiye'nin ayrımcılık ve aile içi şiddet konularında ilerleme sağlayamadığı konusunda eleştiride bulunulmuş. Sanırım 4857 sayılı yeni İş Kanunu'nda da bazı aksaklıklar söz konusu. Özellikle de ayrımcılığın ve şiddetin bir çeşidi olan cinsel tacizle ilgili düzenlemelerde.

4857 sayılı Yeni İş Kanunu'nda kadınlar açısından, kadın-erkek eşitliği, analık durumu, cinsel taciz gibi birçok konuda olumlu düzenlemeler yer alıyor. Ancak sizin de belirttiğiniz gibi, cinsel taciz konusunda yapılan düzenlemede bazı aksayan yanlar var. Yasada cinsel taciz iş akdinin feshinde geçerli nedenlerden biri olarak kabul edilmiş ve cinsel tacize ait delillerin mevcudiyeti halinde ispat yükümlülüğünün karşı tarafa geçeceği kabul edilmiştir. Ancak AB'ne uyum sürecinde direktifin uygulanmasının sağlanması için işyerinde cinsel tacizin tanımlanması, tacize uğrayana karşı koruma, işten çıkarılırsa tazminat almasını sağlamaya yönelik yönetmelikler mutlaka çıkarılmalı.

Bir de 4857 sayılı yasada esnek çalışma biçimleri ile düzen-

lemeye ilgili değinmeden geçemeyeceğim. İşçi kesimi olarak biz, emek sömürsünün en ciddi biçimde yaşandığı bir çalışma modeli olan esnek çalışma biçimlerinin bu kanunla birlikte yürürlüğe girmesine ilk günden itibaren tepki gösterdik. Söyleşimizin başında küreselleşme sürecinin bir uzantısı olarak bahsettiğim bu tür çalışmanın olumsuzluklarını bir kez daha tekrarlamak istemiyorum. Ancak bu düzenlemenin kadınları çalışma hayatında yedek işgücü olmanın ötesine götüremeyeceğini savunuyorum. Çünkü böyle bir çalışma için ağırlıklı olarak kadın işçiler istihdam ettirilecektir. Bazı kesimler, bu düzenleme ile kadın-erkek herkesin daha kolay iş bulabileceğini ve daha çok sayıda insanın üretme katılacağını iddia etseler de, emeğin savunucusu olan bizler, bunun tam tersini iddia ediyoruz.

4857 sayılı yasada yer alması gereken diğer bir düzenleme ise meslek sahibi anne ve babanın meslek ve aile yaşamını hafifletmek amacıyla "Ebeveyn İzni Hakkında Çerçeve Anlaşma" yönergesine uygun bir düzenlemenin yapılması gerekiyor. Bu düzenlemenin bir an önce gerçekleşmesi büyük önem taşıyor. Çünkü bu politika sayesinde birçok ülkede kadınların iş hayatına daha aktif katılabildikleri ortaya konmuştur.

Ulusal mevzuatımızdaki düzenlemeler oldukça önemli. Ancak ben başka bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Ülke-

mizde yasaların hayata geçirilmesi konusunda, uygulama alanında büyük sorunların yaşandığını hepimiz biliyoruz. Bu nedenle, mevzuatın sağlıklı bir şekilde uygulanmasını sağlamak açısından gerekli önlemlerin alınmasının da bir o kadar önemli olduğunu düşünüyorum.

Zaten İlerleme Raporu'nun sonuç bölümünde de bu görüşünüzü destekleyen ifadeler var. Raporla, uygulamayı güçlendirmek için oluşturulacak idari yapının önemine dikkat çekiliyor.

Eğitimsiz kadınların çalışma hayatında erkeğin gerisinde ve ikinci planda kaldığı bilinen bir gerçek. Ancak ülkemizde eğitilmiş kadın sayısının giderek artmasına ve uzmanlık gerektiren işlerde kadınların da istihdam edilmesine rağmen hala kadınlar yönetim mekanizmalarında yeterli

ölçüde temsil edilemiyor. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu konu ile ilgili eleştiriler AB İlerleme Raporu'nda da yer alıyor. Raporla, parlamentoda kadınların yüzde 4 oranında temsil edildikleri, yerel seçimler sonucunda da 3.209 erkek belediye başkanına karşın sadece 25 kadın belediye başkanının seçilmiş olması eleştiriliyor.

Bu oranlar gerçekten de ülkemiz açısından yüz kızartıcı. Çünkü biz seçme ve seçilme hakkı gibi önemli bir hakka 1934 yılında, Batılı birçok ülke kadından önce kavuşmamıza rağmen bugün kadınların geldikleri noktada herhangi bir ilerlemeyi bırakın, aksine gerileme olmuştur. Zira 1935 yılı seçimlerinde yüzde 4.6 oranında kadının parlamentoda yer alması sağlanmıştı.

Bu durumun en acı yanı, Türk kadını bazı haklara Mustafa Kemal Atatürk sayesinde birçok Batılı ülke kadından önce sahip olmasına rağmen, hiçbir ilerleme kaydetmediğimiz, bugün gelinek noktanın, Batılı ülkeler tarafından eleştiriliyor olması!

Sizin, kadınların sendikalarda karar alma mekanizmalarına seçilmeleri ve sendika yöneticisi kadınların konumlarına ilişkin bir anket çalışmanız oldu. Bu çalışmanın sonuçlarından biraz söz edermisiniz?

Evet, bu yıl Ağustos ayında TÜRK-İŞ bünyesinde seçimle göreve gelmiş 100 kadın sendi-

Erkek egemen bir yapı olan sendikalarda erkekler, kadınları kendi kararlarını uyguladıkları müddetçe destekliyorlar.

kacıyı kapsayan bir anket çalışması gerçekleştirdik. Bu çalışma sonucunda bazı çarpıcı sonuçlar elde ettik. Bunlardan en önemlisi TÜRK-İŞ ve bağlı sendikalarımızda Genel Merkez yönetimlerinde sadece üç kadın sendikacının görev yapıyor olması. Sendikalardaki bu durum, Türkiye gerçeğinin bir uzantısı sadece. Sendikalarda da asli yönetim mekanizmalarında kadının adı yok! Şube yöneticisi kadın sendikacılar ise genel merkezlerdeki erkek sendikacıların aldıkları kararların uygulayıcısı olmaktan öteye gidemiyorlar. Yani kadınlar yönetim mekanizmalarına da gelseler, onlara yüklenen ikincilliği burada da sürdürmek durumunda kalıyorlar. Zaten anketin sonuçlarından bir diğeri de kadınların erkek meslektaşları tarafından engellendikleriydi. Çünkü erkek meslektaşları kadınları, özellikle de sendika gibi erkek egemen bir yapıda, aldıkları kararlara boyun eğdikleri müddetçe destekliyorlar. Bir adım öne geçmeye kalktıklarında ise kadına karşı erkek dayanışması oluşuyorlar.

Kota/nispi temsil gibi pozitif ayrımcılık uygulamaları TBMM Anayasa Komisyonu'nda reddedildi. Kadınların bu gibi zorlukları aşması ne şekilde gerçekleşebilir?

Kadınların, karar alma mekanizmalarında bu kadar az ölçüde yer aldığı bir ülkede, kadınları desteklemek ve bulundukları noktadan erkeklerle eşit düzeye getirinceye kadar da olsa pozitif ayrımcılık düzenlemelerinin uygulanmasının çok büyük önem taşıdığına inanıyorum. Anket sonucunda da gördük ki, sendika yöneticisi kadınlar da bu tür uygulamaların gerekliliği konusunda hemfikirler. Bu uygulamaların reddedilme gerekçesi, devletin kadın-erkek eşitliğini sağlamakla yükümlü olduğu ve Anayasa'da yapılacak olan düzenlemelerle de eşitliğin sağlanmasının garanti altına alınacağıdır. Biz de umut ediyoruz ki, şu an için yeterli olmayan düzenlemelere takviye düzenlemeler yapılarak kadınların daha fazla oranda karar mekanizmalarında yer almaları sağlanır.

Bir de birtakım engelleri aşması için kadının güçlü ve kararlı olması şart. Yani yasal düzenlemeler tabi ki önemli ama insanın inanması, mücadelesi ve azminin her şeyden önemli olduğunu düşünüyorum. Aksi taktirde başarılı olma şansının çok fazla olmadığına inanıyorum. Bir kadın sendika yöneticisinin söylediği bir sözü hiç unutmuyorum ve birçok kadına da ilham vermesini istiyorum. Şöyle demişti: Bir şeyi yürekten

isterseniz, ona emek verir ve zaman ayırırsanız bir gün mutlaka hedefinize ulaşırsınız!

Ankette, toplumun artık sendika üyeliği ya da yöneticiliğine kötü gözle bakmadığı gibi bir yaklaşımla da karşı karşıyayız.

Evet, bu sevindirici bir gelişme. Sendikaların kuruluş amaçlarına hizmet eden yararlı ve etkili faaliyetler sürdürmesi ve kamuoyunun gözünde hak ettiği yeri bulması sonucunda sendikalaşmaya ve sendikacılığa artık eskisi gibi olumsuz yaklaşılmıyor. Bunun bir uzantısı olarak, kadınların sendika üyeliği ya da sendika yöneticiliği de aynı şekilde olumlu karşılanıyor.

Gördüğümüz kadarıyla kadınların daha iyi koşullara kavuşturulmaları için yapılması gereken daha birçok şey var. Kadın örgütlerinin bu hedeflere ulaşmada yeterli başarıya ulaşacağına inanıyor musunuz?

Kadın kuruluşları olarak yapmamız gereken çok şeyin olduğunu ve bunun da kolay olmadığını biliyorum. Ancak hedeflerimize ulaşırken "rekabeti azaltıp işbirliğini artırmak" ilkesiyle davranıp güçbirliği yapabilirsek mücadelemizin daha anlamlı ve güçlü olacağına inanıyorum. Kadını hak ettiği yere getirmek için biz kadın örgütleri dayanışma içinde olmalıyız diye düşünüyorum.

Balta sapları

Hikaye malum...

Ağaç kesilirken dertlenirmiş, "Baltaya sözüm yok, o demirden, ben sapına yanarım, o benden."

Radikal gazetesi röportajcısı Neşe Düzel'e mülakat veren iki sendikacı hatırlattı bu sözü bize.

İktidar güdümlü sendikalara sırtını dayayıp, sermaye güdümlü medyanın ekmeğine yağ sürmenin dayanılmaz hafifliği ile saldırdılar sendikalara.

Çıkarları uğruna (konfederal, sendikal, kişisel...) Düzel'in konu mankeni oldular.

Hem de varlık-yokluk mücadelesi veren işçi hareketinin, uzun bir aradan sonra silkindiği bir dönemde.

Ankara'ya on binler olup aktığı, mücadeleyi yükselttiği bir dönemde.

* * *

Yanıtlar gecikmedi.

Biri içimizden, Kristal-İş Sendikası Eğitim Müdürü Aziz Çelik'ten geldi. Diğerleri, ormana sahip çıkanlardan, iki değerli akademisyen Metin Özuğurlu ve Görkem Doğan'dan...

Kalemlerine sağlık.

Ya Sendikalar Olmasaydı?

Aziz ÇELİK*

22 Kasım 2004 ve 6 Aralık 2004 tarihlerinde, iki hafta arayla Radikal'de Neşe Düzel'in, bir HAK-İŞ yöneticisi ve bir eski Petrol-İş üyesi işçiyle yaptığı söyleşileri okuyan bir yurttaş, ülkemizde sendikaların birer çete ve suç örgütü; sendikacıların ise birer ali kıran-baş kesen, ali cengiz oyunları ustası, koltuk düşkünü-paragöz ve birer James Hoffa¹ olduğunu sanabilir. Asıl faaliyetleri, sorunları ve eylemleriyle "haber değeri" taşımayan sendikaların bu şekilde gündeme gelmesi; belki bir gün başka sorunlarının da tartışılmasına vesile olur; yaşadıkları sorunlar, karşılaştıkları zorluklar, yaptıkları ve yapamadıkları nesnel bir şekilde ele alınır!

Belki bir gün, Türkiye'nin AB kapısından içeriye girmeye çalıştığı bugünlerde, sosyal hak kapılarının nasıl sımsıkı kapatıldığı, sendikal haklarda AB uyumundan nasıl köşe bucak kaçıldığı konuşulur. Belki bir gün, sendikalı olmak istediği için işten atılan ve 15 aydır işsiz olan Paşabahçe Eskişehir işçisi İlkey'in öyküsü de, hükümet zoruyla sendikalarından koparılan orman işçilerinin öyküsü de, yıllarca TÜRK-İŞ'in kapısında bekleyen özelleştirme mağdurlarının öyküsü de, farklı bir dünya ve farklı bir sendikacılık hayal ettiği için işkenceyle öldürülen genç sendikacı Süleyman Yeter'in öyküsü de, genel başkanlıktan ayrıldıktan sonra fabrikadaki işine geri dönmek isteyen ama işe alınmayan sendikacının öyküsü de "put kırıcı" söyleşiler ve "sendikal magazin" kadar ilgi çeker.

Sendikal Magazin ve Put Kırma

"Put kırıcılık" ve "ezber bozuculuk" sıradana, rutine karşı bir itiraz ve statükoya bir meydan okuma olarak

* Kristal-İş Sendikası Eğitim Müdürü.

1 James Hoffa, Amerikalı sendikacı. Yolsuzluk iddiasıyla 1960'larda sekiz yıl hapse mahkum oldu. Daha sonra Nixon tarafından serbest bırakıldı. Hapisten çıktıktan bir süre sonra esrarengiz bir şekilde ortadan kayboldu (1975). Cesedi hala bulunmayan Hoffa'nın mafya ile ilişkileri olduğu ve nedenle öldürüldüğü yönünde güçlü savlar söz konusudur.

pek ihtiyaç duyulan ama az bulunan bir tarz. Ancak kendi putlarını kırabilmek daha da nadir görülen bir tutum. Oysa put kırıcı önce kendi putlarına kıyabilmeli, kendi ezberini bozabilmeli, kendini rahatsız edebilmeli. Fakat kendi putlarımızı kırmak öyle kolay değil. Bir "başka" statüko-ya karşı savaş açmak, kendimizi rahatsız etmekten çok daha fazla rahatlatmaz mı bizi? İşyerinde patronun putlarını kırmak yerine, sokakta devletin putlarını kırmayı yeğlemek; memlekette burunumuzun dibindeki somut iktidar güçleriyle uğraşmak yerine, gezegenin bir ucundaki soyut putlarla oylanmak. Topraktan putları yerle bir ederken beton ilahların egemenliğini unutmak.

Yirmi küsur yıldır HAK-İŞ yöneticiliği yapan Mustafa Paçal 22 Kasım 2004 tarihli Radikal'de yayımlanan, *"Ankara'da Kiyamet Koparan Yasa"* başlıklı söyleşisinde "put kırıcı" üslubuyla, sendikal hareketin pek çok putunu yerle bir etti ama kendi putlarına kıyamadı. TÜRK-İŞ ve DISK'i bir çırpıda harcayıverirken HAK-İŞ'i görmezden geldi. (Her ne kadar daha sonra, söyleşi sırasında HAK-İŞ'i de eleştirdiğini yazdıysa da, bir HAK-İŞ yöneticisinin, HAK-İŞ'i eleştirmesinin haber olmaması tuhaf değil mi?)

Antik bir Yunan efsanesine göre Prokrustes'in, biri büyük biri küçük iki yatağı varmış, yolunu kestiği yolculardan uzun boyluları küçük yatağa yatırır ve ayaklarını keser; kısılları ise büyük yatağa yatırır ayaklarından çeker uzatmış. Böylece herkes yataklara sığarmış ama epeyce zahmetli bir şekilde! Söyleşide pek çok doğru ve haklı eleştiri var, ama bir kısmının ayakları kesilmiş bir kısmının ise gerilmiş.

HAK-İŞ yöneticisi Mustafa Paçal söyleşide TÜRK-İŞ ve DISK'e yüklenirken, yöneticisi olduğu HAK-İŞ'i atlıyor. Aklma mı gelmemiş, unutmuş mu yoksa HAK-İŞ bu ülkede faaliyet yürüten ve diğer sendikalara mahsus hastalıklarla malul "dünyevi" bir örgüt değil mi? Oysa söylediklerinin tutarlı olabilmesi için HAK-İŞ'i de aynı tonda eleştirebilmeliydi. Çünkü yılların sendikacısı olarak Mustafa Paçal da çok iyi bilir ki sendikaların sorunu zarfta değil mazruftadır. HAK-İŞ de sendi-

kal hareketin çektiği hastalıktan; demokrasisizlik, katılımsızlık ve kapalılıktan azade değil. HAK-İŞ içinde işçinin iradesinin, TÜRK-İŞ'ten ve DISK'ten daha fazla yönetime yansıdığını söylemek mümkün mü?

Dışarıyı eleştirmek kolay. Güç olan içeriden eleştirebilmek. Paçal'ın yöneticisi olduğu HAK-İŞ, hiçbir çağdaş sendikanın yapmayacağı bir biçimde, hükümetin ve bazı üst düzey bürokratların desteği ve koordinasyonu ile TÜRK-İŞ ve DISK üyesi sendikaların örgütlü oldukları işyerlerinde işçileri zorla istifa ettirip, kendine üye kaydettiriyor. Geçmişte TÜRK-İŞ'e üyesi bazı sendikalar tarafından yapılan güdümlü sendikacılık, şimdi HAK-İŞ tarafından açık açık yapılmaktadır. Orman Bakanlığı'na bağlı işyerlerinde 18 bin geçici işçi, kadro vaadiyle TÜRK-İŞ'e bağlı Orman-İŞ sendikasıdan istifa ettirilip HAK-İŞ üyesi yapıldı. Aynı baskı AKP'ye bağlı belediyelerde de söz konusu. Ancak burada TÜRK-İŞ'in hakkını vermek gerek: TÜRK-İŞ geçmişte güdümlü sendikacılık yapan bir üyesini geçici olarak ihraç etti, bir diğeri ise disiplin kurulu kararıyla uyarıldı. Oysa HAK-İŞ açısından konfederal, merkezi bir tutum söz konusu. Orman-İŞ operasyonu HAK-İŞ'in merkezi koordinasyonu ile yürütüldü.

HAK-İŞ, kamu kesiminde pek çok yeni sendika kurarak hükümetinin desteği ile büyümeye, AKP'nin sendikal kolu olmaya çalışmakta. Paçal, TÜRK-İŞ ve DISK'i 28 Şubat sürecinde bir paşanın koordine ettiğini iddia ediyor. Ama HAK-İŞ'in örgütlenmesini üst düzey bürokratların ve bizzat AKP'nin koordine ettiği gerçeğini göz ardı ediyor.

TÜRK-İŞ'in, DISK'in, üye sendikaların ve sendikacıların eleştirilecek pek çok yanı, pek çok eksigi, hatası ve günahı var. Ancak bu hata ve eksiklerine rağmen ülkemizde pek çok demokratik protesto ve eylem TÜRK-İŞ ve DISK tarafından gerçekleştiriliyor. İşçi hareketinin başını TÜRK-İŞ çekiyor. HAK-İŞ, ülkemizde hiçbir zaman güçlü bir demokratik tepki gösteremedi. Şimdi, AKP döneminde ise tamamen sessizleşti.

Söyleşide TÜRK-İŞ'in AB'ye karşı olduğu iddiası yer alıyor. Ülkemizde pek çok kurumda olduğu gibi sendikal hareket içinde de çeşitli nedenlerle AB'ye karşı olanlar var. TÜRK-İŞ yönetimi de bir dönem, genel kurul kararları ile çelişmek pahasına AB karşıtı bir hat izlemişti. Ancak bu konuda HAK-İŞ'in geçmiş tutumunu unutmamak gerek. HAK-İŞ, 1990'ların başında AB üyeliğini şöyle değerlendiriyordu: *"Batılılaşma Türk toplumunun gündemine her zaman bir ihanet ve yabancılaşma olayı olarak girmiştir... Kaldı ki pratik gerekçeleri ve mevcut dengeler açısından da Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna tam üyeliğinin mümkün olmayacağı apaçık bir gerçektir... Eğer mutlaka AT üyeliği için ısrar edilecek olursa, bu mutlak bir teslimiyet anlamına gelecektir..."* (HAK-İŞ Çalışma Raporu'ndan)

Dün HAK-İŞ, AB sürecini ihanet olarak görüyordu. Bugün değişti. Ancak başkalarının yaşadığı değişimi de göz önüne almak lazım. TÜRK-İŞ, tarihindeki pek çok soruna, hataya ve eksiğe rağmen istikrarlı bir biçimde AB üyeliğini savundu. AB'yi eleştirdiğinde de, AB üyeliğini "ihanet" olarak nitelemedi. Öte yandan TÜRK-İŞ, son genel kurul sonrasında da AB üyelik sürecini desteklemeye devam ediyor.

Söyleşide "Ankara'da kıyamet koparan yasa" konusu ile bir başka ezber daha bozuluyor: Hükümet sendikal yasaları demokratikleştirmek istiyormuş, ancak Ankara mahfillerinde "mahir sendikacılar" bunu engelliyormuş! Her şeyden önce sendikalarla ilgili yasa taslağı, AB ve ILO standartlarında bir düzenleme değil. Yasa taslağı, sendikal haklardan daha çok, sendikacılarla ilgili düzenlemeler getiriyor. Bunlar getirilmelidir. Ancak sendikal haklar da ILO ve AB standartlarına yükseltilmelidir. Oysa taslakta grev yasakları, grev er-telemeleri, yetki işlemlerinde siyasi vesayet ve pek çok kısıtlama devam ediyor. AKP, AB sürecinde sendikal hakları bilinçli olarak savaşıyor. Bu yasa tasarısının "kıyameti koparması" gerek ama başka bir nedenle: Sendikal hakları AB ve ILO standartlarında tanımadığı için.

"Sendikacılar direndiği için sendikal yasalar demokratikleşmiyor" savı inandırıcı olabilir mi? Hükümet, başka alanlardaki yasaları demokratikleştiriyor, dışını geçirebileceği güçlere karşı bildiğini okuyor; sendikalara rağmen SSK hastanelerine el koymaya kalkıyor ama sendikal alanı sendikacılar direndiği için demokratikleştiremiyor! Hiç inandırıcı değil.

Eleştirelim Ama Harcamayalım

Sendikalara yönelik salvonun bir diğer örneği ise 6 Aralık 2004 tarihli Radikal'de eski bir Petrol-İş üyesi ile Neşe Düzel'in yaptığı söyleşi oldu. Kuşkusuz bir eski sendika üyesinin *"sendikalar da çete düzeni hakim"* iddiası haber değeri taşır, ancak *"gazetecilikte temel işlev, gerçekleri bulup bozmadan, abartmadan ve hiçbir baskının etkisi altında kalmadan, en kısa zamanda ve edinilebilen tam bilgiyle kamuoyuna iletmektir"*² ilkesini unutmamak kaydıyla. Böylesi kriminal bir sıfat içeren bir iddiayı manşete çıkarmadan ve *"sendikalarda trilyonlar dönüyor"* başlığıyla bütün sendikaları zan altında bırakmadan önce biraz daha soğukkanlı olmak gerekmez mi?

Çeşitli iddia ve suçlamalar sendikacılar için de söz konusu. Bunlardan yargılanıp ceza alan sendikacılar da var, beraat edenler de. Ayrıca iddialara rağmen koltuğunda oturanlar da var. Tıpkı işadamları, siyasetçiler, gazeteciler, askerler ve akademisyenler gibi. Sendikaların kurumsal, yapısal sorunları olduğunu söylemekle, sendikaları birer kriminal örgüt ve sendikacıları da birer sosyopat olarak göstermek bambaşka tutumlardır.

Sendikalarda yaşanan sorunlar öncelikle örgüt sosyolojisi açısından ele alınmalı. Her tür örgütlenme bir rol farklılaşmasına yol açmakta, her örgütte (parti, sendika, dernek vb.) yönetenlerle kitleler arasında bir uçurumun meydana gelmekte ve oligarşik eğilimler, tek adam yönetimleri gelişmektedir. İktidarın kendisi oligarşik eğilimleri

2 Doğan Yayın Holding'in yayın politikasına ilişkin deklarasyonunda yer alan bir ilke.

doğasında barındırır. Katılımcı demokrasinin yokluğu ise kuşkusuz bu eğilimleri büyütür. Sorun bunların nasıl sınırlanacağı, denetleneceği ve karşı ağırlıklar oluşturulacağıdır.

Ülkemizde tüm kurumlarda olduğu gibi, sendikalarda da ciddi bir katılım sorunu, demokrasi eksikliği ve üyeye yabancılaşma var. Sendikal hareketin güçlenmesi ve etkinliğinin artması için bu yanlışların üzerine gidilmeli, kol kırılıp yen içinde kalmamalı. Bu nedenle eleştiriler kesinlikle yararlı. Ancak eleştiriler gerçekleri tahrip etmeden, somut bulgulara dayanarak, genellemelerden ve haksız suçlamalardan kaçınarak, meselenin başka boyutlarını da ortaya koyup, kurumsal ve kişisel olarak suçlananlara da söz hakkı tanıyarak; sendikal hareketin sorununun kişisel değil, yapısal olduğunu, olumsuz örneklerin yanında olumlu örneklerin de olduğu gerçeğini göz ardı etmeden yapılmalıdır.

Oysa ülkemizde hep bunun tersi yapılmakta. Siyasette yaşanan yozlaşma, demokrasi dışı arayışların gerekçesi olmakta, kurumlarla sorunlar birbirine karıştırılmakta ve en önemlisi; hukukun temel ilkesi olan "*şahsılık prensibi*" bir kenara bırakılarak total(iter) sonuçlara varılmaktadır. Eski bir Meclis başkanının yolsuzluğa bulaşması, eski bir Deniz Kuvvetleri Komutanının yolsuzlukla yargılanması, hakkında kriminal iddialar olan bir siyasetçinin parti başkanlığı yapması bütün bu kurumları kriminal ifadelerle suçlamamıza, harcamamıza imkan verir mi? Oysa sendikacılık söz konusu olunca bu genelleme rahatlıkla yapılabilir.

Sendikalarda seçim mekanizmasında da pek çok sorun var. Ülkemizde sendikal demokrasi çok sayıda sorunla maluldür. Ancak sendikaların seçim mekanizması ülkedeki genel seçim sisteminden, siyasi partilerdeki seçim mekanizmasından daha mı kötüdür? Pek çok sendikadaki seçimler kesinlikle çok daha demokratik bir karaktere sahiptir. Sendikacılar, siyasetçilerden daha hızla değişmektedir; son yıllarda sendikal kadroların çoğunluğu seçimle yerlerini yeni kadrolara bıraktı.

On beş gün arayla aynı minval üzere sendikaları harcayan söyleşiler bir "ötekileştirme" tutumunun açık ifadesidir. Yoksa on beş gün önceki söyleşide yer alan iddiaları, bir başka biçimde dile getiren yeni bir söyleşi başka türlü nasıl okunabilir? Bu ötekileştirmenin Başbakanın tutumuna denk gelmesi ise talihsizlik. Başbakan, "bürokratik oligarşiye" karşı başlattığı savaşı "sendikal oligarşiye" kadar genişletip -her zamanki tahammülsüzlüğü ile- kendisini protesto eden işçilerin hangi parayla Ankara'ya getirildiğini soruyor; aynı soruyu birkaç gün sonra eski bir sendika üyesi de, sendikaları harcamak için soruyor.

Petrol-İş'in, işçilerin paralarını çarçur ettiği iddiası oldukça şaşırtıcı. Petrol-İş paraları ne yaptı? Tüpraş'ın, sadece dört yıllık karı tutarında bir bedelle peşkeş çekilmesini önlemek için bir kampanya açtı; Kitaplar bastırdı, ilanlar verdi, filmler yaptırdı, afişler astı; Bitmez tükenmez davalar açıp sonuçta Tüpraş'ın peşkeş çekilmesini yargı kararıyla önledi. Her biri araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olan onlarca kitap, inceleme, araştırma, dergi ve yıllıklar yayımladı. Örgütlendi, üyeleri işten atıldı; grev yaptı; grevi ertelendi, dava açtı... Binaları, ücretle çalışan uzmanları, teknisyenleri ve görevlileri de var. Ve bütün bu işler parasız olmuyor! Uzatmak mümkün ama gereksiz.

Sendikaları ve sendikacıları "ötekileştirip", kategorik olarak yerin dibine batırırken sendikanın, hak arama hakkının bir gün herkese lazım olacağını unutmamalı. Piyasanın başına buyruk ve hoyrat işleyişi karşısında onu dizginleyecek, denetleyecek güçlere ve karşı ağırlıklara hep ihtiyaç olacak. O yüzden sendikaları eleştirelim ama harcamayalım. Bir de şöyle düşünelim: ya sendikalar olmasaydı?

Ülkemiz sendikal hareketinin yenilenmeye, çağdaşlaşmaya ve demokratikleşmeye ihtiyacı var. Sendikalar, çalışanların yaşamına ve ülkenin demokratikleşmesi ancak böyle katkıda bulunabilir. Bunun için zarfla değil mazrufla uğraşmak gerek.

Sendikacılar: İlk Taşı Günahsız Olan Atsın*

Görkem DOĞAN**

N eşe Düzel, gazetesinde her pazartesi yaptığı söyleşileri iki hafta boyunca sendikacılara ayırdı. İlk 22 Kasım'da, ikincisi 6 Aralık'ta yayınlanan söyleşilerin ilkinde konuk Öz Gıda-İş'ten bir şube yöneticisi; ikincisinde ise Petrol-İş'in eski bir üyesiydi. Radikal Gazetesi'nin sayfalarının sendikacılarca "işgal" edilmesinin nedeni emekçi mücadelesine aniden duyulan bir ilgi değil. İlk söyleşinin sunuş yazısındaki açıklamasına göre Düzel, İnsan Hakları Danışma Kurulu toplantısındaki Kamu-Sen "şovundan" etkilenip kim bu sendikacılar diye merak etmiş gidip bir HAK-İŞ yöneticisiyle konuşmuş, ondan da sendikacıların başka günahlarını öğrenmiş. Karşılıklı ne olacak bu sendikaların hali diye söyleşmişler. Düzel bu sorunu her yönüyle halka aktarmaya karar verdi ki aynı konuda ikinci bir söyleşi gerçekleştirdi. İkinci sunuş yazısında sendikalara duyduğu ani ilginin nedenini AB'ye giriş sürecinde kurumsal siyasetin dışında da, toplumun çeşitli kesimlerinin de "mercek altına" alınması gereği dolayımında açıklıyor. Seçtiği sözcüklerden bir aynaya bakalım kendimize çeki düzen verelim manasını çıkarmamak mümkün değil.

Düzel'in Öz Gıda-İş şube yöneticisinden öğrendiklerinden biri de, sendikaların kendileri hakkındaki AB'ye uyum yasası karşısındaki muhalefetleriydi. Herhalde bu yüzden AB sürecinde toplumun kendine çeki düzen verme mücadelesinin önemli kilometre taşlarından biri olarak sendikaların düzeltilmesi gerektiğine kanaat getirmiş. Bu noktada yakın zamanda gerçekleştirdiği Murat Belge söyleşisini hatırlamadan edemiyoruz. Oradaki mesele de aşağı yukarı buna benziyordu: AB uyum sürecinde büyük bir alt üst oluş yaşaması muhtemel olan köylülerin "mercek altına" alınması. Kabul etmek gerekir ki Bayan Düzel

"Önleyici Vuruş" kavramına yepyeni bir boyut kazandırdı. Müktesebata uyuma muhalefet ihtimali olan toplumsal kesimlere daha tarih almadan sallıyor Tomahawkları.

Açıkçası Düzel'in AB hesabı bizi ilgilendirmez fakat vurulan tarafta olduğumuz için canımız yanıyor.

Bu grup köylülüğe çekidüzen verme konusunda ne noktada, onu Tütün-Sen'lilere, Üzüm-Sen'lilere sormak lazım. Öz Gıda-İş söyleşisine dair de Metin Ozuğurlu bazı tespitlerde bulunmuştu. Ben kendi hesabıma güdümlü sendikacılıktan bahsederken HAK-İŞ mensubuna orman işkolunda gündeme gelen hükümet destekli transferleri sormayan Bayan Düzel ile; Bayan Düzel'e çalıştığı medya kuruluşundaki sendikal örgütlükleri sormayan sendikacının arasındaki omertaya şahit olmanın insanda kusma hissine yol açtığını söyleyebilirim.

Peki bu Eğitim Sen'li bu yazıyı niye yazıyor? Ben de toplumun AB sürecinde kendine çekidüzen vermesi gerektiğini düşünüyorum. Yalnız benim kafama daha ziyade medya patronlarının aynı zamanda banka sahibi olması, basın çalışanları arasındaki yaygın örgütsüzlük ve bunlar gibi meseleler takılıyor. Fakat kaleme sarılma nedenim bu değil, dediğim gibi bir Eğitim Sen'li olarak vurulan taraftayım ve canım yanıyor.

Sendikacılar: Toptan Temizlik

İkinci söyleşide "Siz hiç demokratik anayasa talep eden, darbecilerden hesap sorulmasını, Kürt sorunun çözümünü, yargının bağımsız olmasını, faili meçhul cinayetlerin aydınlatılmasını, Kıbrıs'ta çözümü isteyen bir sendikacı gördünüz mü?" denmiş; çok şükür gördük, duyduk. Bırakın darbeleri desteklemeyi darbeler sırasında ölü ele geçirilen sendikacı da gördük, duyduk. Herhangi birini de kastetmiyorum, Rıdvan Budak'ın kardeşi Kenan Budak'ı kastediyorum. Mafya üyelerinden bahsederken bile "tabii hepsini kastetmiyorum" diye şerh konarak konuşulan bir ülke-

* 23.12.2004 tarihli Birgün gazetesinden alınmıştır.

** IÜ SBF Öğretim Üyesi.

de hiç de azınlık olmayan onurlu sendikacıları bir kalemde ezmek tam da önleyici vuruş mantığını yansıtır; kadın çocuk ayrımı gözetmeden yapıyor bombardımanlar.

Check off sistemi de nasibini almış saldırılardan. Bir kamu çalışanları sendikasıyız, bizim de maaşlarımızdan aynı yöntemle kesiliyor aidatlarımız. Check off'un ilelebet ilgası ise yıllardır dile getirilen bir işveren talebi. Söyleşide bu talep sendikalarda demokratikleşme bağlamında dile getirilerek pes artık yani dedirtiliyor. Söylemeye gerek bile yok yine önleyici vuruş mantığı: Irak'ı demokratikleştirmek için maddi alt yapısını çökertiyorsunuz. Tabii ne de olsa AB müktesebatında sendikaların üye aidatlarının nasıl toplanacağına dair bir hüküm yok, o zaman check off'u savunmanın zemini de yok. Söyleşiyi okuyan, bu sistemin, adından da anlaşılacağı gibi başka ülkelerde de kullanılan bir aidat toplamı yöntemi değil de, sahtekârlık için Türkiye'de icat edilen bir numara zanneder.

Söyleşide kamu işletmelerinin verimsizliğine dair bir aralar dünya çapında kullanılan söyleme yer verilmesine değinmeye gerek bile yok; artık bugün, İngiltere gibi kimi örneklerde kanıtlanamamasından da dolayı, kabul görmeyen bu söylemin kullanılmasına dair ancak şunu söyleyebilirim. Tüpraş'ın haraç mezat satılmasına en azından şimdilik taş koyan Petrol-İş'in; bir petrol işverenin çalışanı tarafından yapılan bir söyleşide, emekli bir petrol işkolu çalışanının ağzından, o petrol işverenin gazetesinde çeşitli yolsuzluk iddiaları bağlamında zikredilmesi midemi bulandırıyor.

Sendikal Reform

“İlk taşı günahsız olan atsın” ifadesi, tamam eleştirdikleriniz pek matah adamlar değil ama hangimiz öyleyiz ki anlamına gelir aşağı yukarı. Türkiye'de sendikacıları ve sendikacılığı kıyasıya eleştiren bir literatürün var olmadığını söyleyemeyiz tam tersine, özellikle soldan müesses sendikalara ve sendikacılara gerek akademik düzeyde gerekse diğer düzeylerde yöneltilen eleştiriler epey hacimlidir. Bu bağlamda ilk taşı günahsız

olan atsın dediğinizde özellikle işyeri seviyesinde her şeyi göze alarak militan sendikal mücadele pratiğinin taşıyıcısı olan işçilerden kimi sendika yöneticilerini kesinlikle koruyamazsınız. Yine gerek akademik, gerekse başka alanlardan ülke sendikacılığının daha mücadelecisi ve hak alıcı bir biçimde yeniden yapılandırılmasına yönelik öneriler de eksik değildir.

Neşe Düzel'in “katkısı” ise kesinlikle bu bağlamda değerlendirilemez zira her şeyden önce bizim önerilerimizin kiblesi AB müktesebatı değil, neredeyse iki asırlık enternasyonal işçi mücadelesi pratiğidir. Bu pratikte pek çoklarının zehabının aksine sadece “Avrupa kalesiyle” sınırlı değildir. Filipinler'in KMU'sundan Koreli işçilere; Güney Afrikalıların COSATU'sundan Brezilya'nın CUT'una kadar her yerden geliyoruz biz. Belki de bu yüzden gerek duyuyorlardır önleyici vuruşlara.

Hamarat Bir Gazetecinin Maharetleri*

Metin ÖZUĞURLU**

Türkiye sendikacılık hareketi uzun sayılabilecek bir aradan sonra nihayet emek-sermaye çelişkinin güncel içeriğini kavrayan bir büyük eylemlilik örgütledi. Egemen medya ve kapitalşorları (sermaye tetikçisi yazarlar) beklendiği gibi kulaklarının üzerine yatmak suretiyle, önemi ve niceliği büyük olan bu mitingi geçiştirdi. Tabii, hamarat bir arkadaş olduğu anlaşılan Radikal Gazetesi yazarı Neşe Düzel'i ayrı tutmak lazım; kendisi, sendikaları gündemine alan bir söyleşiyi eylemin hemen ertesi gününe yetiştirdi.

Gerçi Sayın Düzeli'n söyleşi gerekçesi biraz farklıydı. Azınlık Raporu'nu bir sendikacının yırtması karşısında meğer herkes "kim bu sendikacılar, sendikaları nasıl yönetiyorlar, zorbalığa çok mu alışkınlar" şeklinde sorular sormaya başlamış. Sayın Düzeli de herkesin kafasındaki bu soruları pek isabetle seçtiği bir sendikacı konuğuna, tam da sosyal haklar mitinginin hemen ertesinde yayınlanacak şekilde, yöneltmiş.

Parçala Paçal

Konuk; TÜRK-İŞ, DİSK derken şu sıralar HAK-İŞ'e bağlı bir sendikada şube başkanı olan Mustafa Paçal. Söyleşi gerekçesi, Kamu-Sen genel sekreterinin o malum eylemi. İçerik, beklendiği gibi; sendikacılık hareketi derin devletin güdümünde, mafya ile iç içe, kastaşmış bir sendika bürokrasisi sırf kendi bencil çıkarları için AB'nin çalışanlara getirdiği hak ve özgürlüklere karşı direnmekte...

Yüz bin emekçinin sosyal hak savunusu için meydanlara doluştuğu günün hemen ertesinde, eline Sayın Düzeli'nin gazetesini alanlar, Paçal'ın dilinden sendikacılık hareketinden necaset aktığını okudular. Eylemi ters köşeye yatıran söyleşinin küçük bir ayrıntısını ise muhtemeldir ki göz-

lerden kaçırdılar. Bu söyleşinin hem gerekçesi hem de konuğu, ne tesadüf ki, mitinge katılmayan iki önemli konfederasyonun temsilcileriydi. HAK-İŞ, AKP'nin mahkum edildiği mitinge, Köy Hizmetleri'nin kapatılması konusunda TÜRK-İŞ'ten farklı düşündüğü gerekçesi ile katılmadı. Azınlık Raporunu yırtma eylemine kendini kattırılmış durumdaki Kamu-Sen ise Emek Platformu sözcüsünden duyduğu rahatsızlığı ileri sürerek SSK Hastanelerinin devrine karşı örülen mücadele hattından uzak durmayı seçti.

Yaman Çelişki

Sayın Düzeliş güdümlü sendika mı arıyor? Kendini AKP iktidarının gül yağlı kollarına bırakarak varlığını korumaya ve geliştirmeye çalışan HAK-İŞ'ten daha güdümlü bir örgüt bugün zor bulunur. Yoksa sorun, sendikacılık hareketinin güdümlü olması değil de, kimin tarafından güdüldüğü mü?..

(...) Ne yaman bir çelişki değil mi; Türkiye sendikacılık hareketi sosyal devlet savunusu ile tam da bağımsız bir sınıf tutumu geliştirmeye çalıştığı bir sırada onun bunun güdümünde denilerek toptan mahkum ediliyor. Aslında hem dev miting hem de hamarat gazeteci arkadaşımızın tam zamanlı müdahalesi, bu ülkenin bağımsız ve siyasallaşmış bir işçi sınıfı hareketine ne denli gereksinimi bulunduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor.

* 28.11.2004 tarihli Birgün gazetesinden özetlenmiştir.

**** AÜ SBF Öğretim Üyesi.**

Tam Üyelik Olsun ya da Olmasın Türkiye'nin AB Nezdindeki Konumu Değişmiyor

Bu yazıda ileri süreceğimiz görüşü, sanırım bu başlık iyi özetliyordur. Eminiz, 6 Ekim 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu'nun Türkiye ile ilgili yayımladığı üç belgeden birisi olan Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne üyeliğinin muhtemel etkilerinin değerlendirildiği Etki Raporu (ER) o günden bu yana iyi incelenmiş ve tartışmaya açılmış olsaydı, bugün vardığımız bu kanaate katılanların sayısı bir hayli fazla olurdu.

DPT'nin böylesine önemli bir raporu 17 Aralık'ta alınacak Zirve kararına temel teşkil edecek bir belge olmadığı gerekçeyle (bu gerekçe ER'nda da yer almakta) yayımladığı 2004 yılı İlerleme Raporu kitabında yer vermeyişi bu açıdan büyük bir talihsizlik olmuştur. Doğrudur, ER sağlanması gereken bir ilave kriter veya koşul getirmemektedir. Ancak ER'nda da açıkça ifade edildiği üzere ER, AB'nin yeni üyeleri sindirme kapasitesine ilişkin mülahazalarla ilgili son derece değerli bilgiler vermektedir. Dolayısıyla, ne AB tarafı ne de Türkiye bu rapora kayıtsız kalmaz. Nitekim öyle de olmuş; biraz gecikmeyle ve gayri resmi de olsa ER'nun tercümesi Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından yapılabilmektedir. Umarız ileriki günlerde, sözkonusu rapor etrafındaki tartışmalar yoğunlaşır ve zenginleşir.

Aslında benzeri bir çalışma DPT tarafından da geciktirilmesizin yapılmalı; yapıldıysa da kamuoyuna sunulmalı (bilebildiğimiz kadarıyla DPT'nin web sitesinde böyle bir çalışma yok) ve tartışmaya açılmalıdır; gerçi bütün bunlar çok öncesinden yapılmalıydı ancak yine de vakit çok geçmiş değil.

Değerlendirmelerimiz ER üzerinden ancak olayın ekonomik boyutuyla sınırlı olacaktır. Ekonomik boyut ise maalesef yer darlığı nedeniyle ayrıntısıyla analiz edilemeyecek ve muhtemel etkilere ancak satır başlarıyla değinilebilecektir.

Kazanan Taraf AB

ER, çok ayrıntılı analizlere dayanarak özetle Türkiye'nin

üyelik sonrasında kazancının katkısından daha fazla olacağını ileri sürmektedir. Bu, Rapor'da şöyle ifade edilmektedir: "Avrupa Birliği ile Türkiye arasında oluşturulan Gümrük Birliği çerçevesinde bütünleşmenin bazı ekonomik etkileri şu an için ortaya çıkmıştır. Ancak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı, Türkiye'deki ekonomik büyümeyi ve zenginliği arttıracak aynı zamanda AB üyesi ülkeleri de, daha az bir seviyede de olsa, olumlu etkileyecektir" (s.11).¹

Bu tespit şu anlama geliyor: AB, Türkiye'den alabileceği tüm ödünleri Gümrük Birliği (GB) sayesinde almıştır². Ancak bu ödünler karşılığında üyelik döneminde bizden önceki üyelere olduğu gibi bir şeyler vermimizi beklemeyiniz. Bizim sorunlarımız zaten bize yetiyor. Kaldı ki, bundan sonraki katkınız ise oldukça sınırlı kalacak. Ayrıca unutmayınız ki, size az şey sunacak olsak bile üyelik sayesinde büyümeniz artacak ve zenginleşeceksiniz.

Ne dersiniz, bu tespitite hoşumuza gitmese de haklılık payı yok mu? AB, GB nedeniyle mevcut tek yanlı sistemde zaten kazanan taraf ve üstelik bunu hiçbir bedel ödmeden Türkiye'yi üyelik dışında tutarak gerçekleştirmiş; ardından 17 Aralık 2004 belgesiyle müzakereler boyunca Türkiye'nin manevra

kabiliyetini engelleyecek büyük bir olanağa kavuşmuştur. Türkiye, müzakereler sonucunda üyeliğe kabul edilmiş olsun ya da olmasın durum değişmemektedir; çünkü Türkiye, Birliğin içinde de olsa dışında da kalsa AB güdümünde bir ülke konumu değişmemektedir. Yani, Türkiye ikinci halkada yer alan bir ülke veya ikinci sınıf bir Avrupa üyesidir.

Yabancı Sermaye Boş Bir Hayal

Ne tesadüftür ki, benzeri bir iddia Türkiye GB'ne girerken de seslendirilmişti. Ancak bu beklentiler gerçekleşmedi. Şimdi bu umut yeniden "tarih alındığında yabancı sermaye Türkiye'ye akacak" gerekçesiyle tazelenmeye çalışılıyor³. Ancak geçmişten deneyim kazanılmış olmalı ki, Rapor bir uyarı yapmaktan kendini alamıyor; KIT'lerin özelleştirilmesinde ve müktesebatın uygulanmasında mesafe alınmasını salık veriyor. Yani, Türkiye'nin daha çok yapısal düzenlemeler yapması gerektiğine işaret ediyor. Bu yapısal düzenlemelere ise, bilindiği gibi IMF-DB patentli stand-by anlaşması çerçevesinde şekil veriliyor. Başta çalışanlar olmak üzere geniş halk yığınlarının kazanılmış haklarına saldırı niteliğindeki bu programın yaşama geçirilmesi, sadece IMF-DB ile yapılacak stand-by anlaşması görüşmelerinin değil AB ile üyelik müzakerelerinin de konusu.

AB, hem daha önce sözünü ettiğimiz diğer iki belgede hem de bu belgede ülkemizde uygulanmakta olan bu IMF-DB patentli programdan şu ana kadar taviz vermeyen hükümetten öv-

güyle bahsediyor. Kopenhag Kriterleri'nin "Ekonomik Kriterler" başlığında öngörülen düzenlemeler, Ulusal Program, İlerleme Raporları'nın ekonominin yönlendirilmesine ilişkin çabaları ve Aralık başında açıklanan Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) incelendiğinde; AB ve IMF-DB talepleri arasında hiçbir fark olmadığı rahatlıkla tespit edilebilir.

Hükümet bu övgüye layık bir şekilde geçmişte 57. Hükümetin "15 günde 15 yasa çıkarması" örneğindeki gibi hızlı hareket etmektedir. Bir taraftan sosyal güvenlik, vergi idaresinin yeniden yapılandırılması gibi alanlarda istenilen yasal düzenlemeler için hazırlanılırken, öte yanda özelleştirmelerin hızlandırılması için büyük bir çabaya girilmektedir.

Ancak Rapor, daha gerçekçi bir beklentiyle esas yabancı ser-

mayenin katılım sonrasında akacağına işaret etmektedir. Rapor'a göre "AB yapısal Fonlar ve Uyum Fonlarından fiziksel ve beşeri sermayeye yapılan harcamalar özel yatırım koşullarını iyileştirecektir. Türkiye'ye daha fazla ve gittikçe artan oranda giren doğrudan yabancı yatırımlar, sermaye birikimini artıracak, aynı zamanda sermaye stokunu yenileyecek ve büyüme potansiyelinin artmasının temel bileşeni olan teknoloji transferini mümkün kılacaktır" (s.14).

İyi de tüm bunlar ancak 10-15 yıl sonra (hiçbir pürüz çıkmasa bile Türkiye'nin ancak bu kadarlık bir süre sonunda üyeliğinin gerçekleşmesi bekleniyor) gündeme gelebilecek olumlu şeyler. Aradan geçen sürede fiziksel ve beşeri sermayede uzun süreden bu yana devam etmekte olan erozyon nasıl durdurulacak? O arada kim öle kim kала; fiziki ve beşeri sermaye kala-

bilecektir ki, Türkiye üyelik sonrası gelebilecek fonlara bel bağlayabilsin. 2004 yılı KEP'e göre, 2001-2003 döneminde sermaye birikiminin büyümeye katkısı yüzde 87.3 olmuştur. 2004-2007 dönemi için öngörülen katkı ise yüzde 31.1'e gerilemektedir. 2007 sonrasında üç yıllık stand-by'lara devam edildiğinde, hiç kuşkusuz sermaye birikiminin büyümeye katkısı daha da azalacaktır. Benzer şekilde, beşeri sermaye de erozyona uğramaktadır. Yaptığımız "Cumhuriyetten Günümüze Bütçeler" başlıklı bir araştırmaya göre, 1992 yılında eğitim ve sağlık harcamalarının bütçe içindeki payları sırasıyla yüzde 19.7 ve 4.7 iken bu paylar 2003 yılında yüzde 9.2 ve 2.4'e gerilemiştir (s.52). Kaldı ki, bu paylara yatırım dışındaki bütün kalemler de dahildir. Sadece yatırım açısından bakıldığında erozyonun boyutu daha da vahim bir noktaya ulaşmaktadır.

Beşeri sermayedeki bu kama durdurulamazsa, Rapor'un öngördüğü büyüme ve dolayısıyla getireceği zenginlikler bir hayal olmadan öteye geçemeyecektir. Şurası açıktır ki, üç yıllık stand-by'lara devam edildiğinde (anlaşıyor ki, öyle olacağı gözüküyor ve AB tarafından da destekleniyor) faiz dışı fazla (FDF) uğruna beşeri sermayedeki erozyon devam edecektir.

Aslında bu sorunun çözümü yok değil; servet stoku üzerine getirilecek bir ek vergi aracılığıyla finanse edilecek sosyal hizmet yatırımlarının uygulanmakta olan mevcut IMF-DB patentli programa görece uzun dönemde daha büyük bir ortalama

büyüme sağlayabileceği açıktır. Nitekim, bunun mümkün olabileceği E.Voyvoda ve E.Yeldan'ın "Türkiye ekonomisi için kriz sonrası alternatif uyum stratejileri" başlıklı çalışmasında gösterilmektedir. Ayrıca şurası unutulmamalıdır ki, bir ülkenin kalkınması yabancı sermaye yatırımlarıyla gerçekleşemez. Dünyanın hiçbir yerinde de kalkınma yabancı sermaye ile olmamıştır. Yabancı sermaye, yerli sermaye yatırım yapıyorsa o ülkeye gelmiştir; ama ülkenin içinde böyle bir dinamik yoksa, yabancı sermaye "sizi kurtarmaya geliyorum" diye gemilere binip gelmez. Ünlü iktisatçımız Danny Rodrik'in deyiimiyle "yabancı sermayeye hoş geldin partileri" düzenleyerek yabancı sermayenin geleceğini beklemek boş bir hayalden başka bir şey değildir. Ayrıca şurası bir gerçek ki, her büyüme otomatik-

man istihdam artışına yol açmıyor. Kendi deneyimimizden de biliyoruz ki, son krizden sonraki süreçte yüzde 5'lik büyümeye karşın, istihdamda artış yerine azalış gerçekleşmiştir.

Burada şu itiraz gelebilir; Türkiye sıcak paraya dayalı olarak büyüdü, büyüme yabancı sermaye yatırımlarına dayalı olsaydı istihdam artabilirdi. Doğrudur, sıcak paraya dayalı büyümede gerçekten istihdam azalabilmektedir. Türkiye'de de böyle bir süreç yaşanmıştır ve hala da yaşanmaya devam etmektedir. Ancak ilginçtir, bugün AB üyesi olan birçok ülke geçmişte müzakere sürecinde çok fazla miktarda yabancı sermaye almasına rağmen işsizliğin artmasıyla karşı karşıya gelmiştir. Uğur Konuk tarafından yapılan bir çalışmada Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya ve müzakere sürecini

yeni tamamlamış olan Bulgaristan ve Romanya örnek alınarak müzakere sürecinin bu ülkelerin makro ekonomik büyüklüklerini nasıl etkilediği araştırılmaktadır. Araştırmada, yabancı sermaye yatırımı yapılmasına rağmen bu ülkelerin çoğunda müzakere sürecinde işsizliğin artışına tanık olduğu gösterilmektedir. Dolayısıyla, "yabancı sermaye gelecek ve beraberinde büyüme ve istihdam artacak" öngörüsü ihtiyatla karşılanmalıdır.

İşgücünün Serbest Dolaşımı Bir Başka Bahara

Rapor'da işgücünün serbest dolaşımını kısıtlayıcı kalıcı önlemler öngörülüyor. Gerekçesi şöyle açıklanıyor: "Üç milyonu geçen nüfuslarıyla Türkler; bugünün AB'sinde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke milliyetine sahip en büyük grubu oluşturmaktadır. Türkiye'nin katılımının arkasından beklenen ilave göç için değişen tahminler veren çalışmalar vardır. AB işgücü piyasasında ciddi çalkanmaları önlemek için uygun geçici hükümler ve kalıcı bir koruyucu önlem öngörülebilir" (s.3). Görülüyor ki, AB kuruluş felsefesine aykırı bir şekilde işgücünün serbest dolaşımı yönündeki beklentileri boşa çıkarmaktadır. Ancak bunu yaparken, bir umut kapısı açmayı da ihmal etmemektedir. Rapor'da, Türkiye'nin nüfus dinamiklerinin AB'deki yaşlanma sorununa bir katkı sağlayabileceği ifade ediliyor ve bu çerçevede gelecek 10 yıl içinde Türkiye'de eğitim ve öğretim alanlarına yönelik reformlar ve yatırımlar yapmak-

ta AB'nin büyük çıkarı olduğu vurgulanıyor. Görünen o ki, AB Türkiye'nin sadece kalifiye işgücünü kendi mekanında ucuz işgücü olarak görmek istiyor. Öyle ya! Her elini kolunu sallayan bir zamanlar olduğu gibi bu ülkelere (B.Almanya'ya giden işçilerimizi hatırlayınız) göç edemeyecek. Peki kimler göç edebilecek? Tahsil terbiye görmüş, eğitilmiş olan işçiler. AB sermayesinin bu tercihi yapabilmesi için, Türkiye'den gidecek nitelikli işgücünün sosyal güvenlik ve çalışma yasalarında yapılan değişikliklerle Avrupa'da iyice düşürülmeye çalışılan çalışma standartlarının da altında çalışmayı göze alması gerekiyor. İşte, AB'nin imrenilen işgücü piyasalarını bizim nitelikli emeğimize reva gördüğü standart böyle bir standarttır.

Ayrıca görülüyor ki, Türkiye ekonomisi nicedir kendisine dayatılmaya çalışılan ucuz emeğe dayalı mal ve hizmet üretiminde uzmanlaşma ve küresel ekonomide ucuz emek avantajı

ile eklemlenme rolü AB'ne üye olmakla daha da perçinleşecektir. Mustafa Sönmez ile birlikte Ege Bölgesi Sanayi Odası için yaptığımız "Türkiye'nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi (2000-2004)" başlıklı çalışma Türkiye'nin ihracat açısından rekabetçi sektörlerinin ucuz emeğe dayalı sektörler olduğunu göstermektedir. Rapor'da, Türkiye için öngörülen sanayileşme politikasında bu yapıyı dönüştürebilecek herhangi bir öneriye rastlanılmamaktadır.

AB, Türkiye'den Tarımsal Ürünlerde Kendisine Yönelik Ticari Kısıtlamaların Kaldırılması İstiyor

Olası bir üyelikte tercihli ticaret avantajları sona erecek olan Türkiye'nin tarımsal ihracatının azalacağı, buna karşılık kısıtlamaların kalkması nedeniyle AB'nin ihracatının artacağı belirtilerek, katılım öncesinde AB'ye yönelik ticari kısıtlamaların tümüyle kaldırılması önerilmektedir (s.33). İlginçtir, kısıtlama AB'den gelince olumlu, AB dışındaki Türkiye gibi bir ülkeden gelince nedense olumsuz bir tavır olarak algılanmaktadır.

Rapor'da ayrıca AB'de uygulanan Ortak Tarım Politikası (OTP)'nın Türkiye'de uygulanması halinde AB bütçesine getireceği finansal yük de verilmektedir. Buna göre, her yıl doğrudan gelir desteği(DGD) ödemeleri için 8 milyar Euro, Pazar önlemleri için de 1 milyar Euro aktarılması gerekiyor. Oysa, yeni üye 10 ülkenin tümüne bu alanda ödenecek miktarın ancak 7 milyar Euro civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Ay-

rica FEOGA Garanti Bölümü tarafından kırsal kalkınma önlemleri için de Türkiye'ye 2.3 milyar Euro aktarılması gerekmektedir. Bu durumda, Türkiye'ye her yıl aktarılması gereken toplam miktar 11.3 milyar Euro olacaktır. Rapor, geçiş sürecinin 2025'i aşması durumunda bu hesabın değişeceğini ayrıca vurguluyor (s.33-34).

Türkiye'nin tarıma ayırdığı bütçe kaynağının 3.2 katrilyon TL civarında olduğu dikkate alındığında (bu rakam OTP'nin sağlayacağı destek düzeyinin yaklaşık yüzde 15'ine karşılık gelmekte), AB'nin Türkiye tarımına verebileceği kaynağın bir hayli sınırlı olduğu görülmektedir. Kaldı ki, ileride bu miktarların bile alınabileceği şüphelidir. Rapor'a göre, tarımsal ve bölgesel uyum politikaları alanında Komisyon bazı özel önlemler alınması için öneriler getirebilecektir. Bunların kısıtlama yönlü önlemler olacağı açıktır. Ayrıca biliniyor ki, Dünya Ticaret Örgütü'nün son Cenevre Çerçeve Anlaşması'nın da gösterdiği gibi, AB ülkeleri tarımsal destekleri kapsamlı bir şekilde daraltacaktır. Gerçi bu süreç biraz sancılı olacaktır ama eninde sonunda

bu daraltma gerçekleşecektir. Gündem 2000 reformuyla, zaten bu sürece start verilmiştir. Kaldı ki, müzakere sürecinin en az 10 yıl olarak öngörüldüğü dikkate alınır, bu sürecin sonunda Cenevre Anlaşması olmadan da tarımsal desteklerin önemsizleşeceği açıktır.

Engellerle Dolu, Ucu Açık Müzakere Süreci

İşte, üyelik Kıbrıs sorunu aşılarak gerçekleşse bile yukarıda açıkladığımız nedenlerden ötürü, Türkiye'nin AB içindeki konumu en iyi ihtimalle ikinci sınıf bir üyelik olacaktır. Kaldı ki, ikinci sınıf üyeliğin gerçekleşmesi bile bir hayli zor gözüküyor. Çünkü 17 Aralık tarihli belgede Kıbrıs dışında çok sayıda yığınla koşul var. Doğrudan koşul olarak belgeye giren maddeler (başta emeğin serbest dolaşımına getirilen kısıtlamalar olmak üzere çok sayıda kısıtlama var) dışında, dolaylı koşullar da bulunuyor. Güneydoğu koşulundan Ege'de tavizler, Fırat-Dicle sularının uluslararası bir yönetime devredilmesi ve Ermeni soykırım tasarılarına kadar 10 dolayında karar bulunuyor. Bunlar masaya "aynen

Kıbrıs konusunda olduğu gibi" süreç içerisinde koşul olarak getirilecektir.

Bunları kabul etmeniz ve çözseniz bile, üyeliğiniz garanti değildir. Çünkü, Türkiye'ye özgü bir müzakere süreci konulmuş durumdadır. Buna göre, Türkiye müzakereleri eskiden bugüne kadar olduğu gibi, sadece Komisyon'la teknik olarak sürdürmeyecek, aynı zamanda hükümetler arasında konferans şeklinde 25 üye ülkeyle de müzakere edecektir.

Bu şu anlama geliyor; önüne gelen bir dosyadan, örneğin sosyal haklar, tarım veya başka bir dosya ile ilgili AB müktesebatını kendi bünyesine yedikten sonra Türkiye bunun uygulamasını yapacak ve uygulamada da en azından yüzde 40 düzeyinde başarılı olduğu sonucu ortaya çıktıktan sonra AB Komisyonu, "Türkiye bir sonraki dosyaya geçsin mi?" diye üye ülkelere soracaktır. Bunun için 25 ülkenin ittifakı gerekecektir. Bu şimdiye kadar hiçbir ülkeye uygulanmış bir sistem değildir.

Türkiye İçin İkinci Sınıf Bir Üyelik Veya Bir Tür Özel Statü Öngörülmekte

Bu yöntemin masumane bir müzakere yöntemi olmadığı açıktır. Kıbrıs bittikten sonra daha önce sözünü ettiğimiz Ermeni soykırımı ve Ege sorunu gibi konular masaya yatırılarak Türkiye'nin bir dosyadan diğerine geçmesi engellenebilecektir ve de üstelik bu dosyaları başarıyla tamamlamış olsanız dahi.

Bütün bunlardan sonra, elde edilecek üyelik ikinci sınıf bir üyelik veya bir tür özel statü

olacaktır. Çünkü, teklif edilen üyelik ile, Türkiye çok önemli ve daimi kısıtlamalara tabi tutulmaktadır.

Türkiye, kendisinden istenen tüm bu tavizleri verip başarılı çıksa da (kaldı ki, bu süreç birkaç kez duraklayacak, askıya alınacaktır) üyelik yine garanti edilememektedir. Bu iki nedenle böyledir. Birincisi; bütün bunlar gerçekleştirilse bile son sözü AB söylemektedir. AB "bu kadar büyük bir ülkeyi hazmetme kabiliyetim yok" derse üyelik hayal olabiliyor. Bu hiç te uzak bir ihtimal değil. İlerleme Raporu'yla birlikte hazırlanan Etki Değerlendirme Raporu'nda böyle bir ihtimali çağrıştıran çok sayıda bir tespit yapılmaktadır. İkinci engel ise, AB üyelerinin bazılarının referanduma gitme ihtimalidir. Şimdiden Fransa ve Avusturya bunu zaten açıkça ifade etmiş durumdadır.

Görülüyor ki, AB'ye üyelik için öngörülen yol hiç te öyle iddia edildiği gibi "düz ve tanımlanabilir" bir yol değildir.

AB İle Özel Statü Yerine, Özel Bir İlişki Geliştirilmeli

Üyeliğin gerçekleşmediği durumda bile, bu konumun değişmeyeceği anlaşıyor. Çünkü, dolaylı koşullar sorunu çözülse bile doğrudan koşullar (kalıcı kısıtlamalar) üyelik konumunda bile demoklesin kılıcı gibi Türkiye'nin üzerinde sallanacaktır. Görülüyor ki, Türkiye'ye biçilen konum "özel statü"den öteye gitmemektedir.

AB'nin içinde veya dışında kalma ikileminden kurtulmak isteniyorsa, özel statünün her türlü reddedilmelidir. AB

içinde kalındığında bu pek mümkün değildir; ama AB dışında kalındığında böyle bir seçenek mevcuttur. Türkiye, bu durumda kendisine dayatılan özel statüyü kabul etmek zorunda değildir, onun yerine kendisinin tarif ettiği ve şekillendirdiği "özel bir ilişki" geliştirebilir. Bunun literatürdeki teknik adı Serbest Ticaret Anlaşması (STA)'dır. Ancak bu durumda Türkiye, Gümrük Birliği'nden çıkmak zorundadır.

Bilindiği üzere STA, üyeleri arasında ticareti kısıtlayan veya engelleyen tarife ve kotaların kaldırıldığı, üyelerin birlik dışında kalanlara karşı ise Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulama zorunluluğunun olmadığı bir ekonomik bütünleşme şeklidir. Ayrıca, STA'nda üyelerin bölge dışında kalan ülkelere karşı bağımsız ekonomi politikası uygulayabilme seçeneği vardır. Hiç kuşkusuz, Türkiye'nin hem kendi deneyimi hem de başka ülkelerin deneyimlerinden de görüldüğü üzere AB ile yapılacak bir STA'ndan büyük kazancı olacaktır. Türkiye, bu anlaşma ile üçüncü ülkelerle olan ticaretini geliştirecek ve OGT'ne uyumun gerektirdiği telafi edici vergi uygulama zorunluluğunun olmaması nedeniyle ithalatını görece olarak daha ucuz gerçekleştirebilecektir.

Gerçek Alternatif, "IMF-DB Patentli Programa Hayır" Demekten Geçiyor

Bütün bunların ötesinde, "AB'ne evet- hayır" ikileminden gerçek anlamda kurtulmak isteniyor ve gerçek bir alternatif aranıyorsa, bunun biricik ve en geçerli yolu IMF-DB patentli

programdan bir an evvel kurtulmaktır.

Türkiye'nin bu tür programlarla ister AB içinde olunsun isterse AB dışında kalınsın kendine bir gelecek oluşturması ve kalkınabilmesi mümkün değildir. Bu programlarda bugünkü gibi ısrarcı olunması halinde, gelir dağılımı ve ekonomik bağımsızlık açısından bugünü bile arar hale gelebiliriz. Tabii ki, sorun "karşısız" demekle çözülüyor; alternatifinin de üretilmesi ve gösterilmesi gerekiyor. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında olduğu gibi, Türkiye kendi vizyonunu ve amaçlarını kendisi ortaya koymalı ve üretmelidir. Bu vizyonun oluşturulmasında, emekçi sınıfına ve onun örgütlerine büyük görevler düşmektedir.

NOTLAR

- 1 Benzer bir sonuca, Hollanda Ekonomik Politika Analizleri Bürosu'nun Mart 2004'de açıklanan "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Girişinin Ekonomik Sonuçlarının Değerlendirilmesi" başlıklı Rapor'unda da ulaşılmaktadır. Ancak bu Rapor'da Türkiye'nin sağlayacağı kazançlar, işgücünün serbest dolaşımının üyelikle birlikte sorunsuz gerçekleşeceği varsayımıyla abartılmaktadır. Keza aynı sonuca, Kirsty Hughes tarafından hazırlanan ve Haziran 2004'de kamuoyuna açıklanan "Türkiye ve AB: Bir Başka Geişleme mi? Türkiye'nin Birliğe Girişinin Sonuçlarının Değerlendirilmesi" başlıklı bir başka raporda (Rapor'da ekonominin yanı sıra siyasal analiz ve tahminlere de yer verilmektedir) da ulaşılmaktadır.
- 2 GB'nin Türkiye aleyhine nasıl olumsuz sonuçlar doğurduğu, ATO tarafından yapılan bir çalışmada ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur. Söz konusu çalışmaya göre, GB'nin Türkiye'ye maliyeti 79.5 milyar dolar olmuştur. Aynı çalışmada ayrıca, GB sonrasında Türkiye'nin AB ile olan dış ticaret açığının giderek arttığı tespit edilmektedir. Dış ticaret açığının artmasına, Türkiye pazarının GB ile AB'nin yanı sıra üçüncü ülkelere de açılmasının önemli bir katkısı olmuştur. Bu tür bir eleştiri için TUSİAD'ın Temmuz 2004 tarihli "Türkiye- AB ilişkilerinde son durum" başlıklı çalışmasına bakılabilir.
- 3 Nitekim beklenti öylesine yüksek tutulmaktadır ki, 2004 yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP)'de öngörülen yabancı sermaye girişi önümüzdeki üç yılda neredeyse son on beş yılda gerçekleştirilenle aynı düzeydedir.

Türk Çalışma Mevzuatının Avrupa Topluluğu Müktesebatına Uyumu

Uzun bir geçmişe sahip Türkiye-AB ilişkileri, 6 Ekim 2004 günü açıklanan Komisyon Tavsiyesi ve ekinde yer alan Türkiye'ye ilişkin İlerleme Raporu ve 17 Aralık 2004 tarihinde kararlaştırılan müzakerelere başlama tarihi ile "uzun ince bir yolda" önemli bir dönemeci geride bıraktı.

İlerleme Raporları, aday ülkelerin AB'ye üyelik sürecinde Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerini gerçekleştirme düzeyleri ve müktesebata uyum durumlarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmaktadır.

Bilindiği gibi, Birliğin temelini özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukukun üstünlüğü prensipleri oluşturmaktadır. Türkiye, bu çerçevede, katılım yönünde önemli anayasal, yasal ve kurumsal yakınlaşma sağlayacak düzenlemeler yapmıştır.

Müktesebata uyum konusundaki çalışmalar olumlu yönde ilerlemekle beraber halen önemli eksiklikler bulunmaktadır. Komisyon Tavsiyesinde de yer aldığı üzere, uygulama yönünde eksikler bulunmaktadır. Uygulamanın daha fazla güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gereğine işaret edilmekte ve bu kapsamda "sendikal haklara" da vurgu yapılmaktadır.

Sendikalara daha fazla hak sağlanması için daha fazla çabaya ihtiyaç bulunduğu görüşüne yer verilmektedir.

İlerleme Raporu'nda yer alan, çalışma yaşamına ve sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin değerlendirmeler ve beklentiler, ülkemiz sendikal hareketi açısından olumlu bir gelişmedir. Burada yer alan kapsamlı ve ayrıntılı görüşlerin dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. İlerleme Raporu ile, Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) standartlarının çok gerisinde olduğu tespiti yapılmıştır. Rapor, bu konudaki düzenleme ve uygulama önlemlerinin genişletilmesine ilişkin bazı taleplerde de bulunmaktadır.

Türkiye köklü bir değişim sürecinden geçmektedir. Katılım müzakereleri sürecinde daha da radikal bir değişim gereği ile karşı karşıya kalınacaktır.

21. yüzyılın başlangıcında dünya, küresel ölçekteki gelişim ve değişimin etkileriyle farklı bir süreci yaşamaktadır. Küreselleşme olgusu, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir.

Ekonomide piyasa sistemini esas alan yeniden yapılanmada, devletin rolünün giderek azaltılması, özel girişim ve piyasa güçlerinin etkinliğinin artırılması ve dünya ekonomisiyle daha fazla bütünleşme öne çıkmaktadır. Küresel rekabet ortamında ulusal ekonomilerin, işletmelerin varlığını sürdürmesi ve büyümesi için başta işgücü maliyeti olmak üzere işletme maliyetlerini düşürmek ve verimliliği arttırmak öncelikli hedef durumuna gelmiştir.

Bu politikaların emek açısından yansıması, kazanılmış hakların tartışma konusu edilmesi, küresel rekabette başarı için ekonominin sosyal politikalarla ve koruyucu iş yasalarıyla oluşan yapısı değiştirilmek istenmektedir. Teknolojik geliş-

melerin uyardığı küreselleşme, esneklik, desantralizasyon ve deregülasyon (serbestleşme/kural azaltma) süreçlerini egemen kılan yeni bir çalışma düzenini çalışanlara dayatmıştır.

Günümüzde çağdaş endüstri ilişkileri sistemlerinin temelinde, sorunlara ortak çözüm üreten barışçı modeller, sosyal diyaloglar bulunmaktadır.

Toplumların, çeşitli karar alma süreçlerinde tek taraflı bildirim, dayatma, talimat verme gibi "monolog" yaklaşımlar yerine eşitlikçi, tarafların özgürce katıldığı bir diyalog, "sosyal diyalog" olduğu sürece sistemin demokratik olacağı açıktır. Sosyal tarafların yeterince bilgilendirildiği, karşılıklı danışmaya dayalı bir katılım, yapının giderek demokratikleşmesini de sağlamaktadır.

Sosyal diyalogun kökeninde, ILO'nun taraflarını oluşturan hükümet, işçi ve işveren sendikaları üçlüsünün oluşturduğu yapı bulunmaktadır ve çok önemli bir yönetime katılımı ifade etmektedir. Ülke ekonomisini ve sosyal yaşamını ilgilendiren, etkileyen kararların oluşumuna katılımda üçlü yapının büyük önemi bulunmaktadır.

Günümüzde bu yapı giderek açılım göstermekte ve sivil toplum kuruluşları (STK) da bu yapılanmada yer almaya başlamıştır. Örgütlü sivil toplum, yurttaşların kamusal yaşama, ortak varlıklara, ve kendilerini ilgilendiren kararların oluşturulması sürecine katıldıkları toplumu ifade etmektedir. Çağdaş devlet

yapılanmasının ayrılmaz parçası olarak yerlerini almaktadır.

AB'nin temel kurumlarından biri sosyal diyalogdur.

Bunun gerekli bir sonucu, sendikalarla işverenler arasında bu alanda gittikçe güçlenen bir sosyal diyalog ve işbirliğinin, işyeri ve işletmelerde uygulanması olmaktadır. Ancak çağdaş demokrasilerde varolan yozlaşmalardan birisi de, çoğunluğu eline geçiren bir kesimin, dilediği her kararı alabileceği biçimindeki düşünce biçimidir. Bu durum siyasal alanda söz konusu olabileceği gibi, ekonomik alanda da görülmektedir. Günümüzde örneğini her gün yaşadığımız gibi, bir işletmenin sahibi olan sermaye grubu, çalışanları

göz ardı eden yaklaşımları sergileyebilmekte, işçilerin temsilcisi sendikaları güçsüzleştirmeye, etkisizleştirmeye yönelebilmektedir. Böyle bir tutum, zaten ekonomik bakımdan güçlü olan ve ayrı bir örgütlenmeye gitmesine gerek olmayan sermaye kesimine, herhangi bir karar alma durumunda, çalışan kesimin dışlanmasına yol açmakta ve toplumsal uzlaşma ve işbirliği istenilen boyutta gerçekleşmemektedir.

Toplumsal uzlaşma ve işbirliği, diyalog ile mümkündür ve bunun için kesimlerin serbestçe örgütlenebilmeleri gerekir. Örgütlenme düzeyinin düşük olması, işçi ve işveren kesimlerinin temsil gücünü zayıflatırken, hükümetlerin etkinliğini artırır.

maktadır. Bu durum işbirliği uygulamalarının kurumsallaşmasını, işbirliğini ve karşılıklı güveni sarsan bir sonuç yaratmaktadır.

Günümüzde sendikalar güç kaybı yaşamaktadır ve ülkemiz örneğinde de görüldüğü üzere, özellikle üye sayısı ve sendikalaşma oranının azalması önemli bir sorun olarak gündemdedir.

Türkiye'deki sendikalaşma oranı ile ilgili bazı temel verilere tabloda yer almaktadır.

Çalışma Bakanlığı'nın verilerine göre 2003 yılı itibariyle sendikalaşma oranı yüzde 57,8 olmaktadır. Bakanlık sendikalaşma oranını, sendikalı işçi sayısını sigortalı işçi sayısına oranlayarak bulmaktadır. Bu sayıların içinde memurlar bulunmamaktadır.

Oysa toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısına bakıldığında yararlanan sayısı 884 bin ile sınırlı olmaktadır. Bir diğer ifadeyle sendikalı işçilerin yaklaşık üçte biri sözleşme haklarından faydalanmaktadır. Aynı verilere göre; kamuda istihdam edilen sigortalı işçilerin yüzde 68,8', sözleşme kapsamında bulunurken, bu oran özel kesimde yüzde 9,1 oranındadır.

Toplu sözleşmeler tarafından kapsanan işgücü yüzdesinin oldukça düşük olduğuna 2004 yılı İlerleme Raporunda da işaret edilmektedir.

Bu veriler neden önem taşımaktadır?

AB üyesi ülkelerin ortak kabul ettiği genel standartlar ara-

sında, sendikal hak ve özgürlükler ve bunların kullanımı belirleyicidir. Temel sendikal haklar, demokratik bir siyasal rejimin olmazsa olmaz göstergesidir. Sendikal hakların eksiksiz tanınması ve uygulanması, yönetime katılma ve sosyal diyalog mekanizmalarının işlemesi açısından da vazgeçilmez önem sahip olmaktadır.

AB üyesi ülkelerde, sosyal tarafların çoğu, ilkelerin belirlenmesinde ve bunların hayata geçirilmesinde, özellikle de toplu sözleşmeler aracılığıyla aktif rol almaya çaba göstermektedir.

Türkiye'de bu bakımdan büyük sıkıntılar bulunmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği sosyal politikasına uyumu, AB'ne uyum sürecinde en fazla tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu konuda sosyal tarafların farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Örneğin işveren kesi-

minin görüşüne göre; AB'nin sosyal politikasını, emredici düzenlemeler (topluluk anlaşmaları ve direktifler) çerçevesinde yorumlamak ve bu çerçevede düzenleme yapmak yeterlidir. Bu çerçevede Türkiye'nin uymu büyük ölçüde gerçekleştirilmiş durumdadır. Bu yaklaşıma göre, Avrupa'nın yüzyıllardır süren mücadele ile elde ettiği hakları bir çırpıda beklememek gerekir. Zaten bu tür bir yaklaşım, ülkenin rekabet edebilirliğini zora sokacaktır.

Ancak işçi konfederasyonlarının yaklaşımı farklı olmaktadır. AB sosyal politikasına uyum, sadece AB müktesebatının emredici hükümlerine uyum sorunu ve bu çerçevede asgari standartları yerine getirmek değil, temel hak ve özgürlükler açısından, AB'nin benimsediği insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelerde yer

Tablo: 2003 Yılında Çalışma Hayatı

Türkiye'nin nüfusu	69 milyon 479 bin kişi
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	48 milyon 912 bin kişi
istihdam edilenler	21 milyon 147 bin kişi
toplam ücretli yevmiyeli sayısı	10 milyon 707 bin kişi
erkek	8 milyon 462 bin
kadın	2 milyon 246 bin
sigortalı sayısı	4 milyon 734 bin 288
kamu	760 bin 408
özel	3 milyon 973 bin 880
sendikalı işçi sayısı (bakanlık verilerine göre)	2 milyon 736 bin 191
TİS kapsamındaki işçi sayısı (iki yıllık toplam)	884 bin 299
kamu	523 bin 378
özel	360 bin 921

alan hak ve özgürlüklerin kabul edilmesi sorunudur.

AB organları sosyal politika ve sendikal haklara ilişkin değerlendirmelerinde geniş yorumu tercih etmektedir. AB raporlarında sendikal ve sosyal haklar iki bölümde ele alınmaktadır. Bunlardan biri siyasi kriterler bölümünde yer alan 'ekonomik, sosyal ve kültürel haklar' bölümü, diğeri müktesebata uyum başlığı altında 'sosyal politika ve istihdam' başlıklı 13. bölümüdür. Burada sadece topluluk direktiflerine uyum konusu değil siyasal kriter bağlamında temel sendikal hakların durumu değerlendirilmektedir.

Nitekim Komisyon tarafından Avrupa Konseyi ve Parlamento'ya yönelik hazırlanan bildirimin (Türkiye'nin katılımı doğru ilerleyişine ilişkin komisyon tavsiyesi) siyasi kriterlerin değerlendirilmesi bölümünde, sendikal haklar konusundaki uygulamaların daha fazla güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gereğine vurgu yapılmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) de Türk çalışma mevzuatının uluslararası normlara, özellikle kolektif sendikal özgürlükler açısından önde gelen iki sözleşmeye, 87 sayılı sendika özgürlüğü ve örgütlenme hakkının korunmasına ve 98 sayılı örgütlenme ve toplu pazarlık hakkına ilişkin sözleşmelere aykırı olduğu tespitinde bulunmuştur. ILO 2002 Uzmanlar Komitesi Raporunda, ülkemizdeki sendikal hakların pek çok açıdan bu normlarla çeliştiği

görüşüne yer verilmiş ve hükümete değişiklik yapılması çağrısında bulunmuştur.

Ashında 2001 tarihli Birinci Türkiye Ulusal Programı'nda, çalışma yaşamına ilişkin olarak sıralanan taahhütler arasında, orta vadede "sendikal haklarla ilgili mevcut sınırlamaların gözden geçirilmesi, hak grevi yapılmasına olanak tanınması için Anayasa'nın ilgili maddelerinin yeniden düzenlenmesi" ile "sendikal hakların 87 ve 98 sayılı ILO sözleşmeleri uyarınca ve Avrupa Sosyal Şartı doğrultusunda yeniden düzenlenmesi" değerlendirilmesi yer almıştır.

Ancak revizyon yapılarak hazırlanan İkinci Türkiye Ulusal Programı'nda, sendikal hak ve özgürlüklerden hiç söz edilmemekte, 87 ve 98 sayılı ILO sözleşmelerine atıfta bulunulmamaktadır.

Bilindiği gibi, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Avrupa Anayasası'nın ikinci bölümüne bağlayıcı bir metin halinde konmuştur. Temel Haklar Şartı, Avrupa Birliği'nin sendikal hak ve

özgürlükler konusundaki tavrında köklü bir değişikliği yansıtmaktadır.

Türkiye, yapılan değişikliklere rağmen, gerek 1982 Anayasası, gerekse 2821 sayılı sendikalar yasası, 2822 sayılı toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt yasası, 4688 sayılı kamu personeli sendikalar yasası, 4857 sayılı iş yasası temel sendikal hakları sınırlandıran çok sayıda düzenleme ile doludur.

Gerçi bu konuda olumlu adımlar atılmaktadır. "Üçlü Danışma Kurulu" kapsamında 2821 ve 2822 sayılı yasaları gözden geçirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

AB ekonomik açıdan tek pazar olmak doğrultusunda hızla mesafe alırken, tek pazar sosyal unsurlarla zenginleştirilmek istenmekte ve AB vatandaşlarının çalışma ve yaşama standartlarının iyileştirilmesi bir politik amaç olarak kabul edilmektedir.

Rekabet baskısıyla sosyal standartların ve işçi ücretlerinin kabul edilemeyecek düşük düzeylere inmesini engelleme kaygısı, asgari ücret, sosyal güvenlik düzenlemeleri, minimum işçi sağlığı ve iş güvenliği düzenlemeleri konusunda ortak düzenlemelerin yapılması talebini gündeme getirmiştir.

Nitekim Avrupa Topluluğu Sosyal Şartı'nın Konseyce onaylanması (09.12.1989 Strasbourg Zirvesi) bu yönde atılan ilk ve en önemli adım olmuştur. Bu kapsamda, işçilerin sağlık ve güvenliklerinin korunması

amacıyla iş ortamının iyileştirilmesi, çalışma şartları AB sosyal politikasının önemli unsurları haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin en önemli sosyal politika değerleri;

- insan haklarına saygı,
- özgürlük hakkına sahip olma,
- sendika kurma veya sendikalara üye olma,
- çalışma hakkı,
- çalışanlar arasında haksız ayrımcılık yapmama,
- çalışanların sağlık ve iş güvenliklerinin korunması,
- işçilerin işyerinde bilgilendirme ve danışma hakkı,
- haksız işten çıkarma durumunda koruma,
- sosyal güvenlik,
- adil ve hakça çalışma koşulları,
- çocuk işçiliğinin önlenmesi,
- çalışanların serbest dolaşımı,
- çevrenin korunması,

olarak sıralamak mümkündür.

Ülkemizin sosyal politika ve çalışma mevzuatı düzenlemelerinin AB ile uyumu değerlendirilirken, AB'nin sadece tüzük, direktif ve yönergeleri ile sınırlı bir yaklaşım yanıltıcı olacaktır. AB'nin benimsemiş olduğu demokrasi kriterlerine, sosyal politika değerlerine ve onların dayanmış olduğu uluslar arası an-

laşma ve sözleşmeler uygun bir değerlendirme yapılmalıdır.

4857 sayılı İş Yasası 10 Haziran 2003 tarihinde resmi gazette yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. İşveren kesimi bu yasayı "çağdaş" olarak nitelendirmiş ve yapılan düzenlemelerin AB ve ILO normları doğrultusunda olduğunu ileri sürmüştür.

Yeni iş yasası, yukarıda da işaret edildiği üzere, değişen ekonomik ve sosyal şartlarda, rekabet şartlarının esneklik-kuralsızlık temelinde yeniden inşası arayışlarının bir sonucudur. 1475 sayılı eski yasada yer alan ve işveren kesimi tarafından "katı" bulunan hükümlerin daha "esnek" hale getirilmesidir. Burada temel yaklaşım, pi-

yasa mekanizmasının yarattığı sorunlara karşı çalışanların nasıl korunacağı değil, işletmelerin rekabet edebilirliğini artırmak olmuştur. Diğer bir ifadeyle işçinin korunması değil, işletmenin korunması esası egemen yaklaşım olmuştur.

Doğrudur, geçtiğimiz on yıl boyunca, Avrupa Birliği üye devletlerinde giderek daha çok esnek çalışma türü görülür olmuştur. Sosyal Avrupa'nın geleceği ile en önemli kaygı, giderek artan işsizliğin geriletilmesidir. Bu amaçla, esnek çalışma türlerinden yararlanılarak istihdam oranını artırmak ve işsizlik geriletilmek istenmektedir. Avrupa Komisyonu, tipik olmayan iş ya da esnek çalışmanın, iş bulma politikalarına katkıda bulunabileceğini kabul etmektedir.

Ancak Avrupa Birliği bu ağır işsizlik sorununu çözmeye çalışırken ne pahasına olursa olsun işsizliği çözmek, işsizliği yok-sulluk yaratarak çözmek yaklaşımını benimsememektedir. Bu amaçla ortak istihdam politikası oluşturulmakta ve sorunun çözümü için politika geliştirilmektedir. Burada temel yaklaşım büyümenin istihdam odaklı olarak artmasını sağlamaktır.

AB üyesi ülkelerde esneklik ile iş güvencesi arasında bir denge oluşturulması, bu alanda yapılan düzenlemelerin esasını oluşturmaktadır. Rekabet gerekliliği sağlanırken işçilerin isteklerine karşılık verilmesi vurgulanmaktadır. Çalışanlar için daha fazla esnek olma, ailelerine karşı sahip oldukları sorumlulukları yerine getirecek bir çalışma düzeni, iş güvencesi ve emsal işçiler arasında ayırım gözetilmemesi ilkesinin uygulanmasıdır.

AB üyesi ülkelerde sosyal tarafların pek çoğu, temelde, uygun düzeyde toplu iş sözleşmesi yapma yolu ile esnek çalışma

konusundaki ilkelerin belirlenmesi ve hayata geçirilmesinde aktif rol üstlenmektedir.

AB yasal çerçevesi, esas itibarıyla asgari standartlar oluşturmayı hedeflemekte ve sadece kısmen, ulusal sistemlerle uyumlaştırma amaçlanmaktadır. AB sosyal politika direktifleri üye ülkelerdeki standartları en az düzeyde eşitlemeyi değil sadece alt sınırlar oluşturmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla, yapılan düzenlemelerde AB direktifleri yer alan en alt sınırların olduğu gibi benimsenmesi bir uyum gereği değil bir tercihi ifade etmektedir.

Yeni yasa ile getirilen esnek çalışma hükümlerinin önemli bir kısmı tarafların mutabakatına bağlı olarak uygulanabilecektir. Ancak sendikal hakların sınırlılığı ve sendikalaşma oranının düşüklüğü, iş güvencesini sağlayan yasal düzenlemenin yetersizliği, kayıtdışı istihdamın yaygınlığı nedeniyle uygulamada tarafların mutabakatının sağlanması bir anlam ifade etmeyecektir.

Avrupa İstihdam Stratejisinin de yer alan "uyumluluk" ilkesinin iki yönünden, yani esneklik ve güvenlikten biri, iş güvencesi, yasal düzenleme yapılırken ihmal edilmiştir.

Yeni iş yasasında iş güvencesi 4773 sayılı yasa ile getirilen düzenlemelerin gerisine gidilmiş, kapsamı daha da daraltılmıştır.

- İş yasası ve basın iş yasası kapsamı dışında kalanlar ile belirli süreli hizmet akdi ile çalışanlar, altı ayı doldurmamış işçiler, geçici ve mevsimlik işlerde çalıştırılanlar iş güvencesi kapsamı dışında kalmışlardır.
- Yasada belirtilen 30 işçi sınırı, iş güvencesi yapılmasındaki amacı aşar niteliktedir. Bu durumda çalışanların yaklaşık yarısı kapsam dışında kalmaktadır.
- Süresi belirli iş sözleşmelerinin yaygınlaşması, altı aylık kıdemli olma şartı aranması kapsamı daha da daraltmıştır.
- İş güvencesine ilişkin tazminat miktarı 4-8 ay ücreti arasında sınırlandırılmıştır. Buna ilişkin hükümlerin toplu iş sözleşmeleriyle hiçbir şekilde değiştirilemeyeceği hükmü getirilmiştir.

Türkiye'de kayıtlı işyerlerinin de istihdam ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işyerlerinde-dir. Zaten Türkiye'deki kayıtlı işyerleri ağırlıklı olarak 10 kişi-

den az işçi çalıştırmaktadır. Ocak 2004 itibarıyla 448 bin işyerinden 365 bininde 1-9 arası işçi istihdam edilmektedir.

Toplam 448 bin 257 işyerinde (kamu işyerleri 19 894; özel işyerleri 428 363) 4 milyon 858 bin işçi (kamuda 750 bin; özelde 4 milyon 108 bin) istihdam edilmektedir. Buna göre kamuda işyeri başına 38 olan işçi sayısı özel kesimde işyeri başına 10 işçiye düşmektedir.

Yasal düzenlemeler, AB mevzuatına uyum... Bu alandaki çalışmalar ayrıntılı ve çağdaş yaklaşımlar içeriyor. Ancak ilerleme raporunda da sıklıkla yer aldığı üzere, uygulama boyutu eksiktir ve bu alanda çok çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

DİE 2002 yılı genel sanayi ve işyerleri sayımı anketine göre;

Toplam 1 milyon 721 bin işyerinin;

- 1 milyon 634 binindeki istihdam 01-09 arasındadır.
- 1 milyon 387 bini ferdi mülkiyettir.
- İşyeri yaş ortalaması ortalama 6 yıldır.
- İşyerlerinin bulunduğu yere bakıldığında;
 - 10 bini serbest bölgede,
 - 18 bini organize sanayi bölgesinde,
 - 120 bini küçük sanayi sitesinde,
 - 60 bini iş merkezinde,
 - 150 bini işhanı / pasaj içinde,

- 1 milyon 523'ü "diğer" başlığı altında... merdiven altı, sokak başı, vs.

yerlerde çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye rekabet şartlarını "ucuz emek" yaklaşımıyla aramamalıdır. Çalışanların sağlığı, güvenliği pahasına üretim geçerli olmamalıdır.

Ülkemizdeki yaşam koşulları da çalışma koşulları gibi olumsuzdur.

Çalışanların elde ettiği ücret geliri düzeyi ile sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmek için yapılması gereken harcama tutarı, yani açlık sınırı, insan onurunun gerektirdiği asgari ihtiyaçların karşılanması bedeli, bir başka ifadeyle yoksulluk sınırı arasında uçurum boyutunda farklılıklar bulunmaktadır.

Ülkede 2005 yılında geçerli olacak asgari ücretten ele geçecek tutar 350 YTL/Ay'dır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi olarak 18 yıldan bu yana yaptığımız çalışmanın sonucuna göre Aralık ayı itibarıyla açlık sını-

rı 514 YTL/Ay, yoksulluk sınırı ise 1 562 YTL/Ay'dır.

İşverenlerin SSK'ya verdiği bildirelere göre, Türkiye genelinde kayıtlı işçilerin ortalama brüt aylığı 2003 yılında 726 YTL/Ay düzeyindedir. SSK'ya kayıtlı her üç işçiden ikisinin geliri asgari ücret düzeyindedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın resmi verilerine göre 2003 yılında işten ayrılanların sayısı 1 milyon 577 bin kişidir ve bu sayı sadece kayıtlı işyerlerinden alınabilen verileri içermektedir. Üstelik bunların yaklaşık yarısının "istifa" ederek işten ayrılmış gözüktüğü ve böylece kıdem tazminatından ve iş güvencesinden yararlanmadığı görülmektedir.

AB düzeyinde ve tarzında sosyal koruma sistemi olmayan Türkiye'de, devletin ekonomiyi yönlendirmedeki rolünü en aza indirip, sorunun çözümünü piyasa kurallarının serbest işleyişine terk etmek yönündeki yaklaşımlarla sonuç alınabilmesi mümkün değildir.

Bu yaklaşımlar, sorunun yeni boyutlar kazanmasına ve çözümün daha da zorlaşmasına neden olmakta, sosyal bunalımın yaygınlaşmasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak; ülkemiz sosyal mevzuatının AB ile uyumu için başta anayasa olmak üzere yasalarda, çalışma koşullarını iyileştirecek, iş güvencesini sağlayacak, insanca yaşama düzeyinde gelir elde etme sonucu doğuracak yönde, bir dizi değişikliğin yapılması gerekmektedir.

AB Sürecinde Çalışma Hayatında Yapılması Gereken Yükümlülükler

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasına yönelik yapılan zirve sonrası yayınlanan sonuç bildirisinde ve 3 Ekim 2005 itibariyle görüşmelerin başlama-sına ilişkin kararda öngörülen koşullar, farklı yorumlara ve tartışmalara neden olmuştur.

Türkiye gibi jeopolitik durumu da olan bir ülkenin önüne konan yükümlülüklerin ve öngörülen stratejilerin ülkemizin tam üyelik hedefini zorlaştıracığının anlaşılması üzerine çeşitli toplum kesimleri Hükümetin izlediği politikayı ağır bir şekilde eleştirmeye başlamıştır.

Avrupa liderlerinin almış olduğu kararların çifte standart taşıması ve öngörülen koşulların tam üye olmayı engeller nitelikte bulunması tepki ile karşılanmıştır. Avrupa, kendi normlarını talep ederken, tam üyelik hedefimizi garanti olarak görmemektedir. Bu noktada, duruşumuz tavizsiz olmalı ve Avrupa Birliği hedefimizle birlikte, ülkemizin birliğini ve çıkarlarını riske atacak koşullara hayır denilmelidir.

3 Ekim 2005 itibariyle yapılacak taramalarda ve çalışmalarda en kritik alan olarak istihdamın yapısı, sendikal hakların ve sosyal diyalogun yetersizliği dikkat çekecektir. Ülkemizde sendikaların etkinliği azaltan uygu-

lamalar ve baskılar artmaktadır. Özellikle, özel sektörde sendikal hakların kullanılmasında bir dizi engellerle karşılaşmaktadır.

Sendikalar geleneksel olarak sanayi sektöründe örgütlenmeyi ve kolektif hakları geliştirmeyi benimsemişlerdir. Bunun nedeni de, sanayi sektöründeki işçinin sendikal bilinci ve kolektif değerlendirmesi, hizmet ve tarım sektöründe çalışanlara göre çok yüksek olmasıdır. Son 40 yılda sanayi sektöründeki istihdamın payı azalan bir eğilim göstermiştir.

OECD ülkelerinde 1960'da toplam istihdam içerisinde yüzde 40 olan sanayi sektörünün payı, 2000'li yıllarda yüzde 30'un altına düşmüştür. Hizmet sektörünün payı ise aynı dönemde yüzde 40'dan yüzde 60'a yükselmiştir.

Benzer durum, ülkemiz için de geçerlidir. Ülkemizde küçük

işletmelerin yaygın olması, taşeronlaşma ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, esneklik ve kuralsızlaştırmanın öne çıkması sonucu, sendikal hakları duraksatan bir süreci başlatmıştır.

Özel sektörde örgütlenme çalışmalarında bir dizi engelle karşılaşmaktadır. Dolayısıyla, sendikal hakların kullanılmasında çalışanların işini kaybetme korkusu nedeniyle, sendikalara üye olmada isteksiz kaldıkları dikkat çekmektedir. Bu tespit, Avrupa Birliği İlerleme Raporunda da yer almış, bu konuda önemli uyarılar yapılmıştır.

İlerleme Raporunda, Çalışma Hayatına ilişkin olarak şu değerlendirmeler yapılmıştır.

"Sosyal diyalog konusunda, Türkiye acilen sendikal hakları tam olarak geliştirmelidir. Sendikaların toplu pazarlık yapabilmelerine ilişkin kısıtlayıcı engeller, kamu sektöründe çalışanlar bakımından grev ve toplu pazarlık hakkına ilişkin sınırlandırmalar kaldırılmalıdır. 2003 İlerleme Raporunda da belirtildiği gibi, iki taraflı sosyal diyalogun, bu diyalogun neredeyse hiç olmadığı özel sektör başta olmak üzere geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konusunda ciddi bir ihtiyaç bulunmaktadır. Toplu görüşmelerin kapsadığı işgücü oranı hala çok düşüktür. Özel sektör, kamu kurumları ve sosyal

taraflar, sosyal diyaloga verdikleri önemi göstermeli ve engelleri kaldırmak ve sosyal diyalogun işlemesi için gerekli tedbirleri almalıdır."

Bu tespitler, ortak bir toplumsal görev olarak değerlendirilmelidir.

İşverenlerimiz, Avrupa Birliği üyeliğini her platformda desteklemektedir. Bu destek, kendi çıkarlarına yönelik olmamalı, en önemli eksiklik olarak tespit edilen sendikal hakların kullanılmasını engelleyecek girişimlerden de vazgeçilmesi gerekmektedir.

Kapsam dışı personelin yaygınlığı ve taşeron çalıştırma, sendikasılaştırmayı özendiren uygulamalar olmuştur. Yeni İş Kanununun getirmiş olduğu esnekliğe yönelik çalıştırma türleri karşısında sigortasız ve sendikası çalıştırmaların arttığı gözlenmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre, istihdam edilenlerin genel olarak sendikal haklardan yoksun kaldıkları, yüzde 54'ünün ise sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlı olmadan çalıştıkları görülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerindeki standartların çok uzağında olan bu tablonun değişmesi ve güvenceli bir çalışma grubunun oluşturulması gerekmektedir. Sendikallaşma oranı, ülkemiz bakımından çok yetersiz kaldığından, örgütlenme önündeki engelleri kaldıran değişikliklerin yapılması, 1982 Anayasası, 2821 ve 2822 sayılı Kanunlarda temel sendikal hakları sınırlandıran hü-

kümleri kaldırılması, öncelikli hedefler olarak görülmelidir.

Geniş kapsamlı grev yasaklarının ve idareye tanınan erteleme yetkilerin fazla olması, toplu iş sözleşme görüşmelerinde ve hak aramada önemli zorluklar getirmektedir. Cam İşverenlerine bağlı işyerlerinde uygulanan grevlerin iki kez haksız yere ve sıradan gerekçelerle Bakanlar Kurulu tarafından ertelenmesi, işveren lehine bir katkı yapmıştır. Sosyal devlet anlayışına göre, ekonomik olarak güçsüzün korunması gerekirken, işyerlerinin korunması ön planda tutulmuştur. Aynı anlayış, yeni İş Kanununda da esas alınmıştır.

Sonuç olarak, sosyal harcamalar ve milli gelir bölüşümü bakımından Avrupa Birliği ülkelere göre sıralamada en son yerde bulunmaktayız. Bu tabloyu iyileştirmenin en önemli ayağını,

sendikal örgütlenme ve toplu pazarlık hakkının özgürce kullanılması oluşturacaktır. Ücret, vergi ve sosyal güvenlik hakları çalışanlar lehine oluşturulmadığı sürece, çok önemli bir eksiklik olarak değerlendirme yapılacak ve tam üyelik önündeki en büyük engel olarak görülecektir. Bu nedenle, çalışma hayatını düzenleyen Kanunların ve sosyal hakların geliştirilmesi hedeflenmelidir. Bu taleplere, her şeyden önce kendi insanımıza verilen bir değer olarak bakılmalıdır.

Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal harcamalara ayrılan pay ortalama yüzde 25 iken, bu payın yüzde 1'lere çekilmesinin hedeflenmesi tam bir çelişki olarak görülmelidir. Sosyal güvenliğe, sosyal devlet gereği sistemli bir katı yapılmalı, halkın sağlığı ve eğitimi için ayrılan kaynaklar artırılmalıdır.

Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Adı Altında Yapılan Düzenlemeler AB'nin Sosyal İçerme Hedefleri İle Ne Ölçüde Örtüşüyor

Lizbon ve Feira'daki Avrupa Konseylerinde alınan kararlara, Nice'te alınan kararlar da eklenerek, AB'nin sosyal dışlanma ve yoksulluğa karşı mücadele hedefleri belirlenmiştir.

Bu hedefler,

- İstihdama katılımı kolaylaştırmak,
- Herkes için haklara, mallara, hizmetlere ve tüm kaynaklara ulaşımı kolaylaştırmak,
- Sosyal dışlanma riskini önlemek,
- Savunmasız kişilere yardım etmek,
- İlgili kurumları harekete geçirmektir.

AB sosyal dışlanma ile mücadelede "üye devletlerin ve onların ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerinin ilgili bütün kurumlarla, özellikle sivil toplum örgütleri ve sosyal ortaklarla işbirliği kapsamında

hareket etmeleri ilk ve en önemli sorumluluklarının olduğu gerçeğinin altını çizmiştir."

Görülüyor ki; sivil toplum örgütleri ve sosyal taraflarla birlikte hareket edildiğinde sosyal dışlanma konusundaki mücadeleden başarıya ulaşacağı gerçeği AB tarafından saptanmış, tüm üye ülkelere bu konudaki mücadelelerinde sivil toplum örgütleri ve sosyal taraflarla birlikte hareket etmelerini öncelikli sorumlulukları saymıştır.

Sosyal dışlanma riskini önlemeyi ise önemli hedeflerinden biri olarak kabul etmiştir.

Nitekim "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu"nda bu konuya da yer vererek ülkemizin "Avrupa düzeyinde, sosyal diyaloga ve istihdam politikası, sosyal içerme ve sosyal koruma alanındaki süreçlere katılmasını" gerekli görmüştür.

Ancak ülkemizde sosyal dışlanma riskine karşı ülke koşullarına uygun uğraşlar verildiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Yapılan çalışmalarda sosyal taraflara ve sivil toplum örgütlerine gerektiği kadar yer verilmemesi, görüş ve önerilerinin göz ardı edilmesi bunun tipik kanıtıdır. Yapılan çalışmalarda sosyal taraflar ve sivil toplum örgütleri dışlanarak AB'nin önerileri göz ardı edilmekte, IMF ve Dünya Bankası'nın istekleri yerine getirilmektedir.

Sosyal güvenlik sistemimizde reform adı altında yapılmak istenilen düzenlemeler bunun tipik örneğini oluşturmaktadır.

Sosyal güvenlik sistemlerindeki etkinlik, AB'nin, Sosyal İçerme hedeflerini gerçekleştirmede önemli yer tutmaktadır. AB'nde sosyal güvenlik sistemi, sosyal devletin ortaya çıkardığı bir sonuçtur.

Genel Bütçeden sosyal güvenliğe katkısı sosyal devlet olmanın gereği saymaktadır.⁽¹⁾ Oysa ki ülkemizde, sosyal güvenlik sisteminde reform adı altında yapılması önerilen düzenlemeler, IMF ve Dünya Bankası'nın istekleri doğrultusunda, bütçe temeline oturtulmuş, devletin transfer yolu ile

1 Prof. Dr. Ali Güzel "AB Giriş Sürecinde Ülkemizdeki Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının Durumu" adlı sempozyum konuşması. 13.12.2004 TOBB Konferans Salonu.

de olsa sosyal güvenlik sistemine katkısını asgariye indirme amacına yöneliktir. IMF ile yapılan standby görüşmelerinde varılan mutabakat hakkında bilgi veren Devlet Bakanı Ali Babacan, sosyal güvenlik sisteminde yapılacak reformlar ile sisteme bütçeden yapılacak transferlerin % 1 seviyesine indirilmesinin hedeflendiğini açıklamıştır. Bu ifade ile açıkça devletin sisteme katkısının asgariye indirileceği belirtilmiştir. Bir anlamda devletin sosyal niteliğinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Bugün AB ülkelerinde devletin sosyal güvenlik sistemine düzenli katkısı ortalama % 25 civarındadır. Devletin doğrudan ve düzenli katkısının olmadığı ülkemizde, sadece sosyal güvenlik kurumlarının açıklarının kapatılmasına yönelik olarak transferler yolu ile sağlanan katkı % 5 civarındadır. Bu oranı da giderek % 1'e indirmeyi hedefleyen anlayışta, devletin sosyal niteliğinden söz edilemez. Sosyal dışlanma ile mücadele ettiği ise asla kabul edilemez.

Transfer yolu ile % 5 oranında yapılan katkıyı dahi kara delik olarak adlandırıp tümü ile ortadan kaldırmayı hedefleyen anlayışla yapılmış düzenlemelerin AB'nin Sosyal İçerme hedefleri ile bağdaştığını ileri sürmek olanaksızdır. Hele hele ülke koşulları göz ardı edilerek sigortalının aktif dönemde prim ödemesini buna karşın sağlık yardımlarından olabildiğince az yararlanmasını, yaşlandığında dışlanmasını, dışlanamayanlara ise yoksulluk sınırının çok altında aylık ödenmesini, böylece sistemin yükünün azaltarak kara deliğin ortadan kaldırılmasını hedefleyen düzenlemeler AB'nin sosyal politikalarına tümü ile ters düşmektedir.

Yapılan açıklamaların aksine önerilen model ülkemiz koşullarında sosyal dışlanmayı etkin kılıp, yoksulluğu artıracak, devlete ise daha büyük yükler getirecektir. 2005 yılı Bütçesinde sistemin açıklarının sabit tutulacağı iddiasının aksine, açığın 30 katrilyon lirayı aşarak bu iddianın doğru olmadığı görülecektir.

Hükümetin sosyal güvenlik sisteminde yapmak istediği reform sürecinde (Genel Sağlık Sigortası, Sağlıkta Dönüşüm Projesi, Emeklilik Sisteminin Bütünleştirilmesi, Sosyal Yardım Sosyal Hizmet Kurumu oluşturulması gibi çalışmalarda) sosyal tarafları ve sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerilerine hiç yer vermemektedir.

AB ile yapılan görüşmelerde sosyal diyalogun etkinleştirilmesi için Ekonomik ve Sosyal Konseyle ilgili düzenlemelerin yapıldığının

ballandıra, ballandıra anlatılmasına karşın, ülkede yaşayan tüm kesimlerin geleceğini, sosyal barışı doğrudan ilgilendiren sosyal güvenlikle ilgili yapılan çalışmalar Ekonomik ve Sosyal Konseye taşınarak görüşülmemiştir. Sivil toplum örgütleri ve sosyal taraflar ile görüşülüyor izlenimi verilmek istenmişse de aslında sosyal taraflar bilinçli olarak sürecin dışında tutulmuştur. Çünkü sosyal tarafların, sivil toplum örgütlerinin temel düşünce ve isteği AB'nin politikalarına ve sosyal devlet ilkelerine uygun olarak ülke koşulları ile bağdaşır şekilde düzenlemeler yapılmasıdır. Bir başka söyleyişle AB'nin sosyal içerme stratejisini etkin kılmaktır. Oysa ki hükümetin sosyal güvenlik sisteminde yapmak istediği reform amacı IMF ve Dünya Bankası'nın isteklerini yerine getirmektir. Amerikan Modelini sisteme yerleştirmektir.

AB'de Türkiye Rüzgarı...

Hayal mi, Gerçek mi?

Brüksel'de 16-17 Aralık tarihinde fırınaya dönüşen Türkiye rüzgarı aslında bundan üç ay önce esmeye başladı. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye üzerine İlerleme Raporu'nu yayımlayacağı 6 Ekim tarihi yaklaştıkça Brüksel'de bir hareketlenme başladı. Eylül ayında Avrupa Komisyonu'nda düzenlenen günlük basın brifinglerinde en çok soru sorulan kişi AB'nin o dönemde genişlemeden sorumlu komiseri Gunther Verheugen'in sözcüsü Jean Christophe Filo-riydi.

Türkiye'de zinaya ceza tartışmalarının başlaması ve Türk Ceza Kanunu'nun çıkmasının ertelenmesinin gündeme gelmesi, ilişkilerde gerginleşmeye neden oldu. Zina konusu, AB medyasında da en az Türk medya-sında olduğu kadar yankı uyandırdı. 'Zinanın suç olarak kabul edildiği bir ülke AB'ye nasıl üye olabilir' sorusu zihinlerde yer etti. Neyse ki Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 23 Eylül'deki Avrupa Parlamentosu Başkanlık Divanı çerçevesinde Brüksel'e yaptığı ziyaret, TCK krizinin de çözülmesini sağladı. Başbakan'ın kendi hükümetleri döneminde zinaya cezanın söz konusu olmayacağına ve TCK tasarısını da 6

Ekim'den önce yasalaştırmaya dair söz vermesiyle kriz aşıldı.

Avrupa Komisyonu'nun, AB Konseyi'ne 17 Aralık'taki zirvede Türkiye'ye müzakere tarihi verilmesini öneren 6 Ekim İlerleme Raporu memnuniyetle karşılanmakla birlikte, raporda yer alan 'ucu açık' ifadesi kafaları karıştırdı. Ancak yine de moraller bozulmadı, ne de olsa Avrupa Komisyonu'nun, AB Konseyi'ne tavsiyesi müzakerelerin açılması yönündeydi.

6 Ekim'den 17 Aralık'a kadar geçen sürede, Brüksel'de Türkiye rüzgarı aralıksız esmeye devam etti. Gündemde bu kez, gerek Türk, gerekse yabancı sivil toplum kuruluşlarının Türkiye konulu konferansları vardı.

Bu konferanslar çok alevli tartışmalara sahne oluyordu.

Bu arada Avrupa Parlamentosu'ndan parlamenterlerin yorumları da manşetlere taşınmaya başladı. Müzakerelerin başlatılması için Türkiye'yi destekleyen ve müzakerelerin başlamasına karşı olan ve Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık teklif edilmesini destekleyen parlamenterler arasında kıyasıya bir mücadele başladı.

Bunlar arasında Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komitesi Başkanı Elmar Brok ve Avrupa Parlamentosu Hristiyan Demokrat Grup Başkanı Hans Gert Poettering Türkiye karşıtları saffında başı çekerken, Avrupa Parlamentosu Yeşiller grubundan Joost Lagendijk, Daniel Cohn-Bendit ve Avrupa Liberal Demokratlar Birliği grubundan Emma Bonino, Türkiye'yi desteklemek için adeta canla başla çalışanlar arasındaydı.

En sonunda beklenen gün geldi. 16-17 Aralık tarihlerinde Avrupa Konseyi'nin basın merkezi hayatında görmediği kadar çok Türk gazeteciyi bir arada gördü. AB belki de hiç konuşmadığı kadar çok Türkiye'yi konuştu. O iki gün dünyanın dört bir tarafından gelen yüzlerce gazetecinin dilinden ve kaleminden en çok dökülen sözcük; "Türkiye"ydi.

Avrupa Konseyi'nin zirve toplantısında ge-

nişleme konusunda ele alınan tek ülke Türkiye değildi elbette. Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan'da vardı ama onlar Türkiye'nin gölgesinde kaldı.

Sonuç olarak müzakerelere başlanması için 3 Ekim tarihi duyuluyor duyulmasına ama beklenenin aksine Brüksel'deki Türk gazeteciler arasında büyük bir coşku yaşanmıyor. Diğer şartları göz önünde bulundurunca ilk başta sevinsek doğru olur mu acaba karar veremiyoruz.

Karar metninde kafamızda soru işaretleri bırakan kısımlar şöyle:

- 19. maddeye göre 3 Ekim tarihine kadar Kıbrıs Rum Kesimi'nin de aralarında bulunduğu 10 yeni üye ülkeyi kapsayan Ankara Antlaşmasının ek protokolünü imzalayacağımız sözünün verilmesi, ki bu da Kıbrıs Rum Kesimi'nin fiilen tanınması anlamına gelebilecek.

- 23. maddede yer alan "Müzakerelerin başarısız olması halinde Türkiye ile AB arasında sıkı ilişkilerin devam edeceği bir formül bulunması" cümlesi, ki bu da 'imtiyazlı ortaklık' kavramını çağrıştırıyor.
- Yine aynı maddede serbest dolaşım, tarım ve yapısal fonlarda kalıcı kısıtlamanın düşünülebileceğinin belirtilmesi.

Bu sonuç üzerine tüm gazeteciler aynı şeyi tartışıyor; 'zirveden çıkan sonuç Türkiye için iyi mi oldu kötü mü?'

Bunu zaman gösterecek. Çünkü bu tarih bundan en az 10 yıl sonra gerçekleşecek bir üyelik için müzakerelere başlama tarihi. Dolayısıyla tüm bunları müzakere edebilmek ve bu konularda mesafe kaydetmek için daha vaktimiz var ve 10 yıl içinde neler olacağını kimse bilmiyor.

AB değişecek, Türkiye değişecek, dünya değişecek...

Dolayısıyla kesin bir tahmin yapmak zor. Eğer müzakereler sırasında önümüze konulacak koşullar ulusal çıkarlarımızı tehdit edecek boyutta olursa, nasıl ki onlar müzakereleri kesme hakkına sahiplerse biz de masadan kalkıp gitme hakkına sahibiz.

Müzakere süreci çok zorlu geçecek. 'Ucu açık' ifadesi belki de Türkiye'nin tam üyeliğine kadar gerilimi hep yüksek tutacak. AB içinde üyeliğimizi baltalamak isteyenler, biraz da bu

ifadenin verdiği özgürlükle canımızı sıkın hat-ta kimi zaman onurumuza dokunan davranış-lardan geri durmayacaklar. Ama biz yılmayaca-gız ve pire için yorgan yakmayacağız, çünkü 10 yıl sonrasını şimdiden bilemiyoruz ama bugü-nün koşullarına göre değerlendirildiğinde, AB üyeliğinin bizim için artıları eksilerinden çok daha fazla.

Bir yoruma göre AB, bugünün dünyasında henüz alternatifi olmayan katılımcısı 450 mil-yona ulaşmış bir 'uygarlık projesi'. Hatta öyle bir uygarlık projesi ki, birbirleriyle defalarca savaşmış, dünya tarihinde eşi benzeri görül-memiş katliamları birbirleri arasında gerçek-leştirmiş milletlerin dost olmasını sağlamış bir proje...

Belçikalı gazeteci arkadaşım Sofi'nin söyle-dikleri bile AB'nin önemini çok güzel özetliyor aslında; "AB için çok fazla para harcanıyor, bel-ki pek çok dezavantajı var ama şu bir gerçek, ben 32 yaşındayım ve ailemde savaş görmemiş tek nesil benim, bu AB'nin sayesinde."

Hemen hemen herkesin kabul ettiği ve ona göre önlemini almaya çalıştığı bir başka gerçek de, küreselleşen dünyada hiçbir ülkenin tek ba-şına yeni dünya düzeninin tehditleriyle başa çı-kamayacağı. Buna en güzel örnek de 11 Eylül ve sonrasında yaşananlar...

Türkiye açısından bir diğer görüş de, dünya-da Amerika gibi gücünü pervasızca kullanmak-tan sakınmayan bir süper güç varken, bizim böylesine sorunlu bir coğrafyada tek başımıza varlığımızı devam ettirebilmemiz ve ABD'nin isteklerine hayır diyebilmemiz hiç de kolay ol-madığı yönünde.

Aslında bu görüşü savunanlar açısından Av-rupa Birliği için Türkiye'nin vazgeçilmezliği de burada. AB de artık küresel bir güç olma yolun-da. Gerektiğinde dünyanın herhangi bir yerin-deki krize müdahale edebilecek kapasiteye sa-hip olmak istiyor. Avrupa Birliği de günümüz

dünyasındaki tehditlerin çok kolay hareket edebildiğinin ve yayılabildiğinin farkında. Dolayısıyla Türkiye'yi dışarıda bırakarak ideallerine erişemeyeceklerinin özellikle de AB politikacıları gayet iyi biliyor.

Ancak AB kamuoyu hem AB projesi hakkında hem de Türkiye konusunda çok bilinçsiz. Türkiye'nin kapasitesinin ve AB'ye neler kazandırabileceğinin farkında değil. AB politikacılarının tutarsız davranması işte bu nedenle. Bir taraftan Türkiye'nin öneminin bilincindeler ama diğer taraftan Türkiye'yle ilgili kafaları önyargılarla dolu olan halkları var ve oylarına muhtaç oldukları kamuoylarını nasıl ikna edeceklerinin derdindeler.

Üstelik bir de Ermeni lobisi var ve bu lobi özellikle Fransa'da çok etkin.

AB ülkelerindeki Ermeniler bizim iyi niyetli, çoğu çalışmaktan başka bir şey düşünmeyen, suya sabuna dokunmayan Türk topluluğu gibi değiller. Ermeni diasporası yüz yıl önceki davayı üstelik kendi işlerine geldiği gibi yorumlayıp çıkarları için gündeme getirmek konusunda çok büyük çaba harcıyorlar. Üstelik etkili de oluyorlar, çünkü Fransa'daki Ermeniler hem ekonomik hem de entelektüel anlamda güçlüler. Savundukları fikri doğru olsa da olmasa da kabul ettirebilecek ağırlıkları var. AB ülkelerinde bizim gençlerimizin çoğu iki kültür arasında kalmış olmanın verdiği kimlik bunalımıyla uğraşırken Ermeni gençleri Türkler aleyhine lobi yapmakla meşgul. Eğitim düzeyleri de yüksek olduğu için bu işlerin yöntemini de çok iyi biliyorlar.

AB politikacıları bunları bilmiyor mu? Herkes her şeyi gayet iyi biliyor ama bizim yeni öğrenmeye başladığımız başka bir şeyi onlar çok iyi beceriyorlar; o da oyunu kuralına göre oynamak.

Herkes kendi çıkarını kollamaya çalışıyor, Chirac zirveden önce TF1 kanalında yaptığı

konuşmada, Türkiye'ye pozitif mesaj verirken ulusuna da 'Merak etmeyin, son söz sonuçta sizin olacak' demekten geri durmuyor, hatta bu arada Ermeniler'in bile gönlünü alıyor.

Öyleyse bize düşen de kendi çıkarlarımızı kollamak.

Bu süreçten istediklerimizi alıp çıkabilmek çok büyük ustalık gerektiriyor. Ama 'AB ne yaparsak yapalım bizi almayacak, bizi istemiyorlar' şeklindeki duygusal yaklaşımlar da yersiz. Çünkü AB tek bir kişi ya da millet değil. İçlerinde sadece Hristiyan Demokratları değil, Yeşilleri, Liberal Demokratları da var...

Bugün Blair, Balkenende, Chirac isimlerinin yerini yarın başkaları alacak, kimi onlardan daha sıcak bakacak bizim üyeliğimize, kimi daha soğuk. Türkiye ile ilgili düşünceleri kendi çıkarlarına göre değiştirecek. İşte bu noktada da iş biraz da bizim artılarımızı nasıl pazarlayabildiğimize kalacak.

Uluslararası müzakerelerde her iki tarafın da masadan kazançlı çıkması zordur ve mutlaka karşılıklı ödünler gerektirir. Ama her iki tarafın da memnun kalkması imkansız değildir. Bizim bu müzakerelerde kendi açımızdan kazançlı çıkmamız için yapmamız gereken, AB'nin bizim için önemli olduğu kadar, bizim de onlar için önemli olduğumuz gerçeğini hiçbir zaman unutmamak.

Sağlıkta Akreditasyon ve İnsan

Sağlıkta Akreditasyon; Bilimsel gerçeklerden yola çıkarak oluşturulan norm ve kriterlerin sağlık kuruluşların işleyişine uygulanması ve bu yolla kuruluşların hedef ve amaçlarına, hizmet ettikleri toplumun istek ve ihtiyaçları doğrultusunda amaca ulaşmalarının sağlanmasıdır. Böyle bir tarifle özetlenen bütündeki amaç bu makalenin konusu gereği sağlık sektörü için yeterince açık olması için amaç açılmalıdır.

Sağlık Akreditasyonunda amaç; Tarafsız ve bağımsız bir dış kaynak tarafından hastane veya sağlık hizmeti veren birimin incelenmesi, belirlenmiş norm ve kriterler yönünden değerlendirilmesi, hizmetin verildiği fiziki alan, insan, teknoloji ve çıktı faktörlerinin de değerlendirme içine alınarak, sağlık bakımında yüksek standartta ve ülkenin her yerinde eşit kaliteli, güvenilir organizasyonlar içinde hizmetin verilmesini geliştirmeye açık biçimde sağlayabilmelidir. Bu anlayışla yapılacak denetimler, oluşan puanlama sistemi sonunda karnesi zayıf olan sağlık ünitesine gelişmesi için haklar tanınmalı, zaman sonunda sınıfta kalmanın zorlukları ile karşı karşıya kalacağı bildirilmelidir. Kamu kuruluşları ile sigorta şirket ve kurumlarının anlaşmalarda bu

karneleri dikkate almaları sonunda tercihler sınıfta kalma yerine kalitenin iyileştirilmesi yönünde amaçlamaktadır.

Böyle bir denetim yöneticilerin de işlerini kolaylaştırıcaktır. Günlük olaylar yerine stratejinin takibi için harcancak efor daha sonuç verici olacaktır.

Temel tarif ve amacı direk gözünüze sokar gibi yazmak ki amacım uzun ve teknik bilgilerin içinde çoğunlukla kaybolan ana temayı kurtarmak ve okuyucuyu sıkmamaktır.

Bir insanı tek bir soyut varlık olarak ele aldığımızda artık söz edilen şey insan değil me-

ta'dır. İnsan soyut bir varlık olmadığı gibi toplumsal dağılımdaki yeri itibarıyla de ayrıca sosyal bir varlık olarak ayrı bir değer kazanır. Tek başına soyut insandan sosyal kimlik içindeki insan bir üst değer ifade eder.

Bu tanımlamalar dışında bana babamın söylediği gibi "Günün birinde geldiğin konum itibarı ile insanlara değişik yönetsel davranışlar gösterebilirsin. Bu senin bağımsız insani değerlerinin ve birikimlerinin sonucudur. Ancak o kişi soyut veya sosyal bir kimliğin dışında baba kimliği taşıyorsa ona yönelik davranışlarında iki kere dikkatli ol." O zaman ne demek istediğini sanırım tam anlayamadım. Şimdi babam gibi düşünüyorum. Sosyal bir varlık değil. Her insan birinin sevgili yavrusu veya birinin sevgili babası veya annesi. Bu ifade olayları yorumlarken bakış açıda kendini gösterdiğini, babamın bir cümlesinin ne kadar anlamlı olduğunu, hatta binlerce yıllık zamandan gelen değerlerin sadece iktisadi veya siyasi değişimlerle kolay kolay üzerine sünger çekilemeyeceğini, dün bugüne taşırken geleceği kaçırmamanın ortak ve üstün yaklaşımının sadece ve sadece 'çok basit' olduğunu biliyorum.

Hammadde, üretim, ürün, meta, fabrika, tarla ve son za-

manlarda gittikçe günümüzü daha çok işgal eden hizmetler sektörü bankacılık, sigortacılık vb. nihayet sağlık.

Dünyada her şey insan için. Doğanın tüm dengelerini korumak da insan için. Konuyu dağıtmadan kalın olarak yazdığım sağlık konusunun bu makaleye girmesinin nedenini anlatmaya.

Sağlık; Kızılderili reisin yandaki sihirbazın değişik yöntemlerle sunmaya çalıştığı *ulu manitu*'dan istenen sağlık için sihirbazın kullandığı teknik yerine bugün kullanılan veya kullanılması gereken teknik yöntemlerin herkes için aynı olmasını sağlamak için yapılan tüm çalışmalar yeni bir kelime olarak sağlıkta akreditasyon olur mu?

Sağlık hizmetinin oyuncularını kimlerdir, beklentileri nelerdir? Oyuncuların özellikleri nelerdir? Sağlık hizmetinin unsurları nelerdir? Bu hizmetin şartları ve olmazsa olmazları (asgari şartları) nelerdir? Bu hizmeti her gün kalitelendiren unsurlar nelerdir? Bu hizmet zaman ve teknolojik gelişimden nasıl etkilenmektedir? Hizmeti vermek kadar alabilmenin (algılanan kalite) önemi var mıdır? Bütün bu ifadelerin anlam kazanabilmesi için sağlık kuruluşlarında akreditasyonun tarihçesi ve süreci özetle görmek gerekir.

1913 yılında hasta bakımı kalite ve güvenliğinin izlenmesi ve denetlenmesi amacı taşıyan

standartlar Amerika'da başladı. American College of Surgeons (ACS) tarafından belirlenen ilk standartlar geliştirilerek 1950 yılına kadar devam etti. Hastane denetim taleplerindeki artış hizmet sunum kapasitesini artırışa zorladı. Kurumsal birleşmeler ve gelişmeler 1989 yılına kadar sürdü ve Joint Commission of Health Care Organizations (JCAHO) yeni adıyla sistemini oluşturdu.

1960'lı yıllarda yaşam güvenliği, tıbbi kadro ve kalite güvencesine yönelik odaklanmaların artışı akreditasyon uygulamaları ile örtüşmekte idi. 1970'li yıllarda akreditasyon denetimleri periyotlar halinde, belirli zaman ve prosedür şeklindeki uygulamaya dönüştü.

1980'li yıllarda devreye giren ekonomik kaygılar kalite standartlarını düşürmeden maliyetler konusuna odaklanmaya başladı. Bu yaklaşım sonunda 'sürekli kalite iyileştirme' ve 'toplam kalite yönetimi' programları yaygın uygulama alanı buldu.

Sonuçta akreditasyon programı kendi ilkeleri (yapı, süreç, sonuç), alternatifli metodolojisi (devlet, ödeme yapan kuruluş, sağlık kuruluşları) oluşturulmuş ve geliştirilmektedir. Akredite edilmeyen kuruluş sağlık hizmeti için ya tercih edilmemenin, ya da sigorta sistemleri tarafından bozulan anlaşmaların sıkıntılarını yaşayabilmektedir.

Sağlık konusunda birçok tanım yapılmış olmasına rağmen en geçerli tanım Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yapmış olduğu tanımdır.

Sağlık; sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Bu tanım da göstermektedir ki sağlığı oluşturan üç temel unsur vardır.

- 1- Fiziksel iyilik hali,
- 2- Ruhsal iyilik hali,
- 3- Sosyal iyilik hali.

Yukarıdaki unsurların eksiksiz sağlanması yanında bu hizmetlerin değerlendirme kriterleri de tanımlanmıştır. Hatta insana verilen değer ölçeğinde geliştirilmiştir. Şu şekilde tanımlanan standartlar vardır:

Mortalite, morbidite, bebek ölüm hızı, anne ölüm hızı klasikleri yanı sıra toplumsal yaşam yılı artışı tanımı ile kronik hastalıklar, artrozlar, kalp-akciğer hastalıkları tanı takip ve yapılan işlemlerin sonuçları takibe alınmıştır.

Sağlık konusunun sosyal yaşama etkisi neticesi yeni kriter tanımlamaları da yapılmıştır. Wilhams'ın yaşam kalitesi boyutları için geliştirdiği verileri dikkate almak sağlık ile sosyal boyutları tanımlayanlar için önemlidir. Bunlar;

- 1- Fiziksel hareketlilik,
- 2- Acı ve stresten yoksun olma,

3- Kendi kendine bakabilme kapasitesi.

Ayrıca daha derine indikçe sağlık konusuna ilgi duyanlar için ufuk genişlemektedir. Sağlık statü indeksleri dikkati çekmektedir. Bunlar;

- 1- Normal sosyal faaliyetlerde bulunma yeterliliği,
- 2- Bulunduğu yerden çıkmayan insan,
- 3- Bulunduğu yerden başkasının yardımı ile çıkabilen,
- 4- Dışarıya yardımsız çıkabilen insanlar olarak dercelendirmeler ile sağlık tanımının kapsamı genişletilmiştir.

Bütün bunların dışında hayatının hiçbir döneminde değil çalışma yaşamı hatta doğumdan itibaren çok kısıtlı, belki de yalnız yaşamak zorunda kalabilen insanlar. Sanırım herkesin çevresinde bu şekilde yada benzer ihtiyaç ile iç içe yaşayan insanlar ne yazık ki var.

Ulusal sağlık hizmetleri kriterlerini sadece akreditasyon değil kalitenin iyileştirmesi kavramı ile örtüşmesi gerektiği tartışmasız kabul gördüğü değerlendirilmesi ile kaliteyi oluşturan unsurları hatırlamak yararlı olacaktır.

A- Yapısal

1- Sigortacılık; Her vatandaş ister özel sağlık, ister genel sağlık, ister sosyal sağlık. Ne olur-

sa olsun mutlaka bir sigorta sahibi olmalıdır. Ulusal şartlar gereği bu sigortayı kamu destekli, prim katkılı, cepten ödemesi yapsın mutlaka sigortalı olmalıdır.

Sağlıkta finans sistemleri olarak dünyada tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamaların tamamı ülkemizde uygulama alanı bulmuştur.

a- Bismarckien (Prim yollu finansman); Çalışan ve işveren tarafından ortak şekilde prim katkısı ile olan sigorta sistemi olup bazı hallerde devletin de katkısı ile de sistem finanse edilir.

b- Beveridge (Vergi yollu finansman); Sistemin tamamı vergi gelirleri ile finanse edilir. Bu uygulama genel vergi olabildiği gibi sağlık için ek vergi şeklinde de olabilir.

c- Tümüyle serbest piyasa şartlarının hakim olduğu sis-

temdir. Bazı hallerde devlet katkısı koyar.

d- Karma model; Hiçbir modelin diğerine baskın olmadığı sistemdir.

Ayrıca bu modellerin dışında yardımlaşma kurumları, fonları, vakıfları hizmetlerin bir yerinde yer alabilir.

2- Ulaşılabilirlik; İnsanların ne zaman, nerede, hangi şartlarda sağlık hizmetine ihtiyacı olacağı bilinmez. Böylece sonsuz talepler sınırlı imkanlar en az çelişki ile sunulması amaç olmalıdır. Hizmete ihtiyacı olan kişi en kısa zamanda en iyi hizmet şartlarına sahip olacağı güvencesi içinde olabilmelidir.

3- Yeterlilik ve Süreklilik; Sağlık hizmetine ihtiyaç duyulduğu her anda hizmetin düzeyi yeterli olabilmeli ve bu yeterli ve ulaşılabilen bir sigortalı sağlık hizmeti sürekli var olmalıdır.

B- İşleyiş

1- Verimlilik ve maliyet etkililik; Verilen hizmet istenen amaca uygun ve ekonomik yönden de en azından harcanan paraya degecek şekilde olmalıdır.

2- Tıbbi etik ve hasta haklarına uygun; Doktorların hizmeti üretirken yaklaşımları meslek ahlakı ve bilimsel değerlerinden taviz vermeyen, çalıştıkları kurum ve kuruluşlarının hatta idari ve siyasi her türlü etkinin dışında ilk defasında doğru sağlık hizmeti üretmek şeklinde olmalıdır. Bu hizmet verilirken hizmet alıcısının belirlenen hakları konusunda da kendi ve mesleği konusunda olması gerektiği kadar hassas olmalıdır.

3- Sürekli araştırma-geliştirme; Sağlık hizmet hem meslek uygulayıcıların bilimsel düzeyleri, kullanılan tıbbi teknoloji, kalite kriterleri, medikal ve hizmet uygulamaları yönünden her gün gelişmektedir. Bu gelişmenin gerisinde kalmamak için gayret edilmeli hatta daha ileri hizmet üretebilmek için kişisel performans da kullanılmalıdır. Sağlık ekibi bir üst basamaktan periyodik eğitim alıyor olması ve entegre çalışması bu kriteri güçlü kılar.

C- Çıktılar

- 1- Mortalite/morbidite,
- 2- İstenmeyen sonuçlar,
- 3- Sonuç kıyaslamaları.

D- Kullanıcı (hasta) memnuniyeti; Sağlık hizmetlerinde

ihtiyaç çeşitlidir. Genel bir sınıflama yapılırsa;

a- Hissedilen (görünen); Bireyin sağlığının bozulduğu kşusu ile harekete geçtiği an onun ihtiyaç hissettiği andır.

b- Talep edilen; Sağlığının bozulduğu şüphesi acı ile desteklenirse hizmetten beklentisinde ve çevreye karşı bütün tepkilerin maksimum olduğu doğru ve yanlış kavramlarından ziyade en kısa zamanda ilk seferinde sağlık hizmetini almak tak amaç olan davranış biçimini sergiler. Bir röntgen filmini çekirme süresi sıkıntı ve tepkiye yol açar.

c- Beklenen; Her an her yerde ve en yüksek teknik düzey ve uzmanlığın o kişinin sağlığı için seferber olması ve bu konuda tek düşüncenin o kişinin ıstırabına son verilmesidir.

d- Normatif ihtiyaç; Teknik açıdan belirlenmiş bir standart ile gerçek durumun kıyaslanmasıdır. Birey standart organizasyonlar içinde ihtiyacını gidermeye çalışır. Ya en kısa zamanda acil servislerden yardım alma çabası ile harekete geçer yada aile hekimliği, sağlık ocağı, işyeri doktoru veya daha önceden tanıdığı bir sağlık mensubunun bilgisi ile harekete geçer. Talep çoğunlukla ödeme arzusu ile beraber harekete geçer. Sağlık sistemi her zaman talep edilen sağlık ile ödeme arzusunun bulunduğu anda sağlığı satın almak ile güven duygusunun çatışması yaşanır. Esas

olan hastanın elini cebine atmadan sağlık hizmetine ulaşmasıdır. Sağlık hizmet arayışında ihtiyacın doğru belirlenmesi gerekir. Bireyin ihtiyacı ile talebi aynı anlama gelmez. Talep bireysel isteği yansıtır. Ödeme arzusu ile desteklenir. Bazen talep edilen hizmet, sağlık bakım ihtiyacını gidermeyebilir.

Netice olarak sağlık bakımı kullanımı normatif ve hissedilen ihtiyacın bir kombinasyonu olarak şekillenir. Sağlık sektörünün özelliklerinden bir olarak sunum yapan kişinin taşıdığı bilgiye başvurma zorunluluğu vardır. Sağlık talebi olan kişilerin elini cebine atmadan hizmeti bilimsel standartlar içinde rahatça, ödeme arzusu veya zorunluluğu olmadan iç huzuru ve güven duygusu ile alacağı sigorta sistemini arayış ve anlayış olarak ihtiyaç en önemli durum olarak şekillenmiştir. Hastaların sağlık bakım talebinde halen ilk tercih özel hastaneler ve üniversite hastaneleridir. Bu durum incelemeye değer bir durumdur. Hastaneler tıbbi donanımları dışında hastalara sağladıkları diğer imkanlar ile de cazibe merkezi olma durumunu korumaktadır. Toplam kalite yönetiminin hastalara yönelik ilişki ve iletişim tatmini, iş akış kolaylıkları, yeni teknoloji kullanıldığı propagandası cazibeyi desteklemektedir.

E- Sağlık personelinin memnuniyeti; Bu konuda toplumda oluşturulan bilgi doğru değil-

dir. Halen sağlık sektöründe çalışan personel iş tatmini ve çalışan memnuniyeti yönünden kötü durumdadır. Bir kesim doktorun ekonomik kazancının ön plana çıkartıldığı günümüzde bu sektörün derdini çeken çoğunluk mutsuzdur. Yaptığı işten tatmin olmamakta, iş yükünün ve idari baskıların altında artık mecburen çalışmaktadır. Çalışma saatlerinin uzunluğu, nöbet sayısının fazlalığı, ekonomik yetersizlik, statü bozulmaları, iş güvensizliği, meslek risklerine duyarsızlık çalışanların üzerinde kara bulut gibi her gün artan şekilde büyüyen sorunlardır.

F- Fiziki mekan düzeyinin kalitelendirilmesi; Sağlık hizmetlerinin en önemli beklentilerinden bir son zamanlarda fiziki mekan olarak ön planda yerini almaktadır. Herhangi bir sağlık ünitesi coğrafi olarak doğru yerde yapılmalı, ulaşım, otopark dahil olmak üzere insan için ne ihtiyaç ise en kolay şekilde karşılanabilmelidir. Hastane için sahip olunması gereken tüm alanlar planlamaya dahil edilmeli, ileri zamanda artabilecek nüfus ve değişen teknoloji bu planlamanın bir parçası olmalıdır. Bahçe, duvar, zeminler hastaların talep ve risklerine karşı özellikleri yönünden dikkatle projelendirilmelidir. İdari alanlar, ofisler, arşiv, malzeme (tıbbi, sıhhi, ilaç, kırtasiye) depoları, eczane, morg ve otopsi odası, sterilizasyon ünitesi, eğitim salonları, konfe-

rans salonu, çamaşır yıkama ve depolama alanları, yemekhane, mutfak, gıda depoları, tıbbi ve diğer atık depolama yerleri, hemşire odaları, diğer personelle ait alanlar, hasta kabul ve taburcu odaları, bekleme alanları, doktor ve muayene alanları, biyopsi ve küçük girişim ve özellikli gerektiren muayene alanları, hasta odaları, medikal gaz, merkezi klima, teknik servis ve daha sayılabilecek birçok fiziki alan için özel planlama ve ihtiyaç düzenlemesi gereklidir.

G- Verimlilik-Maliyet Etkinlik; Sağlık için yatırım ile hizmet talebinin uyumlu olması gereklidir. Ulusal ve yerel anlamdaki hasta sayısı ve dağılımı o bölgeye yapılacak yatırım ve ekipman transferi için tüm gerekliliklerin standartları ülke içinde eşit ağırlıkta olmalıdır. Sağlık yatırımları ve insan gücü çok pahalıdır. Teknoloji ve beklentiler hızla değişmektedir. Göçleri hesap eden, nüfus yoğunluğunu ve yerel risk grupla-

rı iyi tanımlanmış, ulaşım ve diğer kalite kriterleri ile uyumlu olan yatırım olmaz ise kısa zamanda değişen teknoloji ile yeterince verimli olamamış atıl bir yatırım belki daha faydalı olabilecek başka yatırımların ekonomik kaynağını da tüketecektir.

Bu genel kriterlerin daha özel kriterler ile desteklenmesi gerekir. İş akışı yönünden de değerlendirmeler yapılmalıdır. Bir hastanın muayene ve tedavisi için gerekli tıbbi ve idari yol ve teknoloji tanınmalı ve bilinmelidir. Muayene için randevu alma biliniyor mu, randevuda bekleme süreleri ne kadar, konsültasyon için aynı süre ve işlemler nasıl, istenen tetkikler aynı alanda mı yoksa başka alanlarda mı yapılabilir? Bu işlemlerin idari ve diğer bekleme ve işlem süreleri nasıl, yatış işlemleri ve gerekleri kolay mı, reçete ve ilaç temininde karşılaşılan ve karşılaşılmaması gereken işlemler ve problemler se-

bepleri ile beraber nelerdir? Yatış süreleri, yatak gün süresi, operasyon bekleme süresi, malzeme temininde karşılaşılan güçlükler nelerdir, fatura ve ödeme sistemleri yönünden hizmetlerde aksama oluyor mu? Tüm sağlık hizmetinde istenmeyen aksaklıkların yanında isteyerek olan yanlışlıklar var mı?

Teknoloji olanaklar yönünden bir sağlık merkezi mutlaka tetkik edilmeli, teknoloji değişiminde duyarlı olması sağlanmalıdır. Radyolojik olanaklar, biyokimya olanakları, mikrobiyoloji ve patoloji laboratuvarlarının durumları, nükleer tıp, immünoloji laboratuvarı, doku laboratuvarı, endoskopik imkanlar, yoğun bakımlar ve teknik durumu, ameliyathaneler tek tek incelenmeli talep, kapasite ve gelecek dönemler için değişimler de hesaplanarak sunum yapılmalıdır.

Kurum, devlet, üniversite, MSB, özel ve diğer hastaneler arasında sağlık hizmetinde birbirinde çok farklı fiyatlarla sağlık hizmeti verildiği bu sebeple de pahalı hizmet veren sağlık kuruluşlarını farklı, ucuz sağlık hizmeti verenleri farklı eleştirilerle karşı karşıya bırakan maliyet istatistik çalışması için söylenmesi gerekenler olduğu kanaatindeyim.

Kamu kurum ve kuruluşları ile SSK ve özel hastaneler arasında yapılan ve son zamanlarda gündemde çok fazla yer alan

bir istatistik üzerine; SSK hastaneleri daha ucuz olmak üzere diğer hastaneler gittikçe artan miktarda daha pahalı sağlık hizmeti ürettikleri bu nedenle de bazı hastanelerin daha iyi bazı hastanelerin daha kötü yönetildiği, başarı ve güvenin bu sebeplerle şu kurum veya kuruluş hastanesine yönelik olduğu, hastaların da bu sebeple o hastane yerine bu hastaneyi tercih ettiği ifade edilmektedir. Bu istatistikler tabip odaları dahil bütün diğer kuruluşlarca da kendilerine uygun bir yorumlama vesilesi olmaktadır. Bu noktada durup düşünmek gerekir. Aynı hastalığı bilimin gösterdiği yollardan tanı ve tedavi sonucu çıkacak faturanın bu kadar farklı olmaması gerekir. Ya bilim suiistimal edilmekte ya da başka sebeplerle bu rakamsal fark ortaya çıkmaktadır. Bana göre yapılan çalışma ve sonuçlar günümüz gerçeklerine uygun değildir. Eğer o rakamlar doğru ise ortaya çıkan durum bilim değil film olur. Yapılan çalışmanın içeriğini görmeye çalışınca;

- 1- Çalışmayı yapan ekibin kullandığı istatistik tekniği ve rakamları neye göre tespit ettiği,
- 2- Bu tespit edilen rakamların çarpanları ve bölenleri nelerdir. Gerçek uygulama ile genel rakamların karışımı var mı,
- 3- Bu çalışmada amaç ve kapsam da ayrımları ya-

pıldı mı? (Hekim yaklaşımı, malzeme fiyatları, ilaç fiyatları vb. diğer masraflar)

- 4- Bu istatistikler uygulama ile entegre mi? (Sigortasız hastaların masrafları yanında yatan sigortalı üzerine işleniyor mu, döner sermaye ve performans gibi gelir getirici yaklaşımların desteği var mı?)
- 5- Ucuzluk, kalite kriterleri yönünden değerlendirildi mi?
- 6- Çalışmayı yapanlar böyle bir çalışmadan sonra yapılabilecek bir analiz ile rakamsal farkların nedenlerini içeren raporlar hazırlayıp çözüm önerdiler mi?

Bu ve benzer birçok soru bu çalışma için sorulabilir. İçinin dolu olmadığını düşündüğün kıyaslamalı maliyet çalışması sanırım amacını aşan bir yankı bulmuş ve ülkemizde sağlanmaya çalışılan sağlıkta güven duygusunu zedelemiştir. Tabip odasının bu konuda derhal konuyu maliyet farkları eğer varsa bunun bilimsel yetersizlik tarafından kaynaklanmadığını, bütün kurum ve kuruluşlarda aynı hastalık için yapılan tıbbi yaklaşımın en azından benzer olduğunu ve bu tıbbi değerlendirmenin tabip örgütlenmelerin sorumluluğu içinde olduğunu güven verici şekilde açıklaması gereklidir. Yoksa sağlık hizmet-

lerinde yaşanması gereken değişim gündemi bu tür yanlış yönlendirmeler ile istenmeyen yönle kanalizasyon edilir.

Akreditasyon yaklaşımı sadece eğitim hastaneleri ile sınırlı değildir. Sağlık hizmeti bütünlüğüne uygun en küçük sağlık birimi, muayenehane, sağlık ocağı, dispanser, anlaşmalı merkezler (görüntüleme ve laboratuvar) kurum ve kuruluş ayırmadan, teknik geliştirilerek akredite edilmelidir. Tek tek tüm birimler üzerinde standart çalışma yapılmalıdır. Şu ana kadar yapılan ve yazılı mevzuata giren standartlaşma uygulama alanı bulamamıştır. Artık sigortacılık ön plana geçmeye hazırlanıyor. Zorunluluklar kendini tercihlere hazırlıyor. Otopark, özürli girişleri, asansörler, bekleme salonları, tetkiklerin süresi ve kalitesi ile raporlanma süreleri, hizmet veren ve alan ile ailelerinde görüşlerinin periyodik toplanması artık o sağlık birimlerini tercih edilmez hatta sigorta şirketleri tarafından anlaşma dışı bırakılması gerekir noktasına getirmektedir. Daha

açıklayıcı olabilmek için bir örneklemeye yararlı olacaktır.

Bağımsız bir dış kaynak tarafından (sağlık akreditasyonunda yetkili) birinci basamak sağlık hizmeti veren sağlık ocağını akredite edelim;

A- Kapasite

- 1- Muayene sayısı (olması gereken-yapılan)
- 2- Reçete sayısı (muayene edilen-ilaç yazılan ulusal sayılarla karşılaştırma)
- 3- Yapılan tedavi (sağlık ocağında, evinde)
- 4- Takip edilen hasta sayısı (kronik vakalar ile yeni vakaların sayıları kıyaslama için)
- 5- Sevk edilen hasta sayısı (muayene edilen/sevk edilen)
- 6- Rapor sayısı
- 7- Sarf malzeme dökümü (enjektör vb.)

B- Fiziki alan

Otopark
Özürli yeri, yolu

Bekleme salonunun durumu
Muayene odaları ihtiyaç uyumu

Tedavi odaları temizliği ve ihtiyaca uyumu

Islak zeminler bakımı ve ihtiyaca uyumu

Aydınlanma, ısınma durumu

C- Personel sayıları

Doktor, hemşire, sağlık memuru, eczacı, memur, hizmetli, şoför vb.

D- Teknolojik imkanlar

Biyokimya, mikrobiyoloji, radyoloji (parametreleri), EKG, idrar laboratuvarı vb.

E- İş akışı

Muayene, tetkik, tedavi, reçete, diğer takip ve tedavi işlemleri için yapılan işler ve bekleme süreleri

F- Kalite kriterleri yönünden

Konunun baş kısmında yer alan kriterlere göre.

G- Aynı teşhis ve tedavi için olması gereken tüm tıbbi ve idari işlerin benzer diğer birimler ile karşılaştırılması.

Sonuçta verilen puanlamalı sistemde karnenin oluşması. Tercihlerin ve anlaşmaların zorunlu olmadığı bir döneme girerken asgari sınırları belirli ve taviz verilmeyen bir sistem kendini ve toplum sağlığını koruyabilir. Biz kendimizi eleştirmez isek bizi yanlış eleştiren her zaman var olacaktır.

Para

İnsanlar yaşamak için çalışır. Yiyecek, giyecek, barınma ve bunun gibi ihtiyaçları karşılamak için çalışmak, çalışarak bu ihtiyaçları gidermektedir.

Çalışmadan yaşayan az sayıda insanın varlığı konuşmaya çalıştığımızı etkileyecek büyüklükte olmadığı gibi bu insanlar da ihtiyaçlarını gidermek için olmasa da hobilerini tatmin için bir şekilde çaba sarfetmekte ve çalışmaktadırlar.

İşin bu yanını da görünce, insanlar mutlu olmak için çalışırlar şeklinde daha geniş bir tanım yapmakta mümkün hale gelir.

Modern ekonomilerde yaygın bir iş bölümü vardır. Her insan işlerden birini veya bir parçasını yapmaktadır. Bu yolla da harcamak için kazanmaktadır. İnsanlar çalışamayacakları günleri düşünerek de kazançlarının bir bölümünü harcamayarak biriktirirler. Bu birikime de tasarruf denir.

Kazanılan (gelir), harcanan (gider), saklanan (tasarruf) eylemlerini genel ve eşdeğer bir kavram ile tanımlamak da insan için bir zorunluluk olmuştur. Bu kavram paradır.

Standart kıymet ölçüsü olan para, mübadele aracı olduğu gibi aynı zamanda değer saklama-tasarruf aracı da olmaktadır.

Para, insan buluşu olan dil gibi, devlet gibi, tarih boyunca çeşitli kılıklarda ortaya çıkmıştır. Deniz kabuğundan hayvan kulağına, buğdaydan, bakırdan kağıda kadar bir çok mal para olarak kullanılmıştır. Eskimoların paraları, uzun süre, kurutulmuş balık idi⁽¹⁾.

Bu gün cebimizde (cüzdanımızda) madeni ve kağıt şeklindeki paranın, madeni olarak MÖ 7. yüzyılda Anadolu'da yaşamış olan Lidyalılar tarafından basıldığı genel kabul görmüştür⁽²⁾. Ancak Barneji adlı bir bilgin Hindistan'da Mohenjodaro'da MÖ 2900 yılına ait paralar bulmuştur⁽³⁾.

İlk kağıt paranın ise MÖ 1600 yıllarında Mısır'da kullanıldığına dair görüşler olmasına rağmen genelde kabul gören fikir, bunun MÖ 140 yılında Wuti hanedanı zamanında Çinliler tarafından kullanıldığıdır⁽⁴⁾.

Paranın metal haline sikke, kağıt olanına kaime-banknot denilmektedir.

Sikke, belirli bir ölçüye göre metalden yapılmış ve üzerinde resim olan paradır⁽⁵⁾.

Sikke ilk basılışından günümüze gelinceye kadar genelde gümüş ve altın madenleri kullanılarak basılmış, bozukluklar için de bakır-bronz kullanılmış-

(1) Yenal Oktay, *İktisat Siyaseti Üzerinde İncelemeler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999, s. 24.

(2) *Kolleksiyon Dergisi*, No: 3, sh. 8.

(3) Ergin Feridun, *Para Siyaseti*, Hamle Matbaası, İstanbul, 1966, s. 24.

(4) Akyıldız Ali, *Para Pul Oldu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 23.

(5) Howgego Christopher, *Sikkeler Işığında Eski Çağ Tarihi*, Hommer Kitabevi, 1998, s. 1.

tır. Günümüzde ise madeni paraların hesap tamamlama amacıyla (bozukluk) olarak kullanıldığı malumdur. Ayrıca bir zamanlar kıymetli maden karşılığında para basılabilmekte iken, günümüzde bu esas da geçerli değildir.

İlk para istiklal veya hükümlanlık işareti midir? Türk Anadolu tarihinde sikke basmak, bayrak açmak, adına hutbe okutmak istiklal ve hükümlanlık işareti olmuştur. İlk paranın hükmeden tarafından basıldığı genel kabul görse de eski çağda farklı örnekler de görülmektedir.

Ayrıca paranın temel fonksiyonlarının yanında sikke ile emperyalizm, sikke ile uygulanan politikalar, arasında bağlar aranırken, Doğu Avrupa'daki bilim adamları sikkelerin sistematik propaganda aracı olduk-

ları görüşüne aşırı derecede inanmaktadırlar⁽⁶⁾.

Tarihin ilk haberleşme aracı olan ve devlet tarafından basılmaları nedeni ile resmi birer belge niteliği taşıyan sikkelerin yalnız ekonomi tarihi için değil, fakat siyasal, kültürel, din ve düşünce tarihi açısından da kaynak değeri kabul edilmektedir⁽⁷⁾.

Sikkenin değeri, paranın temel fonksiyonları bakımından çok önemlidir. Sikkenin ağırlığı, kullanılan madenin ağırlık içindeki saflık payının değişmezliği çok önemlidir. Zaman zaman sikkenin metal değeri düşürülerek para basımcının yararına sonuç alma denemeleri olmuştur.

Sikkenin değerinin düşürülmesi yolundaki değişikliklere taşış denilir.

Aynı nitelikte olmayan paralar tedavüle çıkarıldığında karşılaşılan ahenksizliklere, eski çağlardan beri rastlanagelmektedir. İktisat ilmi, piyasaya kalite itibariyle farklı ödeme vasıtaları çıkarıldığında meydana gelen tepkileri Gresham adına tes-cil etmiştir. Gresham kanunu şöyle ifade edilebilir "Piyasada değeri ve kalitesi farklı iki ödeme aracı bulunduğu vakit kötü para, iyi parayı kovar. Sonunda yalnız kötü para tedavülde ka-hr⁽⁸⁾.

Paranın (sikkenin) resimli yüzüne tura (tuğra) denilir.

Osmanlılar'da Para

Osmanlılar ve diğer Türkmen beylikleri İlhanlılar'ın egemenliklerini kabul ettikleri sürece kendi adlarına sikke basmadılar⁽⁹⁾.

Osmanlı sikkesi akçenin Orhan Gazi zamanında basıldığı bilinmektedir. Kayıtlardan Orhan Gazi zamanında gümüş sikkeler basıldığı sabittir ancak ele geçen bazı bakır paraların Osman Bey'e ait olabileceği de iddia edilmekte, kendi adına hutbe okutmak ve sikke bastırmanın istiklalin şartı sayıldığı bu dönemde Osman Bey'in para bastırmış olduğu düşünülmektedir. Bakır sikkelerde başarı-gıta padişah ismi olmaması da bu düşüncüyü desteklemektedir⁽¹⁰⁾.

(6) Age, s. 84.

(7) Baydur Nezahat, *Eski Anadolu Uygarlıklarının Sikkelere Yansınası*, s. 416.

(8) *Ak İktisat Ansiklopedisi*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1973, s. 360.

(9) Ölçer Cüneyt, *Aydın Beyliğinin Sikkeleri*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1985, sh. 6.

(10) Kolerkılıç Ekrem, *Osmanlı İmparatorluğunda Para*, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1958, s. 7.

1326 yılında Orhan Bey tarafından darb ettirilen ilk gümüş akçelerin bir yüzünde dört halifenin adı ve kelime-i şahadet, diğer yüzünde Orhan Allah mülkünü daim kılsın yazılıydı⁽¹¹⁾.

Bu gümüş akçelerin ağırlığı 1.15-1.18 gram idi. 1444 yılında yapılan ve daha sonraları da devam eden tağşişler sonucu akçenin değeri bozuldu. 1481 yılında 0,75 gram'a, 1584 yılında 0,068 gram'a ve 1689 yılında 0,23 gram'a kadar düştü⁽¹²⁾.

İlki Orhan Bey zamanında beşlik akçeler de basıldı. Daha sonraları da basılan beşlik ve onluk akçeler yapılan tağşişler nedeniyle tedavülde kalamayıp kayboldular (Gresham kanunu).

Akçe asıl ödeme aracı idi. Ancak küçük alışverişlerde ve hesap tamamlama işlerinde mangır (mankur) veya pul denilen bakır paralar da kullanılı-

yordu. Bakır sikkelerin de Orhan Bey döneminde basıldığı iddia edilsede 1. Murat döneminde basıldığı görüşü ağırlıktadır. Mangırlar akçelerin 1/4'ü daha sonraları 1/8'i değer taşıyordu⁽¹³⁾.

Avrupa'da devletler 13. Yüzyıldan itibaren altın sikke basmaya başlamışlardır. Osmanlılar'ın da Akdeniz havzasında geçerli olan Venedik dükalarını Osmanlı darphanelerinde bastırdıkları bilinmektedir. Osmanlılar kendi adlarına sultani veya hasene-i sultani adı verilen ilk altın sikkeyi 1477 yılında bastırmışlardır.

Bu sikkenin ön yüzünde "Sultan Mehmet bin Murat Han, zaferi şerefli olsun, 882 yılında Konstantiniye de darbedilmiştir" arka yüzünde ise "altını basan denizde ve karada Tanrının yardımına mazhar, sabır sahibi" ifadeleri yer alıyordu⁽¹⁴⁾.

Basıldığı yılda 3.572 gram (0.997 ayar) olan sultani 1582 yılında 3.517 gram'a, 1689 yılında 3.490 gram'a düştü. Akçe ayarındaki bozulmaya bağlı olarak da 40-45 akçe eden sultani, 1582 yılında 65-75 akçe, 1689 yılında ise 270 akçe ediyordu.

Darp yeri ile tarihinin para üzerinde muntazaman gösterilmesine de bu dönemde başlanılmıştır⁽¹⁵⁾.

Osmanlı piyasalarında en erken dönemlerden itibaren yabancı sikkeler tedavül edegelmiş 17. Yüzyılda Osmanlı sikkelerinin piyasadan kaybolması sonucu, akçe sadece bir hesap birimine dönüşmüş ve tedavülü engellenmeyen yabancı sikkeler piyasalarda yer almıştır.

Devlet ise kendisine yapılacak ödemelerde yabancı sikkelerin hangi kur değerleri üzerinden kabul edileceğini düzenli olarak ilan etmiştir⁽¹⁶⁾.

1688 yılından itibaren 1.60 gram ağırlığında ve bir akçeye eş değerde bakır paralar basıldı.

Yeni makineler getirilerek yeniden düzenlenen İstanbul darphanesinde 1690 yılında büyük gümüş (cedid zolota) sikkeler basıldı. Bu sikkeler 19.2 gram ağırlığında, % 60 gümüş % 40 bakırdan oluşan bir alaşımdan basılıyordu⁽¹⁷⁾.

1703 yılında ise Osmanlı kuruşu basıldı. Bir kuruş 40 para veya 120 akçeye eşitti. Zolotalar

(11) Meydan Laorusse, Cilt 1, s. 212.

(12) (13) (14) Pamuk Şevket, *Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 150, 43, 66.

(15) Pere Nuri, *Osmanlıda Madeni Paralar*, İstanbul, 1968, s. 11.

(16) (17) (18) (19) Pamuk Şevket, *age*.

ise 30 para veya 90 akçeye eşit kabul edilmekteydi.

Basıldığında 26 gram olan ve içinde 15.6 gram gümüş bulunan kuruş içindeki gümüş oranı devamlı düşüş gösterdi. 1808 yılına gelindiğinde kuruşun içindeki gümüş 5.9 grama ve kendi ağırlığı da 12.8 grama düşmüştü⁽¹⁸⁾.

İkinci Mahmut'un 32 yıllık saltanatı sırasında Osmanlı Devleti hepsi de birbirinden farklı standartlarda on ayrı dizi gümüş sikkeyi piyasaya sürdü (47 değişik para)⁽¹⁹⁾.

Abdülmecit zamanında 1839 Tanzimat Fermanı'nı takiben 1840 yılında çıkarılan bir ferman ile tashih-i sikkeye karar verilmiştir.

Altın, gümüş ve bakır olmak üzere yeni paralar basılmıştır. Bu paraların tamamı kuruş esasında birleştirilmiştir.

Altın beşibiryerde lira 500 kuruş, gümüş mecidiye 20 kuruş, bakır 40 para bir kuruş değerindedir.

Osmanlı altınlarının en büyük hususiyeti üzerinde değer yazmaması ve değerinin ağırlığından anlaşılmasıdır. Ancak Mecid'in beşyüzlük ve ikiyüzlük altınlarında kurdela bağımı altında (500) ve (250) rakamları yazılıdır⁽²⁰⁾.

Abdülmecid ile başlayan bu yeni medeni para sistemi İmparatorluk sona erene kadar devam etmiş daha sonra nikel olarak basılan bozukluklar Cumhuriyet'in ilk yıllarında da bir süre kullanılmıştır.

Devlet Hazineleeri tarafından hamiline (üzerinde taşıyana) ait olmak üzere çıkarılan senetlere "Hazine Evrak-ı Nakdiyesi" veya "Devlet Kaimesi" denir. Ka-

imeler nakit para gibi tedavül ederler⁽²¹⁾.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk defa kaime Abdülmecit zamanında çıkarılmıştır. İlk tertip kaimeler uzun bir kağıt üzerine uzunlamasına el yazısı ile yazılmış senelik % 8 faizli idi. Daha sonra faizleri % 6'ya indirildi. 1850 senesinde 10 ve 20 kuruşluk faizsiz kaimeler çıkarıldı. Sadece İstanbul'da tedavül eden kaimelerden sonra ordunun bulunduğu yerlerde geçerli olan kaimeler çıkarıldı. Kolaylıkla taklitleri yapılan kaimeler sık sık değiştirildi ve yenilendi. Abdülmecit döneminde çıkarılan kaimeler 1862 yılında kaldırıldı.

İkinci defa kaimeler Abdülhamit döneminde 1876'da çıkarıldı. Bu kaimeler de halktan toplanan ianeler karşılığında Beyazıt meydanında yakılarak imha edildi. 1863 yılında Osmanlı Bankası'na 30 yıl için verilen kaime çıkarma imtiyazı nedeniyle ve kaimelerin arkasını numaralamak hizmeti için banka % 1 komisyon alıyordu⁽²²⁾.

1863 anlaşması uyarınca, kaimelerin aksine Osmanlı Bankası karşılığı altın olarak her an talep edilebilecek banknotlar çıkaracaktı. Bir diğer özellikte banknotların çıkarıldıkları yerde tedavülde olmalarıydı. Kısa bir İzmir deneyimi dışında sadece İstanbul'da tedavül görmüş olması bu nedenledir⁽²³⁾.

(20) Ölçer Cüneyt, *Sultan Abdülmecid Devri Osmanlı Madeni Paraları*, İstanbul, 1978, s. 23.

(21) Aykut Nezihi, *Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Devredilen Kaimeler ve Osmanlı Bankası Banknotları*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 1979, s. 5.

(22) Erol Mine, *Osmanlı İmparatorluğunda Kağıt Para (Kaime)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1970, s. 33.

(23) Eldem Edhem, *Osmanlı Bankası Banknotları*, İstanbul, 1999, s. 12.

Üçüncü defa Mehmet Reşat döneminde 1915 yılında kaime çıkarıldı. Osmanlı hükümeti kaimelerden sadece 2 milyon liralığını ödeyip tedavülden kaldırmış 158 milyon lira Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, İstiklal Savaşı'nın yaralarını sarınca ya kadar bu paraların tedavülüne mücadele etmiştir. Ancak bu yaraları sarar sarmaz hemen kendi parasını basmak için girişimlerde bulunmuş ve 4 Eylül 1928'de Osmanlı kaimeleri tamamen piyasadan kaldırılmıştır⁽²⁴⁾.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Para

Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı madeni paraları ve kağıt paraları tedavül etmiştir. Osmanlı'da sayıları kırkı bulan darphanede para basımı yapılmış 1843 yılında diğer darphaneler kapatılarak sadece İstanbul'da para basımı devam etmiştir⁽²⁵⁾.

1922 yılında Darphane-i Amire, Darphane-i Milli adını alarak Maliye Bakanlığı'na bağlanmış ancak 1924 yılına kadar para basmamıştır⁽²⁶⁾.

Cumhuriyet döneminin ilk madeni parası 12 Şubat 1924 tarihinde 411 sayılı kanuna göre

çıkarılmıştır. Ağustos ayında basılan 10 kuruş alüminyum-bronze madendendir. Yazı ve rakamları arap harfleri ile dir⁽²⁷⁾. Eylül ayında 5 kuruş, Ekim ayında 100 para aynı maden ve esaslarla basılmıştır.

Paraların ön yüzünde "Türkiye Cumhuriyeti yazısı ve altında 1340" arka yüzünde ise sağda meşe dalı, rakam ve altında kuruş yazısı bulunmaktadır.

1925 yılında nikelden, eski yazı ile 25 kuruşluk basılmıştır. 1926 ve 1928 yıllarında da aynı esaslarla madeni para basımı devam etmiştir.

Cumhuriyetin yeni harflerle ilk parası 1934 yılında 2416 sayılı Kanuna göre gümüşten (830 ayar) basılmış 100 kuruştur.

Altın paralar da eski yazı ve rakamlar ile basılmış, yeni harfler 1938 yılında kullanılabiliştir.

50, 10, 5 ve 1 kuruşlar, 10 para, 1 lira, 25 kuruş, delikli 1 kuruş, delikli 2½ kuruş, 2½ lira ve 5 liralık basılmıştır. Kullanılan metaller, motifler ve büyüklükler farklıdır.

80'li yıllarda 10, 20, 50, 100 liralıklar 1989'da 500 lira, 1990'da 1000 lira basıldı⁽²⁸⁾. Daha sonra 2500, 5000, 10.000, 25.000, 50.000, 100.000 ve nihayet 250.000 lira basıldı.

4 Eylül 1928 tarihine kadar Osmanlı kaimeleri tedavüle kaldı. Madeni paralarda olduğu gibi 1. emisyon banknotlar da yeni yazı ile basılamadı. 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1000'lik banknotlar eski yazı ve Fransızca kullanılarak İngiltere'de Osmanlı Bankası tarafından bastırıldı ve 1931 yılında TC Merkez Bankası'na devredildi⁽²⁹⁾. Bu banknotlar 1939 yılına kadar tedavüle kaldı.

(24) Akyıldız Ali, *Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası: Kağıt Para ve Sosyo Ekonomik Etkileri*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1966, s. 248.

(25) 2002-2001 Yıllık Rapor, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü.

(26) Tözen İbrahim - Aykut Tuncay, *Türkiye Cumhuriyeti Madeni Paraları ve Madalyaları*, Yapı Kredi AŞ Yayınları, İstanbul, 1973, s. 43.

(27) Coşkun Bülent - Fişekçioğlu Güvendik, *Türkiye Cumhuriyeti Madeni Paralar Katologu*, 1977, s. 21.

(28) Fişekçioğlu Güvendik, *Para 2002*, İstanbul.

İkinci emisyon 1937 yılında tedavüle çıkarılan 5 lira ile başladı. 1938 yılında 10, 50 ve 100 liralık, 1939'da 2^{1/2}, 500 ve 1000 liralık banknotlar tedavüle çıktı. Merkez Bankası'nın ikinci emisyon içinde saydığı İnönü resmi 1940 yılı çıkışlı 500 ve 1000 liralık, 1942 yılında çıkarılan 1 liralık ve 1944 yılında basılan 50 kuruşluk banknotlar bulunmaktadır. İkinci emisyonun tamamı İngiltere'de basılmıştır.

3. emisyon 7 banknottan oluşmaktadır ve tamamı İnönü resimlidir. 1942 yılında tedavüle çıkarılan 10 ve 100 lira Almanya'da, 50 lira Amerika'da bastırıldı.

1946 yılında tedavüle giren 50, 500 ve 1000 liralık banknotlarda Amerika'da, 2^{1/2} liralık banknot İngiltere'de basıldı.

4. emisyon 3 banknottan oluşmaktadır. İnönü resimlidir. Amerika'da bastırılmıştır. 10 ve 100 liralık banknotlar 1947 yılında, farklı renkli olan diğer 10 liralık banknot 1948 yılında tedavüle girmiştir.

5. emisyon 1952-1971 yılları arasında yapılmıştır. 4 adet 2^{1/2} liralık, 4 adet 5 liralık, 6 adet 10 liralık, 7 adet 50 liralık, 6 adet 100 liralık, 4 adet 500 liralık 1 adet 1000 liralık (mor binlik)

banknottan oluşmaktadır. Bu emisyonun 2 adet 5'lik, 3 adet, 10'luk, 3 adet 50'lik, 3 adet 100'lük, 2 adet 500'lük banknotlar Merkez Bankası Banknot Matbaası'nda basılmıştır.

6. emisyon 1966-1981 yılları arasında tedavüle çıkarılan 18 adet banknottan oluşmaktadır. 2 adet 5'lik, 2 adet 10'luk, 4 adet 20'lik, 2 adet 50'lik, 3 adet 100'lük, 2 adet 500'lük, 3 adet 1000'lik banknotların 17 adedi Banknot Matbaası'nda 1 adet 20'lik banknot İngiltere'de basılmıştır.

7. emisyon 1979 yılında 10 liralık banknot ile başladı. 34 adet banknottan oluşuyor. 2 adet 10 liralık, 1 adet 100 liralık, 2 adet 500 liralık, 2 adet 1000 liralık, 4 adet 5000 liralık,

4 adet 10000 liralık, 2 adet 20000 liralık, 2 adet 50.000 liralık, 3 adet 100.000 liralık, 4 adet 5.000.000 liralık, 3 adet 250.000 liralık, 2 adet 1.000.000 liralık, 5.000.000, 10.000.000 ve 20.000.000 liralık banknotlardan oluşmaktadır. 1, 5, 10 ve 20 milyon liralık banknotlar halen tedavül ediyor⁽³⁰⁾ ⁽³¹⁾.

1 Aralık 2005 tarihinde ise yeni TL. tedavüle girecek, eski TL'ler bir yıl daha tedavülde kalacaktır.

Kısaca hatıra paralardan da bahsetmek gerekirse; madeni ufaklık ve hatıra para basılması hakkındaki kanun 1970 yılında çıkmış ve aynı yıl TBMM'nin 50. yılı anısına hatıra para bastırılmıştır. Zaman zaman hatıra para listelerinde görülen 27 Mayıs gümüş 10 liralı darphane listesinde hatıra paralar arasında yer almamaktadır.

Altın, gümüş, bakır, akmonital gibi farklı maden ve alaşımlardan basılan hatıra paralarımız genelde yüksek ayarlı gümüş paralardır. Bu paraların bir kısmı yurt içinde satılmamış, yabancı koleksiyoncular için yurt dışına gönderilmiştir. Cumhuriyet hatıra paraları değişik temalarda olup 180 parçayı aşmıştır⁽³²⁾.

(29) Türkiye Cumhuriyeti Banknotları, TCMB, 1983.

(30) Türkiye Cumhuriyeti Banknotları, TCMB, 2001.

(31) Deniz Mehmet Nurcan, Türkiye Cumhuriyeti Paraları.

(32) Mahruki Cem, Cumhuriyet Dönemi Hatıra Paraları, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 1998.

Örgütlenme Özgürlüğümüz Var mı?

Her geçen saniye, en temel insan haklarından olan çalışma ve örgütlenme haklarının ihlal edildiği Türkiye'ye Avrupa Birliği yolu nasıl açılacak?

Kaçak işçiler ve sendikasız işçiler ülkede asgari ücretin yarısına azınlık gibi çalışan çoğunluğu oluştururken başka azınlıklar aramaya gerek var mı?

İşkence ve kötü muameleden sınıfı geçtik ama örgütlenme hakkı ve insanca çalışma hakkı açısından sınıfta kalmaya devam edeceğiz.

Sendikal örgütlenmede öncü rolünü üstlendikleri için işverenler tarafından kara listeye alınan ve yaşadığı kentte iş bulma ümidini yitiren binlerce çalışan başka kente göç etmek zorunda. Hiçbir sosyal güvenceye sahip olmadan en kötü çalışma koşullarında 12 saat çalışan ve yasal asgari ücretin yarısına çalıştırılan milyonlarca işçi artık "kaçak işçi" adı altında bazen de devletin konuyla ilgili raporlarına yansıtılıyor. Başta Anayasa olmak üzere, Türkiye'nin altına imza koyduğu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmelerine, Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerine ve uyulması için söz verilen Avrupa Birliği normlarına rağmen etkili bir sendikasızlaştırma politikası derinden derine yıllardır yürütülüyor.

Bu düzen yalnızca kendi vatandaşlarımız için de geçerli değil. Sayıları bir milyonu geçtiği ifade edilen yabancı kaçak işçiler de, başta tekstil olmak üzere birçok hizmet sektöründe ülkenin her yanına dağılmış durum-

da. Pasaportlarına el konulan, öğlen ve akşam yedikleri makkarna ve patatesin parası aylıklarından kesilen milyonlarca yabancı işçi, kendi simsarlarına ödenen büyük bir oran ile Türkiye'de çalışmaya devam ediyor. İşin en garip tarafı da bu yabancı kaçak işçilerin büyük bir bölümü, ekonomileri daha iyi olduğu kabul edilen ve Avrupa Birliği üye adayı olan ülkelere çalışmaya geliyorlar.

Bu konuda denetim yapması gereken bakanlıklar işyerlerinde kaçak işçi çalıştırılıp çalıştırılmadığını kendi yasal yüküm-

lülükleri olarak yerine getirmek zorundalar. Ama bu yükümlülükler eleman azlığı, bütçe yetersizlikleri, denetime gidecek aracın benzin parasının olmaması gibi nedenlerle yeterince yapılamıyor. Yapılan denetimlerde de belirli bir kentte yaşayan çalışan yüzlerce kaçak işçi kentin sokaklarında görülmesine rağmen bu işçilerin hangi fabrikanın neresinde çalıştırıldığı bir türlü bulunamıyor. Yine de çalışma hayatı ile ilgili her türlü seminer, sempozyum ve bildiride ülkede kaçak işçi sayısının giderek arttığı, kayıt dışı istihdamın ve kayıt dışı sektörün yaygınlaştığından yakınıyor.

Yapılan özelleştirmeler yeni işsizler ordusu yaratıyor. Özelleştirme mevcut siyasi iktidar döneminde de aynen eski iktidarlarda olduğu gibi "sat-kapat-kurtul" mantığı ile yapılıyor. Koca koca fabrikalar yalnızca hurda değeri ve fabrikanın kurulduğu arazisinin kıymeti yüzünden belirli birkaç firmaya çok ucuza satılıyor. Sonuçta iş-

sizler ordusuna yeni bir kafiye daha katılıyor. Hükümet iktidara gelirken özelleştirme mağdurlarını işe yerleştireceğini vaat etmiş olmasına rağmen bugüne kadar işe yerleştirilenler mağdurların yüzde beşini bile oluşturmuyor.

Sendikal örgütlenme konusuna gelince; sendikaya üye olmak, kanun ve yönetmelikler ne derse desin işten atılmanın ve işsiz kalmanın tek nedeni. Hatta Trakya bölgesinde tekstil işverenlerinin büyük bir bölümünün, sendikal örgütlenme konusunda çalışan işçileri kara listeye aldıkları, bu kara listeye alınan işçilerin başka fabrikalarda da iş bulamadıkları bize bu seminerler sırasında iletilen konular arasında. Taşeronlaştırma ve işi bölmenin bir sanat haline getirilerek, asli işlerin bile taşeronlara havale edilmesi giderek yaygınlaşıyor.

Güçlkle sendikal örgütlenme yapıldığında ise, işyerindeki yetki tespitlerinin 6 gün yerine 3-4 ayda çıkması, sendikal örgütlenmenin önünde bu kez de "bürokratik bir engel" olarak karşımıza dikiliyor. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bu tutumu, yani kendi görevini yerine getirmedeki teknik ve idari güçlükleri, sonuçta en temel insan hakkı olan örgütlenme hakkının önünde bir engel olarak durmaya devam ediyor. Örgütlenmenin önündeki çok daha önemli diğer bir engel de noterlik müessesesi. Saat 17.00'den sonra kapanan noterlere işçinin gidip üyelik formu doldurması, işlemlerin noter

onayı ile yapılması ve noterlere ödenen aşırı ücretler, sendikal örgütlenmenin önündeki bürokratik engeller olarak halen varlığını koruyor. **Üç yüz milyon lira maaş alan bir işçinin 80 milyon lira noterlik masrafı vererek sendikaya üye olmasını beklemek aşırı bir iyimserlik değil midir?**

Yasa, yönetmelik ve tüzükler ne derse desin, insan hakları ve işkence konusunda Türkiye'de araştırmalar, soruşturmalar yapan yabancı gözlemcilerin artık çalışma hayatındaki kölelik düzeni konusunda da sorular sormaya başlaması, bu konuda alınacak suni tedbirleri de gündeme getirecektir. Asgari ücreti hangi oranda tespit edersek edelim, kaçak işçiliğin önlenemediği, işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarının ihlal edildiği, 10 işçiden halen 4'ünün kaçak işçi olduğu bir ülkede, çalışma hayatının dolayısıyla insan haklarının tamamen düzeltilebildiğinden söz edilebilir mi?

Sendikaya üye olma hakkının ve insani koşullarda çalışma

hayatının en temel insan hakkı olduğu, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Temel Sözleşmesi'nde yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (10/12/1948)

Madde 22: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi 10 Aralık 1948 yılında kabul edildi. Beyannamenin 22. Maddesi şu şekildedir. **"Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir."**

Madde 23: **"Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaleti ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. Herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gere-**

kirse her türlü sosyal korunma önlemleri ile desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı vardır" şekliyle 55 yıldır yürürlüktedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bu konudaki bazı sözleşmeleri ise şu şekildedir:

ILO, Örgütlenme Özgürlüğü ve Bu Hakkın Korunması Konusunda 87 Sayılı Sözleşme (17/6/1948, Türkiye Kabul 11/12/1992, 21432 Resmi Gazete)

Madde 2: Çalışanlar ve işverenler herhangi bir ayırım gözetmeden ve önceden izin almadan istedikleri kuruluşları kurmak ve yalnız bu kuruluşların tüzüklerine uymak koşuluyla bu kuruluşlara üye olma hakkına sahiptirler.

ILO, Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı İlkelerinin Uygulanmasına İlişkin 98 Sayılı Sözleşme (18/6/1949, Türkiye Kabul 14/8/1951, 78884 Resmi Gazete)

Madde-1:

1. İşçiler çalışma hususunda sendika hürriyetine helal getirmeye matuf her türlü fark gözetici harekete karşı tam bir himayeden faydalanacaktır.

2. Böyle bir himaye

a) Bir işçinin çalıştırılmasını, bir sendikaya girmemesi veya bir sendikadan çıkması şartına tabi kılmak;

b) Bir sendikada üye olması yahut çalışma saatleri dışında veya işverenin izni ile çalışma saatlerinde sendika faaliyetlerine iştirak etmesinden dolayı bir işçiyi işinden çıkarmak veya başka suretle onu ısrar etmek; maksatları güden hareketlere mütaalih hususlarda uygulanacaktır.

Bu maddelerde yer alan hükümlere baktığımızda, Türkiye'de sosyal güvenliğe bir hak olarak sahip olması gereken çalışanların yarıdan fazlasının kaçak işçilik, yabancı kaçak işçilik, sigortasız çalıştırma ve sendikaya üye olduğunda işten çı-

karılmaları göz önünde bulundurduğunda bu hakkın tam anlamı ile uygulandığı söylenebilir mi? Bu iki en temel maddeden sınıfı geçtik mi? Bu iki maddenin, ülke gerçeklerini görmezden gelerek çeşitli yorum biçimleri ile mazeretler uydurularak, Avrupa Birliği'ne aday ülke olabileceğimizi söylemek mümkün müdür?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesinin birinci bendinde ise,

"Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak hakkına sahiptir" şekliyle 54 yıl önce Avrupa Konseyi üyesi hükümetler olarak 1948'de açıklanan İnsan Hakları Bildirisi sonrasında imzalamışlardır. Pekiyi ülkemizde yasa ve yönetmelikler ne derse desin, sendikaya katılmanın halen işten çıkarmanın birinci nedeni olarak uygulanması bu maddenin ihlali anlamına gelmiyor mu?

Pekiyi Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası bu konuda neler emrediyor? Şimdi üç madde içinde bu konuyu irdeleyelim.

Çalışma Hakkı ve Ödevi

MADDE 49.- Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatın genişletmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı

MADDE 50.— Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

Sendika Kurma Hakkı

MADDE 51.— Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. **Hiç kimse, bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.**

Altları çizilen siyah bölümlere dikkat edelim. Hükümetler Anayasamızın bu amir hükümleri çerçevesinde işsizliği azaltmak ve işsizleri korumak için bu güne kadar ne yapmışlardır? Banka batıranlara halkın parası ile destek olmuş, vergi afları ile vergisini ödeyenleri cezalandırmış, özelleştirmeler yolu ile işyerlerini tek tek yok bahasına elden çıkartarak işsizliği arttırmışlardır.

Hiç kimsenin sendikaya üye olmaya zorlanması kavramı dışında, sendikasını değiştirmek için zorlandığını da mı söyleyemeyiz. Üyelikten ayrılmaya zor-

lanması ise yazımın başlığında da belirttiğim gibi, belki her gün yaşanan olaylardan biri değil midir? Sendikaların üye kayıt edip de, yetki tespiti için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurduklarında, altı yedi ay içinde yetki tespitini ancak alabilmelerinin ve bu konuda yapılan itirazlar sonrasında işyerinde sendikaya üye olmak isteyen işçilerin çalıştırılmaya devam etmemelerini nasıl açıklayacağız? Anayasa'nın burada amin hükmü olan "Çalışanları korumak" ilkesini nasıl yorumlayacağız?

Yalnızca Avrupa Birliği İçin Değil, Ülkenin Refaha Çıkması İçin Neler Yapılmalıdır?

Ekonomik ve Sosyal Haklar ile ilgili sözleşme, Avrupa Sosyal Şartı ve Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun insan hakları niteliğinde sayılan sendika özgürlüğü, zorla çalıştırma yasağı ve eşitlikle ilgili sözleşmeleri ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir uluslararası belge olarak güncel bir nitelik kazanmıştır. Ancak, ülkemiz imzaladığı birçok sözleşmeye çekinceler koy-

makta bu durum insan hakları standartlarının uygulanmasına ve yaşama geçirilmesine engel olmaktadır. Dolayısıyla, bu çekinceler yurttışa güven temelinde yaklaşmayı engellemekte ve insan hakları için çifte standart uygulanması sonucunu doğurmaktadır. İmzalanan uluslararası sözleşmelerin insan hakları ile ilgili tüm hükümleri onaylanmalı, maddelere konan çekinceler kaldırılmalıdır. Anayasanın 90. maddesinde yapılan değişiklikle, doğrudan iç hukuk niteliği kazanan uluslararası sözleşmelerin, uygulanması ile ilgili yasal ve yönetsel önlemler alınmalıdır. Ekonomik ve sosyal hakların uygulanabilirliği ile ilgili koşulları sağlamak için bütçeler, toplumsal fayda esas alınarak katılımcı bir anlayışla hazırlanmalı, bütçelerin faiz ödeme öncelikli bir aktarma mekanizmasına dönüşmesine son verilmelidir. Eğitim, sağlık, barınma gibi temel insan hakları içinde yer alan hizmetlerin kamusal niteliğinden vazgeçilmemeli; bu konular devletin sosyal yükümlülükleri olarak değerlendirilmelidir. Devletin küçültülmesi ve reform söylemiyle, sosyal yükümlülüklerin piyasalara açılması girişimleri sosyal hakları ihlal edecek niteliktedir. Kamu hizmetleri eşit, parasız, nitelikli ve yaygın bir biçimde devlet bütçesinden karşılanmalıdır. Kamu varlıklarının özelleştirmeler yoluyla satışı durdurulmalı, kamu yatırımları artırılmalıdır. Ekonomik tercihler üretim ve istihdamın önünü açacak, büyüme ve kalkınmayı hedefleyen, gelir dağı-

lımındaki adaletsizliği giderecek, sermaye hareketlerini kontrol altına alan toplum merkezli bir içerik taşımalıdır. Herkes için, kendisine ve ailesine insanlık onuruna yakışır bir yaşam sürdürmesine yeterli gelir sağlayan ve uygun bir işte çalışması, tam istihdamın gerçekleştirilmesi için, uygun politikalar yürütülmelidir. İş güvencesi, tüm çalışanları kapsayacak biçimde genişletilmelidir. Kayıt dışı ve yasa dışı iktisadi faaliyetler, sigortasız çalıştırma önlenmelidir. Haftalık iş süresi azaltılmalıdır. İşsizlik sigortasından yararlanma koşulları ve işsizlik ödeneği yeterli seviyeye çıkarılmalı ve genişletilmelidir. Herkesin dernek, siyasal parti, sendika ve vakıflar aracılığıyla örgütlenmesine olanak tanınmalı, bu yoldaki tüm engeller giderilmeli ve bu alan demokratikleştirilmelidir. Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü de, örgütlenme özgürlüğünün tamamlayıcısı olarak yeniden düzenlenmelidir. Kadınlar için ekonomik ve sosyal alanda ayrımcılık içeren tüm uygulamalar, mevzuat ve yaklaşımlar gözden geçirilerek, eşitlik koşulları sağlanmalıdır. Toplumun tüm bireyleri, sosyal güvenlik haklarından eksiksiz bir biçimde yararlandırılmalıdır. Asgari ücret insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak, adil bir ücret olarak belirlenmelidir.

Sendikal Haklar Konusunda Neler Yapılmalıdır?

Sendikal hakların kullanımında, üç temel sendikal hak

olan örgütlenme, toplu sözleşme ve grev hakkı, demokratik toplum olma gereklerine uygun olarak tüm çalışanlara tanınmalıdır. Özgürce örgütlenebilme, dilediği sendikaya üye olabilme, üyelik haklarından işini kaybetme korkusu taşımadan yararlanabilme, toplu pazarlık yoluyla çalışma koşullarını karşılıklı olarak görüşebilme ve belirleyici olabilme, grev hakkını etkin olarak kullanabilme; bu gereklerin önkoşuludur. Bu nedenle, öncelikle sendikasızlaştırma doğrultusunda yürütülen tüm girişimler ve tüm uygulamalar durdurulmalı; her durumda ve her koşulda örgütlenme desteklenmelidir.

Anayasanın 51. maddesine, 4709 sayılı Yasa ile eklenen paragrafla, sendika kurma hakkının "suç işlenmesinin önlenmesi" gibi soyut ve öznel nedenlere dayalı olarak sınırlandırılabil-

leceği hükme bağlanmıştır. Sendikaları, potansiyel suç örgütleri olarak gören bir anlayışı yansıtan bu düzenleme, Anayasa metninden çıkarılmalıdır.

İşçi sendikalarında sendika yöneticisi olabilmek için on yıl bilfiil işçi olarak çalışma zorunluluğu Anayasanın 51. maddesinden çıkarılmasına karşın, 2821 sayılı Yasada varlığını korumaktadır. Örgütlenme hakkının kullanımını kişiler açısından sınırlayan ve demokratik seçme ve seçilme hakkını ortadan kaldıran herhangi bir koşulla yasa metninde yer verilmesi gerekmektedir.

Sendika temsilcilerinin, görevlerini etkin bir biçimde yerine getirmeleri için, tanınması gereken özel güvence ve koruma, 158 sayılı ILO sözleşmesinin amacına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

İşçi sendikasına üye olmak ve üyelikten ayrılmak, noterlik tarafından onaylanması gereken işlemler olarak düzenlenmiştir. İşçinin özgür iradesini kullanması ile ortaya çıkan bir işlemin onay koşuluna bağlanması, örgütlenme hakkının iki yanlı olarak kullanımını güçleştirmektedir. Sendikalar Kanununda, üyelik ve üyelikten ayrılmada işçinin isteğinin ilgili sendika yönetimine ulaşmasının yeterli olduğuna ilişkin yapılacak düzenleme, sendikal hakların özgürce kullanımını gerçekleştirecektir.

Toplu iş sözleşmesi için yetki işlemlerinin, hiç bir siyasal girişimin etkin olmasına izin vermeyecek bir yöntemle dayan-

dırılması gerekmektedir. Toplu sözleşme konularının tarafların özgür istençleriyle belirlenmesine olanak tanıyan ve toplu pazarlık koşullarında eşitlik sağlanabilmesi için, sendikaların işyeri ve işletme bilgilerine ulaşmaları ile taraflar arasında saydamlığı gerçekleştirecek bir toplu sözleşme sistemi, hak grevi de dahil etkin olarak kullanılan bir grev hakkı, açık ve yalın olarak yeni bir toplu sözleşme yasasına dayandırılmalıdır.

Sonuç

Türkiye Avrupa Birliği yolunda on on beş yıl içinde sonuç alınacak bir yola doğru ilerliyor. Ancak en temel insan hakları içinde değerlendirilecek çalışma

hayatının korunması ve örgütlenmenin önündeki engellerin azaltılması konusunda yapılacak daha çok ödevimiz var. Avrupa Birliği normlarının da ötesinde insanca çalışma şartlarının geliştirilmesi, sendikal örgütlenmenin önünün uygulamada tıkanmaması ve sendikaların da demokrasinin en büyük teminatı olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Bundan sonraki Avrupa Birliği gözlemcilerinin dikkat edeceği hususlar arasında; sendikal haklar konusunda kağıt üzerinde kalan, ancak uygulamalarda görülmeyen yasaların, asgari ücretin yarısına çalıştırılan kaçak işçilerin ve pasaportlarına el konulan yabancı kaçak işçilerin geleceğine inanıyoruz.

Türkiye İş Kurumu

1946 yılında 4837 sayılı kanun ile ulusal ve uluslararası koşulları da göz önünde tutarak, işe aracılıkta kamu tekelinde hizmet görmek için kurulan "İş ve İşçi Bulma Kurumu", ciddi çalışmalara imza atması ve önemli boşlukları doldurmasına karşın, çağın gelişmelerine ayak uyduramayarak zaman içinde işlevsiz kalmıştır. Bunun üzerine kurumun gelişmiş ülkelerdeki iş kurumlarına benzemesi ve daha etkin hizmetler vermesi amaçlanarak, TBMM Genel Kurulunca, 25 Haziran 2003 tarihinde 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu kabul edilmiş ve yasa 5 Temmuz 2003'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasaya göre, İŞ-KUR istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur. Böylece kurumun görev alanı genişletilmiş, sadece iş ve işçi bulma hizmetlerinin yer aldığı değil; istihdam yapısının izlenmesi, işgücü piyasası bilgi sisteminin oluşturulması, işgücüne vasıf kazandırma ve işbaşında eğitim, meslek ve kariyer danışmanlığı ve iş yaratma tedbirleri gibi aktif işgücü programlarının yanı sıra işsizlik sigortası ve iş kaybı tazminatı gibi pasif işgücü programlarının uygulanacağı bir yapıya kavuşturulmuştur.

İŞ-KUR'a katılımcı ve sosyal diyaloga açık bir çalışma ve örgütlenme modeli getirilmiş, bununa dayanarak yönetimine başta işçi ve işveren kuruluşları olmak üzere sosyal taraflar dahil edilerek üç yeni kurul oluşturulmuştur. Ulusal istihdam politikalarının oluşturulması için Genel Kurul oluşturulurken, illerde vali başkanlığında sosyal taraflar, melek kuruluşları, üniversite ve sivil toplum örgütleri temsilcilerinin katılımıyla İl İstih-

dam Kurulları oluşturulmuş, bu kurullarda yerel istihdam ve işgücü politikalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece İŞ-KUR'un, her il için istihdam yapısına uygun politikalar gerçekleştirmesine imkan sağlanmıştır. İşsizlik Sigortası Fonu ve Kurum Yönetim Kurulu birleştirilerek İŞ-KUR'un en yüksek yönetim, karar, yetki ve sorumluluk taşıyan organı olarak tek bir Yönetim Kurulu oluşturulmuştur.

Yasada, İŞ-KUR'un işe yerleştirme görevini özel sektörle paylaşacağı belirtilmiş, bunun için, yurtiçi ve yurtdışında, iş ve işçi bulma faaliyetlerinde bulunmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce Özel İstihdam Büroları'nın kurulmasına izin verilerek İŞ-KUR'un bu alanda tekel yetkisi kaldırılmıştır. Özel İstihdam Büroları'nın faaliyette bulunması İŞ-KUR'un izin vermesine bağlanmış, verilen izinlerin üç yıl süreyle geçerli olacağı belirtilmiştir. On sekiz ay içinde hiçbir faaliyette bulunamayan, kanunda belirtilen şartlara uymayan büroların izinlerinin iptal edileceği de yasa hükümde yer almaktadır.

Yasaya göre, Özel İstihdam Büroları iş arayanlardan ne ad altında olursa olsun menfaat temin edemeyecek, ücret işe yerleştirme faaliyeti karşılığında sadece işverenden alınabileceklerdir. Yasa kapsamında şu ana kadar 16 tane Özel İstihdam Bürosu'nun kurulmasına izin verilmiş ve bürolar faaliyetlerine başlamışlardır.

İşsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortalılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur. İşsizlik

Sigortası uygulaması İŞ-KUR'un pasif işgücü programları arasındadır.

İşsizlik ödeneği alabilmek için dört temel koşul öngörülmüştür. Bunlar;

- Hizmet akdinin sona erdiği tarihten önceki son 3 yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak prim ödenmiş olması,
- İş akdinin feshedildiği tarihten geriye doğru sürekli 120 gün prim ödenmiş olması,
- Hizmet akdinin, İşsizlik Sigortası Kanununun 51. maddesinde sayılan hallerden birisine dayalı olarak sona ermiş olması,
- Sigortalı işsiz, İşten Ayrılma Bildirgesini işten ayrıldığı tarihten itibaren 30 gün içinde İŞKUR'un ilgili ünitesine doğrudan başvurarak vermesidir.

Bunlar arasında 600 gün çalışmış olanlara 180 gün, 900 gün çalışmış olanlara 240 gün, bin 80 gün çalışmış olanlara da 300 gün süre ile ödeme yapılmaktadır. Sigortalı işsizlere İşsizlik Sigortası kapsamında sadece işsizlik ödeneği verilmemekte, bunun yanında başka hizmetler de sunulmaktadır. 4447 sayılı kanuna göre işsiz kalanlara;

- İşsizlik ödeneği ödenmektedir. Bu ödenek, sigortalı işsiz çalışmış olduğu süre ile doğrudan ilişkilidir. Sigortalı işsizler prim ödeme sürelerine göre; en az 180, en fazla 300 gün süre ile işsizlik ödeneği alabilmektedir.
- İşsizlerin ödenek aldıkları süre içinde; hastalık ve analık sigortası primleri, Sosyal Sigortalar Kurumu'na ve ilgili sandıklara yatırılmaktadır. Dolayısıyla; sigortalı işsizler ve geçindirmekle yükümlü oldukları aile fertleri, hastalanmaları durumunda sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır.
- İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, işgücü piyasası ve mesleki eğitim alanında danışmanlık hizmeti verilmektedir.
- Meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi verilmektedir.
- İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, yeni bir iş bulmalarında yardımcı olunmaktadır.

İşsizlik Sigortası Fonu'nun gelirleri; işsizlik sigortası primlerinden (Yasaya göre işsizlik sigortası için kişinin brüt kazancı üzerinden işverenden yüzde 2, işçiden yüzde 1 ve devletten de yüzde 1 oranında prim alınmaktadır.), bu primlerin değerlendirilmesinden elde edilen kazanç ve iratlarından, Fon'un açık vermesi halinde devletçe sağlanacak katkılardan, kanun gereğince sigortalı ve işverenlerden alınacak ceza, gecikme zammı ve faizlerden ve diğer gelir ve kazançlar ile bağışlardan oluşmaktadır.

Fonun giderleri ise, sigortalı işsizlere verilen ödeneklerden, hastalık ve analık sigortası primlerinden, meslek geliştirme, edinme ve yerleştirme eğitimi giderlerinden, işsizlik sigortası hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için Yönetim Kurulunun onayı üzerine Kurum tarafından yapılan giderler ile hizmet binası kiralınması, hizmet satın alınması, bilgisayar, bilgisayar yazılım ve donanımı alım giderlerinden oluşmaktadır. Bunlara göre, 2004 yılı Ekim ayı verilerine göre, 73 bin 44 kişiye, toplam 18 trilyon 322 milyar 600 milyon TL ödeme yapılmıştır. 30 Kasım 2004 tarihi itibarıyla, Fonun toplam gelirleri; 4 katrilyon 117 trilyon TL işçi ve işveren primi (gecikme zammı dahil), 1 katrilyon 425 trilyon TL devlet Katkısı, 6 trilyon 388 milyar TL İdari Para Cezası ve 7 katrilyon 847 trilyon TL faiz geliri olmak üzere toplam 12 katrilyon 969 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Fonun toplam varlığı, işsizlik sigortası giderleri 427 trilyon 706 milyar TL, düşüldükten sonra 12 katrilyon 955 trilyon TL'dir.

Türkiye'deki işgücü piyasasına bakılacak olursa, istihdamın 1988-2004 dönemini içeren 16 yılda 18 milyondan 22 milyon 874 bine çıktığı, buna karşın çalışabilir yaştaki nüfus 34 milyondan 49 milyon 944 bine yükseldiği görülmektedir. İşsiz sayısı 2 milyon 390 bin, işsizlik oranı yüzde 9.5 gibi yüksek bir seviyededir. Bu verilere dayanarak, İŞ-KUR'a kayıtlı işsiz sayısı Eylül 2004 itibarıyla 126.058'tür. Eylül 2003 ayında ise bu sayı 43.467 idi. Toplam işsiz sayısı ve İŞ-KUR'a kayıtlı işsiz sayısını göz önüne alırsak, işe yerleştirilen kişi sayısının Eylül 2003 ayında 4.572, Eylül 2004 ayında ise 4.847 ile sınırlı kalması dikkati çekmektedir.

“Yararlanma Koşulları Uygun Hale Getirilecek”

Namık ATA / Türkiye İş Kurumu Genel Müdürü

Türkiye’deki işgücü piyasasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ülkemizin en önemli sorunlarından biri işsizliktir. Öncelikle büyüme ve ekonominin istihdam yaratma kapasitesi geçtiğimiz dönemlerde yüksek enflasyon, artan kamu açıkları ve yüksek faizler, oynak döviz kurları, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve krizler nedeniyle çok zayıf bir performans göstermiştir. Türkiye ekonomisi son on yılda önemli şoklar yaşamış ve bu şoklar düşük istihdam düzeyini beraberinde getirmiştir. Ekonomimiz, artan nüfusa yeterli iş yaratamamaktadır. İstihdam 1988-2004 dönemini içeren 16 yılda 18 milyondan 22 milyon 874 bine çıkmış, buna karşın çalışabilir yaştaki nüfus 34 milyondan 49 milyon 944 bine yükselmiştir. İşsiz sayısı 2 milyon 390 bin, işsizlik oranı yüzde 9.5 gibi yüksek bir seviyededir. İşgücüne katılma oranı yüzde 50.6 gibi düşük bir oranda ve düşme devam etmektedir. Kayıtdışı istihdam, çocuk işçiliği ve yabancı kaçak işçilik problemleri devam etmektedir. İstihdam edilenlerin yüzde 55.4’ü kayıtdışı çalışmaktadır.

İŞKUR’un yürüttüğü aktif ve pasif işgücü politikaları nelerdir?

İŞ-KUR, Aktif İşgücü Programları kapsamında, işgücünün istihdam edilebilirliğini arttırmaya veya kendi işini kurmaya yönelik bilgi ve becerisini geliştiren eğitim, danışmanlık, rehberlik gibi hizmetler uygulamaktadır.

İŞ-KUR, AB destekli aktif istihdam projelerinde de önemli çalışmalar yürütmektedir. ILO işbirliğiyle, pilot il olarak seçilen Kocaeli’nde bir “Türkiye’de Yeniden Yapılan-

maya Eşlik Edecek Aktif Politikalar Projesi” uygulamaya konulmuştur. Projenin hedefi; ekonomik kriz ve özelleştirmenin yol açtığı işsizlik oranını düşürmek amacıyla, işgücü piyasası ihtiyaç analizi sonuçlarına dayanarak ve tüm sosyal tarafların etkin katılımı ile belirlenen aktif işgücü piyasası politikalarını uygulamak ve bu konuda diğer illere model oluşturmaktır.

İŞ-KUR ve İsveç Ulusal İşgücü Piyasası Kurulu (AMS) işbirliği ile, Eylül 2002-Aralık 2003 tarihleri arasında, pilot il olarak seçilen Ankara’da “İşgücü Piyasası Analiz ve Tahmin Sisteminin Oluşturulması Projesi” uygulamaya konulmuştur. Proje ile işgücü piyasasının hem mevcut durumu hem de gelecekteki ihtiyaçları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu proje de daha sonra yaygınlaştırılacaktır.

Daha önce yürütülen programlara ek olarak Aktif İşgücü Programları Projesi’ni başlatılmıştır. 50 milyon Euro’luk projenin 32 milyon Euro’su 300 civarında mesleki eğitim ve istihdam projelerine ayrılmıştır. Proje sonucunda 25 bin işsizimize eğitim verilmesi, bunların da yarısının istihdam edilmesi hedeflenmektedir.

Pasif işgücü politikaları ise; işsizlik sigortası ödemesi, iş kaybı tazminatı ödenmesi gibi politikalarla. Kurum 2000 yılından beri bu politikaları uygulamaktadır.

AB üyelik süreci istihdam politikalarını nasıl etkileyecek?

Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) uyum sürecinde en önemli başlıklardan biri de şüphesiz işgücü piyasamızın reorganizasyonu ve Av-

rupa İstihdam Stratejisi'ne (AIS) uyumlu bir ulusal istihdam stratejisinin oluşturulması olacaktır. Burada, artan küresel rekabet ortamında gençlerimizin istihdam edilebilirliğini artırmak, girişimciliği desteklemek, işletmelerin ve çalışanların bu rekabete dayanma becerilerini geliştirmek ve eşit fırsatlar yaratmak başlıca istihdam politikası amaçları arasında yer almaktadır.

Bu kapsamda ilk olarak "Ulusal Gözlemevi" oluşturulmuş ikinci adım olarak "İstihdam Durum Raporu" hazırlanarak Avrupa komisyonuna sunulmuş ve uygun görülmüştür. Bundan sonraki üçüncü adım ise, istihdam politikası için kritik sorunların analiz edildiği ve ülkenin istihdam konusundaki önceliklerinin ve izlenecek politikalarının belirlendiği Ortak Değerlendirme Belgesini (ODB/JAP) Avrupa Komisyonu uzmanları ile birlikte hazırlayacak Türk uzmanlar, İŞ-KUR tarafından belirlenmiş ve Şubat 2004'te Brüksel'de gerçekleştirilen ilk toplantı ile ortak çalışmalar başlamıştır. Söz konusu çalışmaların 2005 yılı başlarında tamamlanması beklenmektedir. Bundan sonra asıl önemli kısım ulusal eylem planının bu değerlendirme belgesine ve Avrupa İstihdam stratejisine uygun olarak hazırlanmasıdır.

İŞ-KUR, işçi ve işveren kesiminin beklentilerini karşılayabiliyor mu?

İŞ-KUR belirlediği hedeflere varmada en önemli unsurun devlet-işçi-işveren diyalogu olduğunun bilincindedir. İşçi ve işveren sendikalarımız başta olmak üzere ilgili tüm tarafların İŞ-KUR'a gerekli desteği vermeleri büyük önem taşımaktadır. Keza Yönetim Kurulu da sosyal tarafların katılımına açık bir şekilde oluşturulmuştur. Politikaların benimsenmesinin yanı sıra hayata geçirilmesini de temin edecek şekilde işçi, işveren ve devlet arasındaki sosyal diyalog mekanizması güçlendirilmektedir.

İŞ-KUR'a başvuran kişi sayısı toplam işsiz sayısının oldukça altında. Bunun nedeni ne olabilir? Sizce bunun nedeni İŞ-KUR'a olan güvenin azalması olabilir mi?

Böyle değerlendirmek yanlış olur. İŞ-KUR kayıtlarını güncel tutmak amacıyla bir yıldan fazla üzerinde herhangi bir işlem yapılmamış başvuruları pasife almaktadır. Dolayısıyla kuruma iş piyasasından ne kadar çok emek talebi gelirse, kuruma başvuranların sayısı o derece artar. Özellikle kamu kesiminden talep arttığında, başvurular da artmaktadır.

Toplam işsiz sayısını düşünürsek, İŞ-KUR'a kayıtlı işsiz sayısı az. Ama yine de geçen yıllara göre kayıtlı işsiz sayısı artmış. Fakat İŞ-KUR tarafından işe yerleştirilen kişi sayısı çok daha az. Bunun nedeni ne olabilir?

İş ve işçi bulma hizmetlerinin başarısı İŞ-KUR'un kurumsal kapasitesine ve işgücü piyasasına hakim olmasına bağlı olduğu kadar ülkedeki makroekonomik istikrara ve ekonominin istihdam yaratma kapasitesine de bağlı olduğu açıktır. Dolayısıyla istihdam yaratıcı sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve istikrar ile birlikte İŞ-KUR'un öncülüğünde gerçekleştirilecek aktif istihdam politikaları ile iş ve işçi bulma hizmetlerinde hem niceliksel hem de niteliksel bir sıçramanın yaratılabileceği rahatlıkla söylenebilir.

İşsizlik sigortası fonundan verilen işsizlik ödenekleri ile fonda biriken para arasında oldukça büyük farklılıklar var. Bunun nedeni nedir? Fonda kalan para neden dağıtılmıyor?

Burada önemli olan bir noktanın da altını çizmemiz gerekir. Fondan daha fazla işsizimize ödemede bulunmakla, fondan mesleki eğitime ve rehabilitasyona aktarma yapmak arasındaki dengeyi iyi kurmamız gerekir. Fon kaynaklarının mesleki eğitim ve rehabilitasyonda kullanılması en az ödeme şekli ve

miktarı kadar önemlidir. Bu konuda da çabalarımız devam edecektir.

İşsizlik Sigortası kapsamına pek az işsiz girmekte. İşsizlerin sayısı çok daha fazla. Bu sınırlama -daha fazla kişinin yararlanması için- gevşetilemez mi?

İşsizlik Sigortası Fonu'ndan yararlanma

koşullarının katı olduğu konusunda hepimiz hemfikiriz. İşsizlik Sigortası Fonu ödemelerinden yararlanma koşullarının günün şartlarına uygun hale getirilmesi konusunda bazı teknik çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bunun sadece Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığımızın dolayısıyla da İŞ-KUR'un inisiyatifinde olmadığı, birçok Bakanlığın koordineli çalışması gerektiğini bilmemiz gerekir.

"İŞ-KUR Ülkenin Sorunlarına Cevap Veremiyor"

Hüseyin KAYABAŞI / Türkiye Maden-İş Genel Başkanı - İŞ-KUR Yönetim Kurulu Üyesi

Türkiye'deki işgücü piyasasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ekonomik krizlerin Türkiye'de yol açtığı sıkıntılar hala aşılamamıştır. Türkiye'de işsiz sayısı, özellikle de vasıfsız işsiz sayısı oldukça fazladır. Vasıflı işgücü kendi alanında eğitimden yoksun durumdadır.. İşsizlik; eğitim, yatırım, yabancı sermaye artışı ile bertaraf edilebilir. Bu olgular içinde, İŞ-KUR'a "işsizlik sorununu çözecek" şeklinde bakmak da yanlıştır. İŞ-KUR, istihdam yaratma değil, sadece aracı kurum görevindedir.. Zaman içinde İŞ-KUR kendi eksikliklerini çözdükten sonra ancak yeni istihdam politikaları yaratılabilir.

İşçi kesiminin İŞ-KUR'dan beklentileri nelerdir ve sizce İŞ-KUR, bu beklentileri karşılayabiliyor mu?

Bizim İŞ-KUR'dan beklentilerimiz; istihdam politikasının oluşturulmasında merkez rolü oynayabilmesi, eşit bilgi dağılımını sağlamayabilmesi, saydam işgücü piyasası sistemi oluşturması gibi konulardır. Fakat İŞ-KUR, şu anda Türkiye'nin sorunlarına cevap

veremiyor tabii ki. Ayrıca bu, İŞ-KUR'un yönetiminden değil, yasal ve yapılması gereken işlevlerin yerine getirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Kurumlar, kuruluş tarihinden itibaren ülkede gerçek anlamda kendini hissettirebilmeliler. Hal bu ki, daha başından İŞ-KUR yasa tasarısı kanunlaşma süreci çok uzamıştır. Bu konuda maalesef Avrupa gibi olamadık. Çünkü İŞ-KUR alanında yayılım politikasını gerçekleştiremedik. İŞ-KUR, hükümetlerin açık şekilde İŞ-KUR'a kadro vermeyişi sebebiyle eleman alamayışi ve seksen bir vilayete birden yayılamamasıyla birlikte bir anda her şeyi yapabilir konuma gelememiştir.

İŞ-KUR'a başvuran kişi sayısı toplam işsiz sayısının oldukça altında. Bunun nedeni ne olabilir? Sizce bunun nedeni İŞ-KUR'a olan güvenin azalması olarak değerlendirilebilir mi?

Bu, sistemin yanlışlığından kaynaklanıyor. Öncelikle İŞ-KUR, özellikle kırsal kesimde işsizlere ulaşamamaktadır. Bunun nedeni; İŞ-KUR'un illere eşit dağılamaması,

kırsal kesimdeki insanların internet gibi iletişim araçlarını kullanmaması olarak düşünülebilir.

İŞ-KUR'a kayıtlı işsiz sayısı az ama yine de geçen yıllara göre kayıtlı işsiz sayısı artmış. Fakat İŞ-KUR tarafından işe yerleştirilen kişi sayısı çok daha az. Bunu nedeni ne olabilir?

Bu, Türkiye'nin sorunudur. Türkiye ekonomik alandaki sorunlarını çözmedikçe işsizlik sorunu çözülemeyecektir. Türkiye'de şu an işyeri açıp işçi istihdam edebilme durumunun olmadığı bir gerçektir. İŞ-KUR'un ancak var olan imkanlar içinde işçi yerleştirme söz konusudur. Öncelikle yabancı sermayenin girişinin arttırılması, faizlerin düşürülüp yatırım şekline dönüştürülmesi sonucunda istihdam olayının ortaya çıkması gerekmektedir.

Özel istihdam büroları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Özel istihdam büroları da işgücünün ihtiyaçlarının karşılanması konusunda uzmanlaşmış elemanlarla çalışacaktır. Açılmasında fayda vardır. İŞ-KUR'la birbirlerini tamamlayacaklardır. İŞ-KUR'un ulaşamadığı yerlerde özel istihdam büroları kurulmasıyla bu eksik kapanabilir. Fakat yeterince yatırımın olmadığından, istihdam yaratmada problem yaşandığından özel istihdam büroları da işe yerleştirme de İŞ-KUR'un karşılaştığı sorunlarla karşılaşabilir.

İşsizlik sigortası hakkında neler düşünüyorsunuz? Sizce amacını yerine getirebiliyor mu?

İşsizlik sigortası konusunda, Avrupa ülkeleri oldukça ileri aşamadadır. Bizde de

özellikle Avrupa Birliği'ne girme sürecinde bu konu oldukça önem kazanmıştır. İlk zamanlarda işsizlik sigortası konusunda yasal eksikliklerden kaynaklanan problemler oluşmuştur. Bu eksiklikler zamanla giderilse de amacını tam olarak yerine getirememektedir. Özellikle prim ödemelerinde büyük sıkıntı mevcut. Kademeli olarak prim ödemelerde işinden ayrılan işçiler zorlanmakta.

İşsizlik sigortası fonundan verilen işsizlik ödenekleri ile fonda biriken para arsasında oldukça büyük farklılık var. Siz bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ödemeler dengesizliğinin varlığı bir gerçek. Hazineden çok büyük miktarlarda para geliyor, ama ödentiler çok az. Kişiler prim ödemelerinde zorlanıyor, primlerini yatıramamaları sebebiyle işsiz kaldıklarında bu fondan yararlanamıyorlar. Bu konuda hala kanuni eksiklikler var. Biz bu çelişkiyi İŞ-KUR Yönetim Kurulu olarak Çalışma Bakanlığı'na aktardık. Bunun en kısa zamanda düzeltilmesi ve ortak bir noktada uzlaşılması düşüncesindeyiz.

İşsizlik sigortası fonu kapsamına pek az işsiz girmekte. Bu sınırlama hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yasa çıktığında sanki "işsizlik sigortasından para alınmasın" düşüncesine göre uyarlanmış. Bu doğuştan sakat bir durum. Ne yazık ki henüz sigortalılık sürecinde o olguyu yakalayamadık. Bunun düzeltilmesi için uğraşıyoruz. Çözüm ise prim ödemelerindeki dengesizliğin giderilmesi ve ödentileri asgari ücret seviyesinin biraz altına ve ya asgari ücret seviyesiyle eş durum getirilmesi olacaktır.

"Kayıtdışı İstihdam Kalkınmayı Engelliyor"

Uraz TANTUĞ / MESS Yönetim Kurulu Başkan Vekili - İŞ-KUR Yönetim Kurulu Üyesi

Türkiye'deki işgücü piyasasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ülkemizin işgücü piyasası genel hatları ile değerlendirirsek, ülkemizin istihdam yaratma performansı düşüktür ve istihdam artışı nüfus artışına yetişememektedir. Kayıt dışı ekonomi ve dolayısı ile kayıt dışı istihdam, kalkınmaya engel olacak boyutlara gelmiştir. Bunun en önemli nedeni aşırı vergi ve prim yükleri olarak görülmektedir. Son yıllardaki ekonomik büyüme istihdam artışına dönüştürmemektedir. Kayıtlı istihdam üzerindeki vergi, sigorta primi ve bürokratik yüklerin işvereni işçi çalıştırmaktan caydırıcı bir rol oynaması büyümenin istihdam artışı yaratmasını önemli çapta engellemektedir. Ayrıca, eğitim sistemimizin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun nitelikteki elemanları yetiştirmedeki yetersizliği de istihdam sorununa etkin eden bir faktör olarak görülmektedir.

İşveren kesiminin İŞ-KUR'dan beklentileri nelerdir ve sizce İŞ-KUR bu beklentileri karşılayabiliyor mu?

En büyük beklentimiz, Ülkemizin temel sorunlarının başında yer alan "İSTİHDAM" sorununun çözümüne katkıda bulunmasıdır. Bunun en etkin aracı, 2004 tarihli İŞ-KUR 2. Genel Kurulu'nda sosyal diyalog ve uzlaşma ile belirlenen İstihdam Politikaları ve Eylem Planı'nın bir an önce uygulamaya geçirilmesi ve "Ulusal İstihdam Stratejisi"nin oluşturulmasıdır. Bu konuda 4904 sayılı Kanunla oluşturulan İl İstihdam Kurullarına ve değişik 3308 sayılı Kanunla oluşturulan İl Mesleki Eğitim Kurullarına da büyük görev düşmektedir. Buradaki amaç, işgücü piyasasında geçerli

bir mesleği olmayan veya mesleksiz olan işsizlere eğitim yoluyla "İstihdam edilebilir" nitelikler kazandırılması ve kendi işlerini kuracak olanlara verilen meslek edinme, geliştirme ve değiştirme eğitimlerinin nicelik ve nitelik yönünden geliştirilmesidir.

Özel istihdam büroları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Özel İstihdam Büroları, ne yazık ki yasal anlamda sakat doğmuştur. 4857 sayılı İş Kanunu Tasarısında yer alan "mesleki faaliyet olarak ödünç iş ilişkisi"ni düzenleyen madde-nin metinden çıkartılması, bu bürolardan beklenen işlevleri azaltmıştır. Beklentimiz gerekli yasal değişikliğin bir an önce yapılarak ÖİB'nin işsizlik sorununun çözümüne daha etkin katkıda bulunabilmelerine imkan tanınmasıdır.

İŞ-KUR'a başvuran kişi sayısı toplam işsiz sayısının oldukça altında. Bunun nedeni ne olabilir? Sizce bunun nedeni İŞ-KUR'a olan güvenin azalması olarak değerlendirilebilir mi?

İŞ-KUR'a başvuran işçi sayısının toplam işsiz sayısının çok altında olması, özellikle Kurumun özel sektör taleplerinin karşılanması açısından yeterli ve etkin olmadığı görüşünden kaynaklanmakta ve özel sektörün ihtiyaçlarını kendi imkanları ile karşılama eğiliminden doğmaktadır. Bu alışkanlıkların değişmesi ise, İŞ-KUR'un yeniden yapılanması ve işgücü piyasasında etkin hale gelmesi ile mümkündür.

Toplam işsiz sayısını düşünürsek, İŞ-KUR'a kayıtlı işsiz sayısı az ama yine de geçen

yıllara göre kayıtlı işsiz sayısı artmış. Fakat İŞ-KUR tarafından işe yerleştirilen kişi sayısı çok daha az. Bunu nedeni ne olabilir?

Geçen yıllara göre İŞ-KUR'a kayıtlı işçi sayısının artışı, genel işsizlik oranındaki artıştan, buna mukabil işe yerleştirilebilen kişi sayısının azlığı özellikle kamu'daki işçi talebinin düşmesinden kaynaklanmaktadır.

İşsizlik Sigortası hakkında neler düşünüyorsunuz? Sizce amacını yerine getirebiliyor mu? İşsizlik Sigortası Fonu'ndan verilen işsizlik ödenekleri ile fonda biriken para arasında oldukça büyük farklılık var. Siz bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Temel işlevi; çalışırken işsiz kalanlara kısa bir süre ile de olsa destek olmak ve yeniden iş bulabilmelerine katkı sağlamak şeklinde özetlenebilen "İşsizlik Sigortası", kanunun tanıdığı imkanlar çerçevesinde fonksiyonlarını yerine getirmektedir.

Bu fonun iyi işletilmesi sonucu elde edilen kaynak, ilk akla gelen en basit çözüm yoluyla (yani işsizlik ödeneklerinin artırılması ile) tü-

ketilmeye başlarsa, temel amacından saptırılmış olur. Burada amaç, işini kaybedenlere verilecek etkin ve işgücü piyasasının ihtiyacına yönelik eğitimler yoluyla onları biran önce yeniden istihdam edilebilir hale getirmek olmalıdır.

İşsizlik sigortası fonu kapsamına pek az işsiz girmekte. Bu sınırlama hakkında ne düşünüyorsunuz?

İşsizlik sigortası, sosyal güvenliğin 7 temel sigorta dalından biridir ve diğer sigorta dalları gibi kapsamına girecekler yasa ile belirlenmiştir.

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu yürürlüğe girerken topluma iyi anlatılamamış, işsiz kalan herkesin kayıtsız şartsız bu sigortadan yararlanabileceği umudu doğurulmuştur. Temel yanlış buradadır ve yasanın kapsamı doğrudur. Ancak, bugün için yürürlükte olan İşsizlik Sigortası primi ödeme günü ile İşsizlik Sigortası'ndan yararlanma süresinin yeniden gözden geçirilmesi ve ikisi arasında denge kurulması gerekir kanısındayım.

Son söz...

Türkiye'deki işgücü piyasası değerlendirildiğinde, Türkiye'de geçtiğimiz dönemlerde meydana gelen siyasi ve dolayısıyla ekonomik krizlerin, yüksek enflasyonun, artan yüksek faiz uygulamaları ve vergiler sebebiyle gerçekleştirilemeyen yatırımlardan kaynaklanan istihdam alanı eksikliğinin olumsuz etkileri görülmektedir. Türkiye genç nüfuslu bir ülkedir ve nüfusumuz da her geçen gün artmaktadır. Türkiye ekonomisi artan bu nüfusa istihdam sağlayamamaktadır. İşsizlik oranı %9.5 oranına yükselmiştir. Türkiye'deki ekonomik koşullar, nitelikli iş gücünün azlığı, eğitim seviyesinin düşük olması, vergi miktarlarının fazla olması gibi sebeplerle geliştiği düşünülen kayıt dışı istihdam, her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de istihdam durumu daha da önemli hale gelmiştir.

5 Temmuz 2003'te yasal statüsüne kavuşan ve yenilenen Türkiye İş Kurumu'na istihdamın geliştirilmesi açısından önemli görevler düşmektedir. Türkiye İş Kurumu, yönetimine işçi ve işveren kesimlerinin de dahil edilmesi ile ulusal istihdam politikaları hazırlanırken her kesimin görüşü alınarak, herkes için uygun politikalar benimsesi açısından daha katılımcı bir imaja sahip hale gelmiştir. Fakat görülüyor ki, yasal düzenlemelerinin eksikliği, İŞ-KUR'un işçi ve işveren kesimlerinin beklentilerini henüz karşılayamamasına neden olmaktadır. İŞ-KUR'dan beklenen, istihdam politikalarının geliştirilmesi, Avrupa İstihdam Stratejisine uygun Ulusal İstihdam Stratejisi'nin oluşturulup en kısa zamanda hayata geçirilmesidir. Bunun yanında, meslek eğitimlerinin ve buna verilen önemin arttırılarak vasıfsız işçilerin vasıflı hale gelmelerinde etkin bir rol oynama-

sı, ayrıca işe yerleştirmelerde meslek danışmanlığını daha da geliştirerek Türkiye'nin her yerine ulaşması beklenmektedir. Türkiye İş Kurumu'nun şu anda -başta büyük şehirler olmak üzere- Türkiye genelinde 20 ilde il müdürlüğü bulunmaktadır. Türkiye'de 81 il bulunduğu düşünürse bu sayı kurumun herkese ulaşması ve her bölgeye uygun sağlıklı istihdam politikaları geliştirmesi için yetersiz kalmaktadır.

Özel istihdam büroları, İŞ-KUR ile birlikte işe yerleştirmede etkin rol oynayacaktır. Amaçlanan durum özel istihdam büroları ile İŞ-KUR'un birbirlerini tamamlamalarıdır. İŞ-KUR'un ulaşamadığı yerlerde bu büroların kurulmasıyla herkese ulaşılabilir ve bu büroların daha seri hareket etmeleriyle iş ve işçi daha çabuk bir araya getirilebilecektir. Ancak, özel istihdam bürolarının daha çok vasıflı işgücünün işe yerleştirilmesine öncelik vereceğini düşünürsek, İŞ-KUR geri kalan vasıfsız, engelli ve eski hükümlüler gibi özel istihdam bürolarının arka planda bırakacağı kesimleri diğer işsizlerle birlikte değerlendirmek durumundadır. Özel istihdam bürolarının İŞ-KUR denetiminde olması da bu büroların keyfi hareket etmelerini önleyecektir.

İŞ-KUR'un işgücü piyasasında çok etkin olmaması, özel sektör ihtiyaçlarını karşılayamaması, Türkiye'nin her yerine eşit şekilde ulaşamaması sebebiyle kişilerde kuruma karşı güveni azaltmaktadır. İŞ-KUR'un bu imajını değiştirmesi için işgücü piyasasında daha etkin hal gelmesi, bunun için eksikliklerini giderip sosyal diyalog çerçevesinde istihdam politikaları geliştirerek bir an önce uygulamaya geçmesi gerekmektedir. Ne kadar çok işsize ulaşır ne kadar çok işçi ve işi buluşturursa kuruma olan güven o kadar artacaktır.

İşsizlik Sigortası sosyal güvenliğin gereklerindendir. İşsizlik Sigortası, ilk kez 1911 yılında İngiltere'de uygulanmaya başlamış ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerine de hızla yayılmıştır. İtalya'da 1919, Belçika'da 1920, Lüksemburg'da 1921, İsveç'te 1924, Almanya'da 1927 yılında uygulanmaya başlayan İşsizlik Sigortası, günümüzde farklı kapsam ve uygulama koşullarında geliş-

miş ya da gelişmekte olan 68 ülkede bulunmaktadır. İşsizlik Sigortası Fonu, Avrupa ülkelerinde ve ABD'de de Türkiye'deki gibi iş ve işçi bulma kurumları tarafından yönetilmektedir.

İşsizlik Sigortası Fonu, İŞ-KUR tarafından yönetilmekle birlikte yasal eksikliklerin varlığından ötürü amacını tam olarak getirememektedir. İşsizlik sigortası ile ilgili en önemli sorunlardan biri fondan yararlanma koşullarının ağır olmasıdır. Aynı zamanda ödenen prim miktarlarının ve fondan yararlanma sürelerinin işsizlik sigortası uygulamasının amacını yerine getirmesinde engel teşkil ettiği düşünülmektedir.

Türkiye ekonomisinde ilerleme olsa da sıkıntılar devam etmektedir. Bu sıkıntılar doğal olarak işgücü piyasasına da yansımaktadır. İşsiz sayısının çok fazla olması istihdam alanı yaratılamamasından ve mesleki eğitimin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Açık iş sayısının artmamasının İŞ-KUR'un işe yerleştirmelerinde sıkıntı çekmesine neden olacağını da göz önüne alırsak bu durumda sadece İŞ-KUR'a değil, pek çok kuruluşa iş düşmektedir. Bu süreçte, İŞ-KUR'un yasal ve işlevsel eksiklikleri giderilerek ülke genelinde işgücü piyasasında daha etkin rol oynaması sağlanmalıdır. İŞ-KUR, istihdam yapısına uygun istihdam politikaları belirleyerek ve mesleki eğitim ve danışmanlık konusunda çalışmalarını geliştirerek bu sürece katkı sağlamalıdır.

18. YIL

Aralık 2004 Açlık ve Yoksulluk Sınırı

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin, çalışanların geçim koşullarını ortaya koyan hesaplamasına göre Aralık 2004 itibariyle **açlık sınırı** 513 milyon 931 bin lira, **yoksulluk sınırı** ise 1 milyar 562 milyon lira oldu.

Türkiye'nin "uzun ince bir yol" olarak tanımlanan AB'ye üyelik sürecinde bir "dar kapı" toplumun önemli bir bölümünün karşı karşıya kaldığı "açlık ve yoksulluk" koşullarıdır.

Katılım Öncesi Ekonomik Programın temel hedeflerinden biri enflasyonun kalıcı bir şekilde düşürülerek, AB ülkeleri düzeyine yaklaştırılmasıdır. Bu kapsamda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Enflasyondaki eğilimi yansıtan "öncü gösterge" niteliğindeki TÜRK-İŞ araştırmasına göre, Aralık 2004'de, son oniki aylık fiyat artışı yüzde 11,7 oranı ile hedeflenenin altında kalmıştır.

AB'ye üyelik sürecinde dar kapı: Yoksulluk.

Mutfak harcamasında aylık artış yüzde 3,5 ve son oniki aylık artış yüzde 11,7 oranında.

Dört kişilik ailenin açlık sınırı 514 milyon lira, yoksulluk sınırı 1 milyar 562 milyon lira.

DİE asgari ücretli bir işçinin toplam harcama tutarını Aralık 2004 itibariyle net 422.059.064,- lira olarak hesapladı.

Asgari ücret halen 318 milyon lira.

Dar gelirlinin geçim şartlarında yine iyileşme yok.

Ancak, uygulanmakta olan makroekonomik politikalar çerçevesinde ortaya konulan gelirler politikasının kısa dönem önceliği hedeflenen enflasyonla uyumlu bir ücret artışı olunca, enflasyondaki düşüş çalışanların yaşama şartlarında bir iyileşme sağlamamıştır.

Çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesine yönelik etkin bir sosyal politika aracı olan asgari ücret düzeyi bu açıdan çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır.

Anayasa'nın "ücrette adalet sağlanması" başlıklı 55 inci maddesinde, "asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları... gözönünde bulundurulur" denilmesine karşın, 2005 yılında uygulanacak asgari ücret -geçmişte olduğu gibi- yine

dar ve sabit gelirli ücretli kesim için "açlık ücreti" olmayı sürdürmesi beklenmektedir.

Çalışanların halen içinde bulunduğu geçim şartları; dört kişilik bir aile için günlük 52 milyon lira yoksulluk ve 17 milyon lira açlık sınırına karşın, sadece bir işçi için hesaplanan, günlük 10 milyon tutarında kalan asgari ücret düzeyi ile dayanılmaz boyuttur.

DİE, asgari ücret belirlenmesi çalışmalarıyla ilgili olarak yaptığı hesaplamada, **bir işçinin** yapması gereken toplam harcama tutarını Aralık 2004 itibariyle 422 milyon 059 bin lira olarak bulmuştur. Bu tutar TÜRK-İŞ'in yaptığı hesaplama ile benzeri sonuç vermektedir. TÜRK-İŞ verilerinden hareketle **bir işçi** için hesaplanan toplam aylık

harcama tutarı 427 milyon 234 bin liradır.

Konfederasyonumuz Araştırma Merkezi'nin, Aralık 1987'den bu yana aralıksız her ay düzenli olarak yaptığı gıda harcaması tutarındaki değişim, bir bakıma DİE'nin açıkladığı tüketici fiyatlarındaki değişimin yönünü de ortaya koymaktadır.

Aşağıdaki grafikte, DİE "tüketici fiyatları"ndaki artış ile birlikte tüketici fiyatları içinde önemli alt harcama grubu olan "gıda harcamaları"ndaki yıllık ortalama değişim DİE ve TÜRK-İŞ'in verileri esas alınarak 1988-

2004 dönemi itibariyle verilmektedir.

Hesaplama, farklı yaş ve cinsiyet gruplarına göre bilimsel veriler çerçevesinde oluşturulan beslenme kalıbı esas alınmaktadır. Beslenme kalıbı, Hacettepe Üniversitesi tarafından oluşturulmuştur. Bir işçinin ailesi ile birlikte, fizyolojik ihtiyaçları ile tutarlı, yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak için gerekli olan kalori sayısı ve bunu karşılayacak besinlerin cins ve miktarı bilimsel olarak belirlenmiştir. Bu beslenme kalıbını temel alan Konfederasyonu-

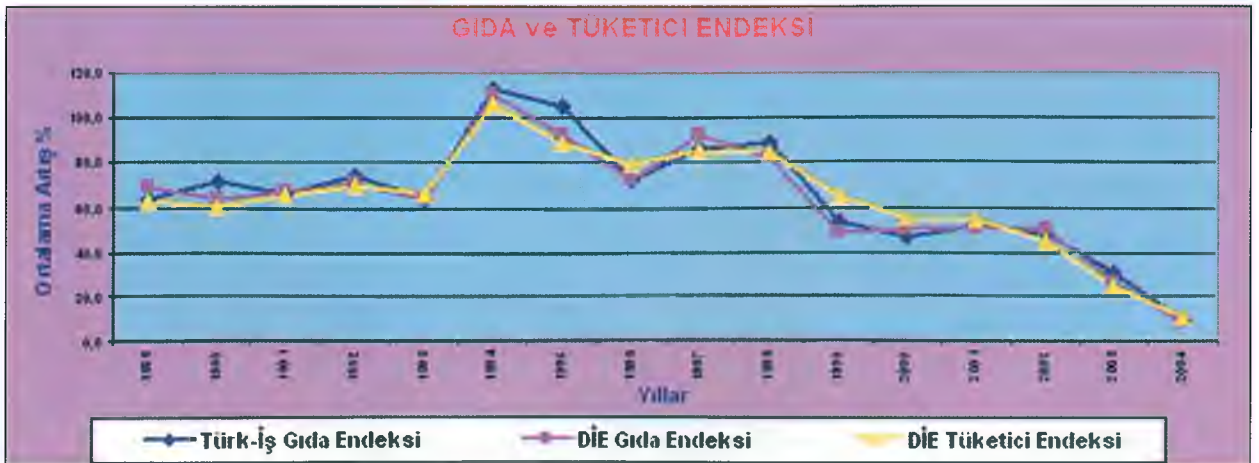
muz, çalışanların yoğun olarak alışveriş yaptıkları yerlerden derlediği fiyatlarla yapılması gereken asgari düzeydeki gıda harcamasını hesaplamaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nce yapılan hesaplama, dört kişilik bir ailenin yapması gereken asgari gıda harcaması tutarı Aralık 2004 itibariyle 513 milyon 931 lira ya yükselmiştir.

"Açlık Sınırı" olarak tanımlanan bu tutar geçtiğimiz yılın aynı ayında 460 milyon 027 bin lira olarak hesaplanmıştır. Böylece son bir yılda yaklaşık 54 milyon lira tutarında bir ilave yük meydana gelmiştir.

Dört kişilik bir ailenin gıda yanı sıra kira, ulaşım, yakacak, elektrik, su, haberleşme, giyim, eğitim, sağlık, iletişim, kültür gibi temel ihtiyaçlar için yapması gereken harcama da dikkate alındığında yapılması gereken toplam harcama tutarı, bir anlamda "Yoksulluk Sınırı" Aralık 2004 itibariyle 1 milyar 562 milyon 101 bin liradır.

Bu tutar, bir bakıma insanca geçim şartlarının asgari düzeyi-

Tablo 1: Dört Kişilik Ailenin Gıda Harcaması (TL/Ay)

	Aralık'2003	Kasım'2004	Aralık'2004
Yetişkin İşçi	127.441.000.-	136.084.000.-	140.560.000.-
Yetişkin Kadın	105.570.000.-	113.333.000.-	117.662.000.-
15-19 Yaş Grubu Çocuk	134.618.000.-	145.977.000.-	150.145.000.-
4-6 Yaş Grubu Çocuk	92.398.000.-	101.078.000.-	105.564.000.-
(Açlık Sınırı)	460.027.000.-	496.472.000.-	513.931.000.-
(Yoksulluk Sınırı)	1.398.258.000.-	1.509.033.000.-	1.562.101.000.-

* Gıda harcaması tutarı bin liraya tamamlandığından toplamda farklılık söz konusu olabilmektedir.

dir. Diğer bir ifadeyle, yoksulluk sınırı **haneye girmesi gereken toplam gelirin alt sınır**ıdır.

Ailenin zorunlu ihtiyaçları için yapılması gereken toplam harcama tutarına Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerinden yararlanılarak ulaşılmaktadır. DİE'nin 1994 Yılı Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketinin sonuçlarına göre, hanelerin toplam harcamaları içinde gıdanın payı yüzde 32,9 ile ilk sırayı almaktadır (gıda yanı sıra aynı grupta değerlendirilen içki ve tütün harcamalarıyla birlikte toplam pay yüzde 35,6).

Son bir yıl içinde yoksulluk sınırı tutarındaki artış 163 milyon lirayı aşmıştır. Diğer bir ifadeyle, halen uygulanmakta olan net asgari ücretin neredeyse yarısı kadar bir tutar fiyat artışları nedeniyle aile bütçesine ek bir külfet olmuştur.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin gıda harcamasına ilişkin verileri temel alınarak kıyaslama yapıldığında, fiyatlardaki değişim Aralık ayı itibariyle şöyle olmuştur:

- Ankara'da yaşayan dört kişilik bir ailenin "gıda için" yapması gereken asgari harcama tutarı **bir ön-**

ceki aya göre yüzde 3,5 oranında artmıştır.

Bu artışta mevsim koşullarına bağlı olarak yükselen meyve-sebzenin etkisi fazla olmuştur. Meyve-sebze fiyatındaki artış hesaplama dışı bırakıldığında aylık artış yüzde 1,0 olacaktı.

- Gıda harcaması tutarında **son oniki ay itibariyle** artış yüzde 11,7 oranında olmuştur. Böylece yılsonu hedefi olan yüzde 12,0 oranı -gıda fiyatları açısından- büyük ölçüde gerçekleşmiş olmaktadır.
- **Oniki aylık ortalamalara göre** değişim oranı yüzde 9,1'dir.

Gıda harcaması çalışmasına temel alınan beslenme kalıbında yer alan ürünlerin fiyatlarında Aralık 2004 itibariyle gözlenen değişim şu şekildedir:

- Süt, yoğurt, peynir gibi temel gıda maddelerinin bulunduğu grupta; süt ve peynir fiyatında bu ay bir değişiklik gözlenmezken, yoğurdun fiyatında yüzde 8,6 oranında artış görülmüştür.

Tablo 2: Gıda Harcamasındaki Değişim

	Aralık 2001	Aralık 2002	Aralık 2003	Aralık 2004
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	4,7	3,0	1,1	3,5
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	67,4	29,4	21,0	11,7
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	67,4	29,4	21,0	11,7
12 aylık ortalamalara göre değişim oranı (%)	51,8	48,3	31,3	9,1

- Et, tavuk, balık, bakliyat gibi ürünlerin bulunduğu grupta; tavuk fiyatındaki düşüş devam Aralık ayında da devam etmiş ve tavuğun kilogram fiyatı 2,5 milyon lira seviyesine gerilemiştir. Kıyma ve kuşbaşı et ile sakatat ürünlerinde fiyat değişikliğine bu ay rastlanmazken, hamsi ve istavritin fiyatı yine mutfak harcamasını rahatlatmıştır. Buna karşın bakliyat ürünlerinde son aylarda görülen fiyat artışı devam etmiştir. Kuru fasulye bu ay da zamlanırken, nohut ve yeşil mercimeğin fiyatı aynı kalmış, kırmızı mercimeğin fiyatı yüzde 25,6 ve barbunya'nın fiyatı yüzde ise 20,1 oranında artmıştır. Bakliyat ürünlerinde yıllık artış;

kuru fasulyede yüzde 93,7 ve barbunyada yüzde 71,0 ile dikkati çekmiştir. Nohuttaki yıllık artış yüzde 69,0 ve kırmızı mercimekte yüzde 58,1 olmuştur. Yeşil mercimeğin fiyatı ise aynı kalmıştır.

- Meyve-sebze fiyatı bu ay önemli oranda artmış (sebzedeki artış yüzde 38,4 ve meyvedeki artış yüzde 43,2) ve mutfak harcamasındaki ek harcama gereğinin yaklaşık üçte ikisine neden olmuştur. Havalanın soğuması yanı sıra yılbaşı nedeniyle artan talebe de bağlı olarak ayın son haftasında meyve-sebze fiyatında yükselme eğilimi gözlenmiştir. Her zaman olduğu gibi, hesaplamada pazarda yoğun ola-

rak bulunan ve satılan ürünler temel alınmıştır.

- Ekmek, makarna, pirinç, un gibi ürünlerin bulunduğu grupta; önemli bir fiyat değişikliği gözlenmemiştir.
- Son grup içinde yer alan gıda maddelerinden; tereyağı, zeytinyağı, margarin ve ayçiçek yağı fiyatı değişmemiştir. Aynı şekilde siyah ve yeşil zeytin fiyatı da geçtiğimiz aya göre aynı kalmıştır. Baharat (karabiber, kimyon, nane vb) fiyatlar aynı kalırken, yağlı tohumdan (ceviz, fındık, fıstık, ayçekirdeği vb) fındık ve antep fıstığının fiyatı artmıştır. Şeker, reçel, bal, pekmez, çay, ıhlamur, tuz, salça vb ürünlerin fiyatı bu ay aynı kalmıştır.

ENGİN DOĞU EMEKLİ OLDU

Adalet Bakanlığı'nda Genel Müdür, Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nde ve Yüksek Hakem Kurulu'nda uzun yıllar Başkan olarak görev yapan Engin Doğu emekli oldu. Doğu'nun endüstriyel ilişkilerin gelişmesinde, iş ve sosyal barışın korunmasında büyük emekleri geçti.

Emekli olması nedeniyle, TİSK tarafından 1 Kasım 2004 tarihinde onuruna bir yemek verildi. Yemeğe, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, TİSK Genel Sekreteri Bülent Pirler ve Yüksek Hakem Kurulu üyeleri ve uzmanları katıldı. Yemekte, Doğu'ya başarılarını simgeleyen şilt verildi.

MİLLETVEKİLLERİ İLE TOPLANTI

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, ülkenin, çalışma yaşamının ve özellikle de SSK'nın sorunlarının tartışılması amacıyla Parlamantoda bulunan işçi kökenli milletvekilleriyle 22 Kasım 2004 günü bir yemekte buluştu. TÜRK-İŞ'te yapılan yemekli toplantıya CHP Milletvekilleri Bayram Meral, Cevdet Selvi, İzzet Çetin ve Enver Öktem ile AKP Milletvekili Hüseyin Tanrıverdi katıldılar.

DOKGEMİ-İŞ'TE GÖREV DAĞILIMI

Dokgemi-İş Sendikası Genel Başkanı Nazım Tur'un vefatı nedeniyle boşalan Genel Başkanlığa H. Necip Nalbantoğlu getirildi. Merkez Yönetim Kurulu kararı gereğince Genel Başkan Yardımcılıklarına da Ayhan Demirbozan ve İsmail Hakkı Erbaş getirildi.

ART'NİN ANKARA YAYINI

Avrasya Televizyonu'nun Ankara'dan yayına başlaması nedeniyle 23 Kasım 2004 günü Devlet Konukevi'nde bir kokteyl verildi. Kokteyle siyasi partilerin genel başkanları, milletvekilleri, basın mensupları ve çeşitli konukların yanı sıra Genel Başkan Salih Kılıç da katıldı.

İNŞAAT EĞİTİM MERKEZİ

T. Yol-İş Sendikası ile İnşaat İşverenleri Sendikası (INTES) tarafından Ankara'da yapılan Yol-İş-INTES Eğitim Merkezi 25 Kasım 2004 günü yapılan törenle açıldı. Açılış Başkan Erdoğan tarafından yapılan Merkez, sektörde hali hazırda çalışan, inşaat sektörüne yeni girecek olan veya sektörde alan değiştirmek isteyen işçilere, sektörün ihtiyaç duyduğu alanlarda mesleki eğitim verecek. Eğitim Merkezi için tahminen 4 milyon dolarlık bir yatırım yapıldı.

Açılışta bir konuşma yapan T. Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Fikret Barın, sendikacılık hareketi tarihinde ilk defa böyle bir başarıya imza attıklarını belirterek, "Türkiye Yol-İş Sendikası her türlü imkanlarını bu eğitim merkezi için seferber etmiştir. Türkiye Yol-İş Sendikası insana yapılan yatırımın her şeyden daha değerli ve önemli olduğunun bilincindedir. Bu bilinçle hareket eden yönetim kurulumuz bu eğitim merkezini işçilerimize armağan etmekten büyük bir mutluluk duymaktadır. Dilerim bu merkez inşaat sektörüne nitelikli elemanlar yetiştirerek bu sektörde büyük ihtiyaç duyulan yetişmiş işçi açığını kapatır."

TÜRKEL: "KADINA YÖNELİK HER TÜRLÜ AYRIMCI UYGULAMA ORTADAN KALKMALIDIR"

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkeli, 25 Kasım-Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Dayanışma Günü nedeniyle bir açıklama yaptı. Açıklamasında kadınlara yönelik her türlü ayrımcı uygulamanın son bulması gerektiğini belirten Türkeli şunları söyledi:

"Bu dayanışma günü aslında Türkiye'de ve dünyada hala kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmadığını önemli bir göstergesidir. Çünkü şiddet, cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir sistemin uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde farklı alan ve boyutlarda yaşanmakta olan şiddetin en mağdur kesimini ise kadınlar oluşturmaktadır.

Bugün dünyada her üç kadından biri fiziksel, ekonomik, cinsel, psikolojik veya sosyal şiddetle karşı karşıyadır. Kişinin bedensel ve zihinsel bütünlüğüne zarar veren şiddet olgusu; cinayet, sakatlama, ailelerin yıkılması, çocukların sağlıksız ortamlarda yetişmesi ve şiddete eğilimli bireyler olarak yetişmeleri ve intihar gibi birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir.

Ülkemizde, son yıllarda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan intihar olaylarının büyük bir kısmının kökeninde de aile içi ve toplumsal şiddet yatmaktadır. Böylesine vahim sonuçlar doğuran şiddet karşısında bir an önce gereken önlemler alınmalıdır.

Yeni Türk Ceza Kanununda yapılan düzenlemeler sevindirici olmakla beraber, kadınların karşı karşıya kaldığı bir şiddet türü olan namus cinayetleri ve bekarlık testleri gibi konularda yeterli ölçüde etkili değildir.

2004 yılı İlerleme Raporu'nda da değinildiği üzere, Türkiye, kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet konularında henüz tatmin edici bir ilerleme sağlayamamıştır. 2004 Aralık sonuna kadar gerekli düzenlemeler yapılmadığı takdirde üyelik müzakerelerine başlamanın mümkün olmayacağı unutulmamalıdır!

Bu nedenle, gerek Anayasa'da gerekse Yeni Türk Ceza Kanunu'nda, Türk Medeni Kanununun düzenlenmesinde gösterilen başarı sağlanmalı, kadınlara yönelik her türlü ayrımcı uygulama ortadan kaldırılmalıdır!"

SOSYAL GÜVENLİK NEREYE?

AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü tarafından düzenlenen "SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na Devri - Sosyal Güvenlik Nereye?" konulu panel 3 Aralık 2004 günü SBF'de yapıldı. Prof. Dr. Alpaslan Işıklı'nın yönettiği panele TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkeli de katılarak bir konuşma yaptı.

Konuşmasında sosyal güvenlik sisteminin IMF ve Dünya Bankası politikaları sonucunda çöktürülmek istendiğini, sendikaların buna karşı etkili bir mücadele ortaya koymaları gerektiğini vurgulayan Türkeli özetle şu görüşlere yer verdi:

"Türkiye'de yıllardan beri uygulanan IMF ve Dünya Bankası politikalarıyla kamusal olan ne varsa tahrip edilmek istenmiş, özelleştirme politikalarıyla kamuya ait kuruluşlar peşkeş çekilmiştir. Şimdi sırada sosyal güvenlik sistemimiz ve bu sistemin en güçlü kuruluşu SSK vardır. SSK bilinçli politikalar sonucu çöktürülmüştür. Amaç sağlığı ve sosyal güvenlik sistemini ticarileştirmektir."

DÜNYA ENGELLİLER GÜNÜ

Her yıl çeşitli etkinliklerle kutlanan Dünya Engelliler Günü, 3 Aralık 2004 günü, başkanlığını Genel Başkan Salih Kılıç'ın yaptığı Türkiye Sakatları Koruma Vakfı tarafından TÜRK-İŞ'te düzenlenen bir etkinlikle kutlandı.

Çeşitli kuruluş temsilcilerinin ve engellilerin bir araya geldiği panelde, toplumda engellilerin yaşadığı sorunlar ortaya kondu ve çözüm yolları arandı.

Panele TÜRK-İŞ'i temsilen Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Çetin Altun katıldı.

HARB-İŞ'TEN IRAK SERGİSİ

Harb-İş Sendikası'nın "Irak'ta İnsan Hakları İhlalleri" konulu fotoğraf sergisi 28 Aralık 2005 günü açıldı. ABD işgalinin Irak'ta yaşattığı vahşeti gözler önüne seren sergiyi Genel Başkan Kılıç ve Genel Mali Sekreter Atalay da gezdi.

FİNLANDİYALI PARLAMENTER

Avrupa Parlamentosundan Finlandiyalı Sosyal Demokrat parlamenter Bayan Myller 21 Aralık 2004 günü TÜRK-İŞ'i ziyaret ederek TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç ile görüştü. Görüşmede Türkiye'deki mevcut sendikal durum ve Avrupa Birliği entegrasyon süreci ile özellikle 5 Ekim tarihinde başlayacak müzakerelere ilişkin TÜRK-İŞ'in görüşleri hakkında bilgi alışverişinde bulunuldu.

SEKA EYLEMİ

Izmit'te bulunan SEKA Fabrikası'nın 27 Ocak 2005 günü kapatılacağına tebliğ edilmesi üzerine işçiler direnişe geçti. 28 Aralık 2004 günü İzmit'te SEKA İşletmesi önünde toplanan yaklaşık 2 bin işçi yürüyüş yaptı. Yürüyüşe Genel Başkan Salih Kılıç ve Genel Mali Sekreter Ergün Atalay da katıldı. Belediye önünde toplanan işçilere hitaben bir konuşma yapan Selülöz-İş Sendikası Genel Başkanı Ergin Alşan, Hükümetin bu kararından dönmemesi durumunda eylemlerine artıracak devam edeceklerini söyledi. Genel Başkan Kılıç da, sosyal boyutu göz önüne almayanlara karşı TÜRK-İŞ'in İzmit'te bomba gibi patlayacağını söyledi. SEKA işçileri yılbaşı gecesini fabrika içinde geçirerek direnişlerine devam ettiler.

ABBATE İŞÇİLERİYLE DAYANIŞMA

Sendikal haklarını kullandıkları ve örgütlendikleri için işten atılan ABBATE işçileriyle dayanışma toplantısı 12 Aralık 2004 günü Bilecik'te yapıldı.

Toplantıya Teksif Genel Başkanı Zeki Polat ile birlikte katılan Genel Başkan Salih Kılıç, işçilere yaptığı konuşmada, AB'ye tam üyeliğin tartışıldığı bir ülkede, sendikal haklarını kullanmak isteyen işçilerin işten atılmalarının utanç verici olduğunu söyledi.

CHP PANELİ

Genel Başkan Salih Kılıç, 24 Aralık 2004 günü CHP İzmir İl Örgütü'nün düzenlediği sosyal güvenlik konulu panele katıldı. Panelde bir konuşma yapan Kılıç, sosyal güvenlik alanında yaşanan son gelişmeleri anlatarak, Hükümetin hazırladığı sözde sosyal güvenlik reformu ile işçilerin ve emeklilerin sosyal güvenlik haklarının önemli bir kısmını ellerinden aldığı anlatıldı.

DEMİRYOL-İŞ'TEN PROJE

"Kaynakçılık Meslek Edindirme/Geliştirme Projesi" ile "Elektronik ve Bilgi Teknolojileri Meslek Edindirme/Geliştirme Projesi" Demiryol-İş Sendikası Adapazarı Şubesi tarafından düzenlenen basın toplantısıyla kamuoyuna tanıtıldı.

Projenin tanıtımı, 17 Aralık 2004 günü Sakarya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Durman, Demiryol-İş Sendikası Genel Başkanı Ergün Atalay, Adapazarı Şube Başkanı Cemal Yaman, İş-Kur Müdürü Hasan Şirin, SAGIAD Başkanı İbrahim Uysal ile diğer sivil toplum örgütlerinin temsilcileri tarafından yapıldı.

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri ve Demiryol-İş Sendikası Genel Başkanı Ergün Atalay yaptığı konuşmada sendika olarak ilk kez böyle bir projenin tarafı olduklarını ve bu tür çalışmalar için TÜRK-İŞ olarak bir değerlendirme yapacaklarını söyledi.

Atalay, yaptığı konuşmada şöyle dedi; "TÜRK-İŞ'in değerli başkanı ve yönetim kurulu bu projeyle ilgili olarak bilgilendireceğim. Öyle sanıyorum ki, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların Türkiye'deki bütün şubelerine bir genelge çıkartıp, üniversitelerimizden bu tür projelerle ilgili çalışma yapmalarını isteyebiliriz. Bu tür projelerin tüm Türkiye'de uygulanarak hayata geçirilmesinden dolayı biz sendikalar olarak mutluluk duyuyoruz."

TİSK'İ ZİYARET

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, 5 Ocak 2005 günü TİSK genel kurulunda genel başkanlığa seçilen Tuğrul Kutadgobilig'i makamında ziyaret ederek kutladı. Ziyarette çalışma yaşamının sorunlarına ilişkin görüş alışverişinde bulunuldu.

TÜRK-İŞ'İN ARŞİVİ DÜZENLENDİ

2004 Ocak ayından bu yana devam eden TÜRK-İŞ arşivi-ni düzenleme çalışmaları tamamlandı.

Yazışmalar başta olmak üzere afiş, fotoğraf, bildiri, CD, rozet ve benzeri belgeler uluslararası arşivcilik kurallarına göre düzenlendi. Düzenlenen belgeler kurum arşivindeki compact raflara yerleştirildi. Belgelere erişim bilgisayar programlarıyla sağlanıyor. TÜRK-İŞ Genel Merkezi Arşiv Sistemi hem geçmişteki hem de bugün ve yarına ilişkin belgeleri kapsayacak biçimde oluşturuldu.

Artık, TÜRK-İŞ'in tüm faaliyetlerini kapsayan konu analizi ve bu bağlamda oluşturulan bir kodlama sistemimiz mevcut. Gelen ve giden tüm evraklar aynı zamanda bilgisayar programları aracılığıyla takip ediliyor.

Amaç TÜRK-İŞ'in çok daha verimli çalışabilmesini sağlamak ve Türkiye'nin sendikal hareketine katkıda bulunmak.

Çalışma Yaşamında Kasım - Aralık 2004

3 Kasım 2004, Çarşamba

- ✓ Avrupa Sendikaları Konfederasyonu (ETUC) Genel Sekreteri John Monks, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini desteklediklerini, ancak Türkiye'de çalışma hayatı konusunda adımlar atılması gerektiğini söyledi.
- ✓ Emek Platformu Başkanlar Kurulu olağanüstü toplanarak, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devrini öngören yasa tasarısına karşı "acil eylem planı"nı görüşerek, genel grev çağrısı yaptı.
- ✓ Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Türkiye'de imalat sanayinde çalışanların 2004 yılının ikinci döneminde kişi başına aylık ortalama brüt kazancın 1 milyar 124 milyon lira, kişi başına aylık ortalama brüt ücretin ise 1 milyar 4 milyon lira olarak tahmin edildiğini bildirdi.

4 Kasım 2004, Perşembe

- ✓ SSK'lıların eş, çocuk, anne ve babalarının da yurtdışında tedavi görmesine olanak sağlayan yasa tasarısı TBMM Başkanlığı'na sunuldu.
- ✓ Emek Platformu, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasını engellemek için yapacağı eylemlerin takvimini belirledi.
- ✓ Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri konusunda açıklama yaparak "Yapılmak istenen Kurumun mal varlığına el koymaktır" dedi.

6 Kasım 2004, Cumartesi

- ✓ Türk İmar-Sen ve Yol-İş Sendikası üyesi işçi ve memurlar Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasına ortak tepki gösterdi.
- ✓ Emek Platformu (EP) Ankara bileşenleri, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devredilmek

istenmesine karşı tepkilerin yükselmesi gerektiğini dile getirdiler.

7 Kasım 2004, Pazar

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, SSK hastaneleriyle ilgili projenin hazırlanarak kendilerine sunulması halinde, hastaneleri almaya hazır olduklarını söyledi.
- ✓ Gemi Adamları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 7.11.2004 tarih ve 25636 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

8 Kasım 2004, Pazartesi

- ✓ TÜMTİS İstanbul Şubesi'nin 1. Olağan Genel Kurulu'nda, işçi ve emekçilere yönelik müdahalelere karşı ortak mücadele çağrısı yapıldığı bildirildi.
- ✓ Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Başkanı Halit Narin, Türkiye ekonomisinin yüzde 60'lık bölümünün kayıt dışı olduğunu söyledi.
- ✓ Hazine Müsteşarlığı yetkilileri, özelleştirme kapsamındakiler de dahil KİT'lerde çalışanların sayısında bu yıl 30 bin 246 kişilik azalma yaşandığını bildirdi.

9 Kasım 2004, Salı

- ✓ Asgari Ücret Tespit Komisyonu, 2005 yılında uygulanacak asgari ücreti belirlemek üzere 18 Kasım Perşembe günü toplanacak.
- ✓ Genel Maden-İş Sendikası (GMİS) Genel Başkan Yardımcısı Rahmi Yaman, Türkiye'nin ihtiyacı olan kömürün yarısını çıkarması gereken Türkiye Taşkömürü Kurumu'nda (TTK), üretimin geçen seneye göre 150 bin ton azaldığını bildirdi.
- ✓ Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Fikret Barın, Başbakanlık Müsteşarı Ömer Dinçer'in açıkla-

malarına cevap vererek, "Ömer Dinçer'in iddiaları tamamiyle gerçek dışıdır" dedi.

- ✓ İşçilerin primleri ile yapılan SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na bedelsiz devri ile Köy Hizmetlerinin kapatılmasını öngören Kanun Tasarılarının TBMM'ye sevk edilmesi üzerine geçtiğimiz hafta içerisinde toplanan Emek Platformu Başkanlar Kurulu eylemlerini uygulamaya başladı.

10 Kasım 2004, Çarşamba

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, reel olarak aşınan ve sosyal bir ücret olma niteliğini kaybeden asgari ücretin insan onuruna yaraşır bir seviyeye getirilmesi gerektiğini söyledi.
- ✓ Dokgemi-İş Sendikası yetkilileri, Haliç Tersanesi'nin personelsiz olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesi kararının geri alınması gerektiğini söyledi.

11 Kasım 2004, Perşembe

- ✓ SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devrini öngören tasarının Meclis Sağlık Komisyonu'nda kabul edilmesinin ardından, tasarıya karşı çıkan Emek Platformu 20 Kasım'da genel eylem kararı aldı.

12 Kasım 2004, Cuma

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devriyle ilgili olarak, "Sağlık Bakanı, önce kendi görev ve sorumluluğunu yerine getirsin ondan sonra da bu işten elini ayağını çeksin" dedi.

13 Kasım 2004, Cumartesi

- ✓ TÜRK-İŞ Başkanı Salih Kılıç, emeklilere bordro verilmesinden yana olduklarını ve bu yönde talepte bulunan emeklileri haklı bulduklarını belirtti.
- ✓ Türk Metal Sendikası ile Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) arasında sürdürülen toplu iş sözleşmesi görüşmeleri anlaşmayla sonuçlandı.

- ✓ Asgari Ücret Tespit Komisyonu'na TİSK'in yetersiz zam önerisiyle geleceğini belirten TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, "En düşük devlet memurunun maaşı asgari ücrete sabitlenmeden yapılacak düzenleme bir fayda sağlamaz" diye konuştu.

14 Kasım 2004, Pazar

- ✓ Petrol-İş Mersin Şube Başkanı Adil Alaybeyoğlu, "Ülkedeki ekonomik büyümeyi sağlayan işçi sınıfının hak ettiği ücreti alması gereklidir. Biz de Ak Gübre'deki greve bunun için çıktık" dedi.

17 Kasım 2004, Çarşamba

- ✓ Emek Platformu, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılması ve SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devrine ilişkin son gelişmeleri değerlendirmek üzere olağanüstü toplandı.
- ✓ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ)'na bağlı Genel Maden-İş (GMİS) 58. yılını kutladı. 17 Kasım 1946'da kurulan GMİS Türkiye'nin önemli sivil toplum kuruluşları arasında yer alıyor.

18 Kasım 2004, Perşembe

- ✓ SSK hastaneleri ile Köy Hizmetleri'nin kendileri için çok önemli olduğunu vurgulayan Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Fikret Barın, Emek Platformu'nun 20 Kasım'da gerçekleştireceği eyleme en kitlesel katılımın kendilerinin sağlayacağını söyledi.
- ✓ TEKSİF Sendikası Bursa Şubesi Yönetim Kurulu üyesi İzzet Özbey, Merinos Yünlü Sanayii İşletmesi'nde çalışan 363 işçinin iş akdinin feshedildiğini söyledi.
- ✓ BASK Genel Başkanı Resul Akay, kamu kuruluşlarında yapılan tasfiye ve yıkım hareketlerini önlemek için aldıkları eylem kararlarını iktidarın önemsemediğini belirterek, buna karşı iş bırakma da dahil başka eylem türlerine başvuracaklarını bildirdi.

20 Kasım 2004, Cumartesi

- ✓ SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasını protesto etmek üzere Emek Platformu bileşenleri Ankara'da miting düzenledi.
- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, Türkiye'deki sendikaların örgütlenmesinde barajlar konusunun önem arz ettiğini belirterek, "İşkollarının ILO ve AB standartlarına uygun hale getirilmesi konusunda çalışma içerisindeyiz" dedi.
- ✓ Emek Platformu Dönem Sözcüsü ve BASK Genel Başkanı Resul Akay, iki yıl önce göreve gelen hükümetin yaptığı tek icraatın işçilerin ve memurların ekmeğini elinden almak olduğunu söyledi.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devrinin, sağlıkta kaos ortamının başlaması anlamına geldiğini ifade etti.
- ✓ Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmeti Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 20.11.2004 tarih ve 25646 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

21 Kasım 2004, Pazar

- ✓ Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın, Samsun Gübre'de üretimin durmasından dolayı meydana gelen zararın 10 milyon doları aştığını ifade etti.
- ✓ Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı çatısı altında toplanacağını belirterek, "Şu anda bazı sendikalarımızın, demokratik haklarımızı kullanıyoruz adı altında yaptıkları eylemi anlamak mümkün değil" diye konuştu.
- ✓ Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanı Mehmet Aysoy, kamuda, özürlülerin istihdamı için açılan sınavlara girenlerin yaklaşık yüzde 10'unun işe yerleştirildiğini söyledi.
- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, SSK ve Bağ-Kur prim borçlarına ilişkin bir affın gündemde olmadığını söyledi.

22 Kasım 2004, Pazartesi

- ✓ Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) yetkilileri, ortalama memur maaşının yüzde 35'inin, asgari ücretin ise yüzde 75'inin kira ödemelerine gittiğini bildirdi.
- ✓ İş-Kur yetkilileri, işsizlik sigortası uygulamasının başladığı Mart 2002 tarihinden geçen ayın sonuna kadar geçen sürede toplam 332 bin 959 kişiye, 336 trilyon 413 milyar lira işsizlik ödeneği verildiğini bildirdi.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "Miting yapacağınıza bu masrafla iki tane hastane yapsanız daha iyi olmaz mı?" sözlerine tepki göstererek, "İki hastane daha yaptıralım da onlara da mı el konulsun?" dedi.

23 Kasım 2004, Salı

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, işçilerin ve işverenlerin ödedikleri primler ile elde edilen SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devrini hak ve yetki kaybı olarak gördüklerini kaydetti.

24 Kasım 2004, Çarşamba

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, devletin de sosyal güvenlik sistemine prim katkısında Hazine ile görüştiklerini belirterek, "Zannediyorum ki onlarda tanımlanmış bir prim katkısını işçi ve işverenimizin yanında bu sisteme dahil edeceklerdir" dedi.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, hükümetle sosyal diyalogun geliştirilmesi için sendikaların çalışmalarını sürdürdüğünü, istihdamın ve işsizliğin düzenlenmesi için etkin bir çözümün üretilmesi gerektiğini ifade etti.
- ✓ Emek Platformu Dönem Sözcüsü Resul Akay, kamu reformu yapılmadan köy hizmetlerinin kapatılmasının sağlıklı olmadığını söyledi.

25 Kasım 2004, Perşembe

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü Erhan Batur, "SSK istatistiklerine göre 2003 yılında 76 bin 668 iş

kazası ve 440 meslek hastalığı meydana geldi, iş kazaları sonucu 811 kişi yaşamını yitirdi” dedi.

- ✓ TÜMTİS’e üye oldukları için işten çıkarılan Kargo Lider işçileri, işverenin haklarına saygı göstermemesi halinde mücadelelerinin artarak süreceğini bildirdiler.
- ✓ Hava-İş Genel Başkanı Atılay Ayçin, THY’nin halka arzının özelleştirmenin makyajı olduğunu ifade ederek, THY çalışanlarının özelleştirmelere izin vermeyeceğini söyledi.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Dayanışma Günü nedeniyle bir açıklama yaparak kadınlara yönelik her türlü ayrımcı uygulamanın son bulması gerektiğini belirtti.

26 Kasım 2004, Cuma

- ✓ SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı’na devrini öngören yasa tasarısı, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda bazı değişikliklerle kabul edildi.
- ✓ Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), imalat sanayiinde üretim değeri ağırlıklı kapasite kullanımının, bu yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 83.6’ya yükseldiğini bildirdi.

27 Kasım 2004, Cumartesi

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, Sosyal Güvenlik Reformu’nun, hükümet programında önemli yer tuttuğunu söyledi.
- ✓ Petrol-İş, İdare Mahkemesi’nin daha önce verdiği TUPRAŞ’ın 1.3 milyar dolara bir Rus-Türk konsorsiyumuna satışının iptaline ilişkin kararının Danıştay 10. Dairesi’nce onandığını bildirdi.

28 Kasım 2004, Pazar

- ✓ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği (TİED) Genel Başkanı Kazım Ergün yaptığı açıklamada, emeklilerin açlık sınırının altında aylık almalarının üzüntü verici olduğunu belirtti.
- ✓ BASK Genel Başkanı Resul Akay, SSK hastanelerinin devri ile sağlık hizmetlerini yüzlerce parçaya bölerek, yerel siyasetçilerin partizanlığına ve sağlık hizmetlerinden çıkar sağlama girişimlerine zemin hazırlandığını söyledi.

30 Kasım 2004, Salı

- ✓ Türkiye Denizciler Sendikası, şehir hatları vapurlarının ve Haliç Tersanesi’nin Türkiye Denizcilik İşletmeleri’nden alınarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne (İBB) devredilmeye çalışılmasını protesto etti.
- ✓ Emek Platformu Dönem Sözcüsü Bağımsız Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonu (BASK) Genel Başkanı Resul Akay, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı’na devri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün kapatılmasına ilişkin yasa tasarıları TBMM Genel Kurulu’nda görüşülmeye başlandığında, “üretimden gelen güçlerini kullanacaklarını” bildirdi.
- ✓ Zorunlu Tasarruf (nema) 4’ncü taksit ödemesinin Aralık ayında yapılması öngörülürken, ödenecek nema miktarları için öncelikle 3 Aralık Cuma günü açıklanacak enflasyon rakamlarının bekleneceği bildirildi.
- ✓ Emek Platformu’nu oluşturan örgütlerin üyeleri, yurt genelinde, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı’na devri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün kapatılmasına ilişkin tasarıları protesto etmek amacıyla işyerleri önünde “uyarı eylemleri” yaptı.

1 Aralık 2004, Çarşamba

- ✓ Hava-İş Sendikası Merkez Yönetim Kurulu’ndan yapılan yazılı açıklamada, “halka arz, ulusal havayolumuzun blok satışının sağlanabilmesinin bir maskesi ve ilk adımıdır” denildi.
- ✓ SSK Hastanelerinin Sağlık Bakanlığı’na devri konusunda hazırlanan tasarının askıya alınmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendiren Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, hükümetin hastaneleri zorla elde etme girişimini yeniden gündeme getirmemesini istedi.

7 Aralık 2004, Salı

- ✓ Hollanda, Fransa ve Almanya’daki hizmet işkol-

larındaki sendikalarla Türkiye'nin AB'den tarih alması için görüşen Belediye-İş Sendikası Başkanı Nihat Yurdakul'un, Brüksel'de Avrupa Parlamentosu'nda yapılacak bir toplantıya katılacağı bildirildi.

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Türkel, asgari ücrette istekleri üzerine Maliye Bakanlığı'ndan 1 Ocak 2005 itibariyle en düşük memur maaşının net 509 milyon lira olacağı yönünde görüş geldiğini belirterek, "Biz de asgari ücretin en az 509 milyon lira olmasını istiyoruz" dedi.

11 Aralık 2004, Cumartesi

- ✓ Asgari ücret ve SSK primine esas alt kazanç sınırının eşitlendiğini, bunun yıllardır işletmeler ve işverenin şikayet ettiği bir konu olduğunu söyleyen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, "Bu resmen bir prim indirimidir" dedi.
- ✓ Türkiye Taş Kömürü (TTK) Genel Müdürü Rifat Dağdelen, son yıllarda kömürün büyük değer kazandığını belirterek, "Kömür dünyanın en stratejik enerji kaynağı oldu" dedi.
- ✓ Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin, memur maaşlarındaki uçurumu kapatmak için maaş sisteminde kademe olayını kaldırarak yeni bir sistem üzerinde tartıştıklarını söyledi.
- ✓ TEKSİF Sendikası Genel Başkanı Zeki Polat, "Gümrük Birliği'ni imzalamanın bedelini başka şekilde değerlendirseydik, bugün 7-8 milyon işsizimiz olmazdı." dedi.

12 Aralık 2004, Pazar

- ✓ Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), habere ve muhabirlere yönelik siyasi müdahalelere ve sansüre karşı savaş açtığını bildirdi.

14 Aralık 2004, Salı

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yetkilileri, bakanlığın ilaç sektörüyle anlaşma sağladığı ve artık SSK'lıların ilaçlarını her türlü eczaneden alabileceklerini bildirdi.

15 Aralık 2004, Çarşamba

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, ilaç firmaları ile yapılan protokolle diğer sosyal güvenlik kurumları ile SSK'nın aynı ilaç politikasına kavuştuğunu belirterek, protokolün gönüllülük esasına dayandığını söyledi.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, AB'yi Türk halkının yüzde 70-80'inin kabul ettiğini ancak bunun AB'ye biat etmek anlamına gelmediğini vurguladı.
- ✓ BASK Genel Başkanı Resul Akay, kamu çalışanlarının emekli ikramiyelerinin devlet iç borçlanma veya hisse senedi şeklinde ödenmesiyle Hükümet'in çalışanların 20-25 yıllık birikimlerini borsa spekülâtörlerine ziyan ettirmek istediğini söyledi.
- ✓ Selüloz-İş Sendikası İzmit Şube Başkanı Adnan Uyar, Seka İzmit Müessesesi'nin kapatılarak, arazisinin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesi yönündeki karara direneceklerini söyledi.

17 Aralık 2004, Cuma

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç, İstanbul'da gerçekleştirilen "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" konulu toplantıda, "İlerleme Raporu"nda Türkiye için bazı olumsuzluklar olmasına rağmen çalışanların hakları konusunda olumlu ifadeler yer aldığını kaydetti.
- ✓ DİE, TÜFE sepetindeki madde sayısını 410'dan 423'e, madde çeşidini 598'den 654'e çıkardı. Günlük yaşamda kullanımı yaygınlaşan 97 madde ilk kez kapsama alındı. Buna karşılık 83 madde çıkarıldı.
- ✓ 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 4822 Sayılı Kanun İle Değişik 25. Maddesine Göre 2005 Yılında Uygulanacak Olan İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ ve 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4822 Sayılı Kanun ile Değişik 22. ve Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Yönetmeliğinin 5. Maddelerinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliği 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

18 Aralık 2004, Cumartesi

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve İş Güvenliği Genel Müdürü Erhan Batur, Türkiye’de geçen yıl meydana gelen 76 bin 668 iş kazasında 2 milyon 111 bin işgünü kaybedildiğini bildirdi.
- ✓ Çalışmaları son aşamaya gelen genel sağlık sigortası yasa taslağına göre, asgari ücretli işçi, yalnız yaşıyorsa primini kendi ödeyecek, evli ve çocuk sahibi ise primi devlet karşılayacak.

20 Aralık 2004, Pazartesi

- ✓ Olağan Genel Kurulu’nu 11-12 Aralık tarihlerinde yapan TÜMTİS, yeni dönemde görev alan merkez yönetim kurulu üyelerini belirledi.

22 Aralık 2004, Çarşamba

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, İşsizlik Fonu’nda 13 katrilyon liraya yakın paranın biriktiğini belirterek, “Amacımız fonun daha işlevsel olmasıdır. Bu konuda Hazine ile görüşmeler sürüyor. Yasa taslağı hazırlandı ve bakanlıklar arasında görüşülüyor” dedi.

23 Aralık 2004, Perşembe

- ✓ Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, ERDEMİR’in yabancılara yönelik blok satışına kesinlikle karşı olduğunu belirtti.
- ✓ CHP milletvekili Enis Tütüncü, DİE’nin işgücü hane halkı anketlerinde bu yıl bir değişikliğe gittiğini bu nedenle de 2003 ile 2004 yılı verilerinin karşılaştırılmasının yanlış olduğunu belirtti.

24 Aralık 2004, Cuma

- ✓ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarı Enis Yeter, her kurum ve sektörün faaliyet gösterdiği alanda önce iş güvenliği tedbirlerini alma mecburiyeti olduğunu belirtti.
- ✓ Gelirler Genel Müdürvekili Osman Arıoğlu, bazı gıda maddelerindeki 10 puanlık KDV indiriminin fiyatlara ve tüketiciye yansımaları için esnaf, iş dünyası, vatandaşlar ve medya ile birlikte kampanya başlatacaklarını açıkladı.

- ✓ TGS Genel Başkanı Ercan İpekçi, basın çalışanlarının sorunlarının aşılması için örgütlenme çalışmalarına hız verildiğini söyledi.

- ✓ Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, “Asgari ücret 4 kişilik bir ailenin geçinme şartları göz önünde bulundurularak gerçekçi bir şekilde belirlendiğinde, sürprize ihtiyaç kalmayacaktır” dedi.

25 Aralık 2004, Cumartesi

- ✓ TÜPRAŞ Yönetim Kurulu’nun İstanbul’da yaptığı toplantıda, Türkiye genelindeki rafinerilerde çalışan 800 geçici işçinin 3 Ocak 2005 tarihinde işbaşı yaptırılmasına karar verildiği bildirildi.

27 Aralık 2004, Pazartesi

- ✓ Petrol-İş Sendikası’nın örgütlü olduğu, Akdeniz Gübre Fabrikası’nda sürdürülen toplu sözleşme görüşmelerinin sonuçlandırılmaması üzerine başlatılan grevin 63. gününü geride bıraktığı bildirildi.

29 Aralık 2004, Çarşamba

- ✓ TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu üyesi Mustafa Türkel, “Asgari ücrette taleplerimiz dikkate alınmadığı için asgari ücrette işçi temsilcisi olarak muhalefet ettik. Asgari ücret, oy çokluğuyla kabul edildi” dedi.
- ✓ Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Genel Başkanı Kazım Ergün, hükümetin SSK’lı ve Bağ-Kur emeklilerine yaptığı zammı eleştirerek, “Emekliler müjde beklerken, soğuk duş aldık” dedi.

30 Aralık 2004, Perşembe

- ✓ SEKA’nın kapatılmasına karşı çıkan Selüloz-İş Sendikası’na üye işçiler, İzmit Büyükşehir Belediyesi’ne düzenledikleri yürüyüşle kapatılma kararını protesto ettiler.
- ✓ TÜRK-İŞ Genel Başkanı Salih Kılıç da asgari ücret konusunda yaptığı açıklamada, hayal kırıklığı yaşadıklarını söyledi.

Özelleştirmenin 10 Yılı BİZ VATAN HAINLIĞINA DEVAM EDİYORUZ HÂLÂ!

İlter ERTUĞRUL

Ümit Yayıncılık

Eylül 2004

İlter Ertuğrul, "Özelleştirmenin 10 Yılı"nı kitaplaştırdı ve özelleştirmeye karşı mücadele edenleri vatan hainliği ile suçlayanlara inat, kitabın adını "Biz Vatan Hainliğine Devam Ediyoruz Hâlâ!" koydu.

KİGEM'in kurucularından Prof. Dr. Korkut Boratav, İlter Ertuğrul için 1997'de şunları yazmıştı: "Adı İlter Ertuğrul, Kısa adı KİGEM olan Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi Vakfı'nın genel sekreteri. 'Özelleştirmeleri iptal' davalarının arkasındaki kişi. Kı-sacası, ülkenin huzur ve sükununu bozan bir 'fesat odağı'. Onun ve KİGEM'deki arkadaşlarının çabalarıyla açılan davalar sonunda üç liman, ORÜS ve Sümer Holding'in üçer işletmesi, HAVAŞ, KÜMAŞ ve Lalapaşa Çimento Fabrikası için yapılan özelleştirmeler ya iptal edildi ya da yürütmeyi durdurma kararı ile askıya alındı. Yirmi iki özelleştirme de karar aşamasında. İktidar cephesinde İlter ve arkadaşlarına ateş püskürenler, onları 'ekonomik gericilik', hatta 'ihanet' ile suçladılar (...).

İlter'i bulmak çok güç. Özelleştirmenin kapıya dayandığı her yerden, Anadolu'nun her köşesinden işçiler KİGEM'i ve İlter'i arıyorlar."

Bu kitapta neler mi var?

Türkiye'yi kim yönetiyor? Alınan ekonomik kararlar ne kadar "ulusal"? Derviş ve 24 Ocak kararları... Özelleştirmeye muhalefette "hayır", iktidarda "evet" diyenler. "Kuma gömülmüş akrep", "ölüm meleği"? Özelleştirmeye karşı demokratikleşme... Yasa, bankalar kurulu kararı, yönetmelik ve anayasa değişikliği... Uluslararası tahkim ve yabancı sermaye... T'nin satışı için çıkartılan yasalar, açılan ihaleler...

Bu kitap Türkiye'nin son on yılına "karşı pencereden" bakıyor; gericilikle, tutuculukla, dinzorlukla, vatan hainliğiyle suçlananların bakışıyla...

YARINLARA UMUT OLSUN

Mehmet Ali YENİÇERİ

Kendi Yayımları

Ekim 2004

Erzincan'ın Üzümlü İlçesi Fatih Mahallesi Muhtarı, işitme engelli Mehmet Ali Yeniçeri, ülkemizin ilk engelli muhtarı olma özelliğini taşıyor.

İşitme engelli bir insan olarak hayata karşı verdiği mücadeleyi azmin bir zaferi olarak anlıyor Yeniçeri. İnsanın aklını kalbiyle birleştirdiğinde üstesinden geleme-yeceği hiçbir şeyin olmadığını kanıtlamaya çalışıyor.

Yeniçeri, TÜRK-İŞ'in desteğiyle basılan bu kitabında, işte bunları anlatıyor kendince. Ülkemizin engelli sorununa önemli bir vurgu yapıyor Yeniçeri'nin kitabı.

TÜRK-İŞ ve BAĞLI SENDİKALAR

TÜRK-İŞ Genel Başkan: SALİH KILIÇ Bayındır Sokak No. 10 ANKARA Tel: (312) 433 31 25 (4 Hat) Fax: (312) 433 68 09 - 433 85 80	18	DOKGEMİ-İŞ Genel Başkan: H. NECİP NALBANTOĞLU Küçükpiyalı Paşa Mah. Kızılay Meydanı No. 24/26 Tel: (212) 237 25 90 (5 Hat) • Fax: 237 39 89 Kasımpaşa / İST.
1 TARIM-İŞ Genel Başkan: BEDRETTİN KAYKAÇ Bankacı Sokak No. 10 Kocatepe / ANKARA Tel: (312) 419 04 56 (6 Hat) • Fax: (312) 419 38 47	01	19 TÜRKİYE YOL-İŞ Genel Başkan: FIKRET BARIN Sümer 1 Sok. No. 18 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 232 46 87-95 • Fax: (312) 232 48 10
2 ORMAN-İŞ Genel Başkan: MEHMET KAFES Özveren Sokak No. 19 Maltepe / ANKARA Tel: (312) 229 10 56-57-58-59 • Fax: (312) 229 21 15	01	20 TES-İŞ Genel Başkan: MUSTAFA KUMLU Meriç Sok. No. 23 Beştepe / ANKARA Tel: (312) 212 65 10 (20 Hat) • Fax: (312) 212 65 52
3 TÜRKİYE MADEN-İŞ Genel Başkan: H. HÜSEYİN KAYABAŞI Strasbourg Cad. 7/4-5 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 231 73 55-56-57 • Fax: (312) 229 89 31	02	21 TEZKOOP-İŞ Genel Başkan: SADIK ÖZBEN Üçyıldız Cad. No. 29 Subayevleri / ANKARA Tel: (312) 318 39 79-86 • Fax: (312) 318 39 88
4 GENEL MADEN-İŞ Genel Başkan: ÇETİN ALTUN Mithatpaşa Mah. Nizam Cad. Şemsi Denizler Sk. No. 18 Tel: (372) 251 44 77 • Fax: (372) 253 66 35 ZONGULDAK	02	22 TÜRK KOOP-İŞ Genel Başkan: EYÜP ALEMDAR İzmir Cad. Fevzi Çakmak Sokak 15/11 Yenışehir / ANKARA Tel: (312) 230 08 55 - 229 44 80 • Fax: (312) 229 58 36
5 PETROL-İŞ Genel Başkan: MUSTAFA ÖZTAŞKIN Altunizade Mah. Kuşbakışı Sok. No. 25 Üsküdar / İSTANBUL Tel: (216) 474 98 70 (10 Hat) • Fax: (216) 474 98 67 - 474 92 38	03	23 TÜMTİS Genel Başkan: SABRİ TOPÇU İnkılap Cad. No. 35/1-2 Aksaray / İSTANBUL Tel: (212) 530 07 43 • Fax: (212) 588 26 20
6 TEKGIDA-İŞ Genel Başkan: KORKUT GÜLER 4. Levent Konaklar Sokak Levent / İSTANBUL Tel: (212) 264 49 96-97-98 • Fax: (212) 278 95 34	04	24 DEMİRYOL-İŞ Genel Başkan: ERGÜN ATALAY Necatibey Cad. Sezenler Sok. 5/4 ANKARA Tel: (312) 231 80 30-31 • Fax: (312) 231 80 32
7 ŞEKER-İŞ Genel Başkan: ÖMER ÇELİK Karanfil Sokak No. 59 Bakanlıklar / ANKARA Tel: (312) 418 42 73-74 • Fax: (312) 425 92 58	05	25 TÜRKİYE DENİZCİLER Genel Başkan: TURAN UZUN Rıhtım Cad. Denizciler Sok. No. 7 Tophane / İSTANBUL Tel: (212) 292 90 81 (7 Hat) • Fax: (212) 244 52 21
8 TEKSİF Genel Başkan: ZEKİ POLAT Ziya Gökalp Cad. Aydoğmuş Sok. No. 1 ANKARA Tel: (312) 431 21 70-71-72-73 • Fax: (312) 435 78 26	06	26 HAVA-İŞ Genel Başkan: ATILAY AYÇİN İncirli Cad. Volkan Apt. 66/1 Bakırköy / İSTANBUL Tel: (212) 660 20 95 (5 Hat) • Fax: (212) 571 90 51
9 DERİ-İŞ Genel Başkan: YENER KAYA Ali Nihat Tarlan Cad. Ertaş Sok. No. 4 (Ardıl İş Merkezi) Kat: 3 Tel: (216) 572 90 50-51-52 • Fax: (216) 572 90 53 Bostancı/İST.	07	27 LİMAN-İŞ Genel Başkan: RAİF KILIÇ Necatibey Cad. Sezenler Sok. 4/5 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 231 74 18 • Fax: (312) 230 24 84
10 AĞAÇ-İŞ Genel Başkan: MÜRSEL TAŞÇI Necatibey Cad. No. 20/22-23 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 229 53 95 - 229 08 27 • Fax: (312) 231 52 19	08	28 TÜRKİYE HABER-İŞ Genel Başkan: CENGİZ TEKE Kültür Mah. Yüksek Cad. No. 38 Yenışehir / ANKARA Tel: (312) 444 1992 • Fax: (312) 434 57 04
11 SELÜLOZ-İŞ Genel Başkan: ERGİN ALŞAN Ankara Cad. İpek Apt. No. 87 İZMİT Tel: (262) 321 18 99 • Fax: (262) 321 34 51	09	29 SAĞLIK-İŞ Genel Başkan: MUSTAFA BAŞOĞLU Hedef Sok. No. 5 Anıttepe / ANKARA Tel: (312) 231 80 45 • Fax: (312) 230 23 96
12 BASIN-İŞ Genel Başkan: ALİ EKBER GÜVENÇ Hanımeli Sokak No. 26/6-7 Sıhhiye / ANKARA Tel: (312) 230 29 08 - 229 85 65 • Fax: (312) 229 43 15	10	30 TOLEYİS Genel Başkan: CEMİL BAKINDI İnebey Mah. Küçük Langa Cad. No. 16/18 Kat. 1 Bilir İş Merkezi Tel: (212) 530 73 82-585 52 07 • Fax: 530 72 99 Aksaray / İST.
13 BASİSEN Genel Başkan: METİN TIRYAKIOĞLU Altunizade Mah. Kuşbakışı Cad. No. 15 Üsküdar / İSTANBUL Tel: (216) 651 48 60 (8 hat) • Fax: (216) 651 48 38	11	31 TÜRK HARB-İŞ Genel Başkan: OSMAN ÇİMEN İnkılap Sokak No. 20 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 417 50 97-98-99 • Fax: (312) 417 13 64
14 BASS Genel Başkan: TURGUT YILMAZ Sümer 2 Sok. No. 29 Kat: 3 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 232 50 09-11 • Fax: (312) 231 67 30	11	32 TGS Genel Başkan: ERCAN İPEKÇİ Basın Sarayı Kat. 2 Çağaloğlu / İSTANBUL Tel: (212) 514 06 94-96 • Fax: (212) 511 48 17
15 TÜRKİYE ÇİMSE-İŞ Genel Başkan: RAMAZAN ŞAFAK Esat Cad. No. 43 Küpükesat / ANKARA Tel: (312) 419 58 30-34 • Fax: (312) 425 13 35	12	33 TÜRKİYE BELEDİYE-İŞ Genel Başkan: NIHAT YURDAKUL Necatibey Cad. No. 59 Kızılay / ANKARA Tel: (312) 231 83 43-45 • Fax: (312) 232 08 74
16 KRİSTAL-İŞ Genel Başkan: BİLAL ÇETİNTAŞ Kazancı Yokuşu, Ağacırağı Sok. No. 3 D. 10 Taksim / İSTANBUL Tel: (212) 251 95 77 (3 Hat) • Fax: (212) 251 95 79	12	34 TÜRK-SEN Genel Başkan: ARSLAN BIÇAKLI A. Şehit Mehmet R. Hüseyin Sok. No. 7 Lefkoşe / KKTC Tel: (0.392) 227 24 44 • Fax: (0.392) 228 78 31
17 TÜRK-METAL Genel Başkan: MUSTAFA ÖZBEK Kızılırmak Mah. Eskişehir Yolu 1. km. Söğütözü / ANKARA Tel: (312) 292 64 00 (30 hat) • Fax: (312) 284 40 18	13	35 HÜR-İŞ Genel Başkan: ÖZAY ANDIÇ Şehit Şener Enver Sok. No. 23 Yenışehir - Lefkoşe / KKTC Tel: (0.392) 228 24 56 • Fax: (0.392) 228 64 31

Felluce'yim ben!

Felluce'yim ben... Yıkık, harap, mağrur ve asi...
Medeniyet denilen arsız yalanın tekzibi...
İşgale uğradım, yağmalandım, kana bulandım.
Evlatlarım ceset ceset yatar caddelerimde...
...dünyanın gözleri önünde...
Sofrasında yer aradığınız bir ziyafetin zor lokmasıyım.
Barbarların istilası karşısında Şark'ın nefes-i müdafaasıyım.
* * *

Bayramdı.
Çatışma vardı.
Cuma sabahı camide vuruldum.
Yerde can çekişirken bulundum.
Yaradan'ın evinde, Yok - eden vardı o gün...
Aradıklarını söyledikleri kitle - sel imha silahlarıyla geldiler.
Kafama nişan alıp, beynimi deldiler.
Dağıldı kafam, parçalandı yüzüm.
Kızıla kesti dayandığım duvar;
Kendi kanıma gömüldüm.
* * *

Tanırşınız beni...
Vietnam'da beynine kurşun sıkılan da bendim;
Filistin'de taşlarla kolu bacağı kırılan da...
İzmir'de ilk kurşunu atan da...
Hepsinde suçum aynıydı:
İşgalciye karşı ülkemi savunuyordum.
Ve kanlar içinde yattığım yerden dünyaya, unuttuğu bir yemini, "isyan"ı
hatırlatıyordum.
* * *

Fakat ne mümkün!
Katilim, benden çok önce dağıtmış dünyanın beynini...
Kara bir perde inmiş Ademoğullarının gözüne...
Görmüyor, duymuyor, ses vermiyor.
Susuyor riyakarca...
Aslan tarafından parçalanın avın artığına göz dikmiş sırtlanların iştahıyla...
...susuyor, katliama ortak olma pahasına...
* * *

Şimdi yalanlar söyleyecekler sana...
"Özgürlük götürdük, onun için öldürdük" diyecekler.
Bir tek yüzüm var, bunun karşısına koyabilecek.
Bu darmadağın, bu delik deşik, bu kanlı yüz, feneri olsun kör gözlerinizin...
Felluce adını, zulmün defterine yazın.
Ve asla unutmayın.
Dönerim bir gün; mazlumun ahı gibi çıkar gelirim.
İşyanlarla, sandıklarla... olmazsa, belime sarılmış bombalar, cephane yüklü
kamyonlarla...
"Terörist" diye iğitirsiniz manşetlerde adımı yine; büyüğüne tapar, küçüğünü lanetlersiniz.
Suçlunun savcı, mazlumun sanık olduğu bu sefil mahkemede, adım adım faşizme gidersiniz.
Ödersiniz bedelini sükutunuzun...
Bir gün pişman olursunuz.
İşte o gün hatırlayın beni:
Ben, Felluce'yim.
21. asrın kabristanı, insanlığın son kalesiyim.

Can DÜNDAR

Milliyet